

C. BACALBAȘA

BUCUREȘTII DE ALTĂDATĂ

VOL. III

BUCUREȘTI
EDITURA ZIARULUI „UNIVERSUL” SOC. ANONIMA
Str. Brezoianu Nr. 9—11
1930

ANUL 1901

— Am dat, în volumul II, o mai mare dezvoltare faptelor petrecute dela începutul lui 1899 la începutul lui 1901, de oarece nici o guvernare n'a fost mai agitată, mai plină de incidente răsunătoare și de greutăți ca guvernarea conservatorilor în acești din urmă doi ani.

Tot felul de întâmplări grave și compromițătoare. Mai întâi seceta cu una din cele mai grele situații financiare; apoi răscoala dela Slatina cu împușcarea țăranilor; afacera Hallier destinată să rănească mândria națională; asasinatele bulgărești: răscoala țăicarilor; impozitele cele dureroase etc.

Apoi frământările din familia conservatoare au avut caracterul unor lupte de exterminare și au pus în lumină ambițiile și rivalitățile care, peste un număr mărginit de ani, trebuiau, în chip fatal, să ducă la desființarea partidului. Ceeace s'a și întâmplat.

Partidul liberal ar mai fi rămas încă mulți ani în opoziție dacă conservatorii n'ar fi avut în sânul lor germenii disoluțiune.

— La 24 Februarie s'a dat un banchet în onoarea lui Caragiale spre a i se sărbători 25 ani de activitate literară. Au luat parte numeroși artiști, literați, ziariști și alți intelectuali. Banchetul a fost prezidat de bătrânul avocat Petre Grădișteanu.

Au vorbit: Take Ionescu, Barbu Delavrancea, A. Ciurcu, Tănase Cantili, dr. Urechie, C. Mille, Aurel Iliescu, J. Th. Florescu, căpitan Mărdărescu, Ion Niculescu, Mărculescu și Brezeanu artiști; dela Teatrul Național, G. Ranetti, Radu Rosetti, Duțescu, Paulian etc.

A fost un banchet delicios, scânteietor de vervă, care, sfârșindu-se oficial la ora 12, a urmat neoficial până la zioă albă.

Din cuvântările rostite, este de subliniat acela al lui Take Ionescu, care a spus cum că, în realitate teatrul românesc a început dela Caragiale.

Era atât de ignorant Take Ionescu ? De loc. Take Ionescu era un dibaciu. El se afla atunci în perioada de ascensiune și

își desfăcuse amândouă aripile, acum era hotărât să-și recruteze, cu orice preț, partizani personali. De aceea a lăudat excesiv pe Caragiale pe care voia să și-l atragă. Dar Caragiale era o fire de o extremă mobilitate; în nici un loc nu-i plăcea să stea prea mult. De aceea dibăcia lui Take Ionescu a fost fără urmări.

— Pe când guvernul conservator a avut de luptat cu mari greutăți și cu multe ostilități lăuntrice chiar din prima zi a constituirii sale, prin contrast cabinetul Sturza — mulțumită concentrării liberalilor — avu o guvernare liniștită.

Dimitrie Sturza putu purcede la instalarea guvernului și administrațiunii sale și putu lucra, nestânjenit, la alcătuirea programului de economii.

Dar guvernul liberal mai fu ajutat și de lipsa unei opozițiuni serioase fiindcă grija de căpetenie a conservatorilor și a junimiștilor era să se sfășie între ei și să caute a se întări unii în paguba celorlalți.

Îndată după căderea cabinetului Carp, generalul Lahovari și Nicolae Filipescu se retrag din comitetul executiv al partidului conservator. Așa că guvernul nu duce nici o grijă. Ceva mai mult, din diferite părți și partide primește propuneri de cartelare în alegeri și de păsuirea unor candidaturi independente.

Take Ionescu este neobosit pentru ca să atragă pe unii dintre conservatorii rămași lângă Petre Carp. Cel d'întâi pe care izbuteste să-l atragă este generalul Lahovari care în ziua de 12 Februarie la Cameră, era furios pentru că Petre Carp hotărâse ca miniștri să nu ia parte la vot.

— Asta este o prostie! striga generalul roșu de mânie.

Generalul Lahovari, deși om inteligent, avea un fel de inteligență ușuratică, iar cât despre caracter era departe de a avea statornicia fratelui său Alexandru. Generalul Lahovari avea perniri impulsive, avânturi de inimă dar putea fi o jucărie în mâna unui om mai inteligent. De aceea nu i-a trebuit mult lui Take Ionescu ca să-l scoată din partidul lui Carp.

Pretextul a fost găsit în hotărârea lui Carp de a primi candidaturile oficiale oferite partidului său de Dimitrie Sturza.

Take Ionescu simțea că familia Lahovari nu va putea rămâne mult timp împărțită și că, or Ion va atrage pe Jak, or Jak va aduce la el pe Ion; spre a evita o surprindere a făcut tot ce era de făcut ca să-l ia pe general.

Generalul era vanitos, de aceea când Take Ionescu i-a propus moștenirea șefiei după Gheorghe Cantacuzino cât și șefia Capitalei, a părăsit repede pe Carp.

La părăsit pe Carp sub cuvânt că înjosește partidul conservator primind candidaturile în parlament oferite de guvernul liberal.

Într-o noapte, după plănuirea lui Take Ionescu, șefii de

culori ai Capitalei, în cap cu nenea Iancu Brătescu, șeful curelei de verde a electoralității conservatoare, se întrunesc și chiamă între ei pe general. Noapte istorică pentru un partid care viețuia cei din urmă ani. Căci dela 1901 la 1916 — când de fapt, partidul conservator s'a scindat pentru ca în curând să dispară — nu mai erau decât 15 ani. În această întrunire generalul este proclamat șef al Capitalei și viitor șef al partidului. Întrunirea se sparge în strigătele:

— Trăiască șeful nostru! Trăiască Kronprințul partidului conservator!

Take Ionescu argumentase generalului cum că în partidul lui Carp nu va putea ajunge nici odată la șefie, căci Marghiloman îi stă în cale, pe când în partidul lui Cantacuzino nimeni nu-i va tăia drumul. Și astfel farsa a fost jucată.

Lovitura era destul de dureroasă pentru partidul carpist și pentru Nicolae Filipescu în special.

Carp, spre a se răzbuna pe bătrâni, făcu greșeala să primească candidaturile oficiale ale guvernului. Liberalii, spre a întreține diviziunea între conservatori, înlesni intrarea câtorva junimiști în parlament.

Cu chipul acesta lăsau să se creadă că partidul lui Carp, fiind oficial reprezentat în parlament, va veni la putere după guvernul Sturza. De aci o luptă inversunată între amândouă ramurile conservatoare care se sfârși prin înfrângerea lui Carp.

Dar acesta, indignat de procedarea lui Cantacuzino-Take Ionescu față de el, nu mai calcula urmările, ci prins de mânia lui ca și de sfaturile celor din apropiere, făcu cartelul.

În timpul acesta guvernul pregătea alegerile tot după vechiul model al candidaturilor oficiale, iar Dimitrie Sturza alcătuia bugetul întemeiat pe mari economii.

— În noaptea de 26 spre 27 Februarie o crimă care a făcut mult zgomot s'a săvârșit în str. Icoanei nr. 15.

La orele 11 jum. comisarul Becarian dela secția 9-a fu în cunoștință că o doamnă Iarcu, rudă a generalului Iarcu, fusese asasinată de către doi tineri din societatea zisă „bună”, tinerii Candiano-Popescu, fiul generalului aghiotant al regelui și Vlădoianu fiul unui fost casier al poliției Capitalei.

Asasinata era văduvă, fiica unui vechiu profesor Iarcu, femeie care de mai mulți ani ducea viața ușoară de galanterie.

Fiind dată situația socială a tuturor actorilor dramei, asasinatul a făcut zgomot și multă senzație.

Candiano a declarat, dela întâiul interogator, că săvârșise crima pentru parale. Știind că d-na Iarcu luase 100 lei dela mama sa, s'a dus la dânsa. Vlădoianu îl aștepta afară. A intrat la ucisa ca pentru o întâlnire galantă. S'au așezat la masă, apoi femeia s'a dus la piano și a cântat. Atunci Candiano a scos un pumnal și l'a înfipt în spatele victimei. Lovitura a

fost atât de tare că mânerul s'a rupt. Văzând aceasta criminalul a luat lama de oțel și a înfipt-o toată în spatele femeii; apoi a scos cuțitul și văzând că victima mai dă semne de viață, a străpuns-o din nou, apoi a sărit pe geam.

Criminalul a comis crima fiind dezbrăcat cu totul de haine, de aceea albiturile îi erau de sus până jos, pline de sânge, iar hainele fără nici o pată.

A doua zi, la confruntarea cu cadavrul, Candiano a făcut următoarele declarațiuni:

Întrebat de procuror ce impresie îi face cadavrul, a răspuns în limba franceză:

— *On dirait que c'est une vache égorgée...* (S'ar zice că e o vacă măcelărită).

Apoi a povestit crima:

— Eu m'a poftit la masă, dar n'am voit să mânânc nici să beau, căci mă temeam să nu-mi pierd curajul.

Am lăsat-o să mânânce fiindcă vedeam că-i e foame. Poi i-am spus: „Scoate-ți rochia, dezbracă-te, dragă, vreau să-ți admir corpul tău frumos, vreau să admir formele admirabile ale corpului tău cari-mi plac atât de mult”. Și ea și-a scos rochia și s'a așezat la piano.

Ardea în mine, în acest moment, dorința de a-mi înfige pumnalul în spinarea ei rotundă și grasă.

M'am dus încet la pardesiul, pe care-l lăsasem pe scaun în casă, am scos din buzunar stiletul, am pus teaca pe masă în sufragerie, și, după aceea, m'am apropiat încet de dânsa, am privit-o bine de aproape ca să aleg locul unde să dau lovitură. Mă temeam să o lovesc în față, fiindcă se putea să nu o lovesc bine, să reziste și să se incingă o luptă aprigă între noi.

Am ridicat pumnalul, m'am repezit asupra ei, i-am pus o mână în ceafă, piciorul drept pe mijlocul trupului și așa, cum stetea aplecată pe piano, cu mâna dreaptă am lovit cu putere. Zmucindu-se din mâinele mele, mi s'a rupt mânerul pumnalului. N'am scăpat, însă, un singur moment. Am trântit-o jos pe scânduri cu fața în jos, m'am pus cu genunchii pe ea și i-am aplicat o a doua lovitură cu stiletul fără de mâner, dar așa de bine că a intrat întreg până la capătul celălalt. În acelaș timp, pentru ca să nu strige, și a da de știre servitoarei, i-am deschis gura cu mâinile, i-am apucat bine limba și am tras-o cu putere până ce n'a mai mișcat. M'am uifat bine la ea, nu mai dădea nici un semn de viață.

— N'ai avut relațiuni cu ea înainte de a o lovi?

— De loc; mi-era teamă să nu mă moleșesc și să nu am destulă energie.

Atât sânge rece în povestire, din partea unui elev de liceu în fața cadavrului femeii pe care o omorise, arăta destul de lămurit, cum că asasinul era un degenerat neresponsabil.

— În lumea politică face oarecare senzație o telegramă pe

care Gheorghe Mărzescu, fruntaș liberal din Iași și fost ministru de mai multe ori, a adresat-o regelui. Gheorghe Mărzescu atacase de mai multe ori pe rege prin ziare și broșuri, acum fiind greu bolnav a trimis regelui o telegramă de devotament, cerându-și ietare pentru purtarea sa din trecut și asigurând de lealitatea conversiunii sale în acele clipe supreme.

Peste câteva zile, la mijlocul lunii lui Aprilie 1901, Gheorghe Mărzescu a murit.

Defunctul era profesor la facultatea de drept din Iași, om politic cu vază și șeful unei însemnate grupări politice din localitate. Era cunoscut ca cel mai puternic elector al Moldovei.

— Anul 1901 trece fără incidente însemnate, iar guvernul nu are opoziție. Chiar cele mai violente ziare sunt silite să fie caline. Primar al Capitalei este ales Procopie Dumitrescu, un bătrân liberal lipsit de orice activitate, însă un om bogat și cu trecere în pătura burgheziei comerciale.

— În ziua de 5 Mai 1901 a murit la vârsta de 68 ani un adevărat tip al Bucureștilor, bătrânul Grigore Eliad zis și Cărciumărescu.

Viața acestui om a fost foarte agitată și foarte aventuroasă. Lipsit de avere și cu totul incult dar inteligent și mai presus de toate, foarte energic, în tinerețe a fost corector la ziarul *Românul* al lui C. A. Rosetti.

Din timpul când era corector la *Românul* a rămas următoarea anecdotă:

Într-o zi vine în redacție avocatul Grigore Vulturescu, care-l vede făcând corecturile. Știindu-l fără 4 clase primare, îl întreabă în zeflemea:

— Dar cum faci tu, mă Gligore, corectura, fiindcă nu ai învățat gramatica?

— Foarte ușor, răspunde Cărciumărescu. Citesc și când încep să obosesc pui virgulă, dacă obosesc mai mult pui punct și virgulă; iar când mă înec pui punct.

Urând norocul partidului liberal a ajuns ca să fie antreprenorul cheiului portului Brăila de unde s'a ales cu un lung proces care a durat nenumărați ani, dar de pe urma căruia i-a rămas o avere destul de bună.

Când a murit era proprietarul lui English-Hotel din piața Teatrului și a unei case în fața Băilor Eforiei.

De pe urma lui Cărciumărescu au rămas încă și alte anecdote.

Între altele, pe când i se restaura English-Hotel, supraveghea lucrările de pe piața Teatrului cu umbrela de soare la spinare.

În acelaș timp se repara și hotelul Oteteleşanu.

Un prieten îl vede, și se apropie:

— Coane Grigore, ai văzut ce frumoase sunt balcoanele de la Oteteleşanu; dumneata de ce n'ai pus otelului dumitale balcoane la fel?

Și Eliad, uitându-se de sus, îi răspunse desprețuitor :

— La Oteteleșanu e *fer fourjat* domnule, la mine e *mar-moră* de *Cararia*.

Odată îl întâlnesc la Constanța pe terasa Casinoului. Ședea într'un fotoliu rezemat pe umbrelă. Cineva se apropie și intră în vorbă.

— Frumoasă umbrelă. Coane Grigore, de unde ai luat-o?

— London !...

— Dar și ghetele sunt foarte frumoase ; tot de acolo sunt ?

— London !...

— Dar macferlanul unde l'ai făcut ?

— London !

Grigore Eliad avea o mare admirație pentru tot ce era englezesc, de aceea : îmbrăcăminte, încălțăminte, mobile. tot, aducea din Anglia. De aceea și otelului său i'a dat numele „Englisch Otel”.

A fost, în adevăr, un tip al Bucureștilor.

— La primăria Capitalei se întâmplă un scandal. Consilierul comunal Ciocaneli acuzând pe D. Rocco, directorul accizelor comunale, că a comis defraudări, acesta vine la consiliu, și se încadrează cu Ciocaneli. A fost o bătaie în regulă ; iar Rocco a fost arestat la Văcărești.

Dimitrie Rocco era un vechiu ziarist conservator numit director al accizelor de către Barbu Delavrancea.

— La 17 Iunie 1901 s'a inaugurat în București statuia lui Alexandru Lahovary, pe piața din calea Dorobanți. Au vorbit reprezentanți din amândouă taberele conservatoare : Gheorghe Cantacuzino, general G. Manu, Take Ionescu, general Lahovary, N. Filipescu.

— O adunare a acționarilor Băncii Naționale aprobă convențiunea încheiată de Bancă cu guvernul.

Prin această convenție Banca acordă statului un împrumut de 15 milioane lei și primește prelungirea privilegiului ei pe încă 10 ani până la 1920.

Junimiștii în special, combat convenția cu putere. La adunarea acționarilor a combătut convenția Teodor Rosetti, fruntaș junimist.

— Cum am spus anul 1901 trece în liniște, fără nici un fapt mai deosebit.

În fața opoziției conservatoare care se sfâșie zilnic, partidul liberal profită de binefacerile puterii. Guvernul prezintă proiectele sale de legi pentru ameliorarea crizei financiare, remediu său fiind economiile bugetare, economiile la toate departamentele, economii la armată, reduceri de salarii și desființări de funcțiuni.

Se înțelege că o astfel de politică va ridica repede multe nemulțumiri în țară și va alimenta campaniile opoziției. Dar până atunci mai va.

Decamdată în parlament n'au putut intra decât vre'o 3-4 junimiști : Petre Carp, Marghiloman și alți vre'o doi, iar co-

rifenii celui alt partid conservator au căzut toți în alegeri. Nici șeful Gheorghe Cantacuzino, nici Take Ionescu n'au putut fi aleși.

Chiar și la alegerile parțiale, care de obicei în România erau ale opoziției, Cantacuzino e bătut la Prahova, în cetatea lui electorală, iar Take Ionescu e bătut la Roman. Opoziția e încă prea slabă, iar oprinia publică n'a fost încă nemulțumită.

— În ziua de 7 Iunie a vizitat Sinaia Feldmaresalul Beck șeful statului-major al armatei austriace, însoțit de alți 40 ofițeri.

Vizita a durat numai câteva ore ; totuși i s'a dat o mare importanță politică. Mai ales presa din Austro-Ungaria a relevat această importanță cu articole menite să facă senzațiune. Între alte ziare „Neue Freie Presse” din Viena, ocupându-se de această vizită, declara că înțelegerea dintre Austro-Ungaria și România a ajuns atât de departe încât încheierea unei alianțe militare între amândouă statele n'a rămas decât o chestiune de timp.

Acest limbaj a produs la București senzațiuni în cercurile politice, cu atât mai mult că regele Carol era partizanul încheierii unei asemenea alianțe.

Aducerea la putere atât de grăbită a lui Dumitru Sturza era acum explicată prin necesitatea acestei alianțe, Dumitru Sturza fiind omul politic, mai bine zis, singurul om politic din România care din convingere ar fi putut realiza alianța.

De altfel toaștul ridicat de regele Carol la dejunul dat la Sinaia ofițerilor austriaci era destul de semnificativ.

Iată cuvintele regelui :

„Cu o vie satisfacțiune salut pe Excelența Voastră înconjurat de ofițerii de elită ai armatei imperiale și regale în acest loc care a primit, în timpuri, o consacrație specială prin vizita M. S. Împăratului-rege, augustul vostru șef suprem.

Mulțumesc călduros Majestății Sale fiindcă a binevoit a permite ca d-voastră, domnilor, să vă întruniți astăzi în așa de mare număr, *împrejurul meu*.

Prezența d-voastră aci dă o nouă dovadă de excelențele raporturi care unesc pe România cu puternicul imperiu vecin. *Însuflețit de sincera dorință ca aceste raporturi să se strângă și mai MULT*, ridic paharul meu în sănătatea Majestății Sale Împăratului și a bravei sale armate.

Providența să proteagă pe grațiosul vostru suveran și să-i acorde încă mulți ani și deplină putere și sănătate pentru fecundarea și prosperitatea popoarelor sale credincioase.

Acest toașt semnificativ, prin care regele declara sincera sa dorință de a *strânge încă și mai mult* raporturile de prietenie cu Austro-Ungaria a deșteptat deosebită băgare de seamă și a cercurilor noastre politice și a cercurilor diplomatice.

Ca să răspundă acestei manifestațiuni, țarul Rusiei trimi-

tea în Bulgaria pe cumnatul său marele duce Alexandru Mihailovici, în vizită la principele Ferdinand. Aci i se făcu o grandioasă primire.

Fricțiunea austro-rusească se accentua.

— Agitația meseriașilor luând proporție mare, guvernul începe să se îngrijească. O comisiune este numită de către ministrul domeniilor, Vasile Missir, spre a elabora un proiect de lege al meseriilor. Din această comisiune fac parte : Emil Costinescu, Matei Corbescu, V. G. Morțun, G. Assan, I. G. Bibicescu, C. Alimănișteanu, Dragu, Toma Georgescu și Take Georgescu.

O întrunire a meseriașilor ținută în sala *Dacia* degenează în scandal și se sfârșește cu izgonirea lui Take Georgescu șeful meseriașilor disidenți.

— La 26 Iunie a murit la Târgoviște generalul A. Candiano-Popescu.

Generalul a avut o viață din cele mai agitate. Era născut la anul 1841. Ca ofițer de artilerie a participat la detronarea lui Vodă-Cuza. La 1867 a demisionat din armată, fiind atras de pasiunea politică; se duce în Franța unde studiază dreptul și îmbrățișează profesia de avocat; se așează la Plocești unde dă semnalul revoluției dela 1870, punându-se în capul celor cari au proclamat republica.

La 1877 este reprimat în armată și primește comanda batalionului 2 vânători, care la Plevna, face mari acte de vitejie. Sergentul Grigore Ion care a luat un steag turcesc în luptă, face parte din batalionul său.

Rămânând în armată este înaintat până la gradul de general. A fost în urmă prefect al poliției Capitalei și mulți ani, aghiotant al regelui Carol.

Generalul Candiano, în orele lui libere era și literat, a tipărit un volum în versuri.

Bolnav, deși nu prea bătrân, căci n'avea decât 60 de ani, generalul a fost crud lovit prin crima fiului său, autorul omorului din strada Icoanei.

— Un ziar unguresc *Magyar Ország* din Budapesta publică senzaționala știre cum că, cu prilejul vizitei la Sinaia a Feldmareșalului Beck s'a încheiat un tratat militar între Austro-Ungaria și România sub următoarele condițiuni :

„Regatul român se obligă să pună la dispoziție opt corpuri de armată cu un efectiv de 250 mii oameni, în cazul când Rusia își va mobiliza armata.

Aceste 8 corpuri ale armatei române vor fi, în cazul unei mobilizări a trupelor rusești la frontiera română sau austro-ungară, astfel așezate :

4 corpuri de armată vor fi trimise să apere întreaga linie a Prutului dela Iași la Galați în scop de a împiedica trupele rusești ale regiunii Odesa-Simphoropol. să se unească cu trupele din Kiev.

Restul armatei române se va stabili de-alungul Dunărei, spre a respinge, într'un caz eventual, orice atac din partea Bulgariei.

Pe linia Dunărei până la Vidin trupele austriace vor veni să ne acopere în contra unei invaziuni eventuale a armatei sârbești.

Această convențiune militară secretă, care a primit un caracter definitiv cu ocazia vizitei generalului Beck la Sinaia, va fi publicată în mod oficial de către suveranii ambelor țări în ziua în care regele Serbiei, prințul Bulgariei și prințul Muntenegrului se vor duce la Petersburg spre a constitui, sub patronajul țarului, confederațiunea balcanică.

Această știre a produs o adâncă senzație la Viena, Budapesta și București.

În timpul aceste vizite marelui duce Alexandru Mihailovici în Orient este viu comentată.

Marele duce s'a oprit și în portul Constanța unde i s'a dat un mare prânz pe bordul vaporului „Regele Carol”, prânz la care a luat parte și principele moștenitor Ferdinand.

În urmă o escadră rusă a vizitat portul Constanța cu care prilej au fost alte serbări la care a participat viitorul șef al partidului liberal Ionel Brătianu, ministru de lucrări publice, ad-interim la război.

Amiralii ruși au vizitat apoi pe rege la Sinaia. Rușii ne făceau curte și voiau să împiedice încheierea alianței militare între România și Austro-Ungaria.

— La 25 Iulie a murit la locuința sa din strada Cosma, Anastase Stolojan, fruntaș al partidului liberal, fost ministru. Stolojan a murit de o comă diabetică.

Om inteligent și cult a fost raportorul proiectului de revizuire a Constituției. În chestia presei a luptat în contra lui C. A. Rosetti, fiind partizanul măsurilor restrictive alături de Eugeniu Stătescu și cu aprobarea lui Ion Brătianu.

— A doua zi după moartea lui Anastase Stolojan, moare o celebritate a baroului bucureștean, avocatul Mihail Cornea.

Cornea era un om foarte inteligent, și dădea mari speranțe când a venit dela studii. N'avea decât 24 de ani când a fost ales pentru întâia oară deputat, în Camera dela 1871-75, sub guvernul lui Lascăr Catargiu. Atunci a fost contestat fiindcă în lipsa vârsta legală, dar Camera l'a validat.

A fost un avocat celebru, cu mare talent, cu multă pătrundere, și cu un minunat simț juridic. Mai târziu sub Ion Brătianu a fost atras în partidul liberal, de prestigiul acestui bărbat de stat, apoi s'a reintors în partidul conservator atraș de Take Ionescu.

O viață intemperantă a împedecat pe acest om cu o inteligență superioară, să dea tot ce ar fi putut da.

La Palatul Justiției, bustul lui Mihail Cornea este așezat în sala pașilor pierduți.

— La începutul lunii August s'a făcut pe Dâmbovița o încercare de plutire cu niște vaporase. Aceste vaporase, destinate a parcurge Dâmbovița dela Ciurel la Abator, erau concesionate unui domn Vasiliu și se construiau într'un șantier instalat la Malmeson.

Primul vaporas construit avea 12 metri lungime pe o lățime de 3 metri, cu 60 centimetri sub apă și 3 metri înălțime deasupra apei.

Întregul vapor, inclusiv motorul, a costat 10.000 lei.

De jur împrejur vaporasul era închis cu pânză; ca protecție în potriva frigului i se puteau așeza geamuri. În interior vaporasul era împărțit în două clase: la cl. I avea scaune învelite cu pluș, la cl. II scaune de lemn.

D. Vasiliu proiecta să construiască în total 6 vapoare. Taxa de pasager fiind fixată de comună la 60 bani.

— În seara de 18 August, pe la orele 10 un mare incendiu s'a declarat la hotelul Mercuș din calea Victoriei pe piața Teatrului.

Hotelul Mercuș nu era propriu zis un hotel ci o casă cu prăvălii și un claj cu apartamente închiriate. Această clădire se prelungea până în strada Academiei. În urma incendiului întreaga clădire a fost ruinată complet. Astăzi pe locul acela se înalță palatul societății Imobiliare.

— În același timp un mare scandal izbucnește la o adunare generală a Societății de asigurare mutuală „Unirea”.

Istoria acestei instituții este demnă de amintit.

Această societate de asigurare, fondată sub regimul liberal al lui Ion Brătianu, ajunsese un fel de câmp de bătaie politic: când veneau conservatorii la putere, consiliul de administrație liberal era gonit de conservatori în cap cu un domn Miculescu, iar când reveneau liberalii Miculescu era gonit și revenea liberalul Pană Buescu.

Toate acestea se petreceau ca la alegerile politice, partidul dela putere venea cu bătașii săi, teroriza și gonea adversarii, și consiliul dimpreună cu direcția erau luate cu asalt de partidul cellalt.

Acum, fiind liberalii la putere, era în funcție Miculescu; dar într-o bună zi, pe când Miculescu lipsea din Capitală, Pană Buescu, înconjurat de politicienii săi, a venit la sediul societății, a gonit pe cei cari erau acolo și s'a instalat iarăși ca director.

Dar peste câteva zile Miculescu se reîntoarce cu banda sa, în cap cu Henry Gherghel, un cunoscut tip bucureștean. Aceștia scot revolverele și somează pe Pană Buescu să iasă. Acesta și cu amicii săi au fost nevoiți să se execute.

Când Pană Buescu s'a văzut iarăși în curte cu puținii săi partizani, a început să vocifereze și să protesteze. Lumea s'a adunat multă din toate părțile și toți se înveseleau de acest nou incident tragi-comic oferit de combatanții dela societatea

În timpul acesta Miculescu și cu ai săi erau baricadați înăuntru de teama vreunui asalt neprevăzut.

În sfârșit pe seară au sosit poliția și parchetul, toți cei dinăuntru au fost arestați, localul a fost sigilat iar societatea „Unirea” a rămas, fără nici o direcție.

Această Societate a trebuit să moară fiindcă devenise un obiect de scandal public.

— În ziua de 27 August au plecat la Atena 280 studenți și studențe universitare, având în frunte pe profesorul Grigore Tocilescu.

Studenții au pornit pe jos la gară, dela domiciliul lui Tocilescu, purtând două drapele: unul românesc și altul grecesc.

Această călătorie, pregătită de mai mult timp, avea pe lângă caracterul studentesc sau călătorec, și un scop politic; autorii acestei călătorii credeau că vizita aceasta ar fi putut încălzi legăturile cu grecii care erau cam reci.

La Atena, studenții români au fost primiți în chip foarte sărbătoresc.

— Pe la începutul lui Septembrie o mare nenorocire se întâmplă la Balota între Turnu-Severin și Craiova. Trenul accelerat de călători plecat din Balota spre Severin la ora 2 noaptea a fost ajuns din urmă de un tren cu vagoane de petrol. Ciocnirea a fost teribilă. Cele 7 vagoane ale trenului accelerat au deraiat precum și 13 vagoane ale trenului de petrol. Totul s'a aprins. Au murit carbonizați în chinuri groaznice mai mulți călători și impiegați printre cari și C. Bibicescu, șef de tren în concediu, fratele lui I. G. Bibicescu fost guvernator la Banca Națională.

— În ziua de 13 Septembrie 1901 s'a inaugurat pe strada 13 Septembrie, în fața Arsenalului armatei, statuia pompierilor morți vitejește în ziua de 13 Septembrie 1848 luptând în contra turcilor comandați de Fuad Pașa.

La inaugurarea statuei au participat și un mare număr dintre pompierii încă în viață. Toți purtau eșarfe tricolore cu inscripția: „Eroii zilei de 13 Septembrie 1848”.

Au rostit discursuri: C. F. Robescu președintele comitetului care a lucrat pentru ridicarea statuei, I. G. Bibicescu primar ad-interim al Capitalei și Dimitrie Sturza șeful guvernului.

Cu acest prilej s'a bătut și o medalie comemorativă de mărimea monetei de 1 leu cu inscripțiile: pe o parte: „Carol I regele României epoca 11 Iunie 1848”, iar pe cealaltă parte: „România, epoca 11 Iunie 1898”.

— La începutul lunii Octombrie se face alegerea consiliului de disciplină al baroului. Lupta e crâncenă fiindcă i se dă un caracter politic, cum întotdeauna se dedea pe vremea aceea. Conservatorii și junimiștii susțin candidatura lui Gheorghe Danielopolu, iar liberalii pe aceea a lui Vasile Lascăr. Este

ales Danielopolu cu 105 voturi contra lui Lascăr care a întrunit 86.

— Știrile din afară sunt neliniștitoare în timpul acesta. Zilnic gazetele din Viena și din Budapesta publică știri alarmante asupra intențiilor Rusiei.

Aceste ziare vorbesc despre o mobilizare rusească foarte importantă. La noi în gazetele independente găsim informațiuni aduse de călătorii veniți din Moldova, cum că pe toată granița se observă mari desfășurări de trupe rusești. Alte telegrame aduc vestea cum că rușii concentrează trupe numeroase în Extremul orient și că intenționează să ocupe Coreea. Toate aceste știri provoacă mare neliniște.

De și exagerate în bună parte, aceste știri nu erau lipsite, cu totul de temei, fiindcă, n'a trecut mult, și războiul ruso-japonez a izbucnit.

Dar la noi, spre a echilibra bugetul general, Dimitrie Sturza făcea economii însemnate în bugetul armatei și reducea în mod primejdios puterile de apărare ale țării.

Teama de un război în Europa nu exista încă, în chip serios fiindcă în acel moment, înțelegerea franco-engleză nu era încă făcută iar Rusia avea ochii ațintiți asupra Extremului-Orient, către care o împingea Germania cu intenția de a o face inofensivă în Europa.

Războiul ruso-japonez a fost un bun motiv spre a se înlătura conflagrația care s'ar fi abătut, altfel, asupra Europei.

— În ziua de 10 Octombrie 1901, începe, la Curtea cu jurați, judecarea acuzațiilor pentru asasinatul din strada Icoanei, Candiano Popescu și Vlădoianu.

Curtea este prezidată de către d. consilier de Curte Gr. Ștefănescu iar asesorii d-ni Balș și Ferichidi. Procuror d. Mumaiu.

Avocații părții civile sunt Gheorghe Panu, Aurel Eliescu, Mircea Petrescu și Take Policrat.

Avocații lui Candiano Popescu sunt: Petre Grădișteanu, Barbu Delavrancea, C. Cernescu și Butoianu. Avocații lui Vlădoianu sunt: Iancu Brătescu și Comșa.

Acest proces, atât de senzational, mai ales prin faptul că unul dintre acuzați este fiul unui om care e înscris printre eroii dela 1877, atrage o lume nesfârșită. Numărul doamnelor este foarte mare, multe din ele au venit, ca la spectacol, cu lorgnete și binocluri ca să poată vedea pe eroii dramei.

După ce sala a fost fixată, afară lumea da năvală asupra ușei și vrea să intre cu forța. În timpul citirei actului de acuzare, grefierul a trebuit să se oprească de mai multe ori, întrerupt fiind de loviturile puternice în ușă, provocate de lupta publicului cu jandarmii. Președintele ordonă ca cordonul de baraj să fie făcut mai departe de ușă, și numai astfel se face liniște.

Tema apărării este aceea că Candiano Popescu e nebun. Neresponsabilitatea acestuia face tot obiectul pledoariilor.

Acuzarea, prin d. procuror Mumaiu, pretinde cum că Candiano a fost îndemnat, pe când era la Văcărești, să simuleze nebunia. De altfel iată o parte din răspunsurile lui Candiano la întrebările președintelui.

— Mă rog, plângi vreo dată ?

— Foarte greu.

— Când ai plâns ?

— Doar când a murit Verdi.

Mă aflu la mătușa mea. Am plâns ca un copil și am fost bolnav o săptămână.

— De ce ?

— Mi-am adus aminte de *Aida*, de *Lucia*.

— Îți plăceau ?

— Da.

— Dar dacă Iulia ți-ar fi cântat acestea ?

— Dacă mi-ar fi cântat bine ar fi trăit și azi.

— Ce carte te-a impresionat mai mult ?

— *Crime d'amour* de Georges Ohnet. Parcă văd încă pe scenă când ofițerul francez a ucis pe adversar. De atunci mi se părea mereu că eu sunt ofițerul. Când citesc ceva mă pui în locul persoanelor din scriere. De atunci nu mai citesc romane.

— Dar vreun fapt analog cu crima ce ai comis ai citit undeva ?

— Da, *Fata unui guvernator indian*. Această fată a fost ucisă de brahmanul Lahim pe când cânta din liră și tocmai pentru că a cântat atât de bine.

Brahmanul a ucis-o pentru că să găsească darul de a exprima prin cântec melodiile scoase de fată.

— De ce crezi că nu există nimic imposibil ?

— Pentru că totul se poate gândi. De exemplu e imposibil ca să mă sui în lună, nu e așa ? Ei bine cu gândul, cu ochii deschiși te culci și te gândești că te sui în lună sau că ea se coboară la tine.

— Și ce poți vedea într'însa ?

— Ce îmi făurește imaginația. Case de șocolată sau cai de pesmeți, dacă vreau (râsete).

— Ce cunoștințe ai despre lume ?

— Cu eu sunt nimic.

— Dar cunoștințe de școală ?

— Eu nu am învățat ca să învăț, eu am citit.

— Spuneai că te-ai gândit mult asupra Universului. Ce religie e mai bună după dumneata ?

— Religia osmană. Osmanul e mult mai logic decât creștinul. Uite-te la Christos (arată la tablou). Șade acolo ca o barză. Ne închinăm la două bete, la icoane. Osman se închină la lună. Cred că e mult mai logic așa.

Avocatul Comșa apărătorul lui Vlădoianu întreabă :

— Admiți, Candiano, că Vlădoianu a fost autorul intelectual, că el a fost capul și dumeața mâna?

— Admit că dacă eu aș fi pământul și în acest pământ s'ar arunca sămânță, ar rodi stricnină!

D. Delavrancea: Ai mai cunoscut pe Iulia Iarcu?

— Da, de două ori mai de mult și mi-a lăsat o impresie de desgust.

Sunt ascultați ca experți medicii: dr. Obreja, dr. Marinescu, dr. Râmniceanu, dr. Nanu-Muscel, dr. Demostene, dr. Stamatiu, dr. Codreanu. Ca întotdeauna păreriile oamenilor de știință sunt împărțite sau atât de vagi și supuse controversei în cât nu cuprind acel element al preciziei capabil de a determina convingerea.

Se face o confruntare între doctorii specialiști Obreja și Marinescu. Dr. Obreja susține cum că Candiano suferă de degenerare ereditară atât dela ambii părinți cât și colateral. D-rul Marinescu respinge această părere pentru motivul că nu există documentele utilizabile pozitive.

Procesul a durat 4 sedințe și s'a sfârșit cu condamnarea lui Candiano la 10 ani reclusiune și 1 leu despăgubiri civile. Vlădoianu a fost achitat.

Intrebat de președinte dacă mai are ceva de spus, Candiano răspunde:

— Nimic. Am meritat pedeapsa, vă mulțumesc. Declar că nu fac recurs.

— La Sinaia moare pictorul Alpar al căruia tablou „Oile” a fost medaliat și cumpărat de Pinacoteca Statului.

Alpar al cărui nume era Ion Alexandru Paraschivescu a murit de tuberculoză pulmonară. Avea pasiunea artistică și și-a dat mari silințe ca să înființeze un cerc artistic, care după moartea lui, a murit la rândul-i.

— Marti 14 Octombrie sosește în București locotenentul Heil Kurt din cavaleria germană care a făcut călare drumul între Metz și București, sau vreo 2150 kilometri în 25 de zile.

Locotenentul făcea parte din regimentul 9 de dragoni hanovriani, a plecat din Metz la 21 Septembrie și a sosit în București la 14 Octombrie.

Locotenentul a sosit în bună stare, calul însă, foarte slab și obosit dar s'a înzdrăvenit în puține zile.

Această cursă a fost făcută numai ca un omagiu pentru regele Carol care era șeful regimentului 9 hanovrian.

— La 22 Octombrie a murit Alexandru Săvulescu arhitectul ministerului de interne și președintele Societății arhitecților.

Foarte activ, foarte priceput în meseria sa era o figură jovială și foarte populară în București. A lăsat în urma sa multe construcții printre care, cea mai de valoare, actualul palat al poștelor și telegrafului.

— Câteva zile mai târziu moare și unul dintre cei mai ta-

lentați și populari actori ai Teatrului Național, artistul Vasile Hasnaș.

Hasnaș a murit subit de o boală de inimă.

A debutat mai întâi la Iași, apoi a trecut la București și s'a impus în piesele: Fântâna Blanduziei, Domnișoarele dela Saint-Gyr, Microbii Bucureștilor, Voevodul Tiganilor, La Corecțional, etc. A murit tânăr, la 40 de ani, în toată puterea talentului.

— După întâia jumătate a lunii Noembrie moare V. A. Urechia, profesor de istoria românilor la universitatea din București, academician, conferențiar al Ateneului Român, autor dramatic.

A lăsat în urma sa mai multe volume intitulate *Opere Complete* cuprinzând toate scrierile acestui bărbat care în viață, a dezvoltat o mare activitate culturală și naționalistă.

Înmormântarea i s'a făcut cu mare pompă. Din partea guvernului a vorbit Spiru Haret, apoi Ionescu-Gion, Gr. Tocilescu, Valerian-Ursianu etc., etc.

— Un scandal literar izbucnește. Un tânăr scriitor C. A. Ionescu, — în pseudonim „Caion” — acuză în *Revista Literară* pe Caragiale cum că a plagiat piesa lui *Năpasta* după o dramă ungurească intitulată *Nenorocul*, scrisă de un autor, aproape necunoscut, cu numele Kemeny Istvan. Drept dovadă Caion reproduce un număr de rânduri din dialogul piesei ungurești și le pune în comparație cu acelaș număr de rânduri din piesa lui Caragiale.

Aceste destăinuiri nu fac prea mare senzație.

Destăinuirea lui Caion nu produce de cât un rezultat, acela că opinia publică și opinia scriitorilor sunt de partea lui Caragiale și mai toată lumea intelectualilor blamează fapta lui Caion.

După câteva zile de examinare a destăinuirii, vâlul uitării cade asupra incidentului.

— La începutul lunii Decembrie 1901 un scandal diplomatic izbucnește.

Iată-l:

Ministrul Angliei d. Kennedy, a dat un prânz urmat de recepție: la acest prânz erau invitați principii moștenitori cât și toți membrii corpului diplomatic.

Dar nu se știe din ce motive, principesa moștenitoare Maria a cerut ca d. Beyens ministrul Belgiei să nu fie invitat la masă.

Fiindcă prânzul și recepția erau date în onoarea prinților moștenitori d. Kennedy s'a dus la ministrul Belgiei, și-a cerut scuze fiindcă fusese invitat din eroare la prânz, rugându-l să participe numai la recepție.

Dar d. marchiz de Palavicini, ministrul Austro-Ungariei, aflând despre cele întâmplate cu colegul său belgian, deși acceptase invitația, la urmă a refuzat să se ducă la prânz.

Când principesa Maria -- care se aștepta să vadă la masă pe marchiza și pe marchizul de Palavicini -- nu i'a văzut, a rămas foarte supărat și a cerut informațiuni.

D. Kennedy era foarte enervat de această supărătoare întâmplare.

Câteva zile în lumea dipl. mat. incidentul a fost comentat cu aprindere.

— În politica dinăuntru nimic însemnat. Cele două partide conservatoare se sfășie între ele și fac sforțări uriașe ca să-și fure unul altuia partizanii. Din această cauză guvernul e tare iar în corpul electoral stăpân pe situație.

Două alegeri parțiale, una la Craiova și alta la Brăila arată slăbiciunea opoziției.

La Craiova Take Ionescu candidează la colegiul II de Cameră și cade cu 349 voturi contra candidatului liberal C. Cioezan care a întrunit 1152.

La Brăila Nicu Filipescu cade la colegiul I de Cameră cu 112 voturi contra generalului C. Budișteanu, liberal ales cu 300 voturi și a lui Christache Sulioti care a întrunit 66 voturi.

Apoi la Dorohoi candidatul liberal Văsescu este ales la colegiul II de Cameră cu 129 voturi contra candidatului conservator Dimitrie Moruzi care a întrunit 108 voturi.

Dimitrie Moruzi, supranumit Kneazul, era singurul candidat al opoziției care avea șorți de izbândă.

— Afacerea Caion-Caragiale revine la ordinea zilei. Caragiale adresează președintelui Curtei cu juri următoarea petițiune:

„Domnii Const. A. Ionescu domiciliat în strada Lucaci 10 și Theodor Stoenescu domiciliat în strada Arcului 10, — primul ca autor iar al doilea ca director, în două articole publicate în *Revista Literară* în numerile dela 10 Noembrie și 10 Decembrie m'au defăimat și calomniat adăugând, la injuriile triviale ce-mi adresează, și afirmațiunea că eu am furat una din operele mele -- drama *Năpasta* -- după o lucrare dramatică, a unui probabil închipuit autor maghiar, Kemeny Istvan.

Ca urmare unei asemenea calomnii, vă rog, d-le președinte a cita pe sus numiții domni înaintea onor. Curți cu jurați, în cea mai apropiată sesiune ca să răspundă în fața justiției de pagubele morale și materiale ce mi-au cauzat cu o îndrăzneală ne mai pomenită până azi în publicitatea noastră.

Primiți, etc.

ION LUCA CARAGIALE

autor dramatic, publicist, comerciant, str. Rotari, 15

Procesul a fost sorocit să se judece în luna Martie 1902, iar advocați ai lui Caragiale s'au oferit Cheorghe Panu și Barbu Delavrancea.

— Trei zile înainte de Crăciun moare la vârsta de 57 ani

Christofi Zerlendi, unul dintre marii bancheri din București.

Zerlendi era un nume popular în București. De origine grec, fiul lui Leon Zerlendi, mare exportator de cereale care era asociat cu un alt mare exportator grec anume Sechiari.

La moartea tatălui său a rămas singurul conducător al băncii ce-i purta numele.

Zerlendi a făcut și politică ca membru al partidului conservator.

La 1888, după căderea lui Ion Brătianu, care fusese timp de 12 ani atot puternic în țară, Zerlendi e propus de guvernul conservator candidat la colegiul I de Senat spre a lupta împotriva șefului liberalilor. Zerlendi un simplu bancher, fără nici o suprafață politică, bate pe cel mai puternic om politic din România.

Această alegere a făcut mare senzație și a dovedit încă odată lipsa de conștiință politică a colegiilor electorale.

— În sfârșit bătrânii conservatori, au un succes electoral, generalul Iacob Lahovary este ales senator de Covurlui cu 178 voturi în contra candidatului liberal generalul Pilat care n'a avut decât 147.

— O afacere care face mult zgomot și începe să fie exploatarea în contra guvernului este aceea a *Olimpicelor*. Ce este această afacere?

În „Monitorul Oficial“ dela 13 Decembrie 1901, a apărut un decret ministerial prin care, împotriva dreptului nostru public, se acorda personalitatea juridică Societății zisă a *Olimpicelor* sau a *Legaturilor din Grecia*. Aceasta pentruca olimpicele să poată deveni proprietara imensei moșteniri a lui Vanghele Zappa, marele proprietar și arendaș de moșii din România.

Al. Marghiloman adresează guvernului o interpelare.

Agitația crește și prin faptul că unul dintre miniștri, Vasil Missir, a refuzat să semneze jurnalul consiliului de miniștri găsindu-l protivnic legilor noastre.

Această chestie a Olimpicilor a fost prilejul începutului de agitație în contra guvernului Sturza care, dela venirea la putere, adică de aproape un an, se bucurase de o liniște desăvârșită fiindcă opoziția era ocupată să se sfășie, iar nu să se ocupe de ce face guvernul. Dar de unde izvorăse această chestie a Olimpicelor?

Unele ziare ale opoziției pretindeau că este încă una din afacerile necurate, destinată să procure câștiguri unora dintre coriferii liberali. Între altele se afirma că Eugeniu Stătescu, al doilea personaj în partidul liberal după Dimitrie Sturza și avocat foarte influent înaintea instanțelor judecătorești, primise spre a susține cauza Olimpicelor vreo 300.000 lei.

Alții dedeau altă cauză, aceștia spuneau că guvernul, împins de austro-germani, căuta alianța cu Grecia.

În adevăr, mai ales de când cu conflictul provocat de bulgari, se desena tendința Rusiei de a grupa statele de rasă slavă

În vederea viitorului asalt asupra Austro-Ungariei. Spre a face față acestei viitoare agresiuni, alianța austro-germană căuta să-i opue o alință sau măcar o înțelegere turco-greco-română.

Chestia Olimpicelor era o aparițiune provocată de necesitatea apropierei de Grecia.

Oricare era adevărul, cabinetul Sturza a avut să îndure consecințele.

Căci opoziția activă împotriva-l a pornit dela această afacere.

— După aproape un an de efortări, s'a văzut că partidul conservator de sub șefia lui Gheorghe Cantacuzino a luat mult înaintea partidului lui Petre Carp.

Petre Carp nu credea decât în protecția regală și nici de cum în influența organizației și a recrutării de partizani; teoria lui era tot cea veche: dacă regele îl va chema la putere tot partidul conservator se va grupa în jurul său. Din cauza acestei fatale păreri partidul său pierdea zilnic terenul iar celalt partid îl câștiga pe toată linia.

Aceasta s'a văzut la cele patru alegeri legislative parțiale pentru Cameră și Senat, la Brăila, Dolj, Covurlui și Dorohoi. Partidul lui Cantacuzino prezentă candidați în toate aceste județe și reuși la Covurlui, pe când partidul lui Carp nu putu prezenta decât la Brăila candidatura lui Nicolae Filipescu.

Era, prin urmare, văzut cum că partidul conservator, cel d'al doilea partid de guvern, rămânea tot partidul bătrânilor conservatori.

Carp din cauza lipsei sale de activitate și a ciudatei concepții despre viața de partid, pierdea terenul cu toate că se afla în parlament tolerat de către liberali.

De altfel în partidul lui Petre Carp nici nu era unitate de vederi pe chestia primirii candidaturilor patronate de guvern: pe când Carp și Marghiloman erau în Cameră fără ca guvernul să-i fi împiedicat a se alege, Filipescu refuzase candidatura oficială.

ANUL 1902

— Anul 1902 debutează cu un incident hazliu ivit între Gheorghe Panu și un număr de artiști ai Teatrului Național.

Gh. Panu în „Săptămâna” —, Revistă pe care o dirija — dela 28 Decembrie 1901, publicase un articol privitor la actori în general. Acest articol a pricinuit mult sânge rău actorilor dela Naționalul, cari au răspuns printr'o scrisoare publicată prin ziare.

Reproduc câteva pasagii din acest răspuns intitulat: „D. Panu și artiștii dramatici”.

„În „Săptămâna” dela 28 Decembrie într'un articol intitulat „Din lumea teatrelor”, d. Gh. Panu ne face deosebita onoare de a se ocupa de noi artiștii Teatrului Național.

Mărturisim că ne-a prins mirarea de acest fapt, de oarece

pe d. Panu l'am văzut extrem de rar pe la teatru și nici în relațiuni știm că nu este cu această teribilă specie de oameni numiți artiști, după cum se exprimă d-sa.

Dar pentru a descrie pe cineva și mai cu seamă, o întreagă specie de oameni, — cum d. Panu are pretenția s'o facă în articolul său — trebuie să o cunoști, căci altminteri poți fi expus a spune neexactități, lucru ce se întâmplă d-lui Panu.

D-sa, în perfectă necunoștință de cauză, ne prezintă pe noi actorii în fața cititorilor d-sale, ca niște oameni îngâmfati, plini de sine, aproape țienți, cari „ne considerăm ca oamenii cei mai mari ai veacului”, ne închipuim că suntem regii, împărații, tiranii pe care-i jucăm pe scenă”; iar „pentru distracția artistică pe care o dăm publicului la o săptămână odată, pretindem ca toată lumea să se prosterne la picioarele noastre”.

Mult haz am făcut citind rândurile acestea ale d-lui Panu etc., etc.”.

Scrisoarea care e destul de lungă, încheie astfel:

„Pune-te în curent, te rugăm domnule Panu, dacă vrei să mai ai bună voință să scrii despre noi, iar dacă nu, lasă-ne în pace, căci destule necazuri și amărăciuni avem noi; de aceea — după cum chiar d-ta ai observat — nu ajungem să serbăm jubileuri de jumătate de veac.

Semnafi: I. Niculescu, V. Leonescu, C. Mărculescu, A. Demetriad, P. Liciu.

Panu scrisese articolul său din *Săptămâna* cu prilejul jubileului de 25 ani al artistului C. Nottara.

Dar o afirmare era neadevărată în răspunsul artiștilor, Panu nu ocolea teatrul, dimpotrivă asista la toate piesele, atât la teatrul românesc, cât și la operă, căci avea pasiunea teatrală. Într-o vreme se hotărise chiar să scrie o piesă.

— Și la începutul anului 1902 criza proprietății urbane dăinuiește. Proprietarii fac numeroase întruniri și adresează guvernului un Memoriu prin care, între altele, cer 1) casele neînchiriate sau nelocuite să fie scutite de impozit funciar; 2) să se facă imediat un nou recensământ; 3) ministerul lucrărilor publice să dărâme imediat casele expropriate pentru clădirea gării centrale; 4) primăria să nu mai acorde autorizațiuni pentru noi clădiri; 5) pentru nouile construcțiuni să se plătească, în loc de 2 lei de metru pătrat, 50 lei, etc. etc.

Proprietarii de case văzând că imobilele le rămân neînchiriate, căutau, prin agitațiile lor, să împiedice cu orice preț nouile clădiri.

— Deși guvernul Sturza aproape nu avea opoziție — sau poate tocmai din această cauză, partidul liberal începe să șovăie și o criză ministerială izbucnește: ministrul finanțelor G. D. Palade iese din cabinet.

Criza ministerială a izbucnit din cauza unei legi care reglementa exportul zahărului, lege care a nemulțumit pe

unele puteri străine. Regele personal a cerut lui Sturza să se revină asupra legii votată cu trei săptămâni mai înainte, și să prezinte un alt proiect cu sens contrariu. Palade refuzând să se expună acestui ridicol, a trebuit să demisioneze.

În culise se spunea, însă că demisia lui Palade era urmarea ostilității lui Ionel Brătianu împotriva ministrului de finanțe. I. Brătianu avea o veche animozitate împotriva lui Palade și căuta un bun prilej ca să-l alunge din guvern.

Această criză dă curaj opoziției conservatoare, care începe o acțiune mai energică în toată țara. Deocamdată criza ministerială este aplanată. Dimitrie Sturza a luat departamentul finanțelor, iar Ionel Brătianu interimatul externelor în locul lui Sturza.

Dar criza de fapt e deslănțuită și intrigile se țin lanț. În curând un al doilea ministru, C. Stoicescu, titularul dela justiție, începe să fie săpat spre a fi silit să demisioneze. Dar asupra acestora voi vorbi mai departe.

— În ziua de 29 Ianuarie se serbează centenarul lui I. Heliade Rădulescu.

Comitetul serbării este constituit din M. Ferichide, președinte, general Tell, Em. Porumbaru, D. Laurian, Constantin Boerescu și M. Sihleanu.

La ora 2 a fost solemnitatea în fața statuei lui Heliade pe bulevardul Academiei, unde au vorbit: Grigore Tocilescu în locul președintelui M. Ferichide, care tocmai atunci a plecat la vânătoare, d. Adamescu, secretarul general al ministerului de instrucție, Procopie Demetrescu, primarul Capitalei și un student. Apoi poezii Obedenaru și Polihroniadi au citit versuri de ocazie.

La aceeași oră a fost o reprezentatie la Teatrul Național unde s'a jucat *Răsvan și Vidra*, de Hașdeu, apoi Aristița Romanescu a spus *Zburătorul* lui Heliade.

La urmă Aristița Romanescu și Constantin Nottara, au spus o improvizație în versuri de Haralamb Lecca.

Improvizația începe astfel:

Nottara: „*Sub bolta casei tale, sfântă casă, templu.*

Altar al cugetărei și limbei românești,

Uimit mă uit la tine și mai uimit contemplan

În ce aurcolă de-un secol stăpânești”.

Și sfârșește cu versurile:

Aristița Romanescu: „*Ești mort în moarte vie, cu noi de-a pururi ești*

Iar himnul nemuririi, — cântat de miriade

De glasuri îngerești.

Auzi-l cum te strigă din ceruri: „Heliade!”

Plecarea, atât de inoportună la vânătoare a lui Ferichide era o demonstrație a liberalilor cari dela 1848 au fost întotdeauna adversarii lui Heliade.

— La 26 Ianuarie vine din Iași știrea telegrafică cum că

mitropolitul Iosef Naniescu a încetat din viață. Fiul unui preot dintr'un sat de lângă Iași, Iosef Naniescu s'a născut la anul 1820, deci avea la moarte aproape 82 de ani.

Mitropolitul a făcut o lungă și foarte bine împlinită carieră bisericească; a fost episcop al Argeșului, ales la 1873, iar la 1875 a fost ales mitropolit al Moldovei.

Peste câteva zile s'a deschis la trib. Ilfov testamentul mistic al fostului mitropolit.

Dimitrie Sturza este lăsat legatar universal al averii sale. Biblioteca o lasă întreagă Academiei cu condiția ca să plătească:

Lui Ilie Popescu, crescut de copil de mitropolit și fost secretar intim al acestuia, 5000 lei.

Servitorilor săi Alexandru, Agapi și Sofronie Popa câte 1600 lei.

Servitoarelor Mitrana Dumitrescu și Maria Niculescu câte 500 lei.

Testamentul a fost deschis în fața lui Dimitrie Sturza.

La începutul lui Februarie Marele Colegiu este întrunit spre a alege un nou mitropolit al Moldovei. Este ales episcopul Partenie, iar episcopi sunt aleși Conon Arămescu și Pimen Georgescu-Piteșteanu.

— În cercurile politice iarăși se vorbește de criză ministerială. O parte a deputaților liberali nemulțumiți se adună regulat într'un salon la Hotel du Boulevard, unde, adunați cu G. Palade, discută asupra situației critice din sânul partidului. Acești nemulțumiți sunt numiți „bulevardiști”, iar acțiunea lor va provoca o remaniere a cabinetului.

— Pe la jumătatea lui Februarie mișcarea meseriașilor cari cer o nouă lege a meseriilor, ia un caracter violent. În ziua de 12 Februarie o întrunire publică este urmată de o manifestație de stradă.

Mulțimea de mai multe mii de oameni, printre cari mulți nemeseriași — pornește spre dealul Mitropoliei la Cameră. Aci fiind aduși, din vreme, multă armată, s'a făcut ciocnirea ce nu se putea înlătura. La început forța armată fiind neîndestulătoare, manifestanții au împins-o până în curtea Mitropoliei, unde închizându-se porțile de sub clopotniță, cei dinauntru au rămas asediați. Dar venind alte trupe de cavalerie mulțimea a fost risipită.

În sfârșit forța publică a rămas stăpână pe teren, făcând peste 150 de arestări.

Ziua de 12 Februarie produce mare agitație în cercurile politice, la Cameră și la Senat reprezentanții cantacuziniști fac interpelări, iar dezbaterile sunt foarte agitate. Opoziția a găsit un motiv de agitație și îl exploatează din belșug.

Guvernamentalii acuză pe conservatori că au instigat pe meseriași ca să se răscoale, oratorii conservatori tăgăduesc. Adevărul este, însă, că mâna opoziției era amestecată în agi-

tație, așa după cum au procedat în totdeauna opozițiile la noi.

Agitația meseriașilor conduși de către avocatul Iancu Brătescu, militant conservator, servea de minune interesele partidului cantacuzinist.

În ședința Camerei în care s'a discutat subiectul, C. Mille a protestat împotriva felului în care o procedat poliția pe stradă pe când Gheorghe Panu a aprobat purtarea autorităților cerând măsuri severe și urgente de reprimare.

— Agitațiile pensionarilor, dintr-o parte, și a meseriașilor din altă parte silesc guvernul să prezinte cât mai repede două proiecte de legi relative la meserii.

Dar proiectul de lege al meseriașilor, mai ales, provoacă mari nemulțumiri printre meseriași. Totuși amândouă legile sunt votate.

Legea meseriilor a fost cea d'ântâi lege organică care relementa chestia. Această lege a trăit până în Februarie 1912, adică timp de 10 ani, când a fost înlocuită cu legea d-lui Nenițescu din cabinetul Carp.

— Procesul meseriașilor arestați la 12 Februarie, a venit repede înaintea tribunalului, așa după cum a cerut Gheorghe Panu. Un număr de meseriași au fost condamnați la câte 4 și 3 luni închisoare, iar alții achitați.

— La 11 Martie 1902, se înfățișează înaintea Curței cu Jurați procesul Caragiale-Caion.

Curtea e prezidată de d. consilier Flaislein asistat de d-nii Balș și Ferichide.

Publicul nu este interesat la acest proces, lume foarte puțină.

Caion trimite un certificat medical prin care arată că fiind boinov de gripă nu poate părăsi casa.

Theodor Stoenescu, prin avocatul său d. Moldoveanu, declară că d. Caion l'a indus în eroare când i-a prezentat două foi volante tipărite la Brașov în 1848, de către un oarecare Bogdan, o traducere după Kemeny. T. Stoenescu, în urma cererii avocatului Petre Grădișteanu, apărătorul lui Caragiale, face scuze acestuia, declarând că buna lui credință a fost surprinsă de către Caion.

Theodor Stoenescu, directorul *Revistei Literare*, este scos din cauză. Caion este judecat în lipsă.

În urma pledoariilor lui Petre Grădișteanu și a lui Barbu Delavrancea, Curtea osăndește pe C. A. Ionescu (Caion) la 3 luni închisoare, 500 lei amendă către Stat și 10.000 lei despăgubiri către Caragiale.

— O telegramă din Viena, anunță că mama reginei Elisabeta, principesa Maria-Vilhelmina Frederica Elisabeta de Wied, a murit la vârsta de 77 ani, la castelul său din Segenhäusen.

— La începutul lui Aprilie, se face o alegere parțială pentru un loc rămas vacant la colegiul al 2-lea de deputați din

Ilfov. Lupta a fost foarte crâncină, între guvern și partidul cantacuzinist. Partidul carpist a putut prezenta un candidat.

Candidatul liberal d. Gr. A. Xandrescu, mare industriaș, a fost ales cu 1844 voturi contra 1216 date candidatului conservator Iancu Brătescu. Fiind peste 3300 votanți, candidatul guvernului a eșit cu greutate. Ceeace a fost o dovadă cum că, în opinia publică, situația guvernului era foarte șubredă.

— Un mare incendiu izbucnește în strada Smârdan. Hotelul Concordia, proprietatea maiorului Fănuță a luat foc și a ars în mare parte. A fost unul din marile incendii ale Bucureștilor.

— La începutul lui Aprilie, moare Constantin Câmpineanu, consilier la Curtea de Apel, fratele lui Ion Câmpineanu, fost ministru și guvernator al Băncii Naționale, fiul marelui Ioan Câmpineanu, luptătorul pentru redemptarea neamului.

Constantin Câmpineanu, era o fire foarte originală, foarte independent și foarte onest.

Era un magistrat de o rară înălțime morală, deși puțin cam maniac.

Câmpineanu era un tip cunoscut al Bucureștilor. Iarna umbla fără palton, dar înfășurat numai într'un pled gros pe care îl ținea cu amândouă mâinile. Astfel venea în fiecare zi la cafeneaua Fialkovsky, unde își lua cafeaua și convorbea cu cei cari îl înconjurau. Fiindcă omul acesta călătorise mult și avea o conversație foarte atrăgătoare.

Una din maniile lui era să crească și să domesticească animale sălbatice: în ultimul timp avea un leu crescut de puiandru. Leul lui Câmpineanu era cunoscut în București.

— Afacerea meseriașilor vine în fața Curței de Apel. Avocații meseriașilor susțin că delictul e politic, deci cer casarea sentinței tribunalului și trimiterea la Curtea cu Jurați.

Camera de punere sub acuzare, prezidată de Giuvăra, asistat de consilieri Dobrescu și Scarlat Popescu, dă o sentință în acest sens. Afacerea e trimisă la jurați și meseriașii eliberați din arest.

— Două morți printre oamenii cunoscuți: doctorul Kalinderu și colonel Obedeianu.

D-rul Kalinderu, unul dintre practicianii cei mai distinși, președinte al Clubului Tinerimei, senator liberal și profesor la facultatea de medicină. La fel ca doctorii Asaki și Babeș, nevoind să se supună concursului în fața profesorilor universitari, așa cum prevedea legea, a fost numit profesor la facultatea de medicină din București prin lege specială.

Doctorul Kalinderu era fratele lui Ion Kalinderu, juriconsult meritos și mai târziu, administrator al domeniilor Co-roanei.

Colonelul Obedeanu, era un om plin de temperament, luase parte la campania din 1877 și se distinsese. Demisionând apoi din armată a făcut politică liberală. A fost ales senator, apoi a combătut regimul liberal luptând cu vehemență în po-triva lui Dimitrie Sturza pe timpul afacerii Ghenadie.

În ultimii doi-trei ani pierduse orice activitate politică.

— Moravurile politice la 1902 erau aceleași ca peste zece, ca peste douăzeci de ani, guvernele erau considerate ca ajunse la capătul existenței lor, numai după un an de cârmuire sau chiar și mai puțin.

Astfel ziarele din opoziție, anunțau în Aprilie 1902, adică numai după un an și două luni de guvernare, cum că retrage-rea lui Sturza e sigură. Și totuși cabinetul liberal n'a căzut de cât tocmai la sfârșitul lui 1904. A mai guvernat, prin urmare, încă trei ani.

Căderea guvernului era anunțată ca o consecință a politi-cei liberale ostilă capitalurilor străine. Intocmai ca și astăzi, când scriu aceste rânduri, liberalii erau acuzați că sunt ad-versarii capitalismului extern. Ziarele independente dar sim-patice lui Tacke Ionescu, anunțau că Sturza și Ionel Brătianu au și anunțat că, dacă vor cădea dela putere, vor lupta în opo-ziție pe platforma naționalistă împotriva capitalurilor străine.

— Chestia evree și a emigrării evreilor revine la ordinea zilei. Iarăși agitație și iarăși amenințări de rășcoale. Guvernul începe să expulzeze un număr de evrei.

Ziarul guvernului *L'Indépendance Roumaine* atacă pe unii financiari din străinătate pe cari-i numește „păsări de pradă” fiindcă, în vederea scadenței împrumutului de 175 mi-lioane, agită iarăși chestia evreiască.

Ziarul francez al lui Carp, *L'Echo de Roumanie* vorbind de apropiata cădere a lui Sturza, spune că diviziunea conserva-torilor nu-i va împiedica să ia răspunderea situației fiindcă plecarea lui Sturza va însemna sfârșitul regimului liberal. Ziarul acesta lasă să se întrevadă puțința unui cabinet Carp, ceea ce face mult sânge rău în partidul cantacuzinist.

Adevărul este că situația guvernului era critică mai ales din cauza situației financiare. Dar și neînțelegerile din partid provocau slăbiciunea și neliniștea.

— O telegramă anunță o mare catastrofă: orașul Saint Pierre cu 23-200 locuitori din insula Martinica a fost cu totul distrus printr-o erupție vulcanică. Toată populația a pierit, afară de vre-o 30 de persoane. Toate corăbiile din port au fost incendiate. Majoritatea morților era populația neagră. În oraș se aflau consulii Suediei, Statelor Unite, Angliei, Danemarcei, Spaniei și Haiti.

Știrile complimentare au anunțat că au pierit în catastrofă 30 de mii oameni. Nici un consul străin n'a scăpat.

Din cauza cutremurului o puternică furtună s'a abătut a-supra mării, unde au pierit 15 vapoare cu toți pasagerii.

Au fost scene de o grozăvie de neînchipuit. Marinarii va-porului „Rodarn”, înnebunind de spaimă, s'au aruncat cu toții în mare. Intunericul era de nepătruns. O ploaie neagră de lavă și de cenuse deasă făcea imposibilă apropierea de insulă chiar și după potolirea erupției. Orașul distrus era cel mai important port al insulei.

Soldatii cari au pătruns în oraș după potolirea catacliz-mului, au găsit în catedrală 3000 cadavre carbonizate, toate în postura rugăciunii.

Calcululele din urmă au arătat că au perit 50.000 oameni-iar alți 50.000 au rămas fără adăpost.

— La 6 Mai 1902, sosește în București Bernard Lazare, pro-pagandist evreu din Paris. Evreii fac o întinsă propagandă cu mai multe zile înainte, pentru ca populația evreiască să-i iasă înainte la gara de Nord, în număr cât mai mare.

În gara de Nord, o imensă mulțime de evrei i-au ieșit înainte. Toți fruntașii societăților sioniste erau acolo. Când trenul s'a oprit în gară au izbucnit urale asurzitoare. Mulți evrei s'au repezit să-i sărute mâinile și hainele. I s'au oferit flori de către femei și s'au rostit cuvântări.

Trăsura lui Bernard Lazare fu invadată de mulțime, așa că nu se mai putea mișca. Un bătrân care se agățase de o aripă fu rugat să ia altă trăsură pentru ca aceea a lui Lazare să poată pleca, dar el răspunse: „Nici o putere din lume nu mă poate urni de lângă Lazare”.

Cu mare greutate ajunse trăsura lui Bernard Lazare la hotel Boulevard, urmată de alte vre-o 40 trăsuri pline cu câte 10 și 12 persoane. Mulțimea evreilor urma pe jos, altă mulțime aștepta în jurul hotelului sosirea.

Bernard Lazare a vizitat în timpul zilei toate cartie-rele evrești, cât și instituțiile, apoi trebuia să țină o confe-rință în favoarea sionismului. În ultimul moment conferința a fost contramandată.

Cauza acestei contramandări a fost o comunicare făcută de guvern cum că, spre a se evita probabilele contramanifesta-tiuni, e bine ca Bernard Lazare să renunțe la conferință și să plece din București.

În adevăr un manifest antisemit fu răspândit în public. Îndată după răspândirea manifestului câțiva fruntași evrei au fost chemați la poliție, unde li s'a cerut să sfătuiască pe so-cialistul și publicistul francez-evreu, ca să renunțe la confe-rință și la vizitarea instituțiilor evrești, de oare ce sunt temeri că se vor produce manifestări antisemite.

În urma acestor sfaturi Bernard Lazare a părăsit Capitala. De altfel manifestațiile ostile începuse chiar să se producă pe străzi, pe calea Victoriei, pe str. Patria și pe calea Văcă-rești. Numai știrea plecării Corifeului evreu le-a potolit.

Aceste vizite cu scop real de anchetă, pe care evreii le-au

pus la cale de atâtea ori, au avut întotdeauna darul de a irita opinia publică împotriva lor.

— O telegramă din Constantiopol, anunță moartea subită a prințului Gheorghe Bibescu, fiul fostului domnitor al Munteniei Gheorghe Bibescu sub care a izbucnit revoluția dela 1848.

Prințul Bibescu, născut la București la anul 1834, a murit, în putere încă, la vârsta de 68 ani. A fost ofițer în armata franceză, a luat parte la războiul franco-german din 1870, s'a bătut vitejește și a fost făcut prizonier și internat la Coblenz. A scris mai multe opere, între care „*Re traite de six mille*”, premiată de Academia Franceză.

Intors și stabilit în țară, din cauza unui incident de familie, a intrat în viața politică și a jucat un oarecare rol ca fruntaș al partidului conservator. Un moment s'a bănuie chiar că face operă de pretendent la tron, ceea ce nu putea conveni conducătorilor partidului. Din această cauză a părăsit câmpul politice, spre a se consacra studiului și scrisului.

— Un scandal judiciar izbucnește.

Se știa că prințul Grigore Sturza a încetat din viață lăsând o foarte mare avere. Testamentul deschis era în favoarea soției sale Raluca.

Dar iată că un al doilea testament se ivește. În ziua de 6 Mai se deschide la tribunal un al doilea testament depus de către un domn Alexandru Scarlat Miclescu, care avusese legături de afaceri cu defunctul principe.

Acest testament modifica dispozițiile primului testament, lăsând următoarele legate:

1. Trei pătrimi din avere următorilor moștenitori: Căpitan Popovici-Sturza, Const. St. Sturza, Dim. Pavelescu-Sturza și Olga Boga Sturza.

2. Din restul averii lasă fiicelor sale naturale: M. Nivoski și Elena Poni câte 130.000 lei.

4. Lui Nicu Catargiu, ginerele 200.000 lei, cu condiția de a servi prințesei Raluca o pensie de 500 lei lunar.

5. Lui I. C. Barozzi 120.000 lei.

6. Lui Eugen Stătescu 50.000 lei.

7. Fiului său natural Fănică 150.000 lei.

8. D-lui B. Rathart 8000 lei.

9. D-rei Cardaș 8000 lei.

10. D-rei Sipsom 35.000 lei.

11. D-lor Mihail și C. Sipsom câte 5000 lei.

12. D-lui căp. Millo 1000 lei.

13. Celor trei fii ai d-nei Eliza Catargi câte 20.000 lei.

14. D-lui Al. Sc. Miclescu 75 mii lei și un loc viran la șoseaua Kiseleff.

15. Copiilor lui Pumoynic câte 1000 lei.

Și alte câteva legate mai mici.

Acest testament a fost imediat atacat în fals de către prin-

țesa Raluca, care era frustată de suma de 600.000 lei ce-i era lăsată prin testamentul dintâiu.

Prințesa a denunțat ca autor al falsului pe Al. Sc. Miclescu.

În acest de al doilea testament prințul ruga pe avocații Take Ionescu și M. Ferechide să apere pe legatari în cazul când testamentul va fi atacat.

În caz când Take Ionescu va refuza, îl roagă să numească locțiitor pe avocatul C. Disescu.

O altă dispoziție din acest testament era aceea care anula donațiunea de 300.000 lei făcută d-nei Eliza Catargi, sub formă de zestre ipotecată în moșia Dracșani, proprietatea prințului.

Apariția acestui de al doilea testament, cât și declarația în fals a prințesei, au provocat un mare scandal în societate și un lung proces. Asupra desfășurării peripețiilor acestei afaceri senzaționale, din toate punctele de vedere, vom vorbi mai departe.

— La începutul lunii Iunie 1902, s'a inaugurat, în grădina Ateneului, bustul lui G. Dem. Teodorescu. Au vorbit dr. Marinescu, profesorul dela Sf. Sava Ion Suchianu, Georgescu-Carpen, dr. C. Severeanu și Grigore Tocilescu.

— La sfârșitul lunii Iunie moare Take Giani, fruntaș al partidului liberal și avocat de întâia mână, fost ministru al justiției și fost președinte al Camerei.

Giani a murit la vârsta de 64 ani.

În partidul liberal era mai mult partizanul lui C. A. Rosetti de cât al lui Ion Brătianu: când s'a făcut revizuirea Constituției la 1884 a susținut reforma legii de presă în sensul vederilor lui Rosetti. Din cauza unei boale de rinichi părăsise, de doi ani orice activitate politică.

Take Giani a avut ceasurile lui de notorietate ca avocat. Vorbea curent și aparținea acelei școale sentimentale exprimată prin frazeologie.

Făcea parte din pleiada de адвоаți cari însemnau totul în viața publică a țării. De altfel om de treabă, advocat cinstit liberal convins, n'a fost însă om de guvern. Ca și Mihail Corne era mai mult un om al petrecerei, adora paharul cu bere și acorda politicei atât timp cât era trebuincios ca să însemneze ceva în țară.

Era un elocvent reprezentant al generației care, cu un mic capital cultural, putea să ocupe locurile dintâi pe scena politică.

— În partidul liberal se observă o mare mișcare de nemulțumire, ceea ce silește pe șeful guvernului să facă apel la alte forțe, să întărească cabinetul și să astâmpere nemulțumirile parlamentarilor cari se agitau la Hotel du Boulevard. Din această cauză la 11 Iulie 1902 o remaniere a Cabinetului devine necesară.

Această remaniere aduse în guvern pe Eugen Stătescu, pe

Emil Costinescu și pe G. D. Palade. Ministerul este astfel compus :

D. Sturza președinte, și la război.

Eugen Stătescu, justiția.

P. S. Aurelian, domeniile.

Emil Costinescu, finanțele.

G. D. Palade, internele.

I. Brătianu, externele.

C. I. Stoicescu, lucrările publice.

Spiru Haret, instrucția.

Acum va începe lupta cadrelor nouă împotriva vechilor cadre, iar cel dintâiu ministru ochit va fi Constantin Stoicescu pe care-l va ataca la Ploiești Alexandru Radovici, un fost socialist, spre a-i lua șefia locală a partidului liberal.

Cu cât se va apropia mai mult de șefie Ionel Brătianu cu atât cadrele nouă, adică foștii socialiști, vor deveni mai agresivi.

Această remaniere, ca și toate celelalte acte de partid, nu însemnau nimic pentru propășirea vieții politice a țării. Nicio idee nouă, niciun spirit de reformă nu biruia, nici unul dintre noii miniștri nu venea cu un program menit să însemneze un pas înainte. De loc. Aceiași preocupare strâmtă pentru satisfacerea ambițiilor personale ale câtorva frunțași, decretată ministeriabili, provocase această remaniere. Este drept că Dimitrie Sturza izbutise, de astă dată, să întrunească pe banca ministerială pe cei mai frunțași dintre frunțașii partidului. Dar liniștea din partid fu de scurtă durată, alte lupte întemeiate pe alte ambițiuni vor începe cât de curând.

— Spre a răspunde raidului Metz-București a ofițerului de dragoni germani despre care am vorbit mai înainte, d. căpitan Miron Costin din armata română, a răspuns printr'un raid la fel București-Metz.

Telegrama din Metz anunță sosirea căpitanului Miron Costin în cea mai bună stare, tot asemenea și iapa pe care a călărit-o.

— Cititorii își vor fi amintind despre senzaționalele escrocherii profesate de către doi indivizi : Sion Gherei și Andronic, omul cu apa de aur. În urma procesului deschis Andronic a fost condamnat iar după consumarea pedepsei s'a stabilit în Ungaria.

De câteva zile Andronic și-a arătat din nou persoana, ceva mai mult, poliția a fost informată cum că Andronic operează din nou. Fiind pus în urmărire escrocul a fost arestat. Și iată ce s'a dovedit.

Prin ajutorul apei lui de aur și cu concursul câtorva agenți, atrăgea în cursă pe naivi; acestora le cerea câteva monede de aur făgăduindu-le că le va da înapoi un număr îndoit de piese.

Farsa era jucată astfel :

Clientul naiv apărea și dădea lui Andronic 5 piese de aur, de pildă, apoi peste câteva ore, Andronic aducea clientului 10 piese.

Acesta se repezea în oraș să le schimbe spre a controla dacă cumva piesele nu sunt false, dar piesele fiind adevărate încrederea naivului era câștigată.

Mazeta, astfel convinsă, se întorcea aducând lui Andronic întreaga lui avere spre a fi îndoită; dar în momentul acesta unul din complici apărea de afară, bătea în ușă și făcea somațiunile legale. Ușa era, firește, deschisă și toți cei de față erau declarați arestați.

Atunci Andronic, făcând pe zăpăcitul și pe disperatul, arăta clientului o ieșire dosnică spre a scăpa.

Clientul, foarte bucuros că a scăpat cel puțin cu obrazul curat, fugea, cât mai repede, lăsând banii pierduți.

Cu acest sistem Andronic a escrocat numeroși naivi, agnisisind, se zicea, aproape 100.000 lei.

Pentru înlesnirea operațiilor, dânsul avea nu mai puțin de 7 locuințe precum : în strada Soarelui 5, în Francmasonă 32, în Rodolf 4, etc.

Afacerea face veselia publică, care râde, firește, pe socoteala proștilor lacomi de bani câștigați fără muncă.

Printre victime au venit să reclame doi călugări dela mănăstirea Cernica : Pimen Georgescu a fost escrocat cu 7.000 lei iar Hariton cu 3.500 lei.

Comerciantul Vulpeanu din Craiova a fost escrocat cu 3.000 lei.

Comerciantul Tafticos tot din Craiova a fost pingelit tot cu 3.000 lei.

La timp voi arăta care a fost soarta lui Andronic.

— Procesul falsului testament Grigore Sturza intră într'o fază mai acută.

Nicu Catargiu, care, arestat odată, fusese liberat repede, este arestat a doua oară.

Arestarea acestui personaj, care era ginerele unui prinț, personaj care fusese de mai multe ori deputat și aparținea elitei moldovene, face valvă. Nicu Catargiu este arestat ca complice în falsificarea testamentului dimpreună cu avocatul Barozzi, tatăl eminentului violonist Socrat Barozzi.

Mandatul este confirmat și ambii sunt depuși la Văcărești.

Instrucția face investigațiuni dar nu poate descoperi dovezi materiale.

În timpul acesta intră în scenă un nou personaj bănuat a fi autorul grafic al testamentului.

Acesta era un foarte dibaciu imitator al scrisului altora, era un adevărat artist. Pentru astfel de falsuri fusese arestat în temnița Văcărești. Acolo s'a întâlnit cu Miclescu cu care a legat prietenie. De aci bănuiala cum că autorul material este acesta îndemnat fiind de Miclescu.

Dar testamentul cel fals a fost identificat tocmai fiindcă avea greșeli grosolane de imitațiune.

Când afacerea a venit înaintea tribunalului acest personaj a tăgădiut cu vehemență vinovăția spumând că acele greșeli dovedesc în destul cum că nu el — un adevărat artist în arta imitațiunii — ar fi autorul. Și a cerut o expertiză pe loc. A declarat că va imita imediat or care iscălitură, fără ca autorul să recunoască semnătura sa pusă alături de semnătura imitată.

Expertiza s'a făcut pe loc. Grefierul a semnat pe o coală de hârtie, apoi omul nostru, acoperind cu mâna hârtia, a semnat de desubt sau deasupra imitând iscălitura grefierului. Și a remis acestuia hârtia. Dar grefierul nu a putut spune care este imitațiunea.

În cele din urmă au rămas sub acuzație numai trei persoane: Al. Sc. Miclescu, Nicu Catargiu și avocatul Barozzi.

Testamentul era făcut cu șiretenie, căci, în afară de persoanele pe care le-am arătat mai sus, erau trecuți ca beneficiari prințul moștenitor Ferdinand și Eugen Stătescu, marele avocat.

Dar când, la deschiderea testamentului s'a văzut că aceste persoane figurau și ele, atât prințul cât și Stătescu au venit la tribunal și au declarat că renunță la moștenire.

Procesul s'a înfățișat înaintea tribunalului de Ilfov, principalul apărător al d-lui Nicu Catargiu fiind Mișu Ferichide. Dar toți trei acuzații au fost condamnați. La Curte, însă, Nicu Catargiu, și avocatul Barozzi au fost achitați. A rămas osândit numai Al. Miclescu.

— Partidul junimist ține un congres în sala teatrului Lyric. Au venit delegați din toată țara și s'au rostit discursuri cu tendința de a impresiona opinia publică și a o lăsa să creadă cum că junimiștii vor urma liberalilor la putere. Dar opinia publică nu a rămas de loc impresionată.

Acesta era bunul obicei al vremurilor.

Întrunirea, convocată sub stăruința lui Nicu Filipescu, care era om de acțiune, avea scopul de a interesa publicul la actele partidului prezidat de Petre Carp și de a determina pe naivi să creadă cum că, dacă junimiștii au început să se agite, aceasta însemnează că au sorti de a veni la putere. Dar soarta partidelor era hotărâtă de către regele Carol care știa că atât forța electorală reprezintă redusul partid al lui Carp.

— Acum câteva cuvinte spre a arăta cum a intrat în scena politică d. J. Th. Florescu, ajuns, la un moment dat unul din tre cei mai puternici electori ai Capitalei.

D. Florescu devenise „om al zilei” ca judecător de instrucție, felul său de a ancheta pe bănuți, manoperile și toate șiretenile ce întrebuița spre a descoperi crimele, îi creiasse o legendă.

Îmi amintesc că, odată pe când ancheta o ceată de țigani

acuzată că omorise, s'a gândit să înspăimânte pe arestați deghizându-se într-o noapte în stafie.

În adevăr, într-o noapte brăzdată de tunete și fulgere, judecătorul Florescu apare în odaia unde dormeau țiganii, înfășurat într'un cearșaf alb. Deșteptați din somn în zgomotul unor țingiri ciocnite de din afară de către gardiani, țiganii aud vocea sepulcrală a stafiei acuzându-i și amenințându-i cu moartea.

Țiganii, în spaima lor nocturnă, crezând că, în adevăr, sufletul victimei a venit să-i sugrume, au căzut în genunchi și au mărturisit crima.

Faima judecătorului de instrucție Florescu era atât de mare, în cât cele două partide din opoziție se băteau, care mai de care, să-l cucerească. Atât Nicolae Filipescu, cât și Gheorghe Cantacuzino puneau un mare preț ca să-l aibă.

Dar iată că întâmplarea vine să rezolve problema.

Întâlnesc pe calea Victoriei pe d. Florescu. Cum mă vede scoboară din trăsură și mă roagă să-l prezint lui Gheorghe Cantacuzino. Îmi spune că Nicu Filipescu îl solicită și-i propune șefia electorală a Capitalei, dar nu crede că ar face bine să primească oferta.

În aceeași zi mă duc la șeful partidului conservator și-i comunic noutatea. Gheorghe Cantacuzino e încântat și radios.

— Domnule Bacalbașa, îți voi rămâne recunoscător dacă îmi vei aduce pe Florescu. Te rog din suflet să nu-l scapi căci va fi pentru partid o achiziție foarte importantă.

Luându-mi un aer plin de importanță am dat bătrânului șef asigurări formale, iar a doua zi, răsturnați într'un Muscal de lux, — plătit, bineînțeles, de Florescu — am tras la scara Nababului.

Am fost primiți în micul salonaș rezervat intimilor, din vechia casă boerască ce a dispărut.

Ședința a fost lungă și a ținut până ce a înserat. Când am eșit d. Florescu era cam decepționat, entuziasmul nu-i era mare.

— Nu prea văd ce are să fie, îmi zise el, fiindcă nu mi'a făgăduit nimic.

— Lasă, îi spun eu, are să fie bine. Ești activ și inteligent, afară de asta Cantacuzino ține mult să te aibă, deci n'avea nici o grijă.

În adevăr șeful partidului recomandă pe noul membru al partidului generalului Lahovary șeful Capitalei. Iar acesta, constatând repede că amicul Jean Tehaș — căci astfel su-pranumiau zeflemiștii pe D-l Florescu — are stofă, l'a numit șef al coloarei de Albastru.

— Pe la începutul lui August 1902 moare în închisoarea Văcărești excrocul Andronic.

Câteva zile înainte de moarte a încercat să se sinucidă cu o soluție mercurială, dar observat la timp a fost împedecat.

Intr-o zi Andronic s'a plâns de dureri de cap, apoi s'a prăoușit. Peste câteva ore și-a revenit în fire, însă când a văzut pe judecătorul de instrucție venit să-i zmulgă secretul ascunzătoarei presupuse unde își are banii, a căzut din nou și a murit.

Au fost bănueli. S'a bănuie că, spre a-i zmulge acest secret, instructorii l'au supus la un tratament crud, poate chiar l'au și torturat. La autopsie însă medicul legist a constatat hemoragia cerebrală.

Judecător de instrucție era atunci d. Stelian Popescu, actualul director al ziarului „Universul”.

Intr'un ziar a apărut atunci un articol de repotaj care da seama despre destăinuirile pe care Andronic le-ar fi făcut unei persoane al cărei nume n'a fost pronunțat. În acest articol Andronic destănuia că, după ce și-a făcut osânda de doi ani în România, a trecut în Austria, unde a deschis un panopticum și a câștigat 2 milioane. Apoi a trecut în Franța unde a dus o viață de desfrâu. Dar la Monaco a fost acaparat de alți excroci mai dibaci cari i-au luat toți banii la jocul de cărți; așa a rămas din nou sărac.

Articolul sfârșia cu mărturisirea cum că are mulți bani ascunși dar că-i pare rău că nu-i poate lăsa copiilor săi, o fată și un băiat.

Articolul avea toate înfățișările unuiu din acele articole făurite pentru delectarea publicului, deci întreaga afacere cu milioanele câștigate în Austria, era numai un basm.

Fiul lui Andronic trăiește; el era intendent la un club din Capitală, dar și-a schimbat numele.

— La 10 Septembrie a murit în Germania la Bad Neuheim George Filipescu, mareșalul Palatului. Mareșalul a murit la vârsta de 62 ani.

Crescut în Austria și Germania, la întoarcerea în țară a intrat în armată apoi a fost aghiotant al lui Vodă Cuza.

George Filipescu era, firește, un amic al Germaniei și un devotat al regelui Carol.

Era proprietarul frumoasei case din strada Dionisie clădită de Liebrecht, un francez venit în România, favorit al lui Vodă Cuza și director al Poștelor și Telegrafelor.

Aceste case au și un imens parc care se întinde în fața grădinei Icoanei.

Iată și o anecdotă asupra lui Filipescu.

Iancu Bălăceanu, fost mult timp ministru plenipotențiar al țării nu iubea de loc pe Filipescu. Fire foarte independentă, Bălăceanu era foarte bătaios și foarte de duh. Se spunea că este fiul natural al lui Grigore Vodă Ghica.

Odată fiind o recepție la Palatul regal, Bălăceanu, care era în concediu la București, fu invitat și el. Filipescu cum îl văzu, îi eși înainte și, cu un ton foarte rece și solemn, îi dădu in-

strucțiuni asupra locului unde trebuie să se așeze. Bălăceanu, enervat de această lecție, îi răspunse, în limba franceză:

— „*Monsieur, vous êtes trop cassant pour un homme qui est dans la vaisselle*”.

Acest cuvânt de spirit a făcut deliciile saloanelor bucureștene câteva săptămâni.

Bine înțeles că mareșalul, când auzi această ripostă, întoarse spatele și fugi repede fără a mai aștepta restul.

Iancu Bălăceanu a murit câțiva ani — 2 sau 3 — înainte de marele război. Despre dânsul se povestește că a avut multe astfel de riposte.

Odată, pe când era agent diplomatic al României la Paris, a plecat din țară, cu destinația pentru Franța, în tovărășia lui Constantin Olănescu. Ajunși la granița Franței s'au dat jos spre a fi supuși controlului vamal.

— Aveți ceva de declarat, întrebă inspectorul vamal?

Ambii români aveau câteva pachete de tutun pe care le declarară. C. Olănescu fu lăsat să treacă dar Bălăceanu inspiră oarecare bănueli inspectorului căci acesta îi scotoci toate geamantanele și-i verifică obiect cu obiect.

Bălăceanu fierbea și injura pe românește.

Inspectorul nu găsî nimic.

După ce Bălăceanu își așeză din nou lucrurile, strigă pe funcționar.

— D-le inspector! D-le inspector!..

Funcționarul se întoarse și întrebă pentru ce e chemat.

— Ați uitat să mai căutați undeva, îi strigă Bălăceanu.

— Unde, domnule, întrebă vameșul?

— *Dans le fond de ma culotte*.

(În fundul pantalonilor).

Imediat scandal. Numai după ce Bălăceanu dovedi, cu actele ce avea, că este agent diplomatic al României, scăpă de un proces de ultragiu.

— Face senzație în toate cercurile o notă pe care guvernul american al Statelor Unite a trimis-o reprezentanților săi de pretutindeni în chestia evreilor din România.

Nota spunea că deși Statele Unite n'au semnat tratatul din Berlin, totuși se cred îndreptățite a interveni și a cere ca guvernul român să respecte acel tratat în ceea ce privește pe evrei.

Această notă era motivată de marea emigrare de evrei din România.

Apoi nota adăoga: „Aproape nimeni nu'i oprit să emigreze în Statele Unite, afară de cei cu totul lipsiți de mijloace, delicvenții și acele persoane care suferă de vreo boală contagioasă incurabilă.

Esențial e ca emigrarea să aibă un caracter voluntar. În consecință se opun dificultăți acelor emigranți a căror emigrare din alte state e sprijinită sau silită.

Se tratează în mod mărinimos emigranții străini pentru

a se aduce un folos Statelor Unite, dar nu spre a se crea un loc de refugiu pentru elementele nedorite de un alt stat.

Situația evreilor români în număr de vreo 400 000 e de mulți ani obiectul de preocupare serioasă a Statelor Unite. Persecutarea acestei rase sub dominația turcească a determinat o aspră intervenție din partea Statelor Unite în 1872.

Pentru toate aceste motive tratatul din Berlin, care înălțura această nedreptate stipulând că în România nu se va face nici o dosebire de religie, a fost salutat cu mulțumire de America. România, în decursul vremii, a făcut iluzorii o mare parte din condițiile esențialmente juste ale acestui tratat.

Evreii Români sunt excluși dela funcțiile de Stat, cariera de oameni de știință, agricultori și nici nu pot semăna pământul ca simpli muncitori. Ei sunt opriți să locuiască la sate. În orașele unde sunt siliți să trăiască ca lucrători sau salariați pot fi întrebuințați numai în proporția de unul la doi lucrători din România.

Guvernul Statelor Unite nu poate tăcea față de o nedreptate internațională. El trebuie negreșit să ridice protestul său întruiva tratamentului la care sunt supuși evreii în România. Nu numai fiindcă are un motiv inatacabil de a protesta întruiva nedreptății ce rezultă din această situație pentru Statele Unite, ci și în numele umanității.

Etc., etc.

În presa străină nota este comentată în diferite feluri.

Pester Lloyd spune: că „împreună cu celelalte state balcanice care ținau să devie independente, și România a asurzit pe amicii săi cu vae, arătând că, din pricină că e creștină are atât de mult de suferit dela apăsători, dar de-abia și-a câștigat independența și a devenit ea însăși impilatoare tot pe motive religioase”.

Berliner Tageblatt scrie: „Acum de-abia, când cunoaștem textul Notei americane, putem să ne dăm seama de importanța pasului făcut de guvernul american. Nota secretarului de Stat Hay e un apel către umanitate ale cărei principii au fost călcate în picioare de statul bocrilor români”.

Allgemeine Correspondenz spune că „România n'a primit nici o notă din partea Americii, care nici n'ar fi fost în drept să trimită o astfel de Notă întrucât evreii nu emigrează din România fiind expulzați.

Legea meseriilor care a provocat emigrările, este copiată exact după legile marilor state europene. Emigrările se datoresc cauzelor economice din ultimii ani”.

Ziarul *Patrie* din Paris critică procedura guvernului Statelor-Unite. Cere guvernului rancez să nu se amestece în această chestiune deoarece România este stăpână în casa ei”.

Neue Freie Presse comentează Nota cu cea mai mare vehementă contra României. Acest ziar spune că „nimeni nu va

putea nega că România își bate joc de toate noțiunile de civilizație, umanitate și dreptate”.

Ziarul *Post* din Berlin spune că nu legea meseriilor română e cauza Notei americane ci numai oare care intrigă spre a provoca căderea hârtiilor române.

Presa lumii întregi comentează Nota americană, iar în România produce fierbere.

Presa din București, în majoritate, dezaprobă nota.

Epoca, ziarul carpișt, spune că numărul evreilor în America e foarte mic, dar cum rămâne cu doctrina lui Monroe care oprește America să intervieve în afacerile europene?

L'Independance Roumaine, ziar liberal, zice că acum bărbatilor de Stat americani le rămâne să împace Nota cu doctrina lui Monroe; de altfel Nota nu va avea nici un ecou.

Ziarul „*Patriotul*” al cărui director și proprietar eram, acuză pe Sturza și i cere să apere țara împotriva scandalooasei intervențiuni americane care ne atinge pe toți.

Sistemul evreesc crea neschimbat, de câte ori evreii suferau câte o neplăcere în țară, întotdeauna se adresau streinătății spre a face presiune asupra României. Toată presa evree din străinătate e contra României.

— La 16 Septembrie anul 1902 marele romancier francez Emile Zola, atât de celebru de pe urma afacerii Dreyfus, a murit asfixiat cu gazul de luminat al camerei unde dormea.

În aceeași cameră se afla soția romancierului și un cățel. D-na Zola și cățelul au scăpat cu viață.

D-na Zola a declarat că deșteptându-se noaptea cu mari dureri de cap, a rugat pe soțul ei să deschidă fereastra. Zola se sculă, făcu încojurul patului apoi căzu jos, pe când ea a leșinat și n'a mai putut da alarma.

Emile Zola era născut la 1840; tatăl său era un inginer italian. Cariera și-a început-o ca funcționar comercial în librăria Hachette.

— Face senzație un discurs rostit de Dimitrie Sturza ministrul de război, la fortul Ștefănești, pe care s'a dus să-l viziteze. Acolo primul ministru a declarat că România n'are nici 100.000 oameni pregătiți și că, în timpul conflictului cu Bulgaria n'am fi fost în stare să intrăm în campanie. Cu acel prilej Sturza a propovăduit economiile în armată spunând că decât o mare oștire nepregătită, neechipată și rău formată, este destul să avem una numai de 100.000 oameni, însă bine pregătită.

Acest discurs a stârnit, numai decât o furtună.

În calitate de director al ziarului „*Patriotul*” am luat un interview generalului Lahovary.

Iată deslușirile date de către fostul ministru de război conservator. Ele arătau care erau forțele militare pe care le avea sau trebuia să le aibă România.

I. — În primul rând, ce credeți despre afirmațiunea d. lui

Sturza că decât să avem o armată pe hârtie de 300.000 oameni, mai bine am avea o armată reală de 100.000 ?

R. — Această afirmațiune dovedește profunda ignoranță a celui care a făcut-o. În organizațiunea oștirii noastre nu este nicăieri vorba de 300.000 oameni. Negreșit dacă socotim pe toți românii între 21 și 46 ani datori să facă serviciul militar, avem o armată de 400.000 oameni, dar dacă ținem seama de cadrul organizațiunei noastre militare cu 4 corpuri de armată și o diviziune activă, oștirea noastră este de 140.000 oameni plus o armată de rezervă de 60.000. Prin urmare când d. Sturza vorbește de 100.000 oameni nu-și dă seama că, cu o simplă vorbă, a suprimat trei divizii.

Această sumă de 200.000 oameni constituie forța noastră armată, și pot adăoga, că nici așa nu suntem superiori Bulgarilor.

Azi, dacă nici cu această forță nu suntem superiori vecinilor, își poate închipui țara unde ne-am găsi cu armata ideală a d-lui Sturza, cea de 100.000 oameni.

I. — Dar ce este adevărat în declarația d-lui Sturza că armata n-are echipament și muniții ?

R. — Aci începe marea vinovăție a guvernului liberal prezidat de d. Sturza.

Când am lăsat ministerul de război în 1895 armata avea 50 milioane cartușe care constituie stocul de război. Acest stoc trebuia să rămână intact, adică în fiecare an trebuia să se prevadă suma pentru confecționarea a 10 milioane cartușe. Ei bine, când am revenit la ministerul de război în 1899 nu am găsit decât 13 milioane cartușe și 25 lovituri de tun. Imediat eu m'am pus pe lucru așa că, atunci când a izbucnit afacerea Mihăileanu, armata avea 33 milioane cartușe și un mare număr de obuze.

După alte amănunte generalul Lahovary recunoaște că armata are mari lipsuri, însă aceasta datorită economiilor necegetate ale lui Sturza.

Acest interview arunca o urâtă lumină asupra lipsei de îngrijire a guvernelor noastre în ceea ce privește puterea armată a țării.

Deși era de prevăzut cum că într'un viitor, nu tocmai departat, un nou război trebuia să izbucnească în Europa, deși în acest război România era sortită să joace un rol foarte activ, totuși atât regele Carol, cât și guvernele sale, nu au vrut să facă mai mult pentru ca să dea României o armată potrivită și cu populația, și cu bogăția, și cu menirea ei viitoare.

Pe când vecina Bulgaria cu o populație aproape pe jumătate cât a României și cu o bogăție cu mult mai pre jos, făcea silințe mari ca să aibă o armată superioară celei române, la noi nu era nici o grijă. Regele Carol urma instrucțiunile Berlinului și Vienei care înțelegeau că armata română în timp de război să fie doar o anexă a trupelor austro-germane. Pentru a-

cest cuvânt, când a izbucnit marele război mondial și când România a intrat în campanie la 1916, oștirea ei ducea lipsă de toate; de aceea nu am avut nici artilerie grea, nici aeroplan.

În tot timpul domniei lui Carol I, cele două partide de guvernământ, cel liberal și cel conservator, își închipuiau că dau dovadă de mare patriotism dacă, în parlament, nu discutau nici odată bugetul ministerului de război.

Cifrele acestui Minister erau, întotdeauna votate în bloc, țara plătea dar țara n'a știut nici odată care îi sunt puterile militare organizate.

Cele ce se petreceau în vecinătate erau lucruri străine pentru ele.

Această politică s'a răzbunat foarte dureros la 1916.

— În ziua de 26 Septembrie au sosit în București un număr de 17 studenți italieni, în cap cu presedintele lor Giglio-Toos. Aceștia sunt membrii societății italiene „Corda Fratres”.

Primirea în gara de Nord a fost foarte entusiastă. S'au împărțit vre-o 2000 bilete de peron. Au asistat peste 20 de societăți cu drapelele, și un foarte numeros public.

Erau anunțați 60 studenți, însă la Congresul ținut la Veneția de către studenții italieni, studenții filosemiți au declarat că refuză să vie în România.

Jacchia, șeful filosemiților și presedintele Congresului a părăsit grupul celor 17 cu majoritatea congresiștilor.

Studenții italieni au fost obiectul unor foarte călduroase manifestații de simpatie în tot timpul șederei lor în București. S'a dat un banchet la cercul italian.

Totuși micul număr de studenți italieni, rămași atât de puțini tocmai din cauza chestiei evreești, a răcit în parte, entuziasmul cordial.

Dela București studenții italieni s'au dus la Sinaia unde au fost primiți de regina Elisabeta.

— Se răspândește știrea că regele Carol va face o vizită prințului Bulgariei și va merge și la Plevna.

În ziua de 29 Octombrie regele Carol a părăsit Capitala spre a debarca la Ruscuk.

În cercurile politice vizita aceasta e socotită ca fiind împusă. Generalul Lahovary la o întrunire publică ținută la Galați a spus că vizita este o umilire pentru România.

Adevărul e că vizita nu era populară nici în România și nici în Bulgaria.

Generalii Lahovary și Manu, în calitate de generali de rezervă cari au luptat la Plevna, au fost invitați de rege să-l însoțească în Bulgaria, dar amândoi au refuzat.

După o primire oficială la Ruscuk s'a dat un prânz în onoarea regelui Carol. S'au rostit și două toasturi de către prințul Bulgariei și regele României.

A doua zi regele nostru a plecat la Plevna și a vizitat căm-

piile unde s'au desfășurat crâncenele bătălii dela 1877. Apoi, luând loc pe vaporul Krum, a debarcat la Turnu-Măgurele.

Cu prilejul acestei vizite ziarul rus *Novoye Vremia*, explică vizita prin faptul că România a rămas izolată în Peninsula balcanică.

Politica externă a României e greșită fiindcă țara e guvernată de oameni streini de adevăratele interese ale țării. România trebuie să-și schimbe politica. Ideea panromână așteaptă realizarea dela Vest nu dela Est. Dela un războiu cu Rusia nu poate aștepta o mărire teritorială, dovadă puținul timp cât a putut stăpâni cele trei județe din Basarabia.

— La începutul lui Noembrie se fac alegeri generale pentru comună. La colegiul I guvernul biruie în majoritate, dar câteva consilii nu pot fi alese căci se declară balotaj din cauză că sunt peste tot trei liste în prezență: liberală, junimistă și conservatoare.

În București liberalii întrunesc 1843 voturi, conservatorii 1260 și junimiștii 677. Majoritatea din 3869 fiind 1935 nici o listă n'a putut triumfa. Au mai fost balotagii la: Câmpulung, Pitești, T.-Jiu, Roman. La Tecuci și Drăgășani au izbutit listele conservatoare.

Prețulindeni — afară de Buzău — lista conservatoare e mult mai sus decât lista junimistă.

Indicația electorală este dată.

— În partidul liberal nemulțumiri iarăși se agită, și de data aceasta, G. D. Palade este atacat din toate părțile. O remanieră ministerială se impune din nou.

G. D. Palade ese din guvern spre a nu mai reîntra, iar Vasile Lascăr ia portofoliul internelor, C. Stoicescu trece dela lucrări publice la domenii și D. Sturza ia interimatul lucrărilor publice.

Intrarea lui Vasile Lascăr în guvern însemnează o nouă eră pentru guvernarea liberală. Vasile Lascăr vine cu reforme însemnate. El reformează poliția, el aduce multe schimbări în moravurile administrației iar trecerea lui pela Ministerul de interne face erocă.

Orator parlamentar distins, cap logic dar fire autoritară. Vasile Lascăr era un om de guvern.

Venind în capul departamentului internelor numește ca prefect de poliție pe Iancu Saita avocat, fost secretar al Camerei de comerț și atunci consilier comunal. Saita a candidat pentru postul de prim ajutor de primar dar n'a întrunit decât 6 voturi din 31 votanți. Această cădere l'a adus în capul poliției.

Iancu Saita a fost unul dintre cei mai buni prefecți despre care se vorbește și astăzi încă la poliție și numai în bine.

— O veste foarte tristă ne sosește: Ion Rațiu președintele fostului Comitet Național ardelean și cel d'întăiu implicat în

procesul Memorandumului dela 1894, a murit. Un mare și hotărât luptător pentru cauza națională a pierit cu el.

— Noul Consiliu Comunal al Capitalei se întrunește și alege primar cu unanimitate de voturi pe C. F. Robescu. Întăiu ajutor de primar este ales Ion Cezărescu avocat contra lui I. Saita numit a doua zi prefect de poliție.

— La 7 Decembrie încetează de a mai trăi, la vârsta de 62 ani: Mina Minovici proprietarul și directorul revistei economico-financiare: *Carierul financiar*.

Minovici — unchiul doctorilor Minovici, — a fundat cel dintăiu ziar financiar serios care a avut o viață destul de lungă. Era un ziarist de rasă, a luptat întotdeauna pentru întrunirea ziaristilor în Asociația de presă, a fost un apărător calduros al libertății presei.

Era o figură foarte cunoscută a Bucureștilor, am putea spune: un tip bucureștean. Om foarte afabil și bun camarad.

ANUL 1903

— Anul 1903 aduce o știre de senzație: ziarul *La Roumanie* organul partidului conservator de sub șefia lui Gheorghe Cantacuzino, dar sub directă conducere a lui Take Ionescu, publică un articol în care atrage atenția asupra situației turbure din Balcani. Articolul stăruie asupra pretenției unora din tre țările balcanice de a-și mări teritoriul, adăogând că aceasta nu s'ar putea face fără ca România să primească compensațiuni.

Bine înțeles articolul vorbește de Bulgaria și amintește că România nu are o graniță strategică la Sud.

Nu trebuie să uităm că, de când cu asasinarea lui Mihăileanu, în România păscuse curentul antibulgar în toate stările sociale. Toți Românii vedeau în Bulgaria dușmanul zilei apropiate iar în București se profita de toate împrejurările pentru ca să nască manifestațiuni antibulgare. Și cu toate acestea, guvernele câte s'au succedat la cârmă, timp de 15 ani deși cunoșteau, nu numai tendințele politice bulgare, dar încă și puternica pregătire militară a vecinului din dreapta Dunărei, n'au dat decât un preț mediocre acestor prevestiri.

Articolul ziarului lui Take Ionescu semnală un fapt care trebuia să silească guvernele românești să aibă ochii atinți asupra Dobrogei și a granițelor sale.

— La începutul lui Ianuarie moare Mihail Mitilineu vechiu diplomat de carieră al României. A reprezentat țara la Bruxelles, Belgrad și Constantinopol. A scris și tipărit o colecțiune a tratatelor și Convențiunilor României dela 1368 la 1874. Drepturile Românilor bazate pe tratate și România în 1876, toate în limba franceză. A fost o figură interesantă în diplomația noastră. A murit la 66 ani.

— In acelaș timp moare la Galați la 61 ani și un veteran al scenei românești, actorul Alexandru Vlădicescu.

Actor de mare talent, a jucat mai des prin Moldova, împreună cu fratele său mai mare Ion Vlădicescu și cu eminenta artistă Fani Tardini.

A avut vremurile sale de glorie și a murit sărac și uitat.

În București a jucat cu trupa lui pe la 1880, în sala Teatrului „Dacia”.

— În prima săptămână a lui Ianuarie 1903 izbucnește o afacere senzațională zisă „Afacerea tragerilor false dela ministerul de finanțe”.

Această afacere se rezuma în operațiunea de tragere la sorti a titlurilor de rentă ale Statului la epocile legale, însă numerele însemnate ca eșite nu erau cele ce eșau în adevăr, ci numerele unor persoane interesate care plăteau, bine înțeles, acest serviciu.

Rentele fiind scăzute la acea epocă, iar Statul achitând titlurile ieșite la sorti după valoarea nominală, diferența dintre curs și valoarea aceasta era câștigul.

Îndată, după cele dintâi constatări ale parchetului, au fost arestați doi funcționari dela ministerul finanțelor, adică șeful comptabilității și directorul datoriei publice. S'a ordonat și arestarea unui bancher evreu; acesta a fost arestat la Nisa unde petrecea carnavalul. Arestarea a mai atins și pe un alt bancher evreu în București.

Această afacere a provocat o vie agitațiune pe piață, căci cu încetul s'au descoperit și alți vinovați și s'au făcut încă și alte arestări. Vom ține pe cititori în curent cu acest proces.

— În ziua de 12 Ianuarie se fac 8 alegeri legislative parțiale, dar guvernul nu poate izbuti decât într'un singur colegiu, la I-ul de Cameră din Dâmbovița, unde d. Vintilă Brătianu este ales cu 197 voturi contra 170 date candidaților junimist și cantacuzinist.

În schimb Gheorghe Cantacuzino este ales senator la Muscel și Take Ionescu deputat la Romanai.

În celelalte cinci colegii, balotagii din cauză că cele două fracțiuni conservatoare au liste deosebite.

Guvernul a pierdut situația în țară, aceasta este acum văzut.

Dar reaua situație electorală a guvernului e datorită și nemulțumirilor din partidul liberal.

În urma venirii lui Vasile Lascăr la ministerul de interne partidul liberal este în fierbere. Reformele anunțate de acesta, reforma poliției, reforma administrativă, reforma comunală, au produs supărări și ostilitate violentă; mulți dintre bătrânii fruntași ai partidului s'au înscris pe față în contra reformelor.

Ca o manifestațiune în contra ministrului de interne, acești nemulțumiți au lucrat în alegerile parțiale contra candidaturilor guvernamentale.

Frământările în partid vor continua de acum și vor slăbi încet-încet guvernul până în iarna anului 1904, când cabinetul Sturza se va prăbuși.

Tot vechia istorie a mediocrităților cari vor să ia locul oamenilor de valoare.

Revolta împotriva reformelor aduse de Vasile Lascăr nu era revolta împotriva legilor autoritare pe cari le prezenta, în realitate era manopera politică împotriva omului de valoare care nu trebuia lăsat să se întărească, să devină popular în partid și în țară și să amenințe cariera altora cari așteptau, nerăbdători, să le vină rândul la întâietate.

Nu legile lui Lascăr supărau, dar Lascăr, însuși, era supărător; de aceea trebuia surpat cu orice preț.

— Din Ploiești se anunță moartea lui C. T. Grigorescu, vechiu liberal din garda lui C. A. Rosetti și Ion C. Brătianu, șeful multă vreme al liberalilor din Prahova, timp de 26 ani directorul ziarului *Democratul*. A fost o minte deschisă ideilor democratice și o natură onestă și independentă. A murit la 76 ani.

— Afacerea tragerilor false dela ministerul finanțelor se complică, iar numărul acuzațiilor crește.

Un funcționar învinuit se sinucide aruncându-se din trenul care-l aducea la București. Alți bancheri sunt arestați sau bănuți. Casierul și în acelaș timp, procuristul Băncii Chrisovloni este arestat și depus. Acest procurist e acuzat că, în tovarășia altor bancheri, a săvârșit șantajii pe lângă Casele de bancă din Berlin.

Dar să așteptăm dezvoltarea anchetei.

Până atunci să vedem ce face parlamentul.

— Parlamentul votează două legi importante, două reforme de multă vreme așteptate în țară. Întâia reformă este: desființarea accizelor comunale, adică a taxelor de barieră, a doua: reforma poliției Statului.

Accizele sunt desființate deodată cu barierele. Reforma ministrului de finanțe Emil Costinescu este următoarea:

Statul încasează, prin funcționarii săi, taxele cuvenite comunelor asupra articolelor de consumațiune. Cu aceste taxe formează un fond special, din care împarte tuturor comunelor cota ce li se cuvine. Acest regim durează până azi.

Vasile Lascăr prezintă proiectul de reformă a poliției, care provoacă nemulțumiri mari, atât în parlament, cât și în lumea personalului polițienesc. Totuși, legea e foarte bună și la timp venită. Împotriva ei protestează interesații adică oamenii cari trăiau din abuzurile regimului în vigoare.

În această reformă se irapun condițiunile de admisibilitate în poliție, viitorii comisari nu vor mai fi decât titrați, adică licențiați și doctori în drept; vechii practicanți, cari au stagiul, vor putea rămâne, dar alți oameni fără titluri nu vor mai putea fi numiți.

Această reformă, care a întâmpinat atunci o violentă îm-

potrivire din partea vechilor cadre liberale, doritoare de a răsturna pe ministrul de interne, a fost însă, o reformă bine-făcătoare care a dat voie, încetul cu încetul, cadrelor polițienesci să se reformeze și să întinerească.

Datorită inculturei generale și unei rele educațiuni politice, cele două partide de guvernământ, aveau urâtul obicei de-a combate la adversari toate actele chiar și pe cele mai folositoare. Mai ales atunci când o reformă era rău înțeleasă și se prezenta nepopulară, partidul din opoziție recurgea la o urâtă demagogie. Așa s'a întâmplat cu reformele lui Vasile Lascăr.

Omul acesta înzestrat cu un solid spirit practic și cu multă voință, avea oare care aplicări autoritare și chiar reacționare, însă era om modern din multe puncte de privire și era și om de cărmuire.

Impotriva lui s'au coalizat atunci mare parte din liberali — pentru motivele arătate mai sus — cât și partidul conservator spre a-și atrage pe toți polițiștii cei vechi pe care, îi atingea legea propusă.

— În dimineața zilei de 1 Februarie 1913 o crimă e descoperită în casa cu No. 9 din str. Teatrului. O doamnă Urdăreanu veni să vadă pe proprietara casei, d-na Agapia Străchinescu, o văduvă octogenară și de o rară sgârcenie.

Străchineasca locuia la etajul de sus, iar etajul de jos era închiriat unui avocat Oteteleşanu.

Bătrâna Străchineasca, o femeie originală și maniacă, întreținea într-o cameră separată vreo 30 animale: câini, pisici și epuri. Când s'a făcut ancheta asasinatului, reprezentanții parchetului au găsit în acea odăiță niște animale famelice, murdare, slabe, răioase, trăind într-o murdărie cu neputință de închipuit. Era un adevărat cuib de vrăjitoare.

Femeia aceasta fusese în tinerețe, inteligentă. Originară din Basarabia, a fost întrebuințată multă vreme de Rusia ca spioană politică. Asasinatul ei a rămas un mister un număr de zile până ce a fost descoperit autorul.

Voi vorbi mai departe de această crimă care a pasionat Bucureștii.

— Aristița Romanescu, cel mai puternic talent al Teatrului Național, își face retragerea de pe scenă: acest eveniment artistic se întâmplă la 14 Februarie 1903.

Aristița, fiind născută la anul 1854, se retrăgea tânără încă la 50 de ani abia.

Romaneasca a plecat din cauza unor neînțelegeri cu direcțiunea teatrului, neînțelegeri atât de repetate pe întâia noastră scenă.

Publicul a regretat sincer această eclipsă.

— În primele două luni ale anului 1903 mor: generalul Rasty, fost prefect de poliție, sub ultimul guvern conservator al lui Lascăr Catargiu. Al doilea este Ion Ianov cunoscut

om de litere din Iași, rămas popular printr-o satiră scrisă în contra lui Strusberg, concesionarul celor dintâi drumuri de fier în România, adică a liniei principale București-Brăila. Doctorul Strusberg era prusian de aceea satira lui Ianov începea cu versurile:

*Ich herr von Kalikenberg
Tocmai din Berlin alerg
Ca să fac la România
Tram ti fer cu mult hoția.*

*Eu traverse și șosele
Am să fac numai de-acele
Care pârâi și troznesc
Chind fagoanele pornesc.*

Ianov a avut zilele lui de celebritate.

Sub Vodă Cuza, a fost ales deputat de București de către unul din guvernele de pe vremuri deși absolut nimeni nu-l cunoștea în Capitala țării.

Mulți ani după aceea, ziarele liberale au amintit ca o dovadă a ingerințelor electorale ale guvernului, alegerea lui Ianov.

Cel de-al treilea mort este Grigore Cantacuzino, cunoscut sub numele de Grigri, fost multă vreme director general al Teatrului Național.

— Asasinatul Agapiei Străchineasca urmează să intereseze, însă patruzeci de zile după săvârșirea crimei, adică la 10 Martie, autorul e prins. El se numește Tănase Cojocaru, țaran din cătunul Malul Spart, județul Ilfov. Fiica lui fusese, nu de mult, în serviciul moartei.

— Câteva fapte bucureștene:

D. Paul Ciuntu, diplomat al Conservatorului din Lipsca și șef de orchestră la Rostok în Meklenburg, este numit director al Conservatorului de muzică și declamație din București. Avea specialitatea solistului de piano. La un concurs ținut pentru ocuparea postului de șef al orchestrei din Colonia, a reușit primul din 175 candidați. Dar n'a putut obține postul, deoarece nu era german, ci român.

Acest procedeu nu prea făcea cinste culturizmului și spiritului de justiție al germanilor. Dar întrebarea este: dacă numai germanii puteau obține postul acela, de ce a fost primit străinul Ciuntu la concurs?..

Șovinismul german s'a dat de gol. Dar încă o dovadă că popoarele cele puternice trăiesc prin credința naționalistă.

Cât s'ar fi zbârlit o oare care presă, dacă faptul s'ar fi petrecut în România!..

— D. Ciru Economu, procuror general la Curtea de Casație, este ales președinte al Clubului Tinerimei în locul d-rului Kalinderu, demisionat.

— La jumătatea lunei Martie 1903, ziarul „Patriotul” a cărui proprietate și direcție o aveam, este chemat în judecata juraților din București, de către d. Radoslavoff, fruntaș politic bulgar, fost mai târziu șeful de guvern care a încheiat, în marele război, alianța cu Germania.

D. Radoslavoff se simțise atins de un articol publicat în acest ziar, articol semnat de către un român macedonean, d. Const. Constant.

D. avocat Valerian, din București, fost redactor la „Adevărul”, din partea lui Radoslavoff, face panegiricul clientului său, susținând că acesta a fost întotdeauna și este un bun amic al românilor, iar nu un dușman, precum a afirmat d. Constant. D. I. Th. Florescu, viitorul ministru, a fost apărătorul d-lui Constant.

În atmosfera antibulgară care domnea atunci în țară, verdictul era cunoscut. D. Constant a fost achitat.

Procesul, însă, a fost caracteristic : pentru întâia oară un om politic străin chema în judecată un ziar românesc.

— Duminică 20 Aprilie 1903, a fost inaugurată statuia lui C. A. Rosetti pe piața ce-i poartă numele.

Partidul liberal i-a făcut o inaugurare pompoasă dar rece, căci sufletul partidului nu era — cel puțin în cei din urmă douăzeci de ani — cu ideile marelui ziarist.

De jur împrejurul statuei lume oficială multă, oameni ai poliției, frunțași ai partidului liberal. Apoi foarte numeroase coroane și multe delegațiuni din partea diferitelor societăți bucureștene. Dar poporul nu se vede nicăeri, poporul nu figurează în program și nici poporul însuși nu mai știe despre C. A. Rosetti. De atâtea ori și masele sunt ingrate.

Discursuri au rostit : *Const. Nacu*, fost ministru, din partea comitetului organizator, *Dimitrie Sturza*, primul ministru, în numele guvernului, *Mihail Ferechide*, președintele Camerei, din partea reprezentățiunei naționale; în numele Academiei române *Olănescu-Ascanio*, în numele comerțului și industriei, *G. Assan*, în numele presei *Ion C. Bibicescu*, în numele Capitalei, *C. F. Robescu*, primarul.

C. A. Rosetti era un izolat acum.

Procesul nu era organizată spre a-și putea impune voința. De altfel fiindcă ziarele noastre, în mare majoritate, sunt ziare de partid, ziaristii, la rândul lor, sunt siliți să urmeze indicațiile patronilor.

Democrația epocii nu avea legături cu Rosetti. Partidul socialist în naștere avea, cum și acum are, alți Dumnezei de sărbătorit, aproape toți Dumnezei străini : Karl Marx, Lessalle, Vandervelde, Kautsky, etc.

Partidul liberal nu uita că Rosetti fusese disident la sfârșitul vieții.

Poporul, masa bucureșteană, nefiind stimulată de acțiunea nici unui partid, a uitat să sărbătorească pe C. A. Rosetti.

De altfel Rosetti, nici pe când trăia, deși lupta pentru popor, nu era un om popular.

— La sfârșitul lui Martie o nouă agitațiune începe pe chestia națională, ziarul *Tribuna* din Sibiu fiind silită să dispară din cauza prigonirilor, amenzilor și întemnițărilor, studenți universitari organizează o întrunire de protestare în sala „Dacia”. Ca întotdeauna partidele din opoziție stau la spate și ațâță. După întrunire manifestație de stradă, ciocniri cu forța publică și arestări de studenți.

Bine înțeles asupra acestui eveniment se deslănțue de către ziarele și partidele din opoziție o vie agitațiune care face impresiune asupra opiniei publice.

Agitația pe chestia națională, începută de partidul liberal, pe când era în opozițiune și dezvoltată prin activitatea părintelui Vasile Lucaci, cuprinsese opinia publică bucureșteană.

Partidul liberal la guvern se vede silit să schimbe atitudinea, dar chestiunea națională era acum în toate sufletele. Iar partidele de guvern, rând pe rînd, după cum erau sau nu în opoziție, agitau chestia, nu numai față de Unguri, dar și împotriva guvernului român, care era ținut să fie cumpătat.

Astfel cabinetul Sturza n'a avut pedică mai mare în cursul guvernării sale de astă dată, ca această afacere a Românilor de peste munți.

— Un, incident picant : Ziarul *The World* din New-York publică știrea că Miss Paulina Astor, fiica celui mai bogat American — fiindcă are o avere de 200 milioane dolari — este curtenită de către doi europeni cu situațiuni înalte. Întâiul este Domnitorul Bulgariei, cel d'al doilea este *Ionel Brătianu*. Ziarul american scrie :

„Prințul Ferdinand ocupă tronul Bulgariei. El nu refuză să primească alături de dânsul pe fiica lui Astor ca mamă vitregă a copiilor săi, spre a beneficia de milioanele ei. Reputația lui nu e, însă, din cele mai bune, a făcut multe escapade și e de 50 de ani.

Tonel (?) Brătianu e tânăr, viguros, bărbătesc. E în genere admis că va fi șeful partidului liberal. E de 35 de ani. El nu poate oferi d-șoarei Astor nici Coroană, nici titlu mai ales, că după un an sau doi, prințul Ferdinand va fi rege.

D-șoara Astor stă la București unde d. Brătianu o înconjoară cu atenția sa. D-șoara Astor e tovarășa nedespărțită a prințesei moștenitoare. E în termeni amicali și cu regele Carol. D. Brătianu e ministrul favorit al regelui.

Și un duce a cerut mâna d-șoarei Astor dar ea voește să aibă o putere reală în lume și crede că prin tânărul ministru român va putea influența asupra politicii internaționale.

nale. Un deputat l'a felicitat pe d. Brătianu la Cameră. Tânărul bărbat de stat era foarte ambarasat. Un ministru a spus regelui că poporul vorbește de logodna d-lui Brătianu.

Regele a răspuns scurt dar într'un ton care confirma știrea.

Făca lui Astor e foarte draguță. „Tonel” (?) Brătianu este bogat. Are un magnific palat la București, mai multe moșii în părțile cele mai fertile ale țării și castelul Florica. D. Brătianu ca ministru de externe a alus reale servicii țării sale. D-soara Astor nu s'a pronunțat încă asupra cererei d-lui Tonel Brătianu“.

Acest istoric, în care sunt multe exagerări precum, de pildă versiunea asupra mării bogății a lui Brătianu, da totuși, amănunte interesante asupra intențiunii viitorului șef al partidului liberal de a deveni unul din cei mai bogați oameni de pe planetă. Fiindcă era știut că d-soara Astor posedă jumătate din averea tatului său, adică 100.000.000 dolari. După valuta de astăzi aproape 20 miliarde lei.

D-soara Astor când a fost prezentată pentru întâia oară reginei Elisabeta în anul 1899 purta giuvaeruri în valoare de 80.000 dolari, un singur colan costa 30.000 dolari.

În București numai oarecare cercuri intime cunoșteau intriga.

— Partidele politice se agită acum în vederea alegerilor generale județene. Ne având alte alegeri la îndemână partidul conservator, mai ales, profită de prilej, profită și de agitațiile studențești spre a impresiona masa electorală.

În sfârșit alegerile generale județene, care se fac cu aceleași liste ca și alegerile pentru Cameră, însemnează o înfrângere decisivă pentru guvern la Colegiul I. Din 30 de județe liste guvernamentale nu sunt alese decât în 13, iar în 17, se declară balotagiu. La București balotagiul este pentru toți candidații. Take Ionescu de pe lista cantacuzinistă vine cu 821 voturi după Procopie Dumitrescu, candidatul liberal care obține 847.

Take Ionescu era atunci în plină înălțare de popularitate.

Dacă ținem seamă de presiunile electorale întrebuintate în totdeauna de guvernele României, acest rezultat spunea definitiv că guvernul liberal a rămas în minoritate.

Peste o săptămână la alegerea în balotagiu a colegiului Liu, s'au petrecut în București mari violențe. Opoziția conservatoare, încurajată de succesul de la primul scrutin, e dârză, iar guvernamentalii, temându-se de o înfrângere, se împotrivesc cu disperare. De aceea se întâmplă și numeroase bătăi și răni.

La școala Clementina chiar și un fruntaș conservator, unul dintre cei mai moderați, Ion Lahovary viitor șef al parti-

dului conservator, este lovit în cap cu ciomegele și sângerat. Bine înțeles guvernul, conform bunului și vechiului obicei, este triumfător.

— Duminică 18 Mai, a fost inaugurat monumentul lui Ion C. Brătianu.

Pompa cu care se face această inaugurare întrece cu mult pe aceea dela statuia lui C. A. Rosetti. Acum este adevărata sărbătoare a partidului fiindcă Ion Brătianu a fost adevăratul șef al liberalilor.

Serviciul divin este oficiat de către mitropolitul primat. Când, în urma ordinului dat, monumentul a fost desvelit, Mitropolitul, însoțit de D. Sturza, Ionel Brătianu și Protopopescu, a făcut înconjurul statuei stropind-o cu apă sfințită. În acel moment muzica militară a intonat himnul național.

Statuia este opera sculptorului parizian Dubois, iar partea arhitecturală, e datorită arhitectului Petre Antonescu.

Au rostit cuvântări: D. Sturza, din partea guvernului, P. S. Aurelian în numele Senatului, M. Ferechide în numele Camerei, Grigore Macri (dela Iași în numele Moldovei, Nicolaid din Craiova în numele Olteniei, general C. Budișteanu în numele celor cari au participat la războiul din 1877, I. G. Bibicescu în numele primăriei Capitalei.

Statuia lui Ion Brătianu, contrastează cu aceea a lui C. A. Rosetti nu numai prin proporțiile ei, dar și prin înțelesul ce i s'a dat: pe când lui Rosetti nu i s'a acordat de cât atitudinea unui scriitor la biroul său, Ion Brătianu trăiește în postura îndrumătorului de neamuri. Gestul său arată Românilor Ardealul și le spune: acolo e viitorul!

— Bucureștii de altă dată, chiar cei de dată nu tocmai depărtată—cei de la 1903 de pildă, adică de acum 26 de ani—ne oferă dovezi documentare destul de interesante. Așa, de pildă, Târgul Moșilor.

Acum e vorba ca Târgul Moșilor să fie modernizat (?), așa se spune; dar la 1903 era încă târgul așa cum l'am apucat dar cu prețurile cele mici de care nici nu ne mai aducem aminte astăzi.

Lume multă a fost la Moși la 21 Mai ziua sfinților Constantin și Elena. Compania tramvaelor a pus în circulație 50 vagoane peste cele obicinuite. Au circulat în total 716 vagoane. Numărul pasagerilor, a fost socotit la peste 110.000 dus și întors. Dacă se adaugă toți cei veniți pe jos sau cu trăsurile, evident că aproape 200.000 oameni au vizitat târgul în ziua aceea.

Și cu cât de puțin se mulțumea lumea! Dulapul (scrâncioul) cel mare, unde fiecare client plătea 10 bani — o monedă necunoscută azi — a câștigat într-o singură zi, suma enormă (?) de 1000 lei! ?!..

Apoi la Eliade a fost invazie, s'a chefuit toată ziua până noaptea târziu iar restauratorii au realizat câştiguri cu care cei de astăzi nu s'ar mulţumi într'o jumătate de oră.

În Joia Moşilor, a fost vizita regelui. Regelui Carol îi plăcea să viziteze târgul Moşilor în ziua aceea. Dar era o vizită de protocol, cu acelaşi program şi fără nimic original. fiindcă regele Carol era robul tradiţiei neschimbate.

Regele adresa la întâmplare, cuvântul unei oarecare persoane aflată în pavilionul oficial, apoi trecea înainte.

În anul acesta regele s'a oprit în faţa unei case de carton, aci se adresează persoanei care păzea acea lucrare de artă şi întreabă :

— Ce meserie ai dumneata ?

— Sunt samsar, Majestate.

— Ah ! samsar, vrea să zică dumneata câştigi bani mulţi !

Şi trecu înainte.

— Un caz într'adevăr extraordinar pentru moravurile noastre şi mai ales pentru oamenii cari au fost actorii acestor drame. Doi studenţi de la drept : Manolescu şi Răscanu, în urma unei violente certe, au eşit pe teren. Cauza, o rivalitate amoroasă. Studentul Manolescu a fost grav rănit în regiunea inimei.

Duelul, nefiind în moravurile studenţiei române, cazul a făcut senzaţie.

— Gheorghe Palade, fostul ministru de finanţe, este atacat de ziarele conservatoare în chestia tragerilor false de la ministerul de finanţe. Atât conservatorii cât şi junimiştii susţin că întâile trageri false s'au făcut pe când Palade era ministru de finanţe. Faţă cu aceste atacuri Palade pleacă la Bârlad şi convoacă o întrunire publică spre a se apăra. În ziua de 25 Mai 1903 întrunirea se ţine şi Palade rosteşte un lung discurs timp de trei ore. Seara partizanii îi oferă un banchet în grădina publică a oraşului. După ce au vorbit câţiva oratori Palade s'a sculat să le răspundă, dar nu-şi rosti bine cuvântarea şi căzu grămadă.

Gheorghe Palade îşi sfârşea tocmai discursul cu fraze adresate tinerimei. El tocmai spunea ca tinerii liberali să aibă de la bătrânii liberali, drept talisman onestitatea politică.

Tocmai când pronunţa cuvântul „talisman”, gura i se contractă şi deodată căzu în nesimţire.

Locul unde şi-a găsit moartea a fost însemnat spre a i se ridica acolo o statuie. Şi statuia a fost inaugurată 21 de ani mai târziu.

Şi apoi două fapte triste au urmat imediat. D'abia a murit subit Palade, că un mare incendiu izbucni pe strada principală, iar la ora 5 se simţi şi un cutremur de pământ.

Pentru cabalişti a fost materie de comentat. Superstiţioşii au văzut, în aceste două întâmplări, mâna providenţei.

Palade a murit de un atac de anghină de piept. Diagnosticul doctorului Minovici spune că Palade a murit de anghină pectorală datorită unei arterio-scleroze generalizate, foarte înaintată, cu miocardită şi nefrită interstiţială. Era, deci, un cardiorenal. Arterio-scleroza era atât de înaintată în cât arterele erau osificate în cele mai mici ramificaţiuni, chiar acele ale membrelor. Cele ce mergeau la creier erau mai puţin atinse.

Lui Palade guvernul i-a făcut funerarii naţionale în Bucureşti unde corpul defunctului a fost adus.

— Chestiunea tragerilor false ia proporţii şi devine un cal de bătaie împotriva multor liberali fruntaşi ; între alţii este acuzat şi Take Protopopescu, fost secretar general al ministerului de finanţe, om de o mare activitate, foarte sever în serviciu, organizatorul serviciilor aceluiaşi minister şi unul din membrii acelei oculte în fruntea căreia, se zicea că stă Eugeniu Carada.

Take Protopopescu este atacat şi acuzat de către ziarul „Evenimentul” din Iaşi: un proces de presă este deschis, Take Protopopescu dă în judecată ziarul eşan, al cărui redactor răspunzător este însă, achitat.

Zilnic noi denunţuri se fac, aşa că la un moment foarte mulţi fruntaşi funcţionari sunt bănuţi şi chiar acuzaţi că au practicat tragerea falsă şi s'au folosit de pe urma ei. Opoziţia de amândouă nuanţele începe o campanie împotriva guvernului pe această chestie pe care o aduc în intrunirile publice.

Afacerea degenerază în scandal politic. Procurorul general Tătăranu, însărcinat cu ancheta, demisionează, afirmând că a fost împiedicat să-şi facă datoria, că a fost oprit de a depune pe unele persoane vinovate dar protejate de politicienii zilei.

Ministrul de finanţe Emil Costinescu, cumnatul lui Tătăranu, este delegat să facă demersuri pe lângă acesta spre a-l hotări să rămâne în funcţiune măcar până ce va depune raportul anchetei; dar Tătăranu refuză.

Această chestiune contribuie mult la zdruncinarea guvernului, dar, în realitate, guvernul nu este vinovat fiindcă s'au făcut trageri false de către unii funcţionari, el este vinovat pentru că nu voeşte ca unii bănuţi să fie atinşi.

Adevărul, tristul adevăr, este că tragerile false se practica la ministerul de finanţe de mulţi ani, şi se practica ca un fel de operaţiune foarte inocentă. Adică, spuneau operatorii : Statul pierde ceva ? Nu, fireşte. De oarece nu se trag la sorţi de cât tot numai atâtea titluri câte trebuie, este

indiferent cu totul, dacă sunt scoase din urnă hârtiile lui A. sau hârtiile lui B.

Și astfel, unii funcționari ori cumpărau în ajunul tragerilor titluri pe cotă scăzută și le notau apoi ca scoase din roată spre a câștiga diferența, ori notau ca eșite la sorti, titlurile oare căror bancheri cari câștigau sistematic sume însemnate la fiecare etragere. Și, bine înțeles, serviciul acesta era întotdeauna plătit.

Sistemul favoritismului și al protejării partizanilor politici este demoralizator, bănuiala se întinde, ea invăluie și pe mulți nevinovați, așa că în cele din urmă, cu greu se poate ști cine e inocent și cine culpabil.

Justiția a lovit în cele din urmă pe câțiva din autorii materiali.

— Nemulțumirile împotriva guvernului cresc și din cauza felului de a administra al lui Vasile Lascăr, ministrul de interne, și al prefectului de poliție Ioan Saita.

Vasile Lascăr s'a pus cu râvnă la lucru ca să purifice și să formeze administrația, însă cu această hotărâre a trebuit să lovească în multe deprinderi rele și în multe drepturi câștigate în acest domeniu. Toți răi năvăliți se ridică împotriva ministrului de interne care e săpat chiar în partidul liberal.

Un alt ponegrit și rău atacat din toate părțile este prefectul de poliție Ioan Saita.

Om integru și funcționar intelectual, sânguitor și animat de aceleași bune intențiuni ca și șeful său, Saita se pune pe lucru ca să aducă elemente noi în poliția Capitalei. Apoi face administrație și pune ordine acolo unde era atâta dezordine.

Localurile de petrecere nocturnă le reglementează; acestea nu pot ține deschis decât până la o anumită oră, lăutarilor nu le mai este ertat să cânte noaptea întreagă; negustorilor le interzice să ocupe trotuarele cu mărfurile ce debitează, vânzătorilor ambulanți nu le mai permite să plimbe noii descoperiți pe cobilițe, o mulțime de obiceiuri sălbatice le reprimă.

Bine înțeles toate aceste măsuri supără, irită și măresc curentul opoziționist.

Agenții partidelor de opoziție lucrează neobosiți ca să atragă pe toți cei loviți prin nouile măsuri și să-i înregimenteze în partidele opozante; așa crește și se umflă valul de nemulțumire care va copleși în curând guvernul și-l va sili să se retragă.

Dar nu este mai puțin adevărat că reformele lui Vasile Lascăr au adus o viață nouă în administrațiunea țării, după cum administrațiunea lui Ioan Saita a fost binefăcătoare. Amândoi au fost slujbași civilizați cari au făcut cinste țării.

Dar moravurile politice erau corupte și lumea nepregătită pentru reformele adoptate.

Cât timp erau, față în față, în rivalitate, numai cele două mari partide de guvern, după idealul englez al regelui Carol, competițiunea era mare, firește, dar nici o dată n'a ajuns la crâncenia la care a ajuns atunci când și al treilea partid a intrat în linie.

Ivirea partidului conservator, zis constituțional, de sub șefia lui Petre Carp, a înzecit goana după recrutarea partizanilor.

Amatori de funcțiuni publice ca și aceia cari visau situațiuni politice înalte, distincțiuni parlamentare și altele la fel, au început să se înmulțească îngrijitor. Când mai târziu se va înființa și partidul democrat sub șefia lui Take Ionescu, va fi apogeul în dezastru.

Dar nu Petre Carp personal era autorul acestei recrudescențe de competiție politică; Carp dinpotrivă n'avea nici stimă, nici încredere în manoperile electorale. Visător lipsit, cu desăvârșire de talentele cerute organizatorului și electorului, el credea numai în sprijinul regelui pe care nu l'a avut niciodată întreg.

Partidul carpist avea, însă doi puternici electori unul era Nicolae Filipescu, cellalt era Alexandru Marghiloman. Cu o deosebire de nuanță. Pe când Filipescu era primediosul electoral în opoziție, Marghiloman era de temut când se afla la guvern.

Filipescu a făcut multe zile negre diverselor guverne, Alexandru Marghiloman și-a practicat aptitudinile, mai ales în calitate de ministru de interne în cabinetul de la 1910 prezidat de Petre Carp.

— Ziarele cu data de 30 Mai publică cum o telegramă din Belgrad anunță că regele Alexandru al Serbiei și regina Draga au fost detronați și alungați din țară. Dar ziarele de a doua zi publică, cu amănunte, adevărul: regele și regina au fost asasinați de către un număr de conjurați militari.

În afară de rege și de regină au fost uciși în luptele ce au urmat: Nicolae și Nicodem Lunievița frații reginei, generalul Țințar Marcovici președintele consiliului de miniștri, generalul Pavlovici ministrul de război, generalul Lazăr Petrovici aghiotantul general al regelui, colonel Naumovici al doilea aghiotant, căpitanul Milicovici și locotenent Gogovici ofițeri de ordonanță. Grav răniți au fost Velimir Teodorovici fost ministru și colonelul Dimitrie Nicolici omandantul diviziei Dunărei.

Pe la orele 2 noaptea un însemnat grup de ofițeri, au pătruns cu forța în palatul regal după ce au ucis, ori au prins pe oamenii de pază.

Locotenentul-colonel Naumovici aghiotant al regelui, dar câştigat complotului, somă pe rege să se predea. Regele Alexandru apucă revolverul şi culcă la pământ pe Naumovici. Atunci începu goana împotriva regelui şi a reginei care s'a apărât cu mult curaj.

În camera perechei regale s'a găsit o dezordine spăimântătoare, ceea ce dovedeşte că lupta acesteia cu ofiţerii asasinii, a fost lungă şi crâncenă.

După ce au fost doborâţi amândoi, unii s'au repezit asupra corpului reginei şi l-au necinstit, ceilalţi au apucat corpul regelui şi l-au aruncat pe fereastră. Asupra acestui corp s'au găsit cel puţin 30 lovituri provocate de gloanţe; apoi în cădere a suferit fractura craniului şi a coloanei vertebrale. Totuşi regele a mai trăit două ore.

Corpul reginei Draga, necinstit, zăcea măcelărit, cu numeroase lovituri de săbii, de revolver şi de pumnale.

În fruntea conjuraţilor se afla colonelul Maşin. În timpul acesta militari călări patrulau prin oraş şi tunurile împodobite cu flori, circulau. A doua zi tot oraşul a fost pavozat şi înflorit, s'au organizat danţuri şi cântece, iar ziua a fost prefăcută în sărbătoare naţională. Corpul locotenentului-colonel Naumovici a fost înmormântat cu onori naţionale iar „Monitorul Oficial” anunţă ziua următoare că colonelul a murit pe câmpul de onoare.

Imediat, ofiţerii conjuraţi au proclamat rege pe Petru Caragheorghievici, încoronare aclamată de trupe prin toate cetzărmile.

Locotenentul-colonel Misici a povestit astfel tragica întâmplare :

„Ultimele ordine au fost date de colonelul Maşin, cumnatul reginei. La ora 11 jum. toate secţiile poliţienestii, conacul şi cazarma jandarmilor, au fost înconjurate de trupe. La un semn al nostru, căpitanul Lyuba Costici deschise cele două porţi despre Vest, pe când eu forţam poarta dela Est şi am pătruns în conac cu părţi din regimentul 6 de infanterie. Garda palatului a opus o împotrivire desădăjduită, dar a fost răpusă; în luptă au căzut 6 morţi şi 20 răniţi.

Uşa de intrare la vechiul conac fiind închisă, a fost spartă cu dinamită; cu acest prilej a murit lt.-colonel Naumovici, aghiotantul regelui care venea să deschidă pe dinăuntru. Deci, nu este adevărat că a fost ucis de rege”.

Locotenentul-colonel Misici urmează:

„Am găsit pe rege şi pe regina în pat în costume sumare şi l'am somat să se predea. El mi-a răspuns:

— Eu nu sunt regele Milan, ca să mă sperii de câţiva ofiţeri.

I-am cerut atunci să expulzeze pe regina Draga; drept răspuns, însă, regele o luă în braţe şi o sărută.

Atunci ofiţerii au tras asupra lor şi i-au împuşcat. Peste 20 de gloanţe au străpuns corpul regelui, dar mai multe gloanţe au intrat în corpul reginei. Apoi amândouă trupurile au fost aruncate pe fereastră. Acolo au fost găsite a doua zi dimineaţa”.

Dar alte versiuni au povestit asasinatul în alţi termeni, aşa că nu se pot cunoaşte precis toate amănuntele.

Acest tragic eveniment a pricinuit o mare emoţiune la Bucureşti şi la Curtea regală. Mai ales era nesiguranţa asupra urmărilor, căci mulţi vedeau în acest asasinat mâna Rusiei.

Am spus că colonelul Misici a pătruns în conac în capul unui batalion din regimentul 6 de infanterie. Dar acest regiment purta numele de „regimentul Regele Carol al României”. În urma tragicului fapt, regele Carol a telegrafiat la Belgrad, anunţând că renunţă la onoarea de a fi capul aceluia regiment.

Deşi dramaticul eveniment dela Belgrad nu a fost un eveniment bucureştean, totuşi fiindcă în „Bucureştii de altă dată” am crezut nemerit să introduc toate întâmplările din afară, care, prin importanţa lor, au preocupat cu deosebire lumea bucureşteană de pe vremuri, de aceea am înregistrat asasinatul perechei regale sârbeşti.

Imi amintesc că acest fapt a produs la Bucureşti, nu numai senzaţie, dar şi îngrijorare, căci mulţi voiau să vadă în suprimarea regelui Alexandru, preludiul unei apropiate ofensive a Rusiei, care era gata să atace Austria.

— Pe la jumătatea lui Iunie 1903 moare Mihail Văcărescu, acela care dobândise o mică celebritate ca cronicar teatral şi „monden” al ziarului „L'Indépendance Roumaine” sub pseudonimul Claymoor.

Descendent al unei familii aristocratice, a fost mai întâi ofiţer de cavalerie, apoi, eşind din armată, a ocupat locul de cronicar la ziarul francez timp de 24 ani.

Era un om foarte afabil, de perfectă colegialitate şi bun camarad. Moartea lui a lăsat un gol în presă.

Claymoor era, ceea ce se chiamă, un tip. Era ziarist, dar prin nici o latură nu făcea parte din lumea ziariştilor; trăia în sânul societăţii boeresti în care crescuse şi căreia îi aparţinea. Câte anecdote nu au rămas de pe urma acestui om, foarte bun dealtfel !

Claymoor, fiind complect chel, purta perucă. Într-o vară la Constanţa, pe vremurile când plaja era la vii, Claymoor se scălda în Mare. Împrejurul lui mai mulţi cunoscuţi. La un moment unul îi smulge peruca de pe cap şi o aruncă în apă. Valurile încep să gonească ornamentul capilar al lui Mişu Văcărescu, iar el îşi da silinţe neputincioase ca să-şi reia ornamentul. Şi toată plaja răsuna de o mare veselie.

Fostul nostru confrate intru presă trăia acum în mijlocul fustelor spre a putea izbuti cronicile sale lumesti. Și, în adevăr, aceste cronice dedeau de minune și cu multă competență descrierea tuturor toaletelor doamnelor la deosebitele serate. Unii pretindeau că autorul lor era plătit de cusătoresele cele de lux, însă lucrul n'a ost nici odată dovedit.

Adevărul este că timp de 24 ani Bucureștii au avut epoca lui Claymoor.

Astăzi nimenea nu-și mai amintește măcar de omul acesta care era un fel de arbitru al eleganței feminine, neavând cu Petroniu decât afinitatea vocabulei. Petroniu era arbitru al eleganței masculine, pe când Claymoor era arbitru al eleganței feminine.

Răutăcioșii afirmau că omul avea aplecări femeiești ușor de explicat, dar ceea ce nu era o fabulă e faptul că, atunci când Claymoor lăuda o toaletă sau recomanda o cusătoreasă, toată lumea bună adopta și cusătoreasa și toaleta.

— În sfârșit procesul tragerilor false dela ministerul de finanțe vine înaintea justiției. Ministerul numește, pentru apărarea intereselor statului, nu mai puțin de 5 avocați: pe Gheorghe Panu, Const. Stere, Vasile Missir, Toma Stelian și Alexandru Djuvara.

Tribunalul e compus astfel: președinte d. Mavrodin, judecători d-nii Balș și Schina. Apărătorii acuzaților sunt: Constantin Disescu, N. Vlădescu, I. Tanoviceanu, Gr. Urlăteanu, Stavri Brătianu, Em. Pantazi, Mitescu, Al. Ionescu și Neagu.

Cititorii vor ști, că în acest proces au pledat aproape toți fruntașii baroului, atât din partidul liberal cât și din opoziție. Cauza era că afacerea, nu numai a pasionat mult opinia publică, dar și pentru că foarte însemnate interese de tot felul erau în joc.

— În ziua de 1 Iulie 1903 a fost inaugurat pe piața Lucaci, în fața liceului Matei Basarab bustul lui August Treboniu Laurian, fost profesor de filosofie la liceul Sf. Sava înainte de anul 1848.

Laurian a desfășurat o mare activitate culturală și națională și a fost profesorul de limba română al regelui Carol când a venit acesta în țară. Piața a primit numele de „Piața Laurian”, iar la inaugurare au vorbit d. profesor Ștefan Ion și C. F. Robescu Primarul Capitalei.

— O telegramă din Bruxella cu data de 18 Iulie 1903 anunță moartea generalului Brialmont. Acest eminent și cult general era cunoscut în toată lumea militară ca specialist în arta fortificațiilor. La el a făcut apel guvernul român în anul 1883, — când a ridicat forturile din jurul Bucureștilor și fortificațiile dela Nămolosa-Galați.

— Pe la sfârșitul lunii Iulie 1903 o știre tristă sosește dela Carisbad: Anghel Demetrescu, unul din cei mai eminenți profesori secundari, a murit după o scurtă suferință.

Anghel Demetrescu era un om cult, făcuse studii frumoase atât în țară cât și în Germania și a fost o figură interesantă și în presă. A scris numeroase articole de politică externă în Națiunea, ziarul lui Dumitru Brătianu. În cele din urmă se înscrisese în partidul conservator și a fost ales deputat al colegiului III de Teleorman.

Profesor de mare merit și om cu vastă cultură generală, a lăsat păreri de rău unanime, cu atât mai mult că a murit tânăr, numai de 55 ani.

— În ziua de 5 August 1903 principesa moștenitoare Maria, viitoarea regină, naște un nou principe căruia i se pune numele Nicolae-Ferdinand.

— O telegramă din Paris anunță moartea lui Bernard Lazare autorul cărții: „O eroare judiciară” cu privire la osândirea lui Dreyfus. Bernard Lazare — n'au uitat cititorii — este acele care, venind în România să ancheteze personal cauzele emigrării evreilor, a fost primit cu entuziasm de populația evree.

Vestea morții sale aruncă jalea în lumea evrească dela noi.

— Un incendiu în condițiuni ciudate izbucnește pe bulevardul Carol la proprietatea arhitectului Ion Socolescu. Acest incendiu dă naștere unei afaceri judiciare senzaționale. Arhitectul Socolescu, un cunoscut foarte activ constructor, aceluia căruia îi datorim Casa de depuneri și alte clădiri, este acuzat că a dat foc imobilului spre a încasa prima dela societatea de asigurare. Socolescu este arestat iar cererea lui de liberare pe cautiune este respinsă până la Curtea de Casație.

— La 8 Septembrie 1903 a murit generalul Eracle Arion comandantul corpului II de armată, unul din cei mai eminenți generali ai noștri.

— Arhitectul Socolescu este achitat de Curtea cu jurați de învinuirea că și-a dat foc imobilului în care locuia spre a încasa prima asigurării.

— Duminică 12 Octombrie se face alegerea noului consiliu de disciplină al avocaților.

Decan este ales M. Antonescu cu 241 voturi contra d-lui G. Danielopolu care întrunește 91.

— Cu intrarea în toamnă mișcarea politică activă reîncepe. De odată cu campania de răsturnare a guvernului dusă de conservatori, se afirmă o nouă mișcare de nemulțumire în partidul de la guvern. De astă dată ministrul justiției Eugen Stătescu, demisionează.

În locul acestuia șeful guvernului introduce în cabinet

pe Alexandru Giani, fost consilier la Curtea de Casație, retras de curând la pensie pentru limită de vârstă.

Complectarea cabinetului în acest fel, cu un om care nu făcea politică a provocat mari nemulțumiri în partid.

Nemulțumirile sunt în adevăr, foarte mari, ele se abat, mai ales asupra președintelui Camerei Mihail Ferechide care, fiind prieten personal cu Alexandru Giani, l'a impus primului ministru.

Ca demonstrațiune în potriiva acestuia, o mare parte dintre deputații majorității hotărâse să nu-l voteze la președenție când se va deschide parlamentul.

În adevăr în Noembrie Camera face un vădit act de ostilitate la alegerea președintelui. Iau parte la vot 130 deputați, majoritatea este de 66, iar scrutinul dă următorul rezultat: 71 voturi pentru Ferechide, 50 buletine albe și 1 abținere. Astfel Ferechide scapă numai cu 5 voturi peste limită, jumătatea Camerei fiindu-i ostilă.

Votul este semnificativ și arată că majoritatea nu mai este omogenă ci e adânc divizată; de aci înainte regimul merge spre disoluțiune, cei trei ani de guvernământ liberal au uzat cu desăvârșire partidul.

De la moartea lui George Palade, personalitatea cea mai activă care agită majoritatea și solicită un loc în guvern, este Alexandru Djuvara. Dimitrie Sturza, văzând că dihonnia a intrat adânc în rândurile majorității, ia hotărârea să treacă opoziției puterea de îndată ce se va sfârși legislatura.

Una din cauzele dezagregării este chestiunea tragerilor false dela finanțe, opoziția agită și acuză guvernul opinia publică crede că fiind implicate persoane influente, ancheta nu a fost întinsă mai departe. Această credință se întărește și mai mult când unul din condamnați, — principalul vinovat — dispăre din țară.

Opinia publică e aproape unanimă a crede că fuga acestuia a fost înlesnită de guvern în schimbul țicerei cătorva nume compromise. Se spune că fugitul, văzându-se pierdut, a amenințat să spue tot ce știe și să dea de gât pe toți vinovații. În fața primejdiei guvernul a stăruit la Camera de punere sub acuzare ca acuzatul să fie liberat pe cautiune, apoi i s'au dat bani cu care să poată trăi în străinătate și, în sfârșit i s'a înlesnit fuga.

— Vechile ziduri ale bisericii Zlătari încep să fie dărâmate

Biserica Zlătari era până la 1903 înconjurată de un rând de ziduri, cu prăvălii și un etaj, prăvălii în care erau instalate multe magazinuri, între altele cunoscuta cofetărie Baltador, băcănia Păun Popescu, birtul „La Pisica Albă”, berăria „La Carul cu bere”, etc. La etaj au fost pe vremuri ministerul de justiție și ministerul cultelor.

Biserica era ascunsă între aceste ziduri și nu se vedea din stradă. În subsoluri au fost instalate un număr de zărăfii.

Biserica Zlătari a fost închinată de călugării greci Patriarhului din Egipt. Când s'a făcut dărâmarea zidurilor s'a descoperit o frescă reprezentând Nașterea Domnului purtând inscripția: „Ton Ieron Apostolikon thronon Alexandreias”.

Fără să fi fost o clădire artistică totuși aceste ziduri reprezentau o epocă istorică, un trecut trăit al țării noastre, de aceea s'ar fi convenit ca dărâmarea să se facă în mod sistematic, așa ca inscripțiile și icoanele să fie păstrate, măcar ca documente istorice.

Biserica Zlătari avea o tradiție nebuloasă și misterioasă.

Se spunea — din bătrâni cum se zice —, cum că zidurile acestei biserici au păstrat multe crime și fapte necunoscute de lumea din afară. Călugării greci se dedeau aci la orgii mari. Femei frumoase, fie din lumea galanteriei fie din societatea cea mai bună, veneau și petreceau nopți luxurioase cu călugării cari — cei mai tineri — erau foarte vi-guroși.

De multe ori negustori cu averi însemnate, dispăreau fără a li se mai da de urmă. Zvonul public spunea că oamenii aceștia erau ademeniți de călugări, pentru împrumuturi și alte afaceri, oamenii veneau cu încredere, aduceau banii ceruți, apoi nu mai esau niciodată. Asasinați, aceștia erau îngropați în pimițele Zlătarilor.

Care era originea acestei biserici și de unde numele de Zlătari?

Înainte de a se fi clădit biserica aci era un loc viran, iar pe acest loc își aveau corturile un număr de țigani nomazi a căror profesie era poleitoria. Erau poleitori în aur. Când s'a hotărât clădirea țiganiilor au fost expulzați, însă numele lor a rămas și locului și bisericii. Crimele călugărilor erau făcute cu ajutorul oare căror boeri cari împărțeau cu acești călugări banii jefuiți de la cei pe cari i ucideau.

— La 9 Noembrie moare Luigi Cazzavilani fondatorul ziarului „Univensul”. Născut în Italia Cazzavilani a venit în București în urma războiului din 1877 spre ași căuta norocul. A înțeles repede că aci este o țară în care ar putea găsi ceea ce căuta. Dar la început și mai mulți ani după aceea, norocul nu l'a ajutat după speranță.

A fost numit profesor de limba italiană la liceul Matei Basarab, a făcut să apară ziarul „Frăția Italo-Română”, a scos mai târziu „Necesarul”, a vândut apa de scos petele de pe stofe, în sfârșit a făcut tot felul de încercări fără să poată reuși.

Într-o zi a făcut să apară *Universul* foiță mică de No. 6 pe o singură foaie plină numai cu fapte diverse, un foileton

senzațional, diferite crime, plus preparatele medicamentoase ale farmacistului Bertelli din Italia, care a fost primul furnizor de anunțuri pentru ziarul *Universul*.

Cazavilani a fost un muncitor și un stăruitor. Negreșit nu era un intelectual și nu a înțeles să facă din ziarul său un instrument cultural, el era numai un comerciant și un om cu priceperea afacerilor, de aceea de la început a pus ziarul pe o bază comercială.

Acest fel de a înțelege ziarismul a contribuit ca, mulți ani după aceea, *Universul* să fie considerat în cercurile gazetărești drept un organ inferior, nedemn de prea multă considerație. Pentru intelectualii și ziaristi mai vechi era numai gazeta crimelor și a foiletoanelor pentru birjari.

Cazavilani, ne fiind cetățean român, nu voia ca ziarul său să se ocupe de luptele politice dintre partide. El spunea în tot d'auna redactorilor săi ca să nu ia partea nici unui partid.

— Niți cu ala, niți cu ală; asta este *Universul*.

Mai târziu înfiripându-se a cumpărat casa în care este instalat și astăzi ziarul și a deschis apoi un magazin cu tot felul de mărfuri: coloniale, manufactură medicamente, parfumerie, jucării, articole de toaletă, etc.

Intr'o iarnă a adus din Italia oare care hapuri de catramină, un preparat al farmacistului Bertelli. Ajutat de reclama *Universului*, hapurile de catramină — specific în contra tusei și bronșitelor — s'au vândut ca pâinea caldă. Farmaciștii au început să fie alarmați și au reclamat Direcțiunei sanitare susținând că celebrele hapuri sunt vătămătoare rinichilor. Analiza a dovedit inofensivitatea lor, însă a obligat pe Cazavilani să nu le deliteze de cât în urma unei ordonanțe medicale. Cu același spirit comercial el a rezolvat problema. Știind că aproape nici un medic nu va recomanda hapurile de catramină, a angajat un medic personal, l'a instalat într'o cameră la *Universul* unde avea orele sale zise de consultație. Toți cei cari veneau la *Universul* ca să cumpere hapurile treceau mai întâi prin camera doctorului Georgescu, primeau ordonanța fără să plătească nici un onorar, apoi treceau în magazin. Pentru acest oficiu doctorul Georgescu primea 300 lei pe lună. Dar i-a rămas și o poreclă: în corpul medical toată lumea îl numea: doctorul Catramină. Înainte de acest medicament Cazavilani lansase: pomada italiană pentru creșterea părului. În fiecare număr al *Universului* se citeau cele câteva scrisori trimise de aceiași doi-trei clienți, cari spuneau: „Pomada italiană pentru creșterea părului dăndumi rezultate minunate, vă rog mai trimiteți-mi două borcane”.

Asupra acestei pomezi lumea făcea tot felul de zeflemele,

de obicei se spunea pomezi sale că are darul să facă să crească părul și în palmă.

Luigi Cazavilani a fost atins de un cancer al stomacului sau al ficatului și muri, încă în toată puterea de muncă, la 51 de ani.

— La 30 Decembrie 1903 moare Mihail Paleologu, consilier la înalta Curte de Casație, unul dintre cei mai distinși magistrați, o fire originală și un caracter independent.

Paleologu n'avea decât 56 de ani.

ANUL 1904

— La balul obicinuit ce se da, pe vremea aceea, la palatul regal la 1 Ianuarie s'a petrecut anul acesta un incident destul de hazliu. Iată că prin marele salon de recepție se observă un domn îmbrăcat în costum de consul, care se plimba în sus și în jos fără să cunoască pe cineva, fără ca cineva să-l cunoască. S'au făcut grabnice cercetări dar în zadar, nimeni nu știa cine e domnul, de unde vine și cine îl introdusese.

În sfârșit adevărul — dar numai în parte — fu cunoscut: misteriosul străin era Sir Reginald Ward, consulul României la Londra.

Nu se știa însă cine l-a introdus în Palat și afară de asta, trebuia găsit cineva autorizat care să-l prezinte regelui. A-supra primei întrebări misterul a urmat, să planeze, asupra celei d'a doua s'a găsit, în fine soluția, Ionel Brătianu ministrul de externe, fu însărcinat cu prezentarea.

Un al doilea incident urmă imediat. Obiceiul la Curte era ca, în cadrulul de onoare să figureze de-o potrivă doamne române și doamne străine, dar principesa Maria și prințul Ferdinand nu mai respectau tradiția. În anul acesta nici o doamnă română n'a fost invitată, fapt care a provocat critice unanime și protestări zgomotoase.

Regele Carol, care era un hotărît supus al tradițiilor și care, pe de altă parte, nu admitea ca la Palatul regal să se petreacă fapte menite a nemulțumi lumea, a fost foarte supărat de incident. S'a spus atunci că o explicație destul de acră a fost între rege și principesă.

Acest incident a creiat principesei moștenitoare o atmosferă cam neplăcută în lumea oamenilor din societatea de sus, întrucât incidentului i s'a dat înțelesul că principesa Maria are o stimă mediocră pentru femeile române.

Mai târziu unele din aceste doamne au hărăzit pe principesa cu o poreclă. Fiindcă locuia la palatul dela Cotroceni, au botezat-o: Mița Cotroceanca.

Principesa a făcut mult haz de vorbă și nu s'a supărat.

— La începutul lui Ianuarie 1904 scriitorul francez Ca-

tulle Mendes a ținut la Ateneu o Conferință asupra istoriei poeziei franceze în secolul al 19-lea.

Sala Ateneului era plină până la ultimul loc. A doua conferință a fost asupra subiectului: „Personalitatea lui Wagner”.

— În lumea advocaților o chestiune nouă agită spiritele. Consiliul de disciplină al baroului a luat hotărîrea ca, dela 1 Ianuarie 1903 începînd, toți advocații să fie obligați a purta roba în fața instanțelor.

„Monitorul Oficial” din 30 Decembrie 1903 a publicat următoarea deciziune a consiliului de disciplină:

„Avînd în vedere că conform decretului publicat la 29 Decembrie 1864 advocații sunt obligați ca și magistrații de a purta uniformă cînd sunt în ședință.

Avînd în vedere că dispozițiunile acestui decret au fost consacrate prin art. 88 procedura civilă din 1865, care au fost menținute la modificarea făcută în 1900.

Avînd în vedere că caracterul obligatoriu al uniformei prevăzută de decretul din 1864 a fost recunoscut de ministerul justiției atît în 1869 prin raportul No. 7128 din 21 Iunie cît și în 1900 cu ocaziunea desbaterilor asupra Procedurii civile în Senat.

Pentru aceste motive Consiliul decide că, de la 1 Februarie 1904, advocații vor fi obligați a purta uniforma prevăzută prin art. 2 al decretului din 29 Decembrie 1864 cînd se vor prezenta în ședință: la tribunalul Ilfov, la Curtea de Apel din București și la Înalta Curte de Casațiune, fie pentru a răspunde la apel, fie pentru a pleda”.

Această măsură foarte bună, precum am spus, a produs agitațiune, un număr de advocați s’au împotrivit să se supună sub cuvînt că măsura ar fi medievală și... catolică. Adevărul, însă, era altul: unii advocați se codeau ca să cheltuiască, alții erau animați de acel spirit de împotrivire încăpătînată și sistematică pe care unii îl pun în toate împrejurările.

Roba a fost aplicată atunci, însă, n’a trecut mult și a căzut în desuetudine.

— La 15 Ianuarie s’au făcut 5 alegeri parțiale la colegiile I de Cameră și Senat: Tutova, Vaslui, Tecuci, Argeș și Teleorman. Guvernul este bătut pe toată linia. La Vaslui e ales junimistul Delavrancea și la Tecuci conservatorul Ion Lahovari; în celelalte trei județe balotagiu. Guvernul este cu desăvîrșire ruinat, opinia publică îl respinge pretutindeni. Dacă n’ar avea puterea guvernamentală, candidații săi n’ar putea întruni decît un număr foarte neînsemnat de voturi.

La balotagiu guvernul a biruit la Tutova și Argeș dar a fost bătut la Teleorman unde a eșit d. Constantin Disescu. Cu alegeri libere nici un guvernamental nu ieșea.

— Vasile Lascăr prezintă reforma comunală, în calitate de ministru de interne. Proiectul stîrnește agitație în partid. Prin această reformă comunale rurale — foarte multe din ele — neputînd fi bine administrate din cauza insuficienței fondurilor, erau întrunite cîte 2 sau chiar 3 spre a forma comune mai mari și mai bogate.

Această dispoziție provoacă furtună. Aproape întregul stat major liberal: M. Ferekide, Anton Carp, C. Stere, Take Protopopescu, Matei Corbescu, au combătut reforma. Față de această împotrivire și prevăzînd căderea sigură a proiectului, Lascăr a cedat. Totuși curentul împotriva ministrului de interne e atît de mare încît căderea lui e privită sigură.

— Telegraful aduce o știre senzațională: războiul ruso-japonez a izbucnit.

Încă cu două-trei luni mai înainte era mare tensiune între cele două țări, așa că războiul părea de neînlăturat; acum faptul s’a îndeplinit.

Înainte chiar ca declarația de războiu să ajungă la St. Petersburg flota japoneză a intrat în acțiune și a scos din luptă cuirasații „Retvisan”, „Cesarevici” cît și crucișătorul „Palada”. Cu chipul acesta flota rusă, rămânînd în inferioritate, Marea a rămas în stăpînirea japonezilor cari au putut acum trece trupe în Coreea.

Aproape întreaga opinie publică la noi este de partea japonezilor; afară de cîteva fruntași conservatori, rusofili cunoscuți, toată lumea dorește înfrîngerea rușilor.

Mă întîlnesc la clubul conservator cu generalul Lahovary, ale cărui simpatii pentru ruși sunt cunoscute. Îi comunic pîrerea mea că japonezii vor fi învingători atît din cauza depărtării câmpului de luptă de Rusia europeană cît și din cauza incapacității rușilor.

Generalul rîde și-mi răspunde:

— Știi ce sunt japonezii față de ruși? La fel ca și cînd un cățeluș te-ar apuca de pantalon; cu o lovitură de picior îi arunci cît colo. Victoria rușilor este absolut sigură.

Generalul Lahovary trecea drept un militar de mîna întâia, dar, de data aceasta a văzut fals.

— O dramă care pasionează publicul: un medic din Ploesti, doctor Iacobsohn, fiind acuzat că și-a ucis soția prin otrăvă, este depus. Cînd va veni procesul în fața Curții cu jurați, voi vorbi mai pe larg.

— Celebra artistă franceză Jeanne Hading joacă la teatrul Lyric rolul Fany Legrand din piesa *Sapho* a lui Alphonse Daudet. Apoi joacă în *La Chatelaine* de Alfred Capus, în *Denise* și în *Frou-Frou*.

Toată elita Capitalei asistă, regina Elisabeta și principii însoțenitori deasemenea.

— În partidul liberal luptele devin acute; oculta adică Eu-

geniu Carada, temându-se ca Vasile Lascar să nu dobândească un prestigiu prea mare cu reformele sale și să se impue la șefia partidului, îl combate energic prin toți amicii săi. Carada lucrează spre a pregăti șefia lui Ionel Brătianu, fiul amicului său intim Ion C. Brătianu.

Carada, ca demonstrație, văzând că părerile sale nu sunt urmate de Dimitrie Sturza, demisionează din comitetul executiv al partidului liberal. Oculă stăruie pentru ca partidul să părăsească puterea și să treacă în opoziție spre a pregăti mai bine șefia lui Ionel Brătianu. A doua zi și-a trimis demisia și Constantin Nacu. Toți bătrânii liberali cer capul lui Vasile Lascar, a cărui situație în guvern a devenit foarte subredă.

— În Manciuria armatele rusești sunt bătute în toate părțile de japonezi. Port-Arturul este asediat dar se apără încă deși japonezii îi dau asalturi crâncene. Rușii nu pot birui nicăeri, mai ales din cauza rivalităților dintre amiralul Alexief și generalul-șef Kuropatkin. La sfârșitul lui Martie un nou dezastru se abate asupra rușilor; într-o luptă navală, cuirasatul *Petropavlosk* este scufundat cu 600 oameni. Pe cuirasat se afla și amiralul Makharoff, comandantul suprem al flotei rusești. Marele Duce Ciril, care se afla pe bord, s-a putut salva înotând până la vasele trimise în ajutor.

— O nouă afacere la ordinea zilei este comanda tunurilor cu tragere repede. Dimitrie Sturza stăruie să se facă comanda în Germania la fabrica Krupp, pe când generalul Lahovary fruntaș al partidului conservator, face campania pentru ca să se primească concurența cu tunurile Erhardt și cu tunurile franceze care sunt superioare. O luptă crâncenă, polemică prin presă și interpelări în parlament.

Rezultatul acestei campanii a fost: 1) Comisiunile militare au cerut să se facă oarecare modificări tunului Krupp, — ceea ce fabrica a primit; 2) generalul Lahovary n'a mai putut veni la departamentul războiului când partidul conservator a venit la putere.

De altfel generalul Lahovary nu se sfia ca să-și manifeste sentimentele sale franco-file ca și pe cele ruso-file în fața evenimentelor.

Generalul adresează în Senat o interpelare lui Dimitrie Sturza, ministrul de război, asupra relei administrațiuni a armatei.

Sturza răspunde furios numind pe generalul Lahovary : fanariot.

— La 29 Aprilie un mare incendiu a izbucnit la Palatul funcționarilor din Piața Victoriei. Mai toți locatarii au suferit pagube mari, dar cel mai greu încercat a fost pictorul Verona. În acel dezastru pictorul a pierdut 180 de pânze.

O mulțime de documente istorice, costume, arme adunate

pentru un mare tablou intitulat „Venirea lui Mahomet în țară”, totul a pierit. Au pierit albumuri scumpe, covoare de Persia, armuri, draperii orientale, în sfârșit tot ceea ce face distincția unui atelier artistic. Dar faptul tot atât de tragic pentru pictor ea că polița asigurătoare de 56.000 lei ce o plătea societății de asigurare, neglijase să o plătească de câteva luni.

Artistul a rămas zdrobit de durere în fața acestui dezastru.

— La mijlocul lunii Iunie 1904 moare Frosa Sarandy, una din cele mai mari artiste ale Teatrului Național.

Frosa Sarandy era născută la 1840, deci a murit la 64 ani. A jucat în multe piese, dar creațiunea ei de căpetenie a fost în rolul văduvei Frochard din „Două orfane”.

Artista nu învățase în școală, așa că nu știa nici ceti, nici scrie; rolurile i le citea altcineva iar dânsa le învăța ascultând. Un caz foarte original firește.

Bolnavă, deși nu prea bătrână, nu mai era un element activ al teatrului.

— La sfârșitul lunii Iunie 1903 moare subit Ionescu-Gion (recte Gheorghe Ionescu), profesor și om de litere distins.

Ionescu-Gion era un muncitor, a scris „Istoria Bucureștilor” și multe alte cărți. A scris multe cronici literare și articole prin ziare, a tradus piese de teatru atât singur cât și în colaborare cu Alexandru Odobescu. Activitatea lui a fost mare, ca scriitor, profesor și conferențiar.

Când a murit era profesor la liceul Matei Basarab.

Deși foarte activ, n'a avut idei originale, de aceea n'a lăsat urme mai adânci.

— La 1 Iulie a venit vestea morții lui Krueger, fostul președinte fără noroc al republicii Transvaal din Africa de Sud.

— Situația guvernului fiind critică, se fac încercări, atât din tabăra conservatorilor cât și din tabăra junimiștilor, pentru împăcarea celor două ramuri: oamenii cu prevedere amintesc că liberalii au putut veni la putere în 1901, numai după doi ani de opoziție, fiindcă au știut să uile neînțelegerile dintre ei și să se unească într'un singur partid; dacă conservatorii ar face același lucru acum, peste o lună ar fi la guvern. Dar conservatorii n'au ascultat niciodată de asemenea motive, pentru că ambiția șefiei avea precădere asupra oricărui alt interes general. De aceea încercările de împăcare nu au putut izbuti. De aceea și partidul conservator s'a stins peste mai puțin de 15 ani.

Pe când în partidul conservator se menținea dezbinarea, în partidul liberal începea lupta latentă pentru împingerea lui Ionel Brătianu către șefie; acest curent lovea și în Dimitrie Sturza, care pornea să fie pus aproape sub autoritatea tânărului concurent. Oculă nu mai voia să recunoa-

scă pe Sturza de șef, sau, dacă îl recunoștea, făcea aceasta numai pentru aparență.

Pus la carantină de oculoasă, Dumitru Sturza s'a văzut nevoit ca să se sprijine pe foștii drapelști, adică Vasile Lascăr, Emil Costinescu, P. S. Aurelian.

Frământările cuprindeau tot partidul.

La un moment Ionel Brătianu a rupt bunele relațiuni cu tinerii generoși, adică cu foștii socialiști intrați în partidul liberal. Cu ocazia pelerinajului la mormântul lui Ion Brătianu dela Florica, în ziua de 5 Mai s'a petrecut un fapt semnificativ. Ionel Brătianu a invitat la masă, în casa părintească numai pe fruntașii din vechile cadre, iar tinerii generoși toți în grup, au luat masa pe la bărcile ridicăte, cu acea ocazie, pentru serviciul poporului.

În fața acestei situații, care amenința nu numai viața guvernului, dar și unitatea partidului, fruntașii din toate nuanțele fură convocați la o consfătuire la Senat. Erau de față toți membrii guvernului cu Dimitrie Sturza în cap. Mai mulți fruntași au vorbit. Apoi luă cuvântul bătrânul P. S. Aurelian. După ce adresă un apel la unirea tuturor liberalilor, el făcu aluzie la silințele pe cari le face oculoasă ca să înlăture pe Dimitrie Sturza dela șefie și să aducă pe Ionel Brătianu. Cu multă fineță Aurelian spuse:

— „Se face în partid o lucrare pentru schimbat chiar și șefia, dar, pentru moment, chestia nu este încă coaptă”.

Și spunând aceste vorbe, își întoarse privirile către Ionel Brătianu, care, pe vremea aceea, era încă tânăr.

— Ion Saita, prefectul de poliție, a luat multe măsuri bune, precum am mai spus. Între altele a reglementat funcționarea cafeurilor cu cântărețe, numite „cafeuri șantante”. Cu acest prilej să mă întorc înapoi și să arunc o privire asupra vieții bucureștene cu douăzeci de ani în urmă.

— Obiceiul în București era, pe atunci, ca în aceste teatre de varietăți cântărețele să nu fie plătite și nici o taxă de intrare să nu plătească vizitatorii: antreprenorul afacerii se mulțumea cu câștigul din consumațiuni, iar cântărețele făceau cheta plimbând farfuria printre mese.

Această chetare era o adevărată morișcă, căci fiecare cântăreată nu cânta decât un singur cântec, foarte scurt, și imediat scobora de pe scenă, lua farfuria și pornea după cerșit. Astfel spectatorii trebuiau să stea în permanență cu mâna în buzunare, spre a scoate parale.

De obicei la acest disc nu se dădea decât câte 5 bani, încât cântărețele, spre a ispiti și a păcăli pe naivi, puneau în farfurie câțiva lei de argint. Era o invitație ca să dea monede la fel, pentru acei clienți cari nu cunoșteau moravurile locului sau pentru aceia cari făceau curte cântăreței care cheta.

Dar dacă erau naivi cari cădeau în cursă și dădeau lei în loc de 5 bani, în schimb erau și aceia cari declarau că sunt artiști pentru ca să nu dea de loc. Obiceiul, în aceste localuri era ca artiști, de orice fel, să fie scutiți de chetă.

Asemenea cafe-șantan era la Singer, în strada Doamnei. (Acum pe acel loc s'a clădit aripa cea nouă a Băncii Marmorosch Blank). Apoi era, — până la dărîmarea localului — la Stadt-Pesth, unde este acum Pasagiul Vilacros. Apoi era la Alcazar în dosul Pasagiului român, la Rașca în strada Academiei. Mai târziu în strada Regală în sala de marmură a Otelului Union, local care se numea „La Pisici”, la Papianopol teatrul de Varietăți numit „Imperial” în strada Câmpineanu colț cu strada Sf. Ionică, local ce a dispărut etc. etc.

Dar Cafeul-șantan cel mai vechiu, acela pe care l'am găsit în București la 1871, era cel de la Pațak în strada Carol.

Ion Saita a pus capăt chetei care devenise o adevărată spoliațiune și a impus antreprenorilor să înlocuiască cheta cu o plată la intrare. Această invitațiune n'a fost nici pe placul patronilor nici pe placul cântărețelor, însă cheta a dispărut de atunci.

— Cu câțiva ani mai înainte — se introdusese în București Academia de biliard. Cea d'întăiu Academie a fost înființată de către doi domni: Brătianu și Papamihalopolu; această Academie a fost instalată mai întâiu pe bulevardul Academiei, apoi pe strada Academiei în sala unde, după aceea, s'a instalat Restaurantul Parlamentarilor.

Această Academie funcționa cu jucători de biliard aduși dela Paris, cari făceau partida prin bila roșie și cu prinsori. Cei mai cunoscuți jucători erau Dede, Drouet, Murtra, Feiler, etc.

Fiindcă această Academie atrăgea mulți amatori și câștiga sume bune, n'a trecut mult și s'au înființat și altele: una sub Otel Bristol, unde a fost mai târziu un cinematograf, una la Otel de France și mai târziu alta în curtea Otelului Oteteleșanu (Frascati). Însă, după o glorie de vreo doi-trei ani, Academia aceasta au degenerat, n'au mai produs câștiguri și au dispărut definitiv.

— Viața bucureșteană a cunoscut și sportul bicicletei. Între anii 1880 și 1895, timp cam de 15 ani, sportul bicicletei a fost cultivat cu destulă pasiune. De dimineața la Șosea Întâlnei multă lume din societatea de sus, doamne și domni, cari făceau bicicleta. Îndată s'au înființat câteva școli de bicicletă printre care, aceea a lui I. Dumitrescu pe Bulevardul Elisabeta, pe un loc viran unde s'a clădit acum Palatul Elisabeta, cât și școala lui P. Antonescu pe șoseaua Basarab.

Bicicliștii cei mai tari au fost: un domn Zisu, apoi Mihăescu-Gherasi, Mitică Vlădoianu, Alois Pucher etc. Iancu

Kalinderu administratorul Domeniilor Coroanei făcea bicicleta, ca sport igienic. Ca o concesiune personală i se dăduse autorizația să se plimbe cu bicicleta pe aleile Cismigiuului. Câți-va ani în șir s'au organizat întreceri cu premii între bicicliști, iar Luigi Cazavilani a construit chiar un velodrom pe partea dreaptă a Șoselei Kiselef.

Pasiunea a ținut însă, numai câțiva ani, lumea de sus a părăsit bicicleta după scurt timp, iar lumea cealaltă n'a practicat-o decât vreo 10—15 ani. Și sportul Bicicletei a dispărut, bicicleta rămânând numai la dispoziția oamenilor de serviciu de prin localurile de comerț.

— Cu încetul viața bucureșteană se modifică. A dispărut grădina Zdrăfcu, au dispărut Herăstrăul Vechiu și Bordeii și Avedic și Sans-Souci și moara de la Floreasca, și grădina lui Nae Ulmeanu, moda a impus pe Fronescu peste podul de la Herăstrău.

— Preumblarea la Șosea cu muscalul era marele șic. Cu 20 de lei aveai pe cel mai luxos muscal, pe Mișca, ai cărui cai n'aveau egali nici ca frumusețe, nici ca trap, nici ca iuteală. O preumblare la Șosea, cu ori care muscal, pentru două ocoluri costa 10 lei. Și în totdeauna găseai muscali liberi pe piața Teatrului.

— Lăutarul cel mai căutat, cel mai bine plătit și fără rival era Christache Ciolac. Oamenii de petreceri nu înțelegeau o masă cu prieteni sau un chef fără arcușul lui Ciolac. Nimeni nu cânta ca dânsul „Ciocârliia” și nici de atunci încoace nimeni nu a mai cântat ca dânsul această bucată. De altfel Ciolac a avut succese mari și la Paris în timpul ultimei Expozițiuni.

Acest mare artist care avea în arcușul său un suflet deosebit care mișca inimile, smulgea aplauzele și nuia ochii de lacrimi, a făcut în București o epocă și a fost o autoritate. Iar când a murit, în urma sicriului său au defilat... trei oameni...

— Vechiul București se preface. Apare automobilul, cinematograful începe să ocupe un loc însemnat în viața bucureștilor, fără să ne dăm seama, vedem că cinematografele răsar în numeroase săli la Băile Eforiei, la Otel Bristol, la Otel de France, în strada Doamnei—azi Paris — la Volta, la Venus, la Terra, la Lux, la *L'Indépendance Roumaine*, etc.

— O societate înființează taximetre de piață, însă, după câțiva ani de circulație dispar; locomotiva rămâne tot pe grija birjarilor și a tramvaelor cu cai, până în ziua în care se înființează societatea tramvaelor comunale cu tracțiune electrică.

— Să reviu la evenimentele anului 1904.

La 22 Mai s'a dat la palatul Cotroceni o serată în be-

neficiul societății *Materna*, organizată sub auspiciile principesei Maria.

Serbarea s'a dat în parcul castelului.

Au fost 2 scene pe care s'au jucat: teatru de varietăți, o comedie de Courteline: *La paix chez soi* și pantomima *Visul Domniței* montată cu pricepere de Alexandru Davila.

Au jucat numai diletanți din societatea Comedia lui Courteline a fost jucată de d-na Jeanne Olănescu și Rudu Catargi. A cântat d-na Lily Cerkez. Mica d-șoară Wachman a dansat cake-walkul. D-nele Cerkez și Olănescu s'au distins în dansuri serpentine.

În *Visul Domniței* rolul protagonist a fost ținut de principesa Maria în costume de rară frumusețe. D-șoara Jouell, o engleză, a făcut pe Făt Frumos, d-na Aristia C. Disescu pe Muma Pădurei, Alexandru Davila ciobanul, d. Aurel Orăscu bufonul Curții, d-nii Ion Al. Lahovary și Gheorghită Robescu cei doi împărați. Prințul Carol și principesa Elisabeta doi pași.

În rolul damelor de onoare ale Domniței, d-nele și d-rele: Tătăranu, Odobescu, Durma, Adjuchievici, Lakman, Cucu Starostescu, Barozi, Păenaru, Vlădoianu, Balasch, Zosima, Gălcă, Crauffurt, Radu Diamandescu. Florile reprezentate prin d-nele și D-șoarele: Maria Ghica, Nicoleanu, Economu, Catargi, Mărculescu, Iliescu, Moroianu, Petrescu, Căpitano-vici. Orchestra condusă de profesorul Dinicu.

Spectacolul s'a încheiat cu o cavalcadă feerică care a zmulș aplauzele ovaționale ale spectatorilor.

Acest obicei de a se juca teatrul cu actori diletanți luați din societatea de sus era susținut de câțiva domni și câteva doamne cu mult talent. Astfel doamna Lily Cerkez avea un real talent de cântăreță și de Cumătră (Comeră) în Reviste. După spusa cunoscătorilor nici chiar o profesionistă nu ar fi putut juca mai bine. Apoi era Alexandru Davila.

Davila era un superior director de teatru, avea energie, avea pricepere și avea gust, dar avea și talentul interpretului. Spectacolul de care vorbesc aci a fost organizat și condus de el.

La 1904 mai exista încă o societate aristocratică, care astăzi a dispărut aproape cu desăvârșire.

— În ziua de 19 Iulie 1904 a sosit la Sinaia o delegație a regimentului 2 de dragoni din garda imperială germană al cărui proprietar era regele Carol.

În delegație erau: lt-colonel Bartsch de Sieisfeld, căpitan de Jena și locotenent de Levetzov.

Li s'a făcut o primire pompoasă, în aceeași zi li s'a oferit un dejun de gală la Castelul Peleş, iar primul ministru și ministru de război D. Sturza a primit în persoană defi-

leul batalionului de vânători. La București ofițerii germani au fost primiți cu multă atențiune și li s'a oferit un prânz de gală la Cercul Militar.

Ce departe suntem de acele vremuri!

Sunt acum 20 de ani, o altă lume, o altă mentalitate. Aproape toate întâile roluri au dispărut. Dintre conducătorii țarei n'a mai rămas aproape nici unul.

Regele Carol și regina Elisabeta au murit. Fruntașii partidului liberal: Dimitrie Sturza, P. S. Aurelian, Emil Costinescu, Vasile Lascăr, Alexandru Djuvara, G. D. Palade, Spiru Haret, Mihail Ferichide, Alecu Constantinescu, Ionel Brătianu, etc. sunt în mormânt. Acelaș drum l'au luat și fruntașii partidului conservator: Gheorghe Cantacuzino, general Manu, Petre Carp, Titu Maiorescu, Teodor Rosetti, Take Ionescu, Nicu Filipescu, Alexandru Marghiloman, Barbu Delavrancea.

Ei bine, toată lumea aceasta respecta politica de alianță cu Germania, pe care toată lumea în țară o privea ca pe o putere militară și economică fără rival.

Despre România Mare de astăzi doar visătorii ar fi vorbit.

— La 27 Iulie s'a deschis expoziția agricolă a societății agricole a marilor proprietari. Era așezată la Soseaua Kiseleff pe o întindere de 15 pogoane formând un drept, unghiul străbătut de două axe.

La inaugurare erau gata multe pavilioane precum: al regiei monopolurilor, Domeniile Coroanei, Inchisorilor, Otto Harnisch, Iuliu Saxon, Geiser, Salm, Löwenbach, principele Brâncoveanu, fabrica Luther, Z. Zusman, Păianu, Drăghiceanu și Popescu, plus o sondă în mărime naturală.

Iată câteva prețuri ca să ne dăm socoteală:

Poarta principală a costat 2500 lei, chioșcul pentru muzică 1250, palatul agriculturii 28.000 lei pe o suprafață de 1400 m. p., pavilionul regal în stil românesc, unde a fost industria casnică a costat 6850 lei. În total Societatea Agricolă a cheltuit 125.000 lei. Astăzi la 1929 cu această sumă nu s'ar putea construi decât d'abia un șopron.

Președinte al societății era marele proprietar Ștefan Greceanu.

— În ziua de 2 Iulie 1904 s'a dat la șosea, sub auspiciile ministrului de instrucție Spiru Haret, o serbare pentru aniversarea de 400 ani a morții lui Ștefan cel Mare.

A fost serbare grandioasă cu participarea tuturor școlilor din Capitală și a unui foarte numeros public.

S'au ridicat tribune și terase. De la orele 6 dimineața au început să vie școlile, delegațiile tuturor regimentelor din Capitală. Ministrul Haret, a venit cel d'întâiu la ora 6 exact.

Slujba religioasă a fost oficiată de arhiereul Nifon Ploșteanu, asistat de arhiepiscopul Sofronie Vulpescu și Calist Ialomiteanu. După ce corul școlii a cântat un imn au început cuvântările. Au vorbit: Victor Rațiu, student, Bogdan decanul facultății de litere și Spiru Haret.

Incepe apoi defileul. Întâi armata, apoi studenții universitari și școlile secundare, și elevi în bluze albastre ai școlii de meserii.

Veni rândul cortegiului istoric, în ordinea următoare: o avant-gardă de jandarmi, apoi: pe cai mici și iuți, ținuți în frâu anevoe, trecură buciumașii purtând lungi buciume pe după gât.

Toboșarii având tobe de fiecare parte a șelei, un grup de surlași și trâmbițași, în urmă ceata steagului care forma garda de onoare a unui steag imitat credincios după steagul lui Ștefan cel Mare aflat la muntele Atos. În mijloc mergea steagul iar în dreapta și în stânga lui alți doi ostași. Aceștia purtau halebarde și steaguri mai mici.

Venea grupul domnesc.

Mic de stat, blond pe un cal vioiu, Ștefan cel Mare trecu îmbrăcat în hainele albe de ceremonie. Pe cap avea coroana și în mână sceptrul. Alături de el călărea Vlad Tepeș.

După ei grupul copiilor de casă, sfetnici, sfatul boerilor mari, sfetnicii domniei, părcălabii de Hotin, Cetatea Albă, Neamț Roman și Orhei.

Urmau aprozii și corpul armatei lui Ștefan cel Mare.

În sfârșit au urmat șiruri dese de țărani moldoveni călări, cu plete lungi și cu costumele epocii.

Insufletirea era în toate inimile.

Studentul Rațiu fiind prezentat lui Dumitru Sturza, primul ministru, acesta l'a felicitat pentru cuvântarea rostită, dar l'a și mustrat în acelaș timp. Sturza i-a spus:

— „Silește-te să deprinzi graiul simplu și frumos al țărânului care e cel curat românesc, atunci cuvântările duminicale vor fi mai frumoase”.

Cortegiul a defilat și pe calea Victoriei.

— La 13 Iulie o dramă se petrece în cafeneaua *Macedonia* cu intrarea prin strada Paris, situată în imobilul episcopiei Nifon.

De mai multă vreme o vrajbă mare frământa colonia românilor-macedoneni. Aceștia erau acum despărțiți în două tabere, una cu Lăzărescu-Lecanta, alta cu frații Papahagi și alții.

Lăzărescu-Lecanta redacta un ziar „Balcanul” și era acuzat că susține politica grecească.

Din cauza acestei animozități într-o zi Dimitrie Papahagi, venind la cafeneaua Macedonia și văzând pe Lecanta stând

la masă cu mai mulți greci, se repede la dânsul și-l bate. Lăzărescu-Lecanta obține un certificat dela un medic dovedind leziunile căpătate pe corp în urma bătaiei suferite și face plângere la parchet.

De teama de-a nu mai fi atacat Lăzărescu nu mai calcă pe la cafenea. Însă în ziua de 13, ca împins de o fatalitate, se duce ca să caute pe un doctor Caragiu; pe când convorbea cu acesta la o altă masă se aflau mai mulți profesori macedoneni printre cari Nuși Tulin, Ilie și Petre Papahagi, Sadima Diamandi și alții. Toți aceștia erau profesori înlocuiți în Macedonia de Sturza, aceia cari întrețineau agitația în București. Cum îl văd pe Lecanta încep să strige:

— Afară trădătorul!

Lăzărescu protestează dar toți se reped asupra lui și-l znopesc cu bastoanele. Răzbit și încovoiat sub lovituri, el scoate revolverul și trage la întâmplare în grămadă; glonțul nimereste pe cel mai inofensiv, pe Ilie Papahagi.

Văzând cadavru camaradului lor, unul trage cu revolverul asupra lui Lecanta. Acesta fu lovit aproape de ochiul stâng, alte două gloanțe îl lovesc la piept în dreapta și în stânga, apoi o lovitură de cuțit sau de șis la buză și la piept. După primele cercetări Nuși Tului declară că el este acela care a tras asupra lui Lecanta când a văzut cadavru lui Papahagi.

Nuși Tului, mărturisind fapta, a fost depus, toți ceilalți macedoneni au fost lăsați liberi. Nuși Tului era ziarist și lucra la mai multe ziare din București.

— Războiul ruso-japonez se apropie de desnodământ. Rușii sub comanda generalului Kuropatkin, suferă o mare și sângeroasă înfrângere la Liaoyang. Bătălia a fost foarte crâncenă Kuropatkin a trebuit să se retragă în grabă spre Mukden urmărit de armatele victorioase ale generalilor Oku, Nodzu și Kuroki.

Ziarul „Times” scrie, însă, că succesul strategic moral a stat de partea lui Kuropatkin care a putut zădărnici planul de înconjurare al japonezilor.

Aceștia și-au datorit victoria infanteriei lor care, singura pe lume, a putut da timp de 5 zile cele mai omoritoare asalturi în contra pozițiilor întărite ale rușilor. Și, totuși, având pierderi îngrozitoare, să poată reîncepe atacurile cu aceeași vigoare. Prada luată de japonezi a fost foarte neînsemnată, ei n-au putut lua nici o locomotivă măcar. Căci totul a fost din vreme, ori distrus ori retras.

Rușii anunță că la Liaoyang au pierdut 250 ofițeri printre cari 2 generali și 21.552 soldați, plus 233 tunuri. În bani: pierderi suferite costau 57 milioane ruble.

— Pe la sfârșitul lunii Septembrie 1904 moare Pană Buescu, membru al partidului liberal, deputat al colegiului

II de Ilfov, fost șef politic al culoarei de galben, fost profesor de chimie la școala dela Herăstrău, în urmă inginer hortarnic. Împreună cu marele orator Nicolae Ionescu a condus ziarul *Buna Credință*.

Părăsind pe Ion Brătianu a făcut parte din disidența lui Dumitru Brătianu. A fundat societatea de asigurare mutuală „Unirea” și a fost eroul luptelor nesfârșite date în jurul acestei societăți spre a o poseda. A murit la vârsta de 71 ani.

— La începutul lunii Octombrie generalul rus Kuropatkin suferă o a doua mare înfrângere în bătălia dela Mukden, numită bătălia dela Yantai. Ziarele franceze spun că au căzut 80.000 oameni din ambele părți.

— Vineri 30 Septembrie s'a întâmplat un caz tragic la Curtea de Casație.

Constantin Mărăcineanu, osândit de Curtea cu jurați la 12 ani muncă silnică, pentru un omor săvârșit în calea Șerban-Vodă, se prezintă în fața Curței ca recurent. El era apărât de avocații Iancu Brătescu și Al. Șonțu. Curtea era astfel compusă: președinte Buicliu, membri Economu, Duca, Kivu, Iulian și Șisman.

Foarte multă lume venise să audă rezultatul, fiindcă asupra cazului lui Mărăcineanu era controversă, nici un fapt material nevenind să confirme verdictul.

După pledoarii Curtea se retrage dar peste un sfert de oră aduce sentința: recursul era respins.

Mărăcineanu se oprește un minut, râde sarcastic, apoi se repede, dă la o parte pe cei doi soldați ce-l păzeau, smulge arma din mâna unuia și o aruncă în mijlocul sălei. Apoi scoate un revolver și trage mai multe focuri asupra judecătorilor. O panică neînchipuită cuprinde pe toți, și toți fug care încotro.

Mărăcineanu, cu revolverul în mână alcargă prin sală și trage, intră în camera procurorului general Stătescu, îl vede și trage asupra lui. Dar acesta se ascunde repede sub pupitru.

Mărăcineanu străbate Palatul de justiție cu revolverul în mână, ese din palat urmat de public și sare într-o birjă strigând birjarului să mănă. Acesta răspunde că are musteriu. Mărăcineanu îl amenință cu revolverul. Birjarul, speriat, sare de pe capră și fuge. Mărăcineanu ia hăturile cu o mână, ține revolverul cu cealaltă și pornește într-o goană nebună pe calea Rahovei.

În dreptul bisericii Domnița Bălașa un proprietar D. Popescu și un locotenent din infanterie sar în trăsură și caută să oprească pe Mărăcineanu. Acesta, fiind de o forță erculană, lovește cu putere pe antagoniștii săi cari, totuși, rezistă curagios. Însfârșit apar portărelui Mircea Pilat și un

jandarm care, lovind pe Mărăcineanu cu baioneta, îl dă jos.

Publicul, adunat în mare număr, s'a repezit atunci asupra condamnatului snopindu-l cu bastoanele care cădeau mai mult asupra celor cari l'au arestat. Cu mare greutate a putut fi apărat de furia mulțimei.

În urma acestui fapt Curtea de casație, constituită în Curte criminală, a judecat pe Mărăcineanu și l'a osândit la munca silnică pe viață. Mărăcineanu a fost apărat de d. C. Disescu.

— La începutul lunii Octombrie 1904 moare la moșia Brazi din județul Roman la vârsta de 80 ani marele orator Nicolae Ionescu.

Nicolae Ionescu, fost profesor de Istorie la universitatea din Iași, membru al Academiei Române, fost deputat și fost senator, fost ministru de externe, avusese ceasurile lui de glorie ca unul din cei mai mari oratori ai parlamentului român.

Mare naționalist, a fost șeful unui partid liberal din Moldova numit „Frațiunea liberă și independentă”. Toată viața a fost liberal mai mult contra lui Ion Brătianu de cât alături de el.

Ministru de externe în ajunul războiului dela 1877, atitudine lui nu a convenit lui Ion Brătianu care l'a înlocuit cu Mihail Kogălniceanu. Alături de Dumitru Brătianu a combătut pe Ion Brătianu.

Acum era bătrân iar vârsta îl ținea departe de activitatea politică.

— La 4 Octombrie 1904 se prezintă în fața Curții cu jurați procesul macedoneanului Nuși Tului omorătorul celui-lalt macedonean Lăzărescu Lecanta.

Curtea este prezidată de d. Stambulescu asistat de d-nii Balș și Robescu judecători. Procuror d. Vercescu.

Nuși Tului e apărat de Al. Djuvara și Delavrancea. Pe banca apărării se mai așează: Petre Grădișteanu, Take Ionescu, Constantin Cernescu și Constantin Disescu.

Juriul este compus din : N. Olmazu, Daniel Patruș, Ion Procopie Dumitrescu, Dr. Stoianovici, I. P. Mărgăritescu, Vasile Asan, Ilie Dumitrescu, C. Apostolescu, Vasile Smărandescu, N. Bărcănescu, dr. I. G. Radovici și I. N. Anghelevici.

Au susținut apărarea avocații în următoarea ordine : C. Cernescu, Al. Djuvara, Barbu Delavrancea, Petre Grădișteanu, Take Ionescu și Constantin Disescu.

Nuși Tului a fost achitat.

Cu acest prilej un mare număr de studenți au urmat desbaterile. După liberarea lui Nuși Tului un cortegiu impunător, de peste 1000 studenți, s'a format și l'a condus în urale triumfale.

Pentru acest proces cele trei partide politice au căutat să facă o manifestație politică luând apărarea lui Nuși Tului prin reprezentanții lor frunțași. Astfel Petre Grădișteanu, Alexandru Djuvara și Const. Cernescu erau liberali, Take Ionescu și C. Disescu conservatori iar Barbu Delavrancea junimist. Manifestația se făcea față de greci cari persecutau atunci pe români și făceau toate încercările ca să-i desnaționalizeze.

Este interesant de constatat pentru moravurile noastre politice că, deși era în joc un asasinat, totuși cele trei partide de guvern, care teoreticește osândeau omorul, nu s'au sfiit ca să se așeze pe banca apărării în mod demonstrativ.

Take Ionescu, mai impulsiv din natură, s'a dus la jurați și a apărat pe Nuși Tului, el angaja astfel răspunderea partidului conservator. Ceva mai mult, între cele trei partide se născuse chiar o emulație. Când junimiștii au văzut că Take Ionescu și C. Disescu merg la jurați, ei au dat delegație lui Barbu Delavrancea, cu toate că Petre Carp, se împotrivise formal.

— Suntem în luna lui Octombrie și ne apropiem de ziua fatală pentru liberali : aceasta e ziua când ei vor trebue să părăsească puterea, dar nici conservatorii și nici junimiștii nu știu care din ei vor fi chemați la succesiune. Alegerile parțiale au dat în general o indicație hotăritoare, partidul de sub șefia lui Gheorghe Cantacuzino a întrunit pretutindeni un număr de voturi îndoit decât partidul junimist : regele nu are nici un cuvânt ca să prefere pe Carp.

De altfel Carp este un om cu totul lipsit de activitate politică; este un visător și se mângâie încă cu speranța că regele îl va chema pe dânsul.

În timpul acesta Take Ionescu lucrează pentru situația lui personală, căci nu se știe ce surprinderi pot interveni. El știe, însă, că sunt mulți conservatori și mulți junimiști cari lucrează pentru împăcarea celor două partide conservatoare dar se poate foarte ușor ca împăcarea să se facă pe spinarea lui. De aceea își ia măsurile ca să-și facă partizani personali și să aibă în mână și presa partidului.

Eu făceam să apară ziarul *Patriotul*. Într-o zi un amic personal al lui Take Ionescu îmi propune să mă scape de grija administrațiunei și să-i cedez editura, păstrându-mi eu direcțiunea politică. Am căzut la învoială. A doua zi amicul îmi prezintă o ciornă de contract în care figura și un articol prin care declarăm că vom urma linia politică a lui Take Ionescu, recunoscându-l de șef.

Am rămas un moment nedumerit, apoi am răspuns editorului meu prezumptiv că, atât timp cât Gheorghe Cantacuzino este șeful partidului, nu pot semna astfel de anga-

jament. Din zioa aceea Take Ionescu a fost față de mine de o temperatură foarte scăzută.

Dar și eu am văzut limpede în jocul său; Take Ionescu își pregătea încă de pe atunci șefia, făcând aderenți, recrutând partizani și silindu-se să aibă cât mai multe ziare favorabile. De *Adevărul* dispunea, *La Roumanie* ziarul francez al partidului, îl avea în mână. Acum se silea să captureze și *Patriotul* care, pentru vremurile de atunci, avea un bun tiragiu, căci trăgea 10.000 foi.

De și partidul conservator avea un comitet executiv din care făceau parte Gheorghe Cantacuzino, general Manu, Iancu Lahovary, general Lahovary, Tache Ionescu, în realitate partidul era condus de un triumvirat compus din Gheorghe Cantacuzino, general Lahovary și Take Ionescu; sau mai bine zis, adevăratul conducător era Take Ionescu care sugera generalului Lahovary toate soluțiunile pentru ca amândoi, apoi să le sugereze lui Cantacuzino. Generalul Manu și Iancu Lahovary nu erau decât figuranți.

Dar generalul Lahovary, deși i se atribuisese șefia electorală a Capitalei, era prizonier în mâna lui Take Ionescu. el personal nu avea absolut nici un partizan. Afară de d. J. Th. Florescu șeful coloarei de albastru, care nu era takist, ci cantacuzinist, toți ceilalți șefi de colorii cât și aproape toți ceilalți candidați pentru locurile de deputați și de senatori, erau takisti.

Take Ionescu a combătut sistematic pe toți candidații cari nu-i erau devotați personal, aceasta s'a văzut mai bine când au venit conservatorii la guvern peste trei luni.

— Pe lângă celelalte motive de slăbiciune ale guvernului, iată că izbucnesc și numeroase răscoale țărănești parțiale prin unele județe din Moldova mărginașe cu Rusia. În Rusia, cu doi ani mai înainte, au fost răscoale țărănești foarte sângeroase, acum ele se reproduceau în România absolut pe același picior și cu aceleași forme.

Ancheta administrativă descoperă că răscoalele din județul Iași au fost puse la cale de un domn anume Butman. Apoi, fără multă greutate, răscoalele se potolesc. Ele fură potolite însă numai la suprafață și pentru puțină vreme, fiindcă peste doi ani, în primăvara anului 1907, trebuiau să izbucnească cu vechementă mare, să amenințe Capitala și să puie țara în primejdie de a suferi invazia austro-ungară.

— În Septembrie 1904 se judecă de către consiliul permanent dela ministerul instrucțiunii publice, procesul călugărilor catolice cari conduc institutule de educație „Notre Dame de Sion“.

De mai multă vreme presa a dat alarma cum că în școlile acestor călugărițe se practică prozelitismul pe scară întinsă și că aceste călugărițe, în loc să se mărginească, a da

educație și cultură elevelor ce li sunt incredințate, se silesc să le convertească la catolicism. Mai ales fetele de oameni cu avere erau ținta acestei intenții.

În țară cu încetul, se naște un curent de îngrijorare. Se publică cum că domnișoarele Basarabeanu din Brăila au fost convertite, d-soara Nadejdia Șutu din Iași, asemenea. Fratele acestei d-soare, d. Rudolf Șutu publică prin ziare cum că sora sa cheltuește în institut sume însemnate, că a donat până atunci 20 mii lei făcând daruri pentru fie care sfânt, și că, în fine, și-a cerut întreaga parte din avere spre a o face danie școalei.

Se zvonește cum că în școalele acestea se petrec și acte imorale. Zvonul public, firește, mărește toate proporțiile, exagerază și născocoște, tot felul de infamii sunt atribuite acestor călugărițe.

Dar în țară vâlva crește și capii religiunii ortodoxe intervin; atunci ministrul instrucțiunii Spiru Haret, dă în judecata consiliului permanent școala „Notre Dame de Sion“ din Galați. Avocatul călugărițelor este istoricul și profesor universitar A. D. Xenopolu.

Direcția institutului este acuzată pentru nerespectarea legilor țării și a reglementelor școlare: a) că n'a cerut autorizarea impusă de lege, spre a funcționa; b) că are un profesor de religie care nu este nici ortodox nici doctor în teologie; c) că se predau în școală numai cursuri în limba franceză; d) că școala nu funcționează conform legilor țării; e) că în institut se găseau 4 profesori neautorizați de minister; f) că în institut se face propagandă catolică, etc., etc.

În dezbateri profesorul Teodoru, care îndeplinea rolul procurorului, acuză pe călugărițe cum că disprețuiesc pe rege și regină, dovadă e faptul că în convorbirea particulară, îi numeau în derâdere: „Monsieur et madame Charles“.

Trebue să spunem că aceste călugărițe erau mai toate franceze.

Pe lângă profesorul Xenopolu, acela care înaintea guvernului, își luase însărcinarea de a apăra pe călugărițe era Mihail Ferichidi președintele Camerei.

Procesul s'a judecat timp de 6 zile înaintea consiliului permanent. Consiliul, cu două voturi contra unul, a hotărât:

- 1) Toate cele trei institute ale congregațiunii „Notre Dame de Sion“ să fie închise pe timp de un an;
- 2) Superioarele și personalul actual al acelor institute să nu mai aibă dreptul de a funcționa în învățământ;
- 3) Ministerul instrucțiunii să aibă latitudinea de a lua măsuri ca toate institutule confesionale și particulare care

nu vor funcționa în limitele prevederilor legilor și regulamentelor țării să fie închise.

Consiliul era astfel compus: C. Demetrescu-Iași președinte, I. Bianu și Coculescu membri.

Acum începe lupta în guvern pe această chestie, deoarece Spiru Haret cerea să se aplice sentințe închizându-se școlile, iar Sturza era contra închiderii. Se spunea că regele Carol însuși a intervenit în sensul părerii lui Sturza.

Pe când se discuta chestia apare în ziare o scrisoare a d-nei Basarabeanu, mama celor 2 tinere care au fost convertite. În această scrisoare spune : *„Fetele mele inclusiv Cornelia și Nasika, sunt botezate în religia ortodoxă de preot român. Cornelia și Nasika au fost convertite la catolicism în institutul călugărițelor din Galați, pe timpul când erau minore, fără știrea noastră a părinților. Călugărițele au împedat pe fiicele mele a se mărita făcându-le să părăsească casa părintească. Scopul călugărițelor este de a pune mâna pe toată averea fiicelor mele. Până acum le-au luat deja 300 mii lei“.*

În guvern conflict. Spiru Haret amenința cu demisia iar Sturza, pentru motive superioare, nu putea a-proba închiderea școlilor catolice. Sturza mai trebuia să țină seama și de stăruințele lui Mihail Ferichide și ale lui Eugeniu Stătescu cari susțineau școlile. Bine înțeles doi avocați plătiți bine.

În sfârșit consiliul de miniștri, față de intransigența lui Haret și amenințarea lui de a eși din guvern, a fost silit să aprobe închiderea provizorie a tuturor școalelor congregațiunei lăsând ministrului latitudinea de a le redeschide când se vor conforma legilor țării.

— Juriul secțiunii zootehnice dela Expoziția agrară a acordat medalia de aur următoarelor herghelii: 1) Frații Seceleanu; 2) Cantacuzino-Pășcanu; 3) Primăriei Capitalei; 4) Domeniului Coroanei; 5) D. Apostoiu; 6) C. Miculescu și A. Pariano.

— Pe la jumătatea lunii Octombrie 1904 s'a inaugurat spitalul pentru tuberculoși în strada Viilor din câmpul Filarețului. Au vorbit D. Sturza prim ministru, C. F. Robescu primarul Capitalei, dr. Petrini-Galați și dr. I. Radovici.

— La 26 Octombrie moare generalul Ion Algiu

Generalul Algiu era un militar distins, a luat parte de două ori cu armata italiană la campaniile făcute contra Austriei. Cuzist convins, n'a luat parte la conjurația militară care l'a detronat pe Cuza. Dimpotrivă când a aflat, a doua zi că Vodă-Cuza a fost detronat, a izbucnit în hohote de plâns.

Când după războiul din 1866 a părăsit armata italiană, regele Victor Emanuel a scris principelui Carol o scrisoare

în care spunea, între altele: „*Fericită țara a cărei armată posedă ofițeri de valoare maiorului Algiu*“.

Algiu a compus cel dintâi Anuar militar în calitate de redactor la „Monitorul Oastei“. La 1 Decembrie 1877 a fost înaintat colonel pe câmpul de bătaie și a intrat în Plevna cu cele dintâi trupe.

Părăsind armata a intrat în partidul conservator și de două ori a fost prefect al poliției Capitalei.

Generalul Algiu a murit la vârsta de 70 ani de un atac subit de inimă.

— La 1 Noembrie Curtea cu jurați prezidată de consilierul C. Dâmboviceanu, începe judecarea procesului doctorului Iacobsohn din Ploști.

Rare ori un proces a produs mai multă senzație. Infățîșat de două ori înaintea Curții cu jurați din Ploști a fost de două ori amânat și în sfârșit, permutat la București pe motive de suspiciune legală.

Doctorul Iacobsohn era acuzat că și-a otrăvit soția cu arsenic.

Repetatele amânări au avut de motiv numeroase expertize și analize cerute de părți, toți specialiști și bacteriologii noștri au fost puși la contribuție. Și astfel în jurul acestui proces se face o vâlvă fără precedent aproape.

În ziua procesului sala Curții cu jurați gemea de lume, mai ales doamnele din societatea de sus erau în număr covârșitor.

Au depus în acest proces somitățile noastre medicale și șefi de laboratorii: d-rii Babeș, Ion Cantacuzino, Istrati, Stoicescu, Riegler etc. Bine înțeles oamenii științei s'au contrazis și au stârnit veselia sălei prin dovada făcută că, în câmpul științei pozitive chiar, se cultivă controversa.

Acest proces, atât de celebru, mai ales firește, prin banii cheltuiți cu atâta desfășurare de aparat, a ținut 10 ședințe. Iar avocații au fost nenumărați: B. Delavrancea, Al. Radovici și Davidescu din Ploști, C. Cernescu, N. Xenopol etc.

D-rul Iacobsohn, după atâtea amânări și cheltueli, a fost achitat.

— Marea artistă Sarah Bernhardt sosește în București.

Joacă la teatrul Lyric, apărând la prima reprezentație în *Dama cu Camelii*.

Tot Bucureștiul elegant este în picioare. Doamnele din elită fac cele din urmă jertfe ca să apară cât mai elegante și cât mai bogate în bijuteriile lor sau ale altora.

Este o adevărată frenezie. Franțuzomania patologică a unei părți feminine din România, împinge pe aceste femei la cheltueli ruinătoare și ridicole.

— La jumătatea lui Noembrie moare generalul Șomănescu fost aghiotant regal.

Militar de valoare, a făcut campania dela 1877 în tranșeele dela Plevna. Cu acel prilej a lăsat o anecdotă: Intr'o zi, vine în tranșeea unde se afla, maiorul Hubsch, german-austriac de origină, comandantul muzicilor militare. Următorul dialog se încinge între ei :

Hubsch. — Ce zici, Șomănescu, pot intra în tranșeea ta, nu e nici un pericol?

Șomănescu. — Vino de vezi; hai cu mine, și ai să constăți ce bine e aci. Suntem la adăpost.

Hubsch. — La adăpost, la adăpost dar nu se poate rătăci un glonț turcesc?..

Șomănescu. — O întâmplare se poate produce ori unde, dar suntem 99 la sută în siguranță.

Hubsch. — Merci, du-te tu în tranșee, eu rămân aci, căci e mai sigur.

Șomănescu. — Adevărat neamț c...

Hubsch. — Dar, de ce neamț c... ? Apoi dacă te-o lovi pe tine un glonț și ai muri, toată lumea are să te laude ca pe un erou iar la București au să-ți ridice statue. Dar dacă m'o omori glonțul pe mine, toată lumea o să spuie: „Bine i-a făcut, ce.. (o înjurătură).. a căutat în tranșee, că era dela muzică !..“

Acest cuvânt de duh a circulat mulți ani prin București.

— Odată cu deschiderea Camerelor, la 15 Noembrie, frământările din partidul liberal reîncep. De data aceasta, ele sunt crâncene și nu pot sfârși decât cu căderea guvernului.

Oculța și mulți din vechile cadre dau asalt ministrului de interne Vasile Lascar spre a-l scoate din minister. Obosit de atâtea atacuri și acuzări, Vasile Lascar își prezintă demisia lui Sturza.

Eugen Carada împinge la retragerea guvernului, de aceea povățuește toate loviturile în contra lui Lascar.

Președintele Camerei, M. Ferichide și vice-președintele D. Protopopescu, fiind în înțelegere cu Eugen Carada, anunță intenția lor de a demisiona dacă Sturza nu va sacrifica imediat pe Lascar. Ionel Brătianu nu se arată la Cameră, făcând astfel o demonstrațiune tăcută. În toate cercurile politice căderea guvernului e privită ca foarte apropiată.

Adevăratul plan al oculței nu era plecarea partidului liberal dela putere, din potrivă, dar oculța voea ca partidul liberal rămânând la putere și prezidând virtuțile alegeri generale, să aibă un ministru de interne devotat ei. Toată chestia era, prin urmare, să se asigure șefia apropiată a lui Ionel Brătianu prin introducerea în viitorul parlament a unor elemente sigure.

În sfârșit criza începe. Președintele Camerei M. Ferichide

și vice-președintele D. Protopopescu demisionează. În locul lui Ferichide este ales președinte Ștefan Șendrea cu 70 voturi.

Sturza reclamă dela Cameră o moțiune de încredere și toți liberalii, chiar și ocultiștii i-o votează.

Dar deputații partizani ai oculței se pun în grevă. Ministrul C. Stoicescu dela domenii, ocultist și el, își dă demisia din guvern.

Guvernul nu mai poate merge înainte.

În ședința Camerei dela 12 Decembrie șeful guvernului anunță demisiile miniștrilor Vasile Lascar dela interne și Ionel Brătianu dela externe. Sturza comunică cum că a luat interimatul externelor iar Spiru Haret pe al internelor.

A doua zi și Emil Costinescu ministrul finanțelor își prezintă demisia.

În timpul acesta deputații partizani ai oculței se țin de cuvânt și fac greva, nici unul nu intră în incintă, așa că ședința nu se poate deschide.

Delegațiile diferitelor grupuri din partid se duc la Sturza spre a-i cunoaște intențiile, dar Sturza rămâne hotărât în părerea sa, ministerul să meargă înainte cu cele două interimate, fără Lascar ca și fără Ionel Brătianu. El garantează că în aceste condiții va rămâne la putere și va prezida alegerile generale.

Dar acestea erau numai vorbe. Pentru cine își da seama de situație era peste puțină ca un cabinet lipsit de concursul lui Mihail Ferichide, Eugen Carada, Emil Costinescu, Vasile Lascar, Ionel Brătianu, C. Stoicescu, adică al majorității statului major și al celor mai de frunte fruntași, să mai poată trăi.

Afară de asta, nu faptele și vorbele dela suprafață dezvăluiau adevărata situație, ci lucrurile ce se petreceau în culisă.

Situația era dominată de două fapte de întâia importanță: întâiul fapt era lupta din partidul liberal spre a se asigura definitiv șefia lui Ionel Brătianu, al doilea era dorința regelui de a schimba guvernul spre a liniști opoziția conservatoare dându-i puterea.

Dimitrie Sturza nu avea nici o voință, cel puțin în fața voinței regelui el se pleca întotdeauna. Însă regele Carol era prudent, el nici odată nu făcea acte fățișe de autoritate personală, dar provoca evenimentele și profita de ele.

Cu toată dorința sa de a da puterea conservatorilor, nici odată nu ar fi înlăturat pe liberali, dacă aceștia ar fi rămas strâns uniți în jurul șefului; dar de îndată ce rivalitățile au început să se manifeste le-a alimentat indirect prin acțiunea lui Sturza. Când dezbinarea a fost adâncă și când a văzut că guvernul s'a descomplectat prin demisiunea celor mai im-

portanți, plus demisia președintelui Camerei, a cerut și lui Sturza să se retragă.

Astfel nu regele gonea pe liberali, dar aceștia se retrăgeau.

Gheorghe Cantacuzino, șeful partidului conservator, fiind însărcinat de rege ca să formeze cabinetul, s'a achitat de misiune prezentând următoarea listă care a fost aprobată:

G. Cantacuzino președinția și internele.

General Manu, războiul.

Take Ionescu, finanțele.

Ion Lahovary, domeniile.

General Lahovary, externele.

Al. Bădărău, justiția.

Mihail Vlădescu instrucția.

Ionaș Grădișteanu lucrările publice.

Indată ce s'a aflat despre formarea cabinetului conservator, atât parlamentarii ocultiști cât și tineri generoși s'au adunat în localul ziarului „L'Independance Roumaine” spre a se confătui. Acolo au venit, braț la braț, Ionel Brătianu și Vasile Lascar unde au fost primiți cu aplauze entusiaste.

Amândoi au făcut apel la unire, cerând ca tot partidul să se adune în jurul lui Dimitrie Sturza spre a lupta în alegeri.

Cum se poate explica această punere în scenă? Cărui fapt se datora venirea, în așa bună armonie aparentă, a celor doi rivali?

Iată explicația:

Când Vasile Lascar s'a retras silit și aproape izgonit din guveru, era vădit că mare parte a partidului s'ar fi solidarizat cu el. Ori care ar fi fost victoria oculte, partidul liberal ar fi rămas divizat, o puternică disidență s'ar fi format iar șeful — oricare ar fi fost — Sturza sau Brătianu. — rămânea numai șeful unei fracțiuni de partid. Atunci a urmat sacrificiul cel mare. Ionel Brătianu, nevoind să se zică că a triumfat prin plecarea lui Vasile Lascar din guveru, a demisionat și el imediat ce a demisionat Lascar. Și spre a se da acestuia o satisfacție și mai mare, guvernul liberal n'a mai rămas la putere fără Vasile Lascar.

Acel a fost foarte politic căci Vasile Lascar nu s'a mai simțit jignit, iar partidul a trecut întreg în opoziție.

Întâiul funcționar numit fu — după obiceiul vremii — prefectul de poliție. Dimitrie Moruzzi, cunoscut sub numele „Kneazul” ruță a primului ministru, fost prefect și sub Ion Brătianu la 1887—88, ocupă acel post. Dar Moruzzi era un om foarte de treabă, un perfect gentleman. Al doilea funcționar superior care, — tot după obiceiul epocii — primește decretul de numire, e Mihail Rahtivanu numit secretar general al ministerului de interne.

Pentru primăria Capitalei, fu hotărît fiul cel mai mare al șefului guvernului, Mihail Cantacuzino. Lucrurile se petrec în familie.

Această boală a conservatorilor de a guverna numai cu membrii familiei, a pricinuit izolarea partidului de mase, și a adus desființarea lui apropiată.

Acestea sunt faptele. Acum să vedem ce s'a petrecut în culisele partidelor.

— La liberali se pune chestia șefiei; dacă nu chiar a schimbării imediate, dar moștenitorul prezumtiv, trebuia proclamat.

Trebuia să i se asigure zioa de mâine și situația în partid. Deaceia lupta între vechile cadre, având în cap pe Dimitrie Sturza și cadrele noi în frunte cu oculta, se deschide.

Oculă este Eugeniu Carada având alături pe Mihail Ferchide, Dimitrie Protopopescu, Constantin Stoicescu, Anton Carp, frații Brătianu, toată Banca Națională și întreg tineretul generos.

Dimitrie Sturza, care a simțit jocul oculte, s'a grăbit să se împace cu drapeliștii spre a întări vechile cadre în jurul său. Aceasta am mai spus.

Cadrele vechi sunt reprezentate acum prin Dimitrie Sturza, P. S. Aurelian, Spiru Haret, Vasile Lascar, Ștefan Șendrea, Emil Costinescu și cei mai mulți șefi de județe, Eugeniu Stătescu nu se manifestă fățiș pentru nici o grupare întrucât rolul său în partid este sfârșit.

El care trebuia să fie șef înaintea lui Dimitrie Sturza, — cel puțin așa credea și se credea — acum trebuia să-și facă sânge rău spre a susține fie pe Sturza fie pe Ionel Brătianu? Neavând entusiasm pentru nici una din aceste două atitudini, a preferit să se abție.

Unul care plutea, neștiind cu cine să se dea, era Alexandru Djuvara, iar Gheorghe Panu a ales francamente pe Dumitru Sturza.

Oculă cu frații Brătianu au dat cu piciorul baracei spre a nu da timp lui Vasile Lascar să se întărească în partid și nici celor din jurul său.

Soarta a ajutat pe Ionel Brătianu încă odată, fiindcă Vasile Lascar, ca și Gogu Cantacuzino, au murit și prematur.

Pe când la liberali aceasta era culisa, fapte tot atât de interesante se petreceau și la conservatori și la junimiști.

Simțind că li se apropie momentul, conservatorii cantacuziniști, în special Take Ionescu și general Lahovary, s'au dedat la o acțiune de descompunere a partidului carpist; în special s'au făcut demersuri pe lângă Constantin Olănescu și Ionaș Grădișteanu. Dar singurul care a putut fi

ademenit a fost acesta din urmă. I s'a oferit în noul minister un portofoliu.

Ceea ce făcea Ionel Brătianu în partidul liberal făcea Take Ionescu în partidul conservator; și unul și cellalt își pregăteau șefia.

În partidul conservator, a fi cu Take Ionescu, însemna să ai tot ce voiai, a fi cu Cantacuzino, însemna aproape nimic. Dealtfel Cantacuzino nu se ocupa decât de fiii săi, mai departe nu puneă inimă pentru nimeni.

Înainte ca regele să primească demisia lui Dimitrie Sturza și să însărcineze pe Cantacuzino cu formarea cabinetului, au fost trei zile de așteptare, acele zile în care — după expresia consacrată — „regele aviza”.

„Regele aviza” însemna că regele făcea cele din urmă încercări spre a-și alege guvernul ce-i convenea.

Regele, în timpul acestor zile care erau zile mortale pentru politicieni, zile în care se trăgeau sforile, se intriga, se întrebuntau corupția, intimidarea, șiretenia, se colportau știri născocite și se puneau la cale cele mai de fantezie formațiuni ministeriale, stetea departe de coteriile politice. Câte odată chema la palat pe șefii de partide și pe președinții Camerelor spre a-i consulta de formă, însă el lua numai avizul secretarului său Basset și al experienței sale. De cele mai multe ori răgazul de trei zile era numai o simplă formalitate menită să nu-i trădeze ideea preconcepută, căci de fapt guvernul cel nou era de luni de zile hotărât în mintea sa.

La sfârșitul zilei de-a doua m'am dus la Gheorghe Cantacuzino; l'am găsit singur, izolat cu totul și într-o dureroasă așteptare. Regele îl chemase ca să-l consulte dar chemase și pe Carp, și regele nu dăduse nici unuia vre-o indicație că el va fi preferatul.

Cantacuzino era tragic.

— Domnule Bacalbașa, îmi zise el, vă rog să stați strânși uniți în jurul meu; spuneți la toți să facă la fel. Toți cei cari veți rămâne lângă mine veți avea tot ceea ce vi se cuvine.

Eram prim-redactor la ziarul oficial al partidului. De îndată ce conservatorii au venit la putere salariile redactorilor n'au mai fost plătite. Am așteptat două luni, în așteptare zadarnică: aveam de primit leafa pe trei luni. Și rămăsesem corect alături de șef ?!?

În deșănădejdea de cauză am luat pe d. Rusu Abrudeanu administratorul oficiosului și ne-am dus acasă la premierul. I-am expus scopul vizitei. I-am zis :

— Domnule Cantacuzino, când acum două luni am venit la d-voastră mi-ați spus că toți cei cari vom rămâne lângă d-voastră vom avea tot ceea ce ni se cuvine; mie mi

se cuvine leafa de la gazetă pe trei luni, vă rog să mi se dea.

Mi se pare, deși nu sunt prea sigur, că am fost achitat mai târziu. Dar din ce fond ?! Nu știu. Dar cu mare greutate bătrânul șef a hotărât achitarea. Își frângea mâinile căci nu știa de unde să scoată mijloacele de plată. Ce timpuri !..

— Petre Carp credea serios că el va fi fericitul urmaș al lui Sturza, dar s'a înșelat.

Când a doua zi după chemarea lui Cantacuzino, a venit la Cameră, deputații liberali l'au înconjurat și l'au întrebat care i-a fost convorbirea cu regele. Fiindcă trebuie să spun că, după ce M. S. a încredințat puterea lui Gheorghe Cantacuzino, l'a chemat și pe Carp spre a-i comunica desnodământul crizei și spre a-l consola. Regele Carol avea cruzimi de acestea fine și... constituționale !?.

Și Carp a răspuns deputaților liberali :

— Când regele mi-a anunțat că a dat puterea lui Gorgu Cantacuzino ia-m zis : „*Majestate, fac de 30 de ani politică de principii așa că amicii mei îmi spun că sunt un iluzionist. Acum văd că spre a veni la putere nu e destul să ai principiile dar trebuie să ai și strada. Eu nu o să mă schimb de acum înainte, dar cei mai tineri au s'o facă*”.

Ce neegalitate în mintea și caracterul acestui om politic care — orice s'ar spune — era un om.

Pe de o parte dârz, mândru, greu să se încovoie, pe de altă parte așteptând puterea numai de la mărinimia regelui.

Când Carp vorbea cu dispreț de „stradă”, în realitate avea dispreț de corpul electoral; fiindcă regele Carol dăduse puterea lui Cantacuzino numai pentru că în toate alegerile parțiale, ori bătuse guvernul ori dovedise marea superioritate a partidului conservator asupra partidului junimist. Și acest bărbat politic care disprețuia voința colegiilor electorale numindu-le „stradă” și care cerea puterea dela atotputernicia regelui, cu câțiva ani în urmă, eșise din partidul conservator al lui Lascăr Catargiu și fondase partidul *Constituțional* și ziarul *Constituționalul* ?!?

Ciudat fel de-a înțelege constituționalismul din partea unui om atât de cult și de inteligent !

Petre Carp a crezut până în ultimul moment, că regele îl va chema la guvern.

Dar regele Carol nu credea în seriozitatea șefului junimiștilor. Următoarea anecdotă va dovedi ce spun :

Regele Carol avea pentru exercițiile sale fizice, o instalație de tâmplărie într-o casă din dosul Palatului. Acolo se ducea aproape în toate zilele, ca să se recreeze. În

capul tâmplăriei se afla un german, un om cult, un meseriaş aproape artist adus din Germania.

Tocmai în zioa în care, înainte de amiază, regele dăduse puterea lui Gheorghe Cantacuzino, una din cocotele cele mai nostime ale Bucureştilor se afla în camera tâmplarului. Tâmplarul petrecea. În momentele cele mai plăcute regele îşi face apariţia!...

Tâmplarul, zăpăcit, n'a avut decât timpul ca să tragă perdelele patului — fiindcă în faţa patului era un rând de perdele groase — şi primi pe M. S.

Convorbirea începu imediat, căci regele era în termeni familiari cu tâmplarul său. Regele vorbi despre politică şi anunţă că a chemat pe Cantacuzino la putere.

Tâmplarul, mirat, întreabă :

— Ce fel, Majestatea Voastră n'a preferit pe Carp? Carp este un om cu mult mai cult şi superior.

— Carp este un nebun, răspunse scurt regele.

Femeea, care ştia limba germană, a auzit toată convorbirea.

A doua zi unul din fruntaşii noştri politici s'a dus să viziteze pe frumoasa curtezană. Din vorbă în vorbă ea îi povestii şi ceea ce auzise după perdeaua tâmplarului.

Fruntaşul politic era din partidul lui Carp. Bine înţeles el s'a grăbit să comunice şefului său povestirea curtezei.

ANUL 1905

— Anul 1905 nu ne procură nici un fapt interesant din punct de vedere politic, de altă parte opoziţia, nefiind încă organizată şi neavând nici un prilej ca să intre în luptă, calmul absolut domneşte.

— Numai când ministrul justiţiei prezintă legea prin care se înfiinţează la Curtea de Casaţie o a treia secţiune, zisă a Contenciosului administrativ, liberalii, intră în acţiune cu o violentă împotrivire.

Liberalii atacă inovaţiunea pe motiv că este neconstituţională şi, declară cum că o vor dăruia când vor veni la putere.

În parlament nu fac discuţie ci se mărginesc a citi în Cameră, prin glasul lui Ionel Brătianu, o declaraţiune în sensul celor arătate aci.

— Un conflict se liveşte între căpitanul Alexandru Sturza şi ofiţerii regimentului 10 artilerie. Căpitanul Sturza, fiul şefului partidului liberal, venea din Germania—unde îşi făcuse studiile şi stagiul militar — cu aere de superioritate care a dispăcut din întâiul moment tuturor ofiţerilor români.

Căpitanul Sturza avea obiceiul să critice în public pe ofiţerii români cărora le nega capacitatea şi — cu drept cuvânt de altfel — cerea reforme însemnate în armata română, fără de care forţa noastră militară nu ar avea nici o valoare.

Acest conflict s'a prelungit multă vreme. Mai întâi a provocat demisiunea din armată a colonelului Zahareanu, apoi scuzele căpitanului Sturza prin care retracta termenii ofensatori pentru ofiţeri cuprinşi într-o scrisoare a sa. Apoi căpitanul Sturza, anunţând o conferinţă la un regiment de infanterie, a fost invitat să nu vie la acest regiment întru cât nu-i aparţine.

Conflictul a adus un duel între căpitanul Zizi Cantacuzino, astăzi generalul Cantacuzino-Grănicerul, duel din care căpitanul Sturza a eşit cu o uşoară rană.

Trebuia să spun, pentru stabilirea adevărului istoric, cum că cea mai mare parte a criticilor căpitanului Sturza erau întemeiate. De altfel în războiul de la 1916 s'a văzut cât de găunoşi eram. Însă căpitanul Sturza a însoţit criticile sale cu atitudini antipatice. Lipsit de tact, a înţeles să o fenseze şi să umilească întreg corpul ofiţeresc, ceea ce nu i se putea tolera.

Conflictul a venit, deci, nu de la cele ce spunea, ci de felul în care le spunea.

— La sfârşitul lui Decembrie 1904 cetatea Port-Arthur fusese luată de japonezi, apoi telegraful aduce ştirea îngrozitoare înfrângerii a ruşilor în bătălia navală din Extremul Orient. Aceasta se întâmplă în Mai 1905.

Flota rusă de sub conducerea amiralului Rodjezwenski a fost complet nimicită de flota japonezilor, comandată de amiralul Togo. Din şapte cuirasaşi câţi avea flota, trei au fost pierduţi; din doi crucişetori cuirasaţi unul pierdut; din şase crucişetori protejaţi unul pierdut. Apoi întreaga flotă a amiralului Nebogatof a fost pierdută împreună cu comandantul. Această flotă cuprindea cinci vase de luptă.

Formidabila înfrângere a flotei ruse face o mare impresiune în toate cercurile din ţară.

— În sfârşit opoziţia a găsit o bogată platformă de luptă: este convenţiunea concesionării terenurilor petrolifere ale Statului către „Deutsche-Bank” din Berlin.

Pe această chestiune se face o înţelegere între liberali şi junimişti, iar în guvern se produce ruptura unanimităţii şi a simpatilor.

Chestiunea aceasta a concesionării petrolului este începutul răceii dintre Gheorghe Cantacuzino şi Take Ionescu. Take Ionescu este partizanul concesiunii, iar Gheorghe Cantacuzino este cu totul ostil părerii de a se înstrăina, chiar sub ori şi ce formă, pământul ţării.

Societatea „Deutsche Bank” e acuzată că are tendinţa

de a acapara toate terenurile petrolifere. Inceputul l'a făcut cu „Steaua Română” care cumpăra mereu noi terenuri, deși atunci dispunea de peste 30.000 pogoane în concesiune, cu toate că nu putea exploata de cât vreo câteva sute.

Fată cu tendințele lui Take Ionescu, opoziția unită hotărăște, sub inspirația lui Eugeniu Carada, să înființeze o bancă sub numele de „România”, cu capital românesc care să ceară concesiunea exploatarei terenurilor petrolifere.

Propunerea pentru cedarea în concesiune a terenurilor petrolifere ale Statului a fost făcută de mai înainte de către „Standard Oil” companie americană care urmărea monopolizarea petrolului mondial. Dar s'a lovit de concurența germană reprezentată prin „Deutsche Bank” din Berlin.

Dimitrie Sturza, care era un călduros filogerman, a început o vehementă campanie împotriva lui „Standard Oil” mai ales spre a complăce germanilor.

De aceea, în timpul ultimei sale guvernări a primit oferta lui „Deutsche Bank” și a rămas să o studieze. În nici un fel această ofertă nu l'a revoltat și nici nu i s'a părut a fi vătămătoare intereselor românești.

Propunerea venise și sub guvernul Cantacuzino. Față cu revolta ambelor partide de opoziție și cu amenințarea unei violente campanii pe o chestie națională, șeful guvernului bate în retragere și declară că nu va putea aproba propunerea în condițiunile în care este făcută.

Banca „România” a partidelor de opoziție, cere să i se dea concesiunea terenurilor petrolifere, dar nu' fixează cantitatea de hectare. În curând voi arăta în ce chip a fost rezolvată controversa.

Această afacere se prezintă sub două fețe : fața politică și fața națională.

Germania, fiind în epoca aceea, atotputernică în Europa și foarte influentă în România, făcea tot ce se poate pentru ca să acapareze producția petroliferă a României. Cunoșcând rolul pe care îl va juca benzina în cel mai apropiat viitor, ținea cu stăruință ca să aibă petrolul românesc fără concurență.

Sub guvernul liberal germanii, adică băncile „Disconto” și „Deutsche Bank”, au trimis la București pe un oarecare domn Fiala care a prezentat lui Dimitrie Sturza un memoriu cuprinzând convenția ce ar fi fost de încheiat cu băncile germane. Sturza a citit proiectul și, când a căzut de la putere, a parafat fiecare pagină, unii pretind că a semnat fiecare linie pentru ca, între timp, să nu se aducă modificări textului.

Înainte de a fi venit la București acest domn Fiala, fusese la Berlin Anton Carp, ministrul industriei care se interesase de chestiune și primise impresiile cercurilor finan-

ciare germane. Venit în țară a comunicat cât de mult se interesează germanii de petrolul nostru și câte stăruințe pun pentru ca să-l acapareze.

Dar Anton Carp era membru al oculte iar Eugeniu Carada — șeful acestei grupări — era ostil ofertei germane.

Văzând cât de mult stăruie regele Carol ca oferta băncilor germane să fie admisă, știind, pe de altă parte, că Dimitrie Sturza este foarte obedient și cu totul suous voinței regelui, n'a văzut scăparea de cât în căderea partidului liberal de la putere. Atunci a început acea campanie care, făcută pe alte motive aparente, a trimis partidul liberal în opoziție.

Aceasta era o nouă versiune asupra căderii liberalilor de la putere. O dau cum a circulat în cercuri restrânse.

Sub noul regim, regele Carol a repetat încercarea.

Take Ionescu — căci pe acea vreme România Mare nu exista în calculele apropiate — își dădea silința ca să fie agreat de Germanii atotputernici, intrase în simpatia Cancelarului german Kiderlen Waechter și era bine văzut și de ambasadorul Germaniei la București Mareșal von Bieberstein, se face apărătorul proiectului. Cu chipul acesta devenea și agreatul regelui Carol. Take Ionescu care — clar-văzător cum era — simțea că ar putea veni momentul când bătrânii și tinerii conservatori se vor împăca pe spatele lui, își căuta proptele și înăuntru și în afară: înăuntru pe regele Carol, în afară Germania.

Însă opoziția se pune pe lucru. Oculta ia direcția împotrivirii crâncene. Pe lângă opoziția propriu zisă, dată de la partid la partid, era nevoie și de făcut spărtura în guvern. O întrevvedere se face între Gheorghe Cantacuzino șeful guvernului și Eugeniu Carada de la Banca Națională. În urma acestei întrevederi, Cantacuzino își proclamă împotrivirea față de proiect și așa începe răceala între vechii conservatori și Take Ionescu.

Take Ionescu, acuzat că vrea să vândă străinilor pământul strămoșesc, concesiionând terenurile petrolifere aparținând statului român, face să fie publicate prin ziarele devotate lui, contractul semnat de către Dimitrie Sturza pe când era șef al guvernului. Acest contract scris în limba germană era semnat de Sturza în numele statului român, și de d-rul Fiala, avocat din Viena, care lucra precum am spus, în numele finanței germane.

Pe lângă ceea ce se publica fățiș, cercurile devotate lui Take Ionescu șopteau cum că nici Oculta n'a fost, din principiu, potrivnică proiectului Fiala, însă ea a pus condiții: una din aceste condiții era ca, în fruntea societății ce urma să se înființeze, să fie pus d. Vintilă Brătianu. Germanii opunând că în fruntea unei societăți de această importanță nu

poate fi numit un om fără nici o experiență și fără nici o cunoștință de afaceri (căci pe vremea aceea d. Vintilă Brătianu era foarte tânăr și nu excelsa prin nimic), Oculta și-a declarat ostilitatea ireductibilă.

Nu voi transcrie în întregime acest contract, dar îi voi da înțelesul.

Se constituia, prin acest contract, o societate cu firma : „Societate anonimă a petrolurilor statului român” și cu sediul în București.

În contract se spunea că Societatea nu depinde de *Standard Oil*; ceea ce însemna că americanii erau excluși.

Compania se lega a întreprinde „pe cât posibil” inginerii români și lucrători indigeni. Durata convenției era 50 ani. Din totalul terenurilor petrolifere ale statului, Societatea își rezerva dreptul de a-și alege după socotință: 30 mii hectare. Societatea va plăti statului român în numerar o redevență de opt la sută asupra totalității producției anuale a petrolului brut. Redevența va fi orientată de prețul petrolului la locul de producție. Statul român își rezerva dreptul de a percepe redevența și în natură. Statul își mai rezerva un anume procentaj asupra excedentului-beneficiu dela o sumă calculată înainte. Societatea se angaja să-și mărească, pe cât posibil, producția, instalând în cei dintâi șase ani cel puțin 20 sonde pe an la adâncime de cel puțin 250 metri fie care, întru cât n-ar permite exploatarea la o adâncime mai mică.

În primii zece ani Societatea avea privilegiul de a importa tot materialul necesar producției cu scutire de taxe vamale și altele. Statul își rezerva dreptul de a instala și exploata conductele publice. Conductele între sonde și rafinării intrau în dreptul Societății. Statul se angaja să se aprovizioneze, pe cât posibil, cu petrol brut, rafinat și reziduri, dela Societate.

Contractul era semnat sub rezerva aprobării cât mai repede, a parlamentului român.

Printr-o scrisoare adresată doctorului Fialla la 10 Septembrie 1904, Dimitrie Sturza propunea ca redevența de 8 la sută să fie înlocuită printr-o participare la beneficii, cerând ca un număr de membri numiți de guvern să intre în consiliul de administrație.

Dar fapt interesant este că, chiar după căderea sa de la guvern, adică la 14 Ianuarie 1905, Dimitrie Sturza înțelegea să urmeze tratativele cu doctorul Fialla, căci iată scrisoarea ce i-a scris la data aceea :

Mult apreciate d-le doctor,

„Vă rog primiți mulțumirile mele cele mai sincere, pentru omabilia dv., scrisoare din 11 corent și pentru buna amintire binevoitoare.

„În ceea ce privește relațiunile încheiate anul trecut vă rog să bine voți a le urma pe cale directă, și sub discrețiunea cea mai absolută. Adresa mea : „Dimitrie Sturza secretar al Academiei Române“.

„Angajamentele luate rămân tot în vigoare (?)

„Aștept, dar, foarte liniștit noutățile asupra dezvoltării ulterioare a afacerilor.

„Rămân cu perfectă considerațiune devotatul d-v

Această scrisoare arată că Sturza luase cu doctorul Fialla angajamente. Iar în altă scrisoare cerea d-rului Fialla discreția absolută pe timp de șapte luni, angajându-se ca, în tot timpul acesta, să nu trateze, în acelaș sens, cu vre-o altă Societate.

Proiectul pe care-l prezinta acum ministrul domeniilor Ion Lahovary nu se depărta decât foarte puțin de la contractul încheiat de Sturza.

În sfârșit primul ministru ia și el poziție în contra acestui proiect și adoptă un altul primit și de opoziție.

Din ziua aceea răceala Cantacuzino-Take Ionescu începe.

— La 26 Mai moare în Germania fratele regelui Carol, principele Leopold de Hohenzollern.

— Chestia petrolului agită încă opinia publică. La Senatul Dimitrie Sturza laudă pe rege, zicând că respingerea proiectului susținut de Take Ionescu se datorește nu d-lui Cantacuzino ci regelui. Dar d-sa mai adaugă că și respingerea propunerilor lui „Standard Oil” a fost tot opera regelui. Declarația face senzație căci prin aceasta regele era descoperit că a lucrat în contra americanilor spre a înlesni afacerile germanilor.

Regele a făcut lui Petre Carp observațiunea că se miră de opoziția junimistilor la proiect, pe câtă vreme, el Carp a fost în totdeauna partizanul introducerii capitalurilor străine în țară :

Aiunei Carp a răspuns :

— Da, Sire, sunt pentru introducerea capitalurilor străine, dar când ele ni se impun sunt contra.

Banca și societatea „România” se constituie. La constituire participă: P. S. Aurelian, Eugen Carada, I. Procopie Demetrescu, Nicu Filipescu, Al. Marghiloman, Anton Carp, Vasile Missir, Vintilă Brătianu, Al. Vericeanu, Lascăr Catargi, Dimitrie Carp, C. Alimănișteanu.

Din toți aceștia astăzi mai trăiesc doi.

— Lipsa de sinceritate a politicianilor este flagrantă.

Dimitrie Sturza, care era un dinastic obedient și care pe de altă parte, simțea că situația lui în fruntea partidului liberal e subredă, a profitat și de acest prilej ca să-și concilieze sprijinul regelui.

Știind că opinia publică începe să acuze pe regele Carol

cum că susține darea petrolului românesc germanilor, a voit să se pună paravan în fața regelui și să-l apere de acuzație. Dar nimeni nu lua în serios această declarație.

În cercurile politice se știa precis că regele susține proiectul prezentat de doctorul Fialla, iar imputarea făcută de rege lui Petre Carp, arată destul de clar, cum că regele era partizanul proiectului susținut de Take Ionescu.

Negreșit, când a văzut că se dezlănțue furtuna regele Carol — credincios tacticii sale de întotdeauna, — a făcut obișnuitul pas înapoi. Dar adevărul este că l'a făcut cu mare părere de rău.

Cât despre atitudinea lui Dimitrie Sturza nu a mirat pe nimeni.

Sturza, care cel dintâi, tratase cu doctorul Fialla, Sturza, care și după ce căzuse dela putere, era în corespondență cu acesta, — după cum am arătat mai înainte, Sturza, care parafase fiecare pagină și fiecare rând al proiectului, pentru ca nu zăre cumva să se schimbe măcar o iotă din text, acum se declara hotărât în potrivă, ba aducea și felicitări regelui.

Dar Sturza era tot atât de supărat de căderea proiectului cât era și regele.

Adevărul era însă că Sturza avea acum o atitudine impusă de partid și de Eugen Carada cu întreaga ocultă. Spre a nu pierde imediat șefia partidului a fost silit să-și schimbe atitudinea după cum altădată și-o schimbase în chestia națională.

Iată adevărul asupra agitației pe chestia petrolului.

— Se hotărăște în timpul acesta, facerea unei expoziții generale în București, în anul viitor 1906, spre, a se comemora 40 ani de domnie ai regelui Carol. D-rul Istrati este numit comisar general.

În prospectul ca se publică, însă, din luna Iunie 1905, se anunță că Expoziția va avea următoarele secțiuni: agricultura, silvicultura, horticultura și viticultura, creșterea vitelor și zootehnia, piscicultura și pescuitul, mine și cariere, industriile, genul civil și militar, arhitectura, mecanica și electricitatea, mijloacele de transport, armata, instruirea și educațiunea, instrumentele și procedurile generale ale literelor, științelor și artelor, artele frumoase, igiena, asistența publică și economia socială, cultul, trecutul.

Pentru alegerea locului unde va fi instalată această expozițiune o luptă aprigă începe să se dea între șefii de colorii ai partidului conservator. În special este luptă mare între Verde, Negru și Albastru.

Șeful culoarei de Negru susține cu tărie că nu este loc mai potrivit decât Târgul Moșilor cu grădina Eliade, cu vechiul său vâd comercial Oborul, cu liniile sale de tramvai, etc., etc.

Șeful culoarei de Verde, susținut de șeful din Galben,

este pentru Șoseaua Kiselef. Aci Iancu Brătescu — nenea Iancu — pledează cu căldură și argumentează că nu e loc mai potrivit decât Șoseaua unde s'au făcut toate expozițiile, unde avem hipodromul, unde este plimbarea de lux a Capitalei, unde avem o alee bogată și o grădină naturală.

Dar a venit d. I. Th. Florescu cu laudele lui înflorite privitoare la pitorescul Dealului Filaretului. Și Filaretul a câștigat cursa.

Ion Lahovary, ministrul domeniilor, a ales câmpia și dealurile unde se află acum Parcul Carol, împotriva părerii d-rului Istrati care ținea, cu orice preț, ca expoziția să fie instalată sub Cotroceni la dreapta Bulevardului Independenței pe un teren de 11 hectare. Argumentul de căpetenie al d-rului era că terenul dela Cotroceni aparține statului, pe când cel dela Filaret aparține la diferiți particulari cari cer prețuri de exploatare spre a fi expropriati.

Precum vedem, lupta s'a dat mai mult pe motive electorale. Fiecare, șef de culoare susținea ca expoziția să fie așezată în culoarea sa, pentru ca să dea maximum de satisfacție populației din culoare și să procure câștiguri însemnate partizanilor. Cu chipul acesta situația electorului șef s'ar fi întărit considerabil. Dar ministrul de domenii a ales Filaretul, care cădea în culoarea de Albastru, bine înțeles, nu pentru motive electorale.

Locul cel mai potrivit din punctul de vedere al înlesnirii mijloacelor de transport și al creării unui frumos cartier care ar fi provocat întinderea Capitalei în direcția aceea, ar fi fost Șoseaua Kiselef, în prelungire, dar ministrul a fost impresionat de pitorescul dealului Filaretului.

— Duminică 11 Iunie s'a inaugurat în squarul Ateneului bustul poetului Traian Demetrescu.

Const. Mille, în numele Comitetului a predat bustul primăriei Capitalei.

Radu Rosetti a vorbit despre viața și opera poetului.

Au mai vorbit: Ion Livescu din partea artiștilor Teatrului național, Barbu Constantinescu în numele studenților în litere, I. Frimu în numele Cercului România Muncitoare, Radu Demetrescu fratele poetului și Băbeanu.

— În Rusia izbucnește revoluția cu o putere cu mult mai mare ca anul trecut. La Petersburg se dau lupte crâncene pe străzi între lucrători și armată, iar la Odessa revoluția provoacă aplicarea stărei de asediu.

Flota dela Sevastopol se revoltă iar marele cuirasat Kneaz-Potemkin cu un echipagiu de 750 oameni, împreună cu alte unități mai mici, fuge și ancorează la Constanța.

Potemkin sosește la Constanța cu torpilorul Nr. 275. Marinarii revoltați au silit pe cei 8 ofițeri să conducă vasul.

Oamenii comitetului diriguitor cu revolverele în mână silesc pe ofițeri să li se supună.

Un marinăr artilerist scăpat de pe cuirasaș și sosit în Constanța pe o șalupă a parlamentarilor, spune că pe cuirasaș nu mai sunt decât 10 tone cărbuni, 10 butoaie cu vutcă și lipsă totală de alimente.

Marinarii revoltați cer ca să fie imediat aprovizionați cu alimente și cărbuni amenințând că în caz contrar vor bombarda Constanța.

În București este neliniște mare.

Generalul Lahovary, ministrul de externe, pe care mă duc să-l văd, îmi spune că s'a dat ordin flotei noastre ca să ia toate măsurile și să fie gata de luptă dacă marinarii revoltați își vor pune amenințarea în aplicare.

Regele este foarte îngrijorat și chiamă la Sinaia pe generalul Manu, ministrul de războiu.

Autoritățile române pun răsculaților alternativa ori să se predea, dezarmați, ori să părăsească Constanța. Li se dă asigurarea că în nici un caz nu vor fi extrădați, ci vor putea rămâne în România să lucreze. Pe bordul vasului s'a ținut un consiliu în care unul din șefii mișcării revoluționare a spus că România e prea mică spre a se împotrivi Rusiei, că dacă Rusia îi va impune, România va trebui să extrădeze pe revoltați, deci cu nici un preț să nu părăsească vasul. Și astfel scoborirea pe teritoriul român n'a fost admisă.

Potemkin a părăsit apoi Constanța.

Dar după două zile s'a reîntors, după ce a acostat în portul Feodosia, unde s'a aprovizionat cu alimente și cărbuni.

Oamenii de pe *Potemkin* au declarat că s'au reîntors crezând că la Constanța s'a refugiat și un alt vas revoltat, anume *Sinope*.

În sfârșit toți oamenii de pe *Potemkin* și de pe torpilorul 257 se predau ca dezertori liberi iar cele două vase rusești sunt predate autorităților române.

Dar câteva ore după predare escadra rusă a Mărei Negre a intrat în portul Constanța spre a lua cele două vase revoltate. În publicul din București emoția e mare. Căci actul escadre rusești e calificat un act de violență și de ofensă.

Guvernul explică, însă faptele.

Generalul Lahovary ministrul de externe arată că, imediat după predarea echipagiilor revoltate, din ordinul regelui Carol s'a telegrafiat la Petersburg cum că România ține vasele rusești predate, la dispoziția guvernului imperial. Escadra rusă a intrat, dar, în apele române autorizată și cu respectarea tuturor regulilor internaționale.

— Abia s'a terminat emoțiunea pricinuită de cazul „*Potemkin*” și o altă afacere începe să alarmeze opinia publică.

Este vorba de persecuțiile îndreptate de greci în contra românilor din Macedonia.

Generalul Lahovary începe o acțiune energică în această chestiune.

— Pe la sfârșitul lunii Iunie sosesc în București 1500 bulgari toți tineri membri ai Societăților de gimnastică din Bulgaria.

Acești tineri fac o impresie excelentă ca disciplină, seriozitate și pregătire tehnică.

Primirea a fost făcută în chip atât de prost încât e mai bine să nu vorbesc. Abia vre-o două sute de oameni au ieșit să-l primească și nici nu era hotărât omul care să le ureze bună venire.

Această răceală era datorită, în mare parte, amintirilor neplăcute de pe vremea asasinării lui Ștefan Mihăileanu.

Ca condescendență bulgarii dau o serbare cu exhibiții gimnastice în grădina Cișmigiu în folosul săracilor din București.

Serbarea s'a făcut, adică bulgarii au putut executa producțiile lor foarte frumoase în mijlocul unui public nedisiplinat care nu voia să stea dincolo de funiile puse pe alee. Au fost gheonteli și scandal cu poliția până ce, în sfârșit, s'a putut face oare care ordine.

A treia zi după sosirea bulgarilor s'a anunțat un concert la Ateneu, care, însă, nu s'a ținut, fiindcă, nici la ora indicată, nici după o oră, concertistii n'au venit. Bulgarii, asfixiați de căldură după două ore de așteptare, s'au sculat și au plecat izbucnind în aplauze frenetice.

Bulgarii au plecat din București cu cele mai urite impresii.

— Mișcarea în contra grecilor ia proporții.

Se formează o ligă antigrecească la care aderă multă lume, apoi se convoacă un mare meeting la sala „Dacia”. O mare mulțime participă. Liberalii și junimiștii nu se arată afară de liberalul independent Petre Grădișteanu, care vorbește. Mai țin discursuri d-rul Leonte, și d-nii I. Th. Florescu, Constatin Disescu, Diamandi și d-na Ecaterina Dimonie, profesoară din Macedonia.

Meetingul a fost prezidat de arhiereul Sofronie Vulpescu.

Grecii anunță că vor răspunde cu un meeting antisemit. Ei spun că meetingul dela „Dacia” cât și toată campania contra grecilor este inventată de evrei și de ziarele conduse de evrei spre a face diversiune; în țară fiind o puternică mișcare antisemită, evreii vor să îndrepte acum toate resentimentele românilor împotriva grecilor.

Campania unora dintre ziare împotriva grecilor crește zilnic; se publică scrisori din Macedonia în care se pove-

tesc atrocitățile grecilor. Aceștia sunt acuzați cum că vor să desființeze elementul românesc prin cele mai sălbatice mijloace.

În curând apoi, guvernul începe să expulzeze din toate orașele țării un număr de greci de cea mai bună condiție. La timp le vom da numele.

— Un incident hazliu a descrețit frunțile bucureștenilor pentru câteva zile.

Într-una din serile luni August, — pe la 9 sau 10 ale luni, — sergentul postat pe dealul Mitropoliei, a dat peste câțiva oameni cari săpau dealul. Erau cam orele 10. Sergentul se duse repede să dea de știre, prefectului de poliție. Acesta — Kneazul Moruzi — veni la fața locului unde găsi vre-o 6—7 oameni cu sape și cazmale cari făcuseră o groapă destul de adâncă. Voind să aresteze pe acești stricători ai dealului, din umbră apărură Alexandru Bacaloglu, consilier comunal, fost multă vreme casier al primăriei București, un personaj foarte cunoscut în Capitală.

Bacaloglu explică cum că trei persoane, cu petiții în regulă, au cerut primăriei autorizarea de a face săpături pe dealul Mitropoliei fiindcă au certitudinea că acolo se află o comoară. După multe târăgăneli și stăruințe din partea celor trei, primarul acordă autorizația săpăturilor — fiindcă terenul era al comunei — și îl delegează pe consilierul Bacaloglu cu supravegherea. Apoi a urmat conflictul cu prefectul poliției deși consilierul comunal era în perfectă regulă căci ceruse și primise autorizația inspectorului polițienesc d. C. Solomonescu.

Totuși bucureștenii au râs mai mult zile pe socoteala acestei afaceri hazlii.

— O dramă întristează o familie onorabilă și emoționează publicul.

D-șoara Locusteanu, o fată frumoasă de 16 ani, fiica doctorului Locusteanu, directorul școlei de medicină veterinară se înamorezează de portarul școalei anume Trandafir Grigorescu și fuge într-o noapte cu el. A doua zi amândoi sunt găsiți împușcați în strada Viorica No. 9. unde portarul locuia cu soția sa.

Portarul Trandafir Grigorescu era țigan, mai târziu s'a aflat că fusese proxenet, avea, deci talentul de a ademeni pe minore. Din scrisorile lăsate s'a văzut că el făurise planul de a ucide pe doctorul Locusteanu, fără, însă ca să facă cunoscut motivul.

Tot în scrisorile lăsate soției mărturisește că această copilă l-a scos din minți, că l-a făcut să-și uite de nevasta pe care o iubea atât de mult, și-i cere ertare. Nevasta lui, țigancă și ea, era spălătoreasă la școala veterinară.

Ancheta a stabilit că țiganul a ucis mai întâi fata și apoi s'a sinucis cu un revolver. Moartea țiganului a fost imediată, pe când fata a mai trăit un număr de ore. A doua zi când drama a fost descoperită, fata mai trăia încă.

Într-o scrisorică scrisă înainte de dramă, dar scrisă într-un stil care nu descoperă deloc un om ordinar, portarul cere ertare soției, cere ertare domnilor profesori cât și iubitorilor lui absolvenți. Pentru ca să fi putut fascina până la uitarea tuturor datoriilor pe o copilă de categoria socială a d-șoarei Locusteanu, se înțelege că omul acesta trebuie să fi avut oarecare însușiri deosebite.

— Telegraful aduce știrea cum că pacea ruso-japoneză a fost încheiată. Rusia iese umilită din acest război dar nici Japonia nu trage toate foloasele pe care ar fi trebuit să le tragă de pe urma marilor ei victorii.

Foarte mulți factori au mijlocit pentru ca Japonia să se mulțumească cu mai puțin.

Primul factor a fost America care nu putea admite ca o Japonie prea puternică să se înfigă în vecinătatea ei. Al doilea factor a fost Anglia care, deși foarte binevoitoare Japoniei, prevedea viitorul și vedea alianța viitoare cu Franța și cu Rusia împotriva Germaniei.

Anglia înțelegea că o înfrângere prea dureroasă a Rusiei însemna desființarea ei ca putere militară de întâiul ordin pentru multă vreme, ceea ce ar fi întărit considerabil puterea Germaniei.

Pe de altă parte dacă Anglia ar fi trecut cu totul de partea Japoniei, Rusiei nu-i mai rămânea decât să se arunce în bratele Germaniei. Aceste considerente de înaltă politică, au făcut ca Anglia să contribuie, și ea ca înfrângerea Rusiei să fie mai puțin dureroasă iar pentru Japonia victoria mai puțin remuneratorie.

— Conflictul greco-român se dezvoltă. În fața agitației greco-fobe din România și a manifestațiilor contra grecilor, grecii din Elada încep să miște. O telegramă aduce știrea că vaporul „România”, acostând, după obicei în portul Pireu, a fost bombardat cu pietre de către populație. Ofensa era gravă, de aceea a pricinuit mare fierbere în București. Aci spiritele se agită și sânt temeri de agresiuni în contra supușilor greci.

Vapoarele române nu mai pot acosta la Pireu. Vaporul „Împăratul Traian”, comandat de comandantul Periețeanu — cel mai distins ofițer al marinei noastre comerciale, — este atacat și el, tot la fel și comandantul lovit. Guvernul român este pus în grea situație față de opinia publică din regat. Într-un moment e vorba ca reprezentantul României la Atena să fie rechemat.

Faptul se va produce, totuși, fiindcă evenimentele făceau cu neputință ca bunele raporturi dela stat la stat, să fie menținute.

— Pe când faptele acestea se produc apar și cele dintâi simptome ale dezagregării partidului dela guvern.

Chestia petrolului și opoziția lui Cantacuzino de a primi concesiunea patronată de Take Ionescu, au răcit raporturile între cei doi bărbați politici. Ziarele care susțin pe Take Ionescu — în special *Adevărul* și *Dimineața*, — încep să atace pe Cantacuzino, acuzându-l că este un neputincios și o simplă păpușă în mâinile lui Nicu Filipescu.

Fii lui Cantacuzino intră în conjurație alături de Filipescu și o serie de măsuri sunt puse la cale spre a mărgini puterea și autoritatea ministrului de finanțe.

Take Ionescu face în guvern bloc cu generalul Manu, unul dintre cei mai ireductibili adversari ai lui Carp. Astfel în guvern avem triumviratul general Manu-Take Ionescu-Bădăraș hotărât să lupte din toate puterile în contra reimpărțirii cu junimiștii.

Văzând apropiinduse o nouă explozie în partidul conservator, liberalii încep să-și strângă rândurile și să se reorganizeze. Dar și în sânul acestui partid sunt neînțelegeri, mai ales prin faptul că Dimitrie Sturdza nu poate primi tutela pe care vrea să i-o impue oculta.

Cea dintâi explozie se produce la Creditul Rural, unde Sturza este director iar Take Protopopescu subdirector. Protopopescu fiind membru al oculte și devotat lui Eugeniu Carada intră repede în dizgrația lui Sturza. În curând voiu arăta în ce chip Dumitru Sturza a executat pe Take Protopopescu, în urma, unei anchete drastice.

Faptele acestea slăbesc partidul liberal care se arată tot atât de neunit precum este și partidul conservator. Însă, pe când în fața puterii liberali au știut întotdeauna să se unească și să se solidarizeze, la conservatori germenul disoluției a lucrat în permanență.

— Take Ionescu profită, însă, de ocazie ca să-și creieze partizani: destitue dela ministerul de finanțe mulți funcționari de carieră și în locul lor numește tot felul de partizani lipsiți de orice pregătire, apoi lucrează proiectul de lege al Loteriei Statului, menită să înlocuiască faimoasa loterie ungară care scotea anual din țară multe milioane.

— Am spus că în ambele partide de guvern, marile și neîncetatele frământări nu erau datorite luptelor de idei ci numai goanei după șefie. Dacă în partidul conservator aceste lupte nu s'au sfârșit decât atunci când partidul și-a dat sfârșitul, în partidul liberal, limpotrivă, problema a fost rezol-

vată: toată lumea a căzut de acord cum că, după Dimitrie Sturza, șefia va reveni lui Ionel Brătianu.

Vasile Lascar, despre care se vorbise un moment, a declarat formal că nu are nici o ambițiune în această direcție, iar P. S. Aurelian, șeful foștilor drapelisti, a declarat într-o întrunire intimă — întrunire de care am vorbit mai înainte — cum că înțelegerea asupra viitoarei șefii este făcută, dar că... chestia nu este încă coaptă.

Chestia nu era încă coaptă, adică nici Dimitrie Sturza nu era încă pe deplin istovit, și nici Ionel Brătianu nu avea experiența și autoritatea trebuincioase. Spre a da un semn exterior al acestui aranjament, la alegerile generale pentru parlament au candidat alături la Brăila, Dimitrie Sturza la colegiul I de Senat și Ionel Brătianu la colegiul I de Cameră. Au candidat la Brăila fiindcă acolo opoziția era foarte tare. Au candidat prezentul și viitorul, șeful de azi și șeful de mâine.

— Conflictul greco-român se înveninează, pe de-o parte din cauza expulzărilor numeroase ale grecilor din România, pe de altă parte din cauza ofenselor pe cari grecii la Atena și Pireu le adresează României.

La începutul lunii Septembrie 1905 „Agenția Română” trimite presei următorul comunicat:

„D. Tombazis ministrul Greciei la București, a plecat în concediu fără a lăsa un însărcinat de afaceri.

D. Papiniu, ministrul României la Atena, a primit de asemenea, ordin să plece în concediu, lăsând la legătuirea de acolo numai un amployat însărcinat cu paza arhivelor, astfel după cum a plecat și d. Tombazis din București”.

Prin urmare relațiunile diplomatice cu Grecia au fost rupte de fapt.

— Numirea lui Alexandru Davila ca director general al teatrelor, a fost salutată cu căldură de toată presa, dar în curând noul director intră în conflict cu actorii.

Cel mai vechiu și cu mai multă autoritate dintre societari, artistul C. Nottara publică o scrisoare și dă un interview unui ziar prin care se plânge că Davila îl jicnește în atribuțiile lui de director de scenă și în demnitatea lui de om și artist. Nottara adaugă că nu poate face mai mult la teatru din cauza predicilor zilnice pe care i le pune Davila. În urma acestui interview directorul convoacă comitetul, declară că nu mai poate lucra cu un director de scenă care prin publicitate îl acuză cum că-l împedecă să-și facă datoria. Și Nottara este scos din direcția scenei. Acesta își înaintează imediat demisiunea din calitatea de societar cl. I al Teatrului Național.

În urma acestei demisiuni artistii societari ai Teatrului

Național au înmănat ministrului instrucțiunei un memoriu prin care formulează următoarele plângeri: 1) că sunt rău tratați de către actualul director; 2) că directorul calcă legea când nu consultă comisia financiară și consultativă la facerea cheltuelilor și a repertoriului; 3) societarii cer readucerea în teatru a camaradului lor C. Nottara.

Această chestiune a dat loc unei lungi agitațiuni. C. Nottara a jucat pe scena teatrului Lyric și după fiecare reprezentație publicul îi făcea ovațiuni și-l conducea în urale până acasă. Cu toate acestea Davila, în urma memoriului dat de artiști și a consfătuirei avută cu ministrul instrucției, a declarat să. are toată stima pentru artiști, că purtarea sa față de dâșii e datorită temperamentului său prea viu, făgăduiește că pe viitor va consulta comisia financiară, și anunță că a respins demisia d-lui C. Nottara care nu poate fi înlocuit la teatrul Național.

— La 16 Septembrie a murit senatorul Barbu Gănescu, acela care în ședința istorică a Camerei dela 12 Februarie 1901, fiind deputat, a luat cel dintâi cuvântul spre a apăra cabinetul Carp împotriva atacurilor coaliției Cantacuzino-General Manu-Take Ionescu.

— Consiliul comunal al Capitalei votează noua concesiune a luminatului orașului, acordată tot vechei societăți.

Liberali încep, imediat, o violentă campanie împotriva acestei concesiuni pe care o socotesc păgubitoare pentru comună.

Intruniri particulare încep pe la fruntașii liberali. Întruna din aceste intruniri se redactează o ofertă a unui număr de capitaliști români cari se oferă să ia asupra lor concesiunea iluminatului.

Condițiile oferite sunt următoarele :

1) Comuna să aibă dreptul de a răscumpăra totul ori-când, iar nu după 25 ani, precum pretinde compania de gaz;

2) Prețul unitar al gazului și al electricității va fi mai scăzut decât cel al companiei ;

3) La încheierea concesiunei, societatea românească să acorde comunei un împrumut de 6 milioane.

Cea mai mare sumă, adică un milion, a subscris Jacques Elias.

Junimiștii au participat și ei la subscripție.

— Joi 20 Octombrie s'a făcut ascensiunea balonului „România” a societății *Aero-Club* de sub președinția de onoare a regelui.

Se aflau în nacelă : d. George Bibescu, maiorul Demetriad, locotenentul Moruzi și locotenentul Asaky, cel care a condus ascensiunea.

Balonul s'a urcat în uralele frenetice ale publicului și a luat direcția în spre Bărăgan.

După o călătorie de 4 ore, pe un timp foarte frumos, balonul s'a coborât la Periș pe câmpia numită Țarina Polizoia. La orele 6 s'a deschis ventilul, iar la 6 jumătate călătorii au pus piciorul pe pământ.

Balonul s'a urcat până la o înălțime de 2500 metri.

— Duminică 11 Decembrie a fost adunarea generală a Sindicatului Ziariștilor. Este interesant de văzut care erau pe atunci proporțiile acestui sindicat.

Au participat la ședință 36 membri, iar bugetul a fost încheiat la venituri și cheltueli, cu cifra de 9 mii 25 lei.

Adunarea a luat cunoștință de cedarea de către primărie a terenului pe care s'a înălțat în urmă Palatul Sindicatului Ziariștilor.

Noul comitet ales a fost compus din : Al. Ciurcu, C. Mille, Gr. Ventura, N. P. Ianovici, Al. Hodoș, I. Procopiu, Virgil Dărăscu, Ion Popescu și I. Rusu-Abrudeanu.

Afară de Ianovici și Rusu-Abrudeanu, nici unul nu mai trăiește astăzi la 1929, când scriu aceste rânduri.

— La Teatrul Național scandalurile urmează și se înrăesc. Constantin Nottara, care revenise în teatru, demisionează pentru a doua oară, sub cuvânt că nu poate în nici un chip lucra cu directorul A. Davila.

Petre Liciu, alt artist de valoare mare, este exclus pentru totdeauna din teatru, fiindcă, printr'o scrisoare publică, a luat apărarea lui Nottara.

Scandalurile acestea emoționează parlamentul. Eșirea din teatru a lui Nottara și Liciu este o pagubă foarte mare pentru prima noastră scenă.

— Genialul artist italian Ermete Novelli este în București. Sălile în care joacă sunt pline, artistul italian este în memoria bucureștenilor de când a jucat, în mod magistral rolul lui Papa Lebonard.

— În jurul situației dela Creditul Rural conservatorii duc o aprigă campanie de acuzațiuni. Principalul acuzat este Take Protopopescu, subdirectorul.

— În chestia conflictului cu Grecia Societatea Olympicilor revine la ordinea zilei. Trei avocați de mână întâia : C. Boerescu președintele Senatului, Eugeniu Stătescu și Sipsomo sunt avocații Olympicilor și își pun în joc toată influența spre a obține dela guvern să nu retragă societății dreptul acordat odată, de a sta în instanță.

Generalul Lahovary, ministrul de externe, este de părere că acest drept poate fi retras, pe când jurisconsultul Constantin Disescu e de părere contrarie.

Spre a paraliza o acțiune de partid pe această chestie

societatea „Olympicele” a avut grija să angajeze un avocat influent din partidul conservator și altul din partidul liberal.

În contra lui Constantin Boerescu s'a deslănțuit o mare furtună în Senat; la deschiderea sesiunii ordinare, majoritatea nu mai voia să-l aleagă. Numai cu mare greutate și după stăruințele primului ministru, Boerescu a fost reales.

— La 30 Decembrie 1905 moare Eugeniu Stătescu, personagiul cel mai important din partidul liberal, alături de Dimitrie Sturza.

Stătescu a murit la vârsta de 69 ani.

Avocat de mână întâia, jurisconsult ascultat și cu mare autoritate, a fost ministrul de justiție care a exercitat cea mai mare influență asupra magistraților.

Un magistrat, astăzi consilier la Înalta Curte de Casație, dar adversar al liberalilor, îmi spunea odată:

— *„Acest Stătescu e un om extraordinar. Am vorbit în viața mea cu atâți oameni mari, cu Alexandru Lahovary, cu Maiorescu, chiar cu regele, dar față de nici unul nu m'am simțit intimidat cum m'am simțit de câte ori am vorbit cu Stătescu”.*

Stătescu și-a legat numele de o circulară dată în favoarea libertății presei, când, pentru întâia oară, a luat portofoliul justiției la 1876.

De și mare avocat foarte căutat, Stătescu a murit relativ sărac.

Pentru înțelegerea lucrurilor și a epocii trebuie să spun că un alt ministru de justiție cu puterea politică și autoritatea lui Eugen Stătescu n'a avut România. El a fasonat magistratura, el dicta sentințele în pricinile cele mai importante, el, după ce părăsea portofoliul justiției, era angajat de instanță. Atât de mare era autoritatea lui Stătescu asupra magistraților încât — așa spuneau adversarii liberalilor —, era destul ca aceștia să-l vadă figurând într-o parte pentru ca balanța justiției să o plece într'acolo.

Această dictatură pe care Eugeniu Stătescu a exercitat-o, și fiind ministru al justiției și fiind numai avocat, a neliniștit opinia publică și lumea politică. Din cauza influenței lui Stătescu asupra mersului și împărțirii justiției, mai târziu un parlament conservator a votat o lege prin care se interzicea foștilor miniștri de justiție, de a pleda în fața instanțelor judecătorești un număr de ani, după ce au părăsit acest minister.

ANUL 1906

— La începutul anului 1906, opinia publică atât de mobilă în România, procură guvernului conservator o dure-roasă surprindere de anul nou: din 4 alegeri parțiale pentru Cameră, făcute la 8 Ianuarie, opoziția birue în două, la un colegiu e balotaj și într'un singur colegiu guvernamentalii înving cu 11 voturi în plus. Cel mai însemnat rezultat, din punctul de vedere politic, a fost cel dela Buzău, unde Petre Carp este ales cu 695 voturi contra 617 date candidatului guvernamental.

— Conflictul greco-român se înrăește pe zi ce trece: Guvernul, având informațiuni cum că există o societate grecească secretă care lucrează pentru grecizarea Macedoniei, deci și contra românilor, a ordonat un număr de perchiziții.

Aceste perchiziții au pus în mână autorităților documente dovedind că în România se află o secție a societății grecești „Etniki Eteria” și că președinția este dată bancherului Chrissoveloni din București. Membrii secțiunii erau: Christos Zappa, Panaiotache Haitas, Petre Spandonidi, Anton Valsamachi, Constantin Chichipulos, dr. Miliaresi și ziaristul Simos. Aceștia erau toți membri ai eforiei comunității eline din București.

Societatea de care vorbim nu era sub alt nume, decât tot societatea „Elenismos” din Atena înființată la anul 1891. Cele două puncte principale din programul acestei societăți erau: 1) Lupta pe toate căile pentru revendicarea provinciilor: Macedonia, Epir, Albania și Tracia; 2) Răspândirea ideilor și scopurilor grecești prin publicațiuni întinse, ziare și reviste, prin crearea a cât mai numeroase societăți filiale, toate în legătură cu centrul major din Atena.

În vederea realizării scopului statutar, grecii fundează în țară numeroase societăți zise literare. Astfel au fost înființate: Apollo, Patris, Velvendo, Darda, Liga din Brăila, Aghios Gheorghios din Pitești și altele.

Societatea „Patris” din București era pusă sub direcția unui comitet compus din: Chiriacos Stavropulos președinte, Ianis Chialuris vice-președinte, Iacobos Cocaliados casier, Alexandros Munișos secretar, Const. Ziropulos, C. Constanti-nopulius, Zisos Papadopoulos consilieri.

Unele ziare publică zilnic acte și articole ce probează că grecii au organizat în România o vastă conspirație spre a acapara și tot comerțul de cereale și mare parte a vieții economice. Agitația cuprinde cercurile parlamentare, încât guvernul este silit să procedeze mai eficace. Un consiliu de

miniștri hotărăște expulzarea din România a unui număr de greci.

Sunt expulzați Chr. Zappa, P. Haitas, Const. Chichipulos, dr. Miliarexis, L. Cirilianos, Inapoulos Petre Spandonidi, doctor Cecikas, Valsamachi și bancherul Crissoveloni.

Expulzarea acestuia din urmă s'a făcut cu mare greutate și împotriva voinței generalului Lahovari, ministrul de externe.

— La Cameră un mare scandal izbucnește între Nicu Filipescu și ministrul de justiție Bădărău.

Se votau împământenirile. Ministrul de justiție susținea împământenirea unui evreu, când deodată Filipescu, la o observare a lui Bădărău că este în număr Camera, se repede dela locul său strigând:

— Minți, pungașule! Ce, noi am venit aci ca să-ți votăm pe jidanii tăi?

Ministrul justiției trimite a doua zi martori lui Filipescu pe Nestor Cincu și Victor Ionescu, Nicu Filipescu constituie martori pe Horia Rosetti și Const. Isvoranu.

Intrunindu-se martorii, Rosetti și Isvoranu au declarat că a se spune lui Bădărău că este un pungaș patentat, nu însemnează a-l insulta. Martorii lui Bădărău s'au retras imediat.

După moravuri ar fi trebuit ca martorii lui Bădărău să provoace pe martorii lui Filipescu, însă acesta avusese precauțiunea să și aleagă doi martori cari erau doi dintre cei mai buni trăgători din România, pe când martorii lui Bădărău erau departe de această virtuozitate.

Martorii încheie procese verbale prin cari declară că întâlnirea nu s'a putut face.

În urma acestui desnodământ, tânărul Andrei Bădărău, fiul mai mare al lui Bădărău, student la Paris, scrie lui Filipescu o scrisoare insultătoare. Imediat Filipescu își constituie martori pe Al. Calimachi și C. C. Arion, iar tânărul Bădărău pe Paul Brătășanu și A. H. Verona. Întâlnirea s'a făcut la hipodrom. S'au schimbat două gloanțe fără rezultat. Adversarii și-au întins mâna.

— În timpul acesta chestia Creditului Rural intră într-o fază acută.

Mai întâi relațiunile între Dimitrie Sturza, directorul Creditului, și Take Protopopescu, sub-directorul, se înrăesc cumplit. Take Protopopescu este silit să demisioneze.

Ministrul de finanțe Take Ionescu numește o anchetă compusă din d. N. P. Căpităneanu, comisarul guvernului, și Andricu, șeful contabilității generale a statului. Ancheta

nu poate descoperi fraude precise, dar conchide că: „pentru un mare număr de operațiuni nu există aprobarea consiliului de administrație și că faptele denotă a mare confuziune în administrația și contabilitatea Creditului”.

În urma acestor constatări, parchetul este sesizat să-și facă ancheta sa iar guvernul începe campania pentru acapararea Creditului Rural.

La ordinea zilei erau tocmai alegerea a patru membri în consiliul de administrație; lupta pentru câștigarea acestor locuri devine aprigă. Fiindcă la Credit se putea vota și cu procuri, guvernul, cu ajutorul administrației, începe campania pentru obținerea unui număr cât mai mare de procuri.

Procurile se centralizau la secretarul general al ministerului de interne, Mihail Rahtivanu.

Candidații prezentați de conservatori pentru cele patru locuri erau Grigore Cantacuzino, Mișu Antonescu și Pavel Brătășanu. Opoziția prezintă o listă cu P. S. Aurelian, Emil Costinescu, Ionel Brătianu și din partea junimiștilor, Const. Olănescu.

La junimiști a fost contraversă, dacă partidul să participe sau nu la alegere. Filipescu, C. C. Arion și Delavrancea au fost pentru abținere, sub cuvânt că nu trebuie ajutați liberalii să se întărească încă și mai mult la Credit pe când Carp, Maiorescu și Al. Marghiloman au fost de părere contrarie.

La 5 Martie se face alegerea.

Încă din ajun fiecare partid și-a adus alegătorii cari, înarmați cu procuri, au fost convocați la diferite întruniri. Niciodată o alegere la Creditul Rural n'a deslănțuit atâta pasiune.

A doua zi de dimineată, strada, curtea Creditului și peronul cu scara sunt ocupate de alegători, cei mai mulți membri și agenți ai partidului liberal.

Poliția este în mare număr, șiruri lungi de sergenți de oraș ocupă str. Paris și str. Colței. La orele 10, Dimitrie Sturza deschide ușa principală și alegătorii intră în grupuri de câte 10. De prisos a spune că toți aceștia sunt liberali.

Localul Creditului este complet asediat. Conflictetele între liberali și conservatori sunt numeroase. Reporterii ziarelor d'abia pot pătrunde pe ferestre.

Cu mare greutate, d'abia la ora 1 s'a putut deschide ședința. Președinte a fost proclamat Ștefan Greceanu, președintele consiliului de administrație, iar d-rul Stoicescu și Grigore Golescu din partea Băncii Agricole, ca scrutatori. Secretari d-nii G. Mumuianu și Emil Lăzărescu.

În sala plină și înțesată, unde oamenii stau aproape unii peste alții, și unde căldura înăbușe, constituirea biroului se face cu mare greutate din cauza zgomotului.

În sfârșit se deschide ședința. D-nii Grigore Cantacuzino și Mișu Antonescu cer amânarea alegerii, deoarece ancheta asupra Creditului nu este încă terminată. Dimitrie Sturza și I. Kalinderu recunosc că au fost nereguli administrative la Credit, dar n'au fost fraude.

Antonescu cere să nu se înceapă votarea până ce n'or intra în sală alegătorii rămași afară, cari reprezintă trei părți din alegători.

În tot timpul acesta, scandalul e înspăimântător. Nimenia nu poate vorbi. Majoritatea din sală este a liberalilor și manifestațiile ei predomină.

Ferbințeala devine foarte mare.

Biroul aduce urnele ca să se înceapă votarea; atunci scandalul devine groaznic. Conservatorii și liberalii se încaeră, urnele sunt răsturnate. Mulți alegători sunt loviți, alții bătuți foarte serios, toată sala este în culmea surescitării.

Deodată face erupție în sală prefectul de poliție Kneazul Moruzi, în fruntea unui mare număr de sergenți de oraș. Liberalii îi frumesc cu huiduei feroce, agitația în sală este de nedescris. Protestările și vociferările curg din toate părțile.

Președintele Greceanu și Cantacuzino-Pășcanu, membrii conservatori din consiliu, se retrag, iar președinția o ia Ion Kalinderu, care anunță ridicarea ședinței și începerea votării a doua zi.

A doua zi, Luni, cele două strade din fața Creditului erau înțesate de public și de armată, iarăși au fost bătăi, iarăși poliția a trebuit să intervie, până ce, în sfârșit candidații conservatori s'au retras.

Adevărul asupra retragerii este constatarea făcută că marea majoritate a voturilor era de partea liberalo-juniștilor.

Înainte de alegere, Take Ionescu sondase pe liberali, propunându-le o combinație: să nu mai fie luptă la Credit și să se aleagă, de comun acord, câte doi membri din fiecare partid. Conservatorii propuneau pe d-nii Brătășanu și Grigore Cantacuzino. Dar liberalii, conștienți că au mare majoritate a voturilor, au refuzat.

Încercarea conservatorilor de a pune mâna pe Creditul Rural n'a izbutit.

— În seara de Luni 13 Martie societatea *Obolul* organizase la Teatrul Național o reprezentație filantropică: Trebuia să se joace, cu diletanți din societatea bucureșteană, câteva piese în limba franceză.

Împotriva acestui obicei de a se juca în limba franceză se făcea de mai multă vreme o propagandă vie printre studenți; unul din propagatorii cei mai aprigi era d. Nicolae Iorga, pe atunci un naționalist și xenofob înflăcărat.

La ora 6 d. a. înainte de reprezentație D-l Iorga și-a desvoltat o conferință în sala din strada Câmpineanu No. 12. D. Iorga a relevat faptul că clasele societății românești nu dau dovezi de solidaritate, probă reprezentația în limba franceză dela Teatrul Național.

Studenții surescitați au eșit dela întrunire și s'au dus la Teatrul Național. Voind să pătrundă înăuntru au fost împedicați. De aci în colo începe un mare scandal care ține câteva zile.

Directorul Teatrului Alexandru Davila, apare în frac la intrare și cere studenților să se retragă. Cum îl văd studenții isbucnesc în huiduei și îi amintesc retragerea din Teatru a lui Nottara și Liciu. Câțiva studenți vor să pătrundă imbrâncindu-l. Davila ridică bastonul și lovește în cap pe studentul Slăvescu. Surescitarea este la culme.

Fiind martor ocular al întregii acțiuni pot reda în mod credincios tot ce s'a petrecut.

Pe piața Teatrului un mare grup de studenți, cu tricolorul desfășurat, cântă „Deșteaptă-te Române”. „Pe al nostru steag!” și alte cântece patriotice. Trăsurile încep să aducă lumea la Teatru, dar studenții nu lasă pe nimeni să intre. Domni în frac și doamne în toaletă de seară sunt apostrofați și siliți să se înapoeze. Tot felul de invective răsună, se produc chiar scene violente cu unele persoane care vor să treacă la Teatru cu forța.

Față de aceste acte poliția aduce compania de jandarmi pedești cari se înșiruesc în fața casei Török unde era instalată atunci, berăria „Cooperativa”.

În timpul acesta svonul răspândindu-se în oraș cum că la Teatrul Național e scandal mare, lumea a alergat din toate părțile. Peste o oră cel puțin 6 ori 7000 de oameni umpleau Calea Victoriei și piața Teatrului.

Surescitarea face că, deodată încep să zboare pietrele. Mare parte din studenți și din public se refugiase la „Cooperativa”, de acolo începură pietrele să lovească în jandarmi. Doi jandarmi sunt scoși din rânduri cu capetele sparte.

Trupa este enervată și nu mai poate sta în loc. Atunci se dă ordin să fie evacuată cafeneaua. Trupa pornește ca o trombă asupra cafenelei. Geamurile cad în uruturi sgomotoase, iar soldații intră în cafenea, cari pe uși cari pe ferestre.

Înăuntru este o stălcire crâncenă. Soldații lovesc cu pa-

turile puștilor tot ce le ese înainte, cine poate fugi, ceilalți urlă sub lovituri.

Jandarmii călări sosesc și ei. Piața Teatrului este repede curățită.

Pe când publicul era împins, care spre strada Regală, care spre Bulevard pe Calea Victoriei, trâmbițele răsunau dinspre cofetăria Capșa. Panica creștea și publicul înebunit fuge înapoi.

Dinspre Capșa apar roșiorii iar dinspre Teatru gonesc jandarmii călări. Prinși între cele două trupe, bărbați, femei, copii nu mai știu unde să se adăpostească; unii intră prin ganguri, alții se strecoară cum pot pe lângă case: momentul este tragic.

Vagoanele tramvaiului de pe strada Regală sunt oprite. studenții se urcă pe ele și aruncă în soldați cu pietre și cu lemne luate nu știu de unde. Locotenentul Tomescu din jandarmii călări, lovit în cap, cade de pe cal.

Trupele de vânători și cavalerie fură împinse înainte. Din mulțime s'au tras focuri de revolver care au rănit pe trei soldați din vânători.

Bătăile și violențele au urmat mereu. Petre Grădișteanu, președintele Ligei Culturale a fost huiduit fiindcă, în frac, se ducea la reprezentație. Contesa de Larisch soția atașatului militar austro ungar, fiind dărză, a fost dată jos cu sila din trăsură și cupeul răsturnat. Deputatul Ciolac a fost crunt bătut, D-rul Cantacuzino a suferit agresiuni, iar cupeul tot cu pietre și bastoane. Cu fuga de-abia a putut scăpa președintele Senatului C. Boerescu.

Insuși prefectul poliției, D. Moruzi, a fost atacat pe strada Teatrului și silit să scoboare din trăsură.

Foarte mulți răniți au căzut din amândouă părțile. Mare parte din ei au fost internați în localul Teatrului Național iar alții au fost duși la spitalul Colțea.

În strada Regală la împreunarea cu strada Academiei, în fața hotelului Union, studenții au oprit 8 vagoane de tramvai, le-au răsturnat și au format întâile baricade în București. Aci s'au dat cele mai crâncene lupte căci din dosul baricadei, studenții și publicul aruncau asupra trupei tot felul de proiectile.

Felurite vesti sinistre încep să circule. Se spunea că mai mulți studenți au fost omorâți. Mulți martori oculari pretindeau că au văzut trecând pe dinaintea lor un student străpuns de baionetele soldaților, condus la spitalul Colțea. Alții afirmău că un student a murit în Teatrul Național.

Zvonul acesta se răspândește și agită pe studenți a doua zi. Se spunea că studentul, pe care nimeni nu'l poate găsi

a fost ascuns de Davila în podul Teatrului Național. Noaptea, o delegație de studenți cu prefectul de poliție, sergenți și comisari au căutat cu felinarele prin întregul pod al Teatrului, au scotocit prin toate colțurile dar nu au găsit, bine înțeles, nimic. Aceste exagerări se reproduceau sistematic în București de câte ori se reprima o mișcare de stradă; în totdeauna publicul născocea câțiva morți cari nu mureau niciodată.

În sfârșit se face o oarecare potolire.

Autoritățile convin să retragă armata, iar studenții și tot publicul de câteva mii, care e în majoritate, defilează pe calea Victoriei, apoi se duc la statuia lui Mihai Viteazul

Studentul mort(?) e descoperit a doua zi. El se numea Aurel C. Ionescu, dispăruse e adevărat, din rândurile studenților, însă în ziua următoare colonelul recruter din județul Dolj, telegrafiază că Aurel Ionescu s'a prezentat la recrutare.

După această noapte studenții au ocupat Piața Teatrului și calea Victoriei. Între Bulevard și Palatul regal timp de trei zile, circulația cu trăsurile se făcea cu mare greutate iar agitația a urmat cu toate manifestările cunoscute: intrări publice, discursuri la statuia lui Mihai Viteazul, procesii pe stradă, etc.

Partidele din opoziție au avut atitudini deosebite. Liberalii au hotărât nici să apere, nici să atace pe studenți dar să atace guvernul fiindcă a scos armata în stradă și a făcut măcel. Junimiștii au atacat mai violent guvernul și administrația.

Adevărul este că nici guvernul nici administrația nu aveau vină.

Și unul și cealaltă când au văzut că strada e ocupată de o mulțime violentă care turbura ordinea, oprea cu forța reprezentația de la Teatru, ataca pe cei cari veneau în trăsuri și lovea vehiculele, nu puteau face altceva decât să reprime spre a restabili ordinea. În astfel de împrejurări marginile sunt în totdeauna întrecute și actele reprobabile se produc.

Vinovăția fundamentală era a Societății „Obolul” ca și a tuturor persoanelor din elita aristocratică sau asimilată ei, care disprețuia limba română. Această clasă de sus a disprețuit în totdeauna limba neamului. A vorbit când bulgărește, când grecește, când franțuzește numai în limba românilor nu i-a venit bine să vorbească. Așa înțelegem de ce Ion Văcărescu a lăsat drept testament politic versurile:

*Urmașilor mei Văcărești
Las vouă moștenire,
Creșterea limbei românești
Și-a patriei iubire.*

Astăzi parcă s'a făcut o îmbunătățire, democratizarea instituțiilor a redat limbei române o parte din drepturile ei în această țară.

Dragostea pentru limba franceză era pentru societatea de sus o adevărată boală, a nu vorbi bine românește era în acest mediu, un lucru șic, a nu vorbi bine franțuzește era o mare rușine.

Suntem singurul popor pe lume care posedă o clasă conducătoare înstreinată cu totul prin limbă. Dacă sentimentele ei au putut fi patriotice, în alte manifestări, în ceea ce privește însă limba, această clasă socială a fost antiromânească.

Cele mai înstreinate, din acest punct de vedere, au fost și sunt încă femeile.

Dacă bărbații vorbesc limba țării lor siliți de barou, de politica, de relațiile cu oamenii celorlalte clase, femeile lor în schimb, au vorbit o românească stricată și încă și aceea foarte rare ori, rezervând-o pentru schimbul de cuvinte cu slugile.

Rușine de limba neamului lor; rușinea e pentru ele. Dacă, în țara aceasta n'ar fi existat poporul de jos, astăzi o limbă românească n'ar mai fi existat.

Scandalul de la 13 Martie 1906 a dat, însă roade. Din seara aceea nu a mai îndrăznit nici o Societate filantropică și nici o altă alcătuire socială să apară în public — mai ales pe scena Teatrului Național — cu reprezentațiuni în limbi străine.

Cel puțin în public entei noastre nu'i mai e rușine de limba poporului.

Sufletul neamului românesc a răsuflat, cum a putut, în acea noapte istorică de 13 Martie 1906.

— Mă opresc acum din povestirea evenimentelor curente spre a'mi arunca o privire retrospectivă asupra oamenilor și asupra fizionomiei Bucureștiului.

PRIVIRI GENERALE

— Până cu 20 ani în urmă pe lina întâia în vederea țării, hotărând evenimentele cu autoritatea lor, erau: Ion Brătianu, Lascăr Catargiu, C. A. Rosetti, General Florescu, Beizade Dimitrie Ghica, Nicolae Ionescu, Manolache Costache, Epureanu, Vasile Boerescu, Alexandru Lahovari, Gheor-

ghe Vernescu, Mihail Kogălniceanu; de 20 de ani încoace bătrânii au dispărut unul câte unul iar la 1906 avem în vedetă pe Dimitrie Sturza, Gheorghe Cantacuzino, general Manu, Eugen Stătescu, Petre Carp, Titu Maiorescu, etc.

În urmă, intrați de curând în scenă și ambiționând locurile d'întăiu, vedem pe: Gogu Cantacuzino, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, Ionel Brătianu, Vasile Lascăr, Alexandru Djuvara, Alexandru Marghiloman, etc.

Sunt trei generațiuni care se întâlnesc în același moment istoric. Colaborarea lor în câmpul politic nu e lungă. Cei din prima grupare abia au timpul să facă cunoștință cu cei din gruparea a treia și dispar. Cei din gruparea a doua suferă împinsătura celor din gruparea a treia și se văd chiar contestați. Gheorghe Cantacuzino e contestat când de Take Ionescu când de Filipescu, Dimitrie Sturza e contestat de Ionel Brătianu. În afară de Petre Carp și Dimitrie Sturza gruparea de a doua, adică generația intermediară între întâia și a treia, n'a dat oameni cu o mare înrîurire asupra politicii generale. Eugen Stătescu a fost un însemnat om de drept, iar Titu Maiorescu, fruntaș mare în câmpul culturii, a jucat un prim rol ocazional la anul 1913, dar nici unul n'a ajuns să aibă suprafața marilor bătrâni dinaintea lor.

Surprinși de marile evenimente internaționale de la 1912 la 1918, cei din gruparea a treia au fost siliți să joace roluri cu mult mai glorioase de cât cei din gruparea a 2-a. Unii din ei aveau ștufa din care se fac oamenii de mână întâia, alții erau mai puțin înarmați, dar mai toți aveau temperamentul mai combativ și spiritul mai aventuros ca cei din generația intermediară. Cu oameni ca Gheorghe Cantacuzino, general Manu sau Dimitrie Sturza nici odată nu s'ar fi putut încerca loviturile atât de îndrăznețe dela 1913 și 1916.

Însă, afară de Ionel Brătianu, nici unul din bărbații fruntași ai grupărei din urmă n'a putut da țării tot rodul gândirei și autorității lor și nici unul n'a putut ajunge să aibă aureola autorității pe care o da numai vârsta crescută în tovarășia meritului. Unii au murit prematur — precum Vasile Lascăr, Gogu Cantacuzino, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, — alții — precum Alexandru Marghiloman — au fost împiedecați de evenimente.

La punctul unde am ajuns cu povestirea „Bucureștilor de altă dată”, adică la anul 1906 linia întâia și marea autoritate politică o dețin regele Carol, firește, și, dintre oamenii politici: Dimitrie Sturza, Gheorghe Cantacuzino și Petre Carp.

Imediat după ei, strângându-i de aproape, vin Take Io-

nescu, în urmă, și nu departe Nicu Filipescu și Alexandru Marghiloman pe aceeași linie, apoi Ionel Brătianu ridicându-se atunci spre a revendica în numele tatălui său — fiindcă merite nu avea încă — locul d'întăiu în partidul liberal.

— Din punctul de vedere al vieții sociale. Bucureștiul se modifică cu încetul său, mai bine zis, foarte încet.

Totuși, pe nesimțite, au dispărut aproape toate petrecerile și grădinile de vară în care bucureștenii petreceau nopțile cheflui. S'a dus și Herăstrăul Vechiu, și Bordeiu, și Avedic, — precum am mai spus — și în loc avem teatrele ce încep să funcționeze și vara prin grădini, teatre rudimentare, teatre de varietăți în care predomină actori vienezi și bu-dapeșteni.

Apoi este marele exod în stațiunile balneare și climate-riche. Toată Valea Prahovei este invadată de bucureșteni cari nu mai pot rămâne în orașul lor în Iulie și August.

Și multe din vechile obiceiuri se transformă ori pier. Postul prefect de poliție Saita a interzis „Steaua” și „Vicleimul” în cele 2 săptămâni de la Crăciun la Bobotează. Constatând că tradiția a degenerat și că aceste colinduri nu mai sunt de cât întreprinderi ale unor mahalagii cari speculează copii în profitul lor, pe de altă parte că mulți cavaleri ai buzunarului întrebuințează „Vicleimul” și „Steaua” spre a putea intra prin curți ca să fure, a dat o ordonanță de prohibire.

Apoi au fost desființate mustăriile.

Un tradițional obicei al Bucureștiului era mustăria. În toate colțurile Capitalei, pe la locuri și cârciumi cunoscute, bine înțeles nu tocmai în centrul orașului, se instalau liniuri și teascuri în care se fabrica mustul în plin aer, iar alături se frigeau mititeii pe grătare. Pe la mese așezate pe trotuare ori prin curți clienții chefuiău iar doi lăutari cântau de foc. Având în vedere că acest obicei era un motiv de murdărie și mai mare într'un oraș destul de murdar și așa, primăria a oprit într-o bună zi funcționarea mustăriilor.

Dulapul nu mai este nici el, o petrecere populară atât de căutată. A mai rămas dulapul dela capătul stradei Du-dești și încă unul spre Colentina, dar ceea ce era odinioară nu mai este. Poezia dulapului a dispărut deodată cu poezia Stelei, Vicleimului, mustăriei, zalhanalei, bordeiului, deodată cu Zdrafcu, grădina cu cai etc. etc.

Cu încetul a intrat în obiceiuri, tot mai mult consumația berei. Când am venit în București, berea era introdusă; însă în ce proporție minimă se consuma! Pretutindeni nu întâlneai decât răcitorile cu vin și borviz de Borseck. Vinul costa ieftin iar borvizul plăcea. Fără să ne dăm seama, bor-

vizul fu înlocuit cu apa gazoasă servită în sifoane și cu apa de Gieshübler.

— În vremea aceasta, o căutare deosebită are opereta companiei Grigoriu la Parcul Oteteleșanu. Această trupă este în apogeul ei, cu toate elementele bune care au dat în urmă pe toți protagoniștii teatrelor de operetă și revistă.

În trupa aceasta erau concentrați: Carusi, Maximilian, Niculescu-Buzău, Ciucurette, Leonard începător, Stănescu la fel; apoi d-șoara Teodorescu, actuala d-nă Mavrodi, d-na Miciora, Florica Florescu, excelenta artistă d-na Grant, mai târziu d-na Apăteanu, Leontina Ioanid artistă apreciată, etc. Pentru 2 lei se putea sta la mesele foarte apropiate de scenă și se putea petrece o frumoasă seară de vară.

Iarna era a teatrului Edison. Acolo o trupă de varietăți, cu stele aduse din Paris și cu comici de pretutindeni făceau deliciile bucureștenilor. Dar pe vremea aceea, adică acum 18 ani, era încă atât de puțin public pentru teatre, că această singură trupă, în condițiuni cum astăzi nu mai poate fi alcătuită una, d'abia dacă își putea ține zilele.

Mulțimea de spectatori pe care îi vedem astăzi umplând toate teatrele și cinematografele, nu exista la 1906. Publicul acesta atât de numeros l'a creat cinematograful care a deprins lumea să iasă din casă în toate seriile momindu-l cu prețurile efitine — de la 1 la 3 lei.

Din punctul de vedere economic cinematograful a fost un mare rău căci a creat o nevoie nouă și costisitoare.

Numerosul public pe care îl întâlnim acum în toate serile la teatru și la cinematograful mai cu seamă, este format și din populația evree care, pe la 1906 era aproape nevăzută la teatrele românești. Spiritul de economie care încă domnea atunci, a dispărut, cu încetul; astăzi teatrul și cinematograful au ajuns nevoi organice care înghit o bună parte din veniturile cele mai modeste.

Evreii, care stau mai înainte retrași cu totul în familiile și cercul lor, acum umple teatrele și invadează stațiunile de vară. Valea Prahovei, Câmpulungul, Călimăneștii etc., sunt pline de evrei, iar românii încep să se plângă. Evreii sunt toți plini de bani, iar cu bani se cumpără totul.

Vechiul București avea cafeneaua *Fialkovsky* — după cum am spus la vreme — ca loc de întâlnire al tuturor acelor cari făceau politică, mai ales a celor din opoziție. Dar acum *Fialkovsky* a dispărut.

A dispărut și cafeneaua *Brenner* din strada Stavropoleos, pe locul unde este astăzi Banca de Credit. Aci se adunau arendașii greci și alții, aci se făceau petrecerile și se jucau cărțile, până ce s'a deschis cafeneaua Colaro din strada Smârdan.

A dispărut și cafeneaua Labes din aceiași stradă. Aci se juca bileardul și șahul, iar vara în grădină, o bună orchestră atrăgea numeroase familii cari — după vechiul obicei bucureștean — se mulțumeau, drept orice altă petrecere, cu ascultarea muzicei și consumarea câtorva pahare cu bere.

Bucureștiul se transformă, văzând cu ochii. Cu încetul atâtea vechi deprinderi dispar iar altele — mai ales deprinderi acuse de străini — le iau locul.

Capșa este acum cafeneaua la modă unde se întâlnește politicianii și ziariștii vânători de noutăți.

La Capșa găseai în totdeauna, mai ales vara, pe octogenarul Costache Bălcescu, fost ministru sub Cuza Vodă, fratele poetului Nicolae Bălcescu. În totdeauna la o măsuță pe trotuar, își lua cafeaua cu lapte și își fuma tradiționala țigară de havana de întâia calitate de care nu se despărțea nici odată.

— Vă salut, coane Costache !

— Salutare, domnule !

— Ce mai spui, dumneata, de lumea nouă care apare zilnic ?

— Ce vrei să zic, toate se transformă. Pe vremea când eram tânăr erau puști cu cremene și... oameni cu repetiție; acum au ajuns puștile cu repetiție și oamenii cu crenene.

Mișu Deșliu, — care a murit de curând — era un capșist nestrămutat.

Foarte mare apărător al sănătății sale, nu bea niciodată apă obicinuită și nici răcită la gheață, avea întotdeauna în păstrare o sticlă de apă de Evian la temperatura camerei. Se păzea de boale cu o mare atenție, ceea ce nu l'a împiedicat să moară relativ tânăr.

O figură obicinuită era baronul de Herz, unchiul scriitorului cu același nume, ginere lui Beizadea Mitică Ghica, fost ofițer în armata austriacă. Aproape în toate dimineațile îl găseai la terasa lui Capșa, picior peste picior la o masă, ochind femeile și pierzându-și vremea.

Din oamenii politici au fost mai ales doi cari făceau în cofetăria și în cafeneaua Capșa lungi stațiuni, înconjurați de ziariști și alți cunoscuți politicieni. Aceștia erau : Anastase Stolojan dintre liberali și Nicolae Filipescu dintre conservatori.

Anastase Stolojan, fost ministru liberal, om cu o cultură destul de variată dar obținută târziu, mai mult autodidact, era un agreabil vorbitor. Aduna în jurul său pe reporterii ziarelor de toate culorile politice și ținea conferințe. De cele mai multe ori oferea și sticle de șampanie, căci „Conul Năstase” era un mare iubitor al bunei mâncări și băuturi.

Nicolae Filipescu nu fusese încă ministru la 1906, el perora în grupul său ca un simplu „frondeur” politic și nu oferea niciodată sticle de șampanie.

Filipescu nu era de loc băutor de vin sau alcoolice, spre deosebire de Anastase Stolojan care, fără a fi un adept al vinului, era, însă un rafinat care abuza de hrana bună și subțire.

Toată lumea care-i înconjura, atât pe Filipescu cât și pe Anastase Stolojan, astăzi a pierit de la Capșa, expulzată de invazia celor din noile provincii.

Birtul la modă, pentru lumea de sus, era ca și azi, Capșa; care, pe vremea aceea, nu avea nici un concurent. Un dejun bun, cu vin, cu bogăție de feluri, costa cel mult între 8 și 10 lei; un prânz ceva mai mult. Vara cel mai căutat restaurant pentru toată lumea zisă „bună” era Enescu din dosul palatului regal. Motivul acestei preferințe era grădinița din față, în acest restaurant se deținea puțin, însă seara grădina și sala restaurantului erau atât de pline în cât nu se mai găseau locuri.

Afară din oraș nu mai existau, cum am spus, toate vechile grădini și localuri de petreceri ale tinereții mele.

Numai Vila Regală se mai menținea Grădina Fronescu începe să fie cunoscută și să atragă lumea; tot la fel, dar, cu mai puțin succes, o altă grădină din față zisă la „Ene”. Însă grădina la modă este acum „Flora”.

Administrată de către niște germani de origine este îngrijită, mâncarea e bună și nu tocmai scumpă.

Bucureștiul — dacă privim cu 50 de ani în urmă — s'a transformat, fără să ne dăm seama. Prețurile sunt încă ieftine, un bun dejun la un birt de bună calitate, la Iordache sau la Andrei costă tot 3 sau 4 lei; o preumblare la șosea cu un luxos muscal costă tot 10 lei; un rând de haine la cei mai buni croitori nu trece de 120 lei; numai la unul sau doi croitori de mare lux ajung până la 150 sau 180 lei. O mie kilograme lemne de foc costă 30 lei, un kilogram de icre moi 40 sau 50 lei după sezon. Astăzi, când scriu aceste rânduri, costumul de haine costă 7000 lei, iar la croitor de lux 10 și 12.000, mia de kilograme lemne 1400 lei, kilogramul de icre moi 2000.

În curând, însă, va veni Expoziția jubilară care va da o lovitură de biciu prețurilor pe toată linia, așa că, deodată, vom vedea spectrul scumpetei abătându-se asupra Bucureștilor.

Dar ce comparație putem face între scumpetea de atunci și scumpetea de azi !

Și când compar prețurile de la 1906 cu prețurile de la 1871 când am venit în București, constat iarăși că scumpe-

tea este datorită unui proces economic constant și fatal care, cu intensități variabile, apasă asupra societăților în mersul lor secular.

La 1872, kilogramul de icre moi costa 16—18 lei; la 1906 ajunsese 30—40—50 lei.

La 1872 exista încă obiceiul ca oamenii să dea pentru sufletul morților apă de pomană. Pe vremea când am venit în București și mai târziu, sacagiul angajat cu această împărțeală a apei, trecea pe stradă strigând: „*De pomană, aaaapă!...*” Și atunci eșeau de prin curți femei sărace sau servitoare cu câte o doniță, sacaua se oprea, sacagiul scotea dopul și da câte o doniță, nu mai mult, de fiecare persoană până ce sacaua se golea. O saca mică coprindea 12 doniți, o saca mai mare 15 sau 16.

— Am vorbit de Bucureștiul comercial, de Bucureștiul oraș de petreceri, de prețurile mărfurilor, de unele obiceiuri; să spun câteva vorbe și despre Bucureștiul intelectual.

Bucureștiul a avut odinioară cenaclele lui literare, grupuri de intelectuali, de literați despre care am mai vorbit la timp. Acum toate acestea au dispărut.

Cel mai vechi grup de care îmi aduc aminte, acela pe care l-am găsit în București la 1872 și i-am urmărit foarte imperfect activitatea — deoarece eram încă un copil. — a fost grupul *Revistei Contemporane* și cel al *Columnei lui Traian*.

Cea mai veche din două, *Columna lui Traian*, a apărut în anul 1870 sub direcțiunea lui B. P. Hașdeu. A fost o publicație cu tendința de a face critică și istorie, dar și polemică literară în stil general. A luptat împotriva *Junimei* de la Iași și a avut multe momente fericite.

Revista Contemporană a avut mai multe aparițiuni: cea dintâi la începutul anului 1873. A doua oară, reformată, a apărut la 1 Iulie 1876, dar n'a durat decât foarte puțin.

Întâia oară reprezintă un cenaclu literar cu Petre Grădișteanu, Pantazi Ghica, poetul Zamfirescu, etc., cu aceiași tendință de a lupta împotriva curentului *Junimei* ieșene. A doua oară iese, literară și științifică, cu un comitet de patronaj, însă fără bază programatică, tendința nefiindu-i bine definită. Din comitetul cel numeros fac parte — bineînțeles numai pentru reclamă — francezul dr. E. Acolas, Mihail Cogălniceanu, Dimitrie A. Sturza, V. A. Ureche, Petre Grădișteanu, Ciru Economu, Anghel Demetrescu, D. Gusti, Gh. Crețeanu, Aron Densusianu, Ștefan C. Mihăilescu, Roretți Roman, poetul M. Zamfirescu, N. Scurtescu, etc., etc.

Era epoca polemicilor literare duse chiar prin ziarele politice.

Așa, pe vremuri, am fost spectator al luptelor literare între *Junimea* din Iași și literații din București.

Apoi între B. P. Hașdeu, adept al arhaismului în limbă și profesorul de limba latină dela liceul Sf. Sava, Ion Maxim admirator al latinizării limbei române adică al lui Ion Heliade Rădulescu cel din epoca decadentă.

Mai târziu este N. Scurtescu care ține coarda cu articolele și foiletoanele sale literare din ziarul *Telegraful* și altele, căruia îi răspunde profesorul V. D. Păun în cronici rimate și agresive. Însă Scurtescu n'a avut talia omului care rămâne.

Dar Eminescu?! Iată un luptător cu mare putere de sugestiune.

Eminescu era nu numai ziaristul de mare talent, nu numai poetul care lumina mințile și scotea licăriri geniale dar era și marele polemist. Scrisul lui pasiona și înarma pentru luptă. Era viață împrejurul producției sale; de câte ori se tipărea o poezie nouă a lui Eminescu era simpatie, era polemică și era luptă. Fără preocupare de crezurile curente și de opinia dominantă a galeriei, când ignorantă când fals cultivată. Eminescu arunca în obrazul publicului convingerile sale și după aceea își descoperea pieptul și aștepta nepăsător adversarii.

A fost o frumoasă epocă, plină de geniu, de rodnicie și de viață prin luptă.

Și mai târziu Grigore Tocilescu în polemică apărându-și operele istorice. Și V. A. Ureche atacat cu energie. Și Ionescu Gion care inaugurează, în ziarul *Binele Public* foiletoanele literare și critice trimise dela Paris. Și mai înainte puțin, Duiliu Zamfirescu care publică în *România Liberă*, de sub direcțiunea lui D. A. Laurian și Ștefan Mihăilescu, cronicile sale intitulate *De las Palabras*.

Zamfirescu era un începător și n'avea destulă prudență literară. Fiind foarte agresiv în cronicile sale, și-a făcut dușmani. Intr-o zi un profesor — dacă memoria nu mă înșală, profesorul de limba latină dela liceul Matei Basarab, anume Țără — îl ia la vale spunându-i că, dacă nu știe limba spaniolă, de ce o întrebuințează: *De las palabras* este genitivul, prin urmare cuvântul român „Palavre”, nu poate fi tradus decât prin „Palabras”. Duiliu Zamfirescu a înțeles și s'a executat. Cronicile sale viitoare au purtat acest simplu titlu.

Contemporanul revista fraților Nădejde din Iași, publicație socialistă, în care scriu toți tinerii cu idei înaintate ai epocii — precum Ion, Gheorghe și Sofia Nădejde, Al. Bădărău, C. Mille, A. C. Cuza și alții — face senzație la București în cercurile studențești.

Metodele noi ca și ideile, criticismul științific necunoscut până atunci în presa și publicațiile bucureștene impresionează și fac adepți.

Literatura socialistă începe să apară pe la 1882—83, de odată cu venirea lui C. Dobrogeanu, mai târziu Gherea.

În același timp Alexandru Macedonsky face încercări cu *Literatorul* lui Theodor Stoenescu, însă fără prea mare răsunet.

Apoi Vasile Alexandri cu teatrul său Epoca liniștită și fericită, cea mai potolită din toate punctele de vedere din câte le-am cunoscut. Teatrul lui Vasile Alexandri — „Fântâna Blanduziei” și „Ovidiu” opera de odihnă ca și de înălțare sufletească. — se ciocnește, în aceeași epocă, cu teatrul lui Caragiale, teatru de polemică. Satiră a vremii cu tendința de a biciui nu numai moravurile unui coprin cronologic dar și pe aceia cari le reprezentau la căma țării. Așa sunt *Noaptea Furtunoasă* și *Scrisoarea Perdută*.

Dacă piesele lui Alexandri sunt primite cu aplauze și aprobări generale, mai ales de către acei cari nu le prea înțelegeau, în schimb piesele lui Caragiale sunt salutate cu sentimente de toate felurile, iar critica clasică le dezaproabă categoric.

Încetul cu încetul vine potolirea și lipsa de activitate în cuprinsul literelor.

Alexandri moare, Maiorescu din literat ajunge avocat, B. P. Hașdeu care mai aruncă câteva licăriri printr-o *Revistă* a lui de sfârșit de viață, apune în fanteziile spiritizmului Caragiale și cu Anton Bacalbașa, prin *Moftul Român* publicație umoristică, intitulată: „revista spiritistă națională, organ bi-hebdomadar pentru răspândirea științelor oculte în Dacia Traiană” rup monotonia, cu începere dela anul 1893 cu întrerupții până la 1901.

Dar ceilalți au plecat. Petre Grădișteanu a îmbătrânit. Pantazi Ghica a murit de mult, Duiliu Zamfirescu este diplomat în Italia. Gion are alte preocupări. Laurian nu mai scrie, Ștefan Mihăilescu a murit, poetul Zamfirescu s'a stins în demență și după ei... neantul.

Vreo patru ani a ținut încordată atențiunea publică, Gheorghe Panu cu activitatea lui ziaristică. Ziarul „Lupta” aduce, pe lângă nota vie, combativă, nouă definitiv ca concepție, frază și metodă de a polemiza, și o înfățișare culturală. Este un ziar dirijat, de un om care știe carte și care știe ce să pună în el.

Politica, patimele și luptele între partide, sforțările mari pentru răsturnarea gigantului care se numea Ion Brătianu a sleit puterile și a îndreptat toate energiile și toate inteligențele într-o singură direcțiune: politica.

Intellectualii nu mai știu face altceva decât să fie pentru ori contra lui Ion Brătianu, iar peste câmpul literelor se așează, cu încetul, un vâl care poruncește ochilor să nu mai vadă și urechilor să nu mai audă.

Totuși avem producție literară, ceea ce nu mai avem este discuția și polemica literară.

La 1906, avem opera lui Vlăduță, avem opera lui Delavrancea, avem opera lui Coșbuc, avem pe Brătescu-Voinesti, avem pe Sadoveanu. Scriitori mai avem, cum am spus, dar ceea ce a dispărut este acea ambianță, frământată, exterrorizarea valorilor, nu numai în vitrinile librarilor, dar și în polemicile din publicitate, în freamătul din toate sufletele pe care le interesează literatura națională și mișcarea ei.

La 1906 este acalmie. Publicul are alte preocupări mai aproape de realitatea vieții, polemica literară ori nu mai e cultivată, ori a căzut pe mâinile câtorva obscure scribi cari își inchipue că a scri versuri este a face poezie, și a produce fraze este a face literatură.

— Suntem în preajma Expozițiunii jubilare, să urmez cu privirea înapoi și să vedem ce progrese a făcut Capitala, din punct de vedere edilitar, dela 1870 până la 1906, adică în timp dela 1870 până la 1906, adică în timp de 36 de ani.

Mai întâi la 1871 Capitala nu avea iluminatul cu gaz aerian. Orașul întreg era luminat cu petrol, iar în casele particulare iluminatul se făcea la fel plus — pentru mai mare lux — lumânările de stearină, numite curent, lumânări de spermanțetă.

Apoi Capitala nu avea Dâmbovița rectificată cu cheiurile de astăzi. Dâmbovița era joasă, la nivelul stradei: sacagii aveau un număr de vaduri pe unde intrau direct în gâră și se aprovizionau cu apa pe care o vindeau apoi în oraș.

Această apă se limpezea în două feluri: pentru gătit bucatele, spălatul vaselor, spălatul rufelor și toate celelate trebuințe menajere, se întrebuinta apa dintr-o puțină mai mare care era bătută cu piatră acră. Această apă nu era gustoasă la băut.

Apa de băut era limpezită și filtrată întrebuintând niște recipiente de piatră spongioasă sub care se așezau vase de colectare în care apa filtrată cădea picătură cu picătură.

La 1906 Dâmbovița fiind canalizată, iar malurile înalte, sacagii, au dispărut. Apoi, în urma lucrărilor de captare a apei din apa subterană a Bucureștiului și a instalării filtrelor de nisip dela Arcuda, Capitala primea apa filtrată prin conducte speciale.

Au dispărut la fel și pietrele de filtrat și limpezit, a dispărut și sistemul apei bătută cu piatră acră. Acum, când sunt epidemii, mai ales holerinele, holera și febra tifoidă, medicii recomandă consumarea apei fierte.

În anul 1871 nu existau nici marile bulevarde, nici bulevardul Lascăr Catargiu, nici bulevardul Filipescu, nici bulevardul Maria, singur bulevardul Academiei exista între calea Victoriei — pe atunci Podul Mogoșoaiei — și strada Colței.

Aceste patru mari lucrări au fost executate în următoarea ordine chronologică: gazul aerian la 1871; Rectificarea Dâmboviței imediat după războiul din 1877 — 78, lucrările urmând un număr de ani. Canalizarea orașului aproape concomitent dar pe loturi de lucrări într'un șir de ani mai mare. Introducerea apei filtrate pe conducte, începută sub guvernul liberal al lui Ion Brătianu, a fost urmată de către primarii Pake Protopopescu, Nicolae Filipescu și alții după ei.

Marile bulevarde, într-o parte de la strada Brezoianu până la Cotroceni, de cealaltă parte dela strada Colței până la Obor, sunt opera exclusivă a lui Pake Protopopescu, bulevardul Colței și bulevardul Maria, opera lui Nicolae Filipescu.

La 1871, cum am spus, nu era în oraș decât luminatul cu petrol, la 1906 avem și luminatul parțial cu electricitate. Pake Protopopescu a pus să se instaleze în Cismigiu jocurile apelor luminoase.

Bineînțeles jocurile au fost de scurtă durată fiindcă, cu proasta întreținere a tuturor lucrurilor înființate la noi, și această instalație a dat greș în curând.

La 1871 nu exista decât o singură linie de tramvaiu, aceea care plecă de la gara de Nord trecea pe calea Griviței, strada Manea Brutaru, Fântanei, Luterană, Câmpineanu, Piața Teatrului, Regală, Biserica Enei, Colței și Moșilor până la barieră.

După aceea s'a înființat o altă linie care, plecând dela Piața Sfântului Gheoghe deservește Calea Călărașilor. Și mai târziu a venit o nouă companie belgiană care a înființat mai multe linii suplimentare, precum aceea din Isvor care merge la Opler aceea care merge la fabrica Luther, linia care merge pe strada Cantacuzino (fostă Polonă) și merge pe strada Romană, linia de pe strada 11 Iunie până la gara Filaret, linia de pe strada 13 Septembrie, etc.

Deodată cu instalarea luminei electrice pe marile bulevarde și instalarea uzinei dela Grozăvești, s'a înființat și tramvaiul electric dela Cotroceni la Obor.

La 1871 toate casele din regiunea stradei Isvorul, Plevnei (pe atunci Podul de pământ) cu grădina Cismiguiului, Brezoianu, etc., erau igrasioase. Apa gârlei fiind foarte sus ca nivel, infiltrațiile se făceau cu ușurință, pivnițele erau de obicei umede, iar când veneau ploi mari dela munte, Dâmbovița se revărsa și inunda tot cartierul. Atunci toate stradele de care am vorbit și grădina Cismiguiului steteau sub apă zile numeroase până ce apele se retrăgeau.

Ultima mare revărsare a Dâmboviței a fost sub domnia lui Vodă Cuza la 1864. De această inundație este legată și o legendă.

Vodă Cuza, deși însurat cu domnița Elena sora lui Theodor Rosetti fost prim-ministru, nu avea copii; avea însă doi băieți din flori născuți de către principesa Obrenovici amanta lui.

Legenda mai spune că după ce apele Dâmboviței s'au revărsat și au înecat Bucureștii cu cartierul Izvorului, Vodă Cuza a eșit călare, însoțit de un aghiotant ca să viziteze strădele inundate.

Pe când mergea prin apă, calul având-o până aproape de pântec, iată că vine spre el o mică luntre în care se aflau doi copii înfășați. Vodă Cuza dete ordin aghiotantului ca să-i ia. Cu ajutorul soldaților copii fură scoși din luntre iar Vodă — văzând în această întâlnire un semn misterios al providenței — îi adoptă.

Copii, — spunea gurile rele sau bune — erau copii Obrenovicioarei, rod al amorului ei pentru Cuza Vodă, iar apariția copiilor în luntre întru întâmpinarea lui Vodă fusese potrivită mai dinainte cu autorizarea acestuia. Vodă profitase de inundație spre a găsi mijlocul cel mai bun ca să-și înfieze pe proprii lui fii.

La 1906 teama de inundație a dispărut, dar nu de tot, fiindcă la 1890 am avut inundația dela Grozăvești. Totuși cartierul Izvorului este astăzi însănoșit, casele nu mai sunt umede fiindcă nivelul Dâmboviței a fost simțitor scăzut de când cu rectificarea gârlei și canalizarea.

Cât privește circulația în oraș tot birja cu doi cai a muscalului este trăsura de lux. Câteva încercări de a introduce birja cu un cal nu a izbutit fiindcă distanțele sunt prea lungi iar pavagiul foarte prost afară de câteva strade din centru.

Automobilul abia s'a arătat și nu ține decât un loc foarte restrâns în circulație.

Încercările făcute cu pavagiul din cuburi de lemn și cu pavagiul de asfalt au dat gres. Porțiunile pavate cu lemn erau: calea Victoriei dela Teatrul Național până la grădina

Ateneului (fostă grădina Episcopiei), — dorință a regelui Carol pentru ca în fața palatului regal zgomotul trăsurilor să fie înăbușit — și în strada Lipscani.

Piatra cubică domina în stradele centrale, piatra în bolovani pe celelalte strade.

În 36 de ani incontestabil Bucureștiul a făcut câțiva pași înainte. E vorba de edilitate.

Să mă întorc la actualitate.

— Bucureștiul este în plin sezon al luptelor greco-romane. În anul acesta este concentrată la Circul Sidoli, unde dă reprezentații trupa de circ Henry, cea mai bună alegere de luptători.

Aci lupta celebrul Zbisko Țiganiewitci, cât și popularul Lurich căruia publicul îi face în fiecare seară ovațiuni.

Lurich i-a învins pe toți, căci așa era convenția; l-a învins chiar și pe Zbisko a căruia forță musculară era formidabilă. Dar aceste lupte greco-romane nu sunt adevărate concurențe de forță și tehnică ci numai numere de circ în care învingătorul este hotărât mai dinainte.

— La 28 Martie, adică 4 zile numai după marele scandal din Piața Teatrului, procesul arestaților se judecă de către secția I-a a tribunalului Ilfov. Tribunalul e compus din d. Mavrodin, prim președinte: d-nii Peretz și Riureanu, judecători, Procuror d. Eftimie Antonescu.

Apărătorii acuzaților în număr de 27 sunt: Petre Grădișteanu, Barbu Delavrancea, Emanoil Antonescu, V. Fotescu, G. Vercescu, Al. Ionescu, Cesar Pascu, N. Vlădescu, Gh. Eh. Elefteriu, Chr. Tomulescu, D. Davidescu, Z. Dimitriu, V. Antonescu, G. Mumuianu, N. Paraschivescu-Bosnief, T. Policrat, Maxim Lens, G. Clinceanu, Iancu Brătescu, C. Xeni, Aurel Eliescu, Iorgu Ionescu, Em. Ioachimescu.

Tribunalul a condamnat pe câțiva dintre arestați la pedepse variind între 15 zile și 3 zile închisoare, pe alții la 50 lei amendă. Un număr de arestați a fost achitat.

Totuși agitația studențească continuă.

La o întrunire publică ținută în sala „Dacia” asistă din lojă Nicu Filipescu, înconjurat de prietenii săi politici: C. Hiottu, actual ministru al Palatului regal, prințul Al. Calimachi, Dristorian etc. Iar dela tribună au vorbit Barbu Delavrancea și N. Iorga. Trebuie să spun că d. Iorga era, pe vremea aceea, înscris în clubul junimist.

Această întrunire fusese convocată nu de studenți ci de oamenii de litere.

Bătrânul istoric B. P. Hașdeu a trimis dela Câmpina d-lui A. C. Cuza următoarea telegramă pe care a citit-o în întrunire d. N. Iorga:

„Iubiți colegi, fapta studenților a fost un frumos și adevărat avânt francez. Francezii ar fi făcut întocmai. Felicit, însă, nu pe studenți cari și-au îndeplinit o sacră datorie, dar felicit pe floarea profesoriei curat românească din care fac și nu voi înceta de a face parte”.

Au mai trimis telegrame de felicitare și adeziune: Lupu Costache din Bârlad, Becescu-Silvan din Ploești, C. Barcan din Drăgășani, Scarlet C. Moscu din gara Bărbătești, Nicu Ganea din Iași, sublocotenentul Vulcovici din Craiova, cavalier de Flondor din Bucovina, Aurel Suluțiu din Transilvania, I. Brătescu-Voinești din Târgoviște, I. A. Basarabescu din Ploești, Elena Farago-Fatma, Matilda Poni, G. Orleanu, profesorii și elevii din Brăila, Stroe Beloescu și Romniceanu din Bârlad, N. P. Romanescu din Craiova, etc.

După eșirea dela întrunire, publicul a făcut o călduroasă manifestație la Legația franceză, pentru ca actul studenților să nu fie interpretat ca o încercare de rea voință împotriva Franței și a limbei franceze.

Toată opinia publică — afară de acea minoritate din lumea mare care nu mai știe vorbi românește — aprobă actul studenților.

— La 22 Martie vine știrea din Iași că Vasile Pogor fost ministru, fost multă vreme primar al Iașilor, unul dintre cei mai culti oameni din România și unul dintre întemeietorii cercului „Junimea”, împreună cu Titu Maiorescu, frații Negruți și Petre Carp, a murit la vârsta de 73 ani.

— În jurul evenimentelor de pe Piața Teatrului o polemică de presă isbucnește între Petre Grădișteanu, distinsul membru al baroului bucureștean și președinte al Ligii Culturale și d. Nicolae Iorga.

D. Iorga atacase pe Grădișteanu fiindcă, în calitate de președinte al Ligei nu și îndeplinește datoria în chestia națională, iar Petre Grădișteanu îi răspunde printr'un lung rechizitoriu punându-l în contradicțiune cu scrisul și conferințele ținute mai înainte. Între altele Grădișteanu amintește că tatăl d-lui Iorga ar fi murit de o boală mintală și că pe bunicul d-lui Iorga din Botoșani, îl numeau Constantin Iorga Buzatu. Nicolae Iorga răspunde printr'o telegramă prin care profesorul trimite avocatului toată expresia desgustului său. Și d. Iorga anunță că „stă la dispoziția lui Grădișteanu”.

— Vine 10 Mai 1906 și serbările jubilară pentru aniversarea de 40 ani a suirei lui Carol I pe tronul României încep.

Sărbătorile se desfășură după un program întocmit cu parăzi, reprezentații teatrale, defilări de trupe, iluminațiuni, banchete, decorațiuni etc.

Pentru aceste serbări s'au ținut mai întâi o întreagă serie de mărci jubilară. Aceste mărci au fost acaparate —

bineînțeles cu complicitatea unora dintre funcționarii poștali, — de către unii speculatori. Aceștia au realizat mari câștiguri.

Apoi s'au bătut serii de monezi de aur și de argint. Monetele jubilară erau: cele de aur de 100, 50 și 20 lei; cele de argint de 5, 2 și 1.

În program erau și recepțiile la palat.

În ziua de 13 Mai au fost primiți și delegații Sindicatului ziaristilor: Al. Ciurcu, Gr. Ventura, Virgil Dă-răscu și Rusu Abrudeanu. Când l'a văzut pe Grigore Ventura, principele Ferdinand i-a spus :

— Ah ! d-voastră vorbiți multe limbi !..

Regele Carol erea foarte simțitor la asemenea atențiuni, iar unii din membrii guvernului, au pus la cale serbările mai mult spre ași atrage favoarea regală.

Serbările jubilară coprindeau, pe lângă seria de monete bătute ad-hoc și pe lângă seria de timbre postale, un număr de banchete. apoi, ca culminație, Expoziția dela Filaret.

Dar despre Expoziție, voi vorbi mai departe.

— La 4 Iunie sosește în București doctorul Lueger primarul Vienei. Un manifest semnat de către un comitet de recepție este împărțit și lipit pe ziduri cu următorul cuprins:

Cetățeni,

Primarul Vienei doctorul Lueger vine la București însoțit de o delegație a consiliului comunal al Vienei, cu prilejul inaugurării Expoziției jubilară.

Sosirea acestui bun prieten al românilor în Capitala țării este un eveniment fericit.

Să-i ieșim cu toții înainte spre a-i ura bună venire drept semn de recunoștință pentru simpatiile ce în toate ocaziunile a arătat neamului românesc.

Comitetul de primire :

M. Cantacuzino, primarul Capitalei; *N. Filipescu*, fost ministru, fost primar al Capitalei, deputat; *Al. Ciurcu*, ajutor de primar; *D. Nenitescu*, vicepreședintele Adunării deputaților; *C. G. Disescu*, profesor universitar, fost ministru; *Barbu Catargi*, deputat.

Primirea făcută d-rului Lueger a fost călduroasă, iar prezența lui Filipescu în comitetul de recepție era datorită faptului că, primarul Vienei era un adversar hotărât al ungarilor, atacat de mai multe ori, din această cauză, în Camera dela Budapesta.

Ziarele adversare junimiștilor, între care *Adevărul*, atacau pe Filipescu pe care îl acuzau de inconsecvență. În adevăr conform bunului obicei al partidelor noastre politice de a boicota sistematic tot ceea ce realizează adversarii lor, opoziția de atunci n'a voit să recunoască Expoziția. Dar prima-

rul Vienei venea pentru inaugurarea expoziției, prin urmare cum putea Filipescu, primi pe acest primar ?

Distinsul oaspe a fost primit în gara de Nord de către primarul M. Cantacuzino înconjurat de membrii consiliului comunal, Petre Grădișteanu, președintele Ligii culturale, cavalerul Nicolae de Vasilko șeful rutenilor din Bucovina, Petre Sfetcescu prefect de Ilfov, membrii secției austriace dela expoziție, o delegație a românilor din Ardeal și o delegație a studenților.

Este foarte interesant de cunoscut astăzi când Austro-Ungaria nu mai există, care au fost cuvintele primarului Vienei, rostite în gara de Nord.

După cuvântarea de bună primire a primarului Capitalei, a economului stravrofor Simion Popescu în numele românilor austro-unguri din Capitală și a lui Petre Grădișteanu în numele Ligii Culturale, a răspuns primarul Vienei :

„Am venit aci îndemnat de marile simpatii pe care le nutresc pentru poporul român.

Sunt de părere că Austria și România au împreună de deslegat mari probleme de înaltă civilizație.

Când România și Austria vor lucra împreună vor fi o mare putere căreia nici unul din inamici, ori de unde ar veni el, nu-i vor putea face vre-un rău.

Am venit în România spre a cunoaște acest popor pentru care nutresc de mulți ani cele mai mari simpatii.

Vă mulțumesc, d-le primar, dv. și celorlalți cari au venit spre a mă întâmpina.

Vă mulțumesc, încă odată pentru această primire prietenească care mă onorează foarte mult și la care nu m'am așteptat.

Trăiască poporul român !”

Fapt caracteristic a fost că guvernul austriac, cunoscând caracterul antiunguresc ce se va da de către români primirii d-rului Lueger, a ordonat ministrului Palavicini, să nu iasă la gară. Ca manifestare marchizul Palavicini, ministrul Austro-Ungariei a plecat ostentativ la Sinaia. De altfel nici guvernul român n'a fost reprezentat.

D-rul Lueger a fost stăruitor rugat ca să vie la București la inaugurarea Expoziției pentru ca să se poată manifesta împotriva ungarilor.

I s'au dat multe banchete, s'au rostit multe toasturi semnificative.

Pe vremea aceea se găseau mulți români cari aveau încă naivitatea de a crede că la ora cea mare austriacii își vor da mâna cu românii împotriva ungarilor !

Nu mult prea târziu după această zi strada Fântanei a primit numele de „Strada Carol Lueger” drept recunoștință pentru simpatiile românești de atâtea ori manifestate chiar în parlamentul din Viena. Dar în urma războiului din 1914—1918 tăblițele cu numele acestui filo-român au fost scoase și în locul lor puse tăblițe cu numele generalului Berthelot.

Suprimarea numelui doctorului Lueger a fost un act regretabil. Oricât de austriac a fost el, cu toate că România s'a războit contra Austriei, simpatiile d-rului Lueger pentru România au fost reale.

Franeczii s'au războit de atâtea ori cu germanii și austriacii, dar niciodată nu s'au gândit ca să suprimă din Paris stradele Meyerbeer, Vienne, etc.

Imi amintesc de o comedie jucată pe vremuri la Teatrul Național de către artistul Pascali. Comedia era mi se pare de V. Alexandri sau de V. A. Ureche, în ea se ridiculizau moravurile vremurilor de înjosire națională când țara era invadată succesiv de către ruși și austriaci.

Un boer al vremurilor căuta să se strecoare printre evenimente și de aceea avea două portrete, unul al împăratului Austriei și altul al Țarului Rusiei. Când intră în fară armatele rusești boerul scotea din perete portretul Împăratului și agăța pe al Țarului. Iar când plecau ruși și veneau austriaci, aducea portretul Împăratului și arunca la coș pe al Țarului.

D-rul Lueger a fost simpatie cauzei românilor și a manifestat acest simțământ curajos înfruntând toate ocările izbucnite în parlamentul dela Budapesta. A-l arunca astăzi la coșul uitării este a face o faptă fără bărbăție.

Cu aproape 50 de ani în urmă s'a petrecut un caz identic: actuala „strada Carol” se numea până la 1871 „Strada Franceză”. După ce francezii au fost bătuți de germani în 1870-71, un primar tot atât de puțin „curajos ca și cei cari au desființat pe Lueger, a suprimat „Strada Franceză” și a pus în loc numele principelui domnitor.

Dar la 1871 nu făcusem încă războiul pentru neafărare și nici întregirea neamului.

Este drept, că pentru consolăție, numele D-rului Lueger a fost dat unei mici stradele ce leagă str. Berthelot cu str. Știrbei Vodă.

— Expoziția jubilară din parcul Carol I. care trebuia să fie inaugurată Duminică 4 Iulie 1906, a fost inaugurată Marți 6 Iunie din cauza unor ploii torențiale ce s'au abătut asupra Bucureștilor.

În acord cu obiceiurile lumii politice în această țară din partea opoziției singur Vasile Misir, fost ministru de domenii al partidului liberal, a fost de față.

Asupra abținerii opoziției au fost lungi discuțiuni și aprinse în partidele de opoziție.

La liberali Dimitrie Sturza, șeful partidului, în calitatea lui de credincios al regelui Carol, a susținut că deoarece Expoziția nu este numai un act al guvernului dar și un act pentru aniversarea de 40 ani a urcării pe tron a regelui Carol, abținerea ar fi considerată de rege ca o ofensă personală.

Această supărare ar putea avea consecințe urâte pentru partid căci regele, susceptibil cum este, ar putea ține pe liberali mai mult timp în opoziție.

Dar era și clopotul cel l'alt, reprezentat prin Eugeniu Carada și toată oculta, aceștia s'au opus energic participării. Așa că, în cele din urmă, Dimitrie Sturza a trebuit să se plece.

Într-o întrunire restrânsă ținută în casa șefului a urmat o discuțiune aprinsă asupra subiectului. La un moment Sturza a spus că abținerea ar putea avea valoare dacă și cel l'alt partid din opoziție — partidul carpist — s'ar abține; însă prezența lui Nicu Filipescu în comitetul de recepție al doctorului Lueger este o dovadă cum că carpiștii vor merge la Expoziție. În acest caz partidul liberal ar rămâne într-o izolare ridicolă.

Atunci partizanii abținerii au început acțiunea de acaparare a partidului carpist pentru ideea abținerii.

Să povestim cele petrecute în cele trei culise politice.

Ideea Expoziției jubiliare a fost a lui Take Ionescu. Take Ionescu era fecund în astfel de lovituri.

Pentru a măguli pe regele Carol, omul foarte simțitor la astfel de lingușeli, lui Take Ionescu i-a venit ideea ca să se serbeze Jubileul de 40 de ani de domnie ai regelui. Culminată să fie o Expoziție jubilară.

Lucrul nu se prea potrivea fiindcă cifra de 40 de ani nu spunea nimic.

Dacă ar fi fost aniversarea de 50 de ani era altceva. O jumătate de secol putea fi o dată demnă de comemorat.

Dar partidele de opoziție s'au alarmat. Ele — mai ales carpiștii — și-au zis că, dacă Expoziția și toată înjghebarea pusă la cale de guvern reușesc, în acest caz partidul can-tacuzinist se întărește, și, mai ales, se întărește Take Ionescu rămas singur viitor șef al partidului.

Nicu Filipescu era cel mai dârz adversar al lui Take Ionescu, însă el a fost convins că, mai sigur îl va înlătura pe acesta dacă va intra în bunele grații ale lui Iorgu Cantacuzino, care era șeful partidului. Fiind și rudă cu Nababul, a primit să figureze în comitetul pentru primirea

d-rului Lueger numai spre a contribui la înfrângerea lui Take Ionescu.

Acum a început lupta cea mare.

Nicu Filipescu n'a putut obține ca partidul carpist să asiste la inaugurarea Expoziției deși Filipescu și chiar Petre Carp erau de această părere. Însă Marghiloman, care nu putea vedea cu ochi buni un succes prea mare al lui Nicu Filipescu, s'a opus din răspuțeri. Opoziția lui a convins pe Carp, și astfel, din toate aceste intrigi de culise, în care interesele personale au jucat întâiul rol, a ieșit abținerea întregi opoziții de la serbările oficiale al Expoziției.

Dar Filipescu luase contact cu partidul cantacuzinist și, prin sugestiile lui, fii primului ministru — în special d. Grigore Cantacuzino — încep lucrarea pentru reîntregirea partidului conservator cu carpiștii dar cu eliminarea lui Take Ionescu.

Puterea lui Take Ionescu devenea, în adevăr, prea mare; însuși regele Carol era îngrijorat. El era omul tradiției și avea grijă ca vechile familii boeresti să nu-și piardă influența în Stat.

Gheorghe Panu avu, în vremea aceasta o audiență la rege; acolo, firește, s'a vorbit de politică. Panu — care avea o neîmpăcată ostilitate, în potriva lui Take Ionescu — își manifestă temerea că acesta a acaparat partidul conservator și că, nu va trece mult, și i se va impune ca șef. Dar regele a răspuns:

— *Să nu aveți nici o teamă; sunt acolo fiii domnului Cantacuzino cari veghează.*

Regele Carol exagera puterea fiilor lui Cantacuzino.

La inaugurarea Expoziției a asistat întregul corp diplomatic afară de ministrul Turciei Kiazim Bey. Acest ambasador s'a abținut din cauză că în Expoziție figura și bateria de la Calafat, aceea care a tras primul tun în războiul de la 1877.

Ceremonia s'a desfășurat în chipul următor: După serviciul divin oficiat de amândoi mitropoliții și toți episcopii, au vorbit în ordine; Ion Lahovary ministrul domeniilor, dr. C. Istrati, comisarul general al Expoziției și la sfârșit regele care a răspuns.

Pe când vorbea doctorul Istrati principele Carol, fiul moștenitorul tronului, a avut un ușor leșin din cauza căldurii și a uniformei ce purta. Generalul dr. Teodori, medicul palatului ia dat să miroasă eter.

Caracteristice sunt următoarele cuvinte ale regelui pe care le transcriu din cuvântarea rostită:

„Dar să nu uităm să adresăm prinosul nostru de recu-

noștină bărbaților de stat cari au condus poporul român pe această cale rodnică, desfășurând, de asemenea, pe terenul economic, falnica deviză a coroanei de oțel: PRIN NOI ÎNSINE”.

Aceste rânduri spun, fără putință de tăgadă, cum că formula a fost emisă mai întâiu de regele Carol, că a fost și este deviza Coroanei de oțel, iar nici de cum, precum se crede astăzi, o formulă sau un eres al partidului liberal.

Discursului regal i'a urmat semnarea actului comemorativ care a fost semnat de rege și de familia regală, de mitropoliți și episcopi, de miniștri etc.

Apoi regele, și cu cei din urma sa, au vizitat Palatul Artelor și pe cele l'alte pavilioane treptat.

Am spus că partidele din opoziție — liberalii și junimiștii — au boicotat Expoziția, dar și ungurii s'au asociat acestui boicot. Ziarul „Braso Hirlep“ din Brașov a publicat un articol intitulat: „Lueger și România”.

În acest articol sunt pasagiile următoare:

„Expoziția română a fost primită cu multă simpatie de unguri fiindcă ei credeau că invitația făcută ungurilor ca să participe la inaugurare era o dovadă de prietenie din partea românilor.

„Acum, însă, în urma primirii ce s'a făcut lui Lueger în România, s'a priceput că totul nu era altceva de cât o demonstrație contra ungurilor”.

Și ziarul din Brașov a făcut apel la toți Ungurii ca să boicoteze Expoziția.

A treia zi după deschiderea Expoziției a luat foc co-fetăria regală a lui Dobriceanu și a fost mistuită cu desăvârșire.

Nu voi face aci o descriere amănunțită a Expoziției căci nu e locul, voi spune numai că această expunere a reprezentat, în mare măsură, momentul rodnic al țării, fără, însă să fie cu totul completă. La acest neajuns a contribuit și abținerea ca și boicotul partidelor din opoziție.

— Pe când atenția publicului este atrasă către Expoziție și cu toate că suntem în sezonul de vacanță, în guvern și în partidul conservator lupta devine, din zi în zi mai crâncenă între fracțiunea Cantacuzino și fracțiunea Take Ionescu.

Alexandru Bădărău, takist de frunte și ministru al justiției, este ținta celor mai crâncene atacuri. Încă de un an de zile ziarele din opoziție îl acuză de numeroase fapte necorecte și de asociațiuni neiertate cu unii oameni de afaceri evrei din Moldova.

Pe la sfârșitul lunei Iunie criza ministerială latentă izbucnește. Fii lui Gheorghe Cantacuzino iau poziție în contra

lui Bădărău, pe când, din altă parte tratează cu Nicu Filipescu o reimpăcare cu partidul junimist. Se lucrează, cu alte cuvinte, la revenirea către anul 1900 când iarăși Take Ionescu a fost jertfit în folosul lui Petre Carp și al partidului său.

Timp de o lună de zile Bădărău este atacat cu cea mai mare violență punându-i-se în sarcină acte rușinoase; în sfârșit pe la jumătatea lui Iunie ministrul justiției este silit să demisioneze iar în locul lui e numit Dimitrie Greceanu, un fruntaș conservator din Iași. Dimitrie Greceanu a fost omorât după 1918, în atentatul cu bombe săvârșit la Senat.

Această remaniere înseamnă înfrângerea lui Take Ionescu ca și începutul marelui lupte care va duce în mai puțin de un an, pe de o parte la căderea delatului guvern a conservatorilor, la fuziunea cu junimiștii și la proclamarea lui Carp ca șef al partidului conservator, iar pe de altă parte la fundarea partidului conservator-democrat.

Eșind Bădărău din minister Take Ionescu rămâne izolat, căci toți ceilalți miniștri aparțin clasei boereste. Inșuș d. Mihail Vlădescu, care nu trece drept boer — deși de altă parte, susține cum că are hrisoave că scoboară din Mihail Viteazul — este cantacuzinist.

Prin deznodământul acesta, firește, influența politică a lui Take Ionescu scade considerabil.

Presa lăaturalnică a lui Take Ionescu consideră lovitura ca un succes al junimiștilor, întru cât junimiștii au declarat că nu pot participa la inaugurarea Expoziției pe câtă vreme din guvern face parte un om ca Alexandru Bădărău.

— În mijlocul acestor evenimente aflăm moartea lui Petre Albușescu un „tip” bucureștean.

Albușescu a înveselit multă vreme Bucureștii. Originar din Craiova, om de familie bună și moștenitor al unei însemnate averi, a trăit o viață de risipă și de lux pe picior mare. La București s'a semnalat ca sportsman figurând pe hipodrom cu un cal arab de culoare albă pe care îl călărea singur. Calul însă, neavând fond și fiind de talie mică nu putea ține pe distanțe prea lungi, de aceea venea în tot d'auna cel din urmă în aplauzele ironice ale publicului.

Furta o barbă neagră foarte frumoasă și lungă. Odată fiind la Marsilia, cu scopul de a se îmbarca spre a se înrola în legiunea străină a Franței, a intrat într'un magazin de coafură: Un marsilieze, cum îl vede, exclamă:

— *Oh! ce barbă frumoasă!*

— *E de vânzare*, răspunde Albușescu.

— *O fi scumpă*, adăogă marsiliezul, crezând că e o glumă.

— *Numai 5 franci*, zice Albușescu.

Și târgul s'a făcut imediat. Albușescu, care tocmai venise

să și radă barba spre a se putea angaja în legiune, a pus de i s'a ras barba imediat și a încasat suma.

Fire foarte originală, făcând impresia că e nebun, dar și foarte activ și hotărât, când a văzut că nu mai are nici un ban și nici un mijloc de traiu, a redactat un ziar sui generis intitulat *Turnul Babilonului* pe care îl vindea singur pe stradă.

Deviza gazetei sale era:

Stau în cale și mă mir

Și mi dau singur cu sictir!

Odată în gara de Nord Ion Brătianu prim ministru atunci, pleca la Florica; Albușescu cum îl vede se duse la vagon și i oferi ziarul. Brătianu ea un exemplar și i dă o piesă de 5 lei. Albușescu ia piesa, o bagă în buzunar, salută, mulțumește și dă să plece.

— *Ai uitat cusurul*, îi strigă Ion Brătianu.

— *Ion Brătianu nu are cusur*, răspunde Albușescu și dispăre.

Acest om original, bine înțeles, și puțin dezechilibrat, a luptat până la sfârșitul vieții — 56 ani — după ce a cunoscut toate binefacerile unei mari averi și a murit în cea mai neagră mizerie.

Iată câteva notițe de pe frontispiciul gazetei *Turnul Babilonului*:

„*Director- proprietar, redactor, administrator perceptor și casier, obraz subțire și fără garanție e Petre Albușescu*”.

„*Abonamentul 100 lei pe an pentru apanagiști, și fiecare foaie: colegiul 1 1 leu, al 2-lea 50 bani, al 3-lea 25 bani. Un număr în toată țara: pentru ciocoi 2 lei noi; pentru boeri, cum le-am vândut eri; pentru intimi și intime, 50 cen-time; pentru mitocani 25 bani; pentru calici prețuri mai mici*”.

„*Scrisorile nefrancate se primesc cu regrete*”.

Omul acesta a făcut tot felul de farse în viața lui. Odată a luat cu el un număr de prieteni spre a-i duce la Paris. Totul era pe cheltuiala lui. Ajuns în gara de Est, a dat chiar în gară un banchet copios prietenilor. Masa fiind sfârșită i-a urcat pe toți în tren și i-a readus la București fără a-i lăsa să vadă Parisul. Bineînțeles toți au fost furioși de mânie dar, fiindcă Albușescu îi invitasese să nu ia nici unul parale, bieții oameni au suferit supliciiul lui Tantal. Aduși până la porțile Parisului nici unul n'a putut vedea Parisul.

Când era bogat făcea tot felul de năzbâtii în București. Odată a cumpărat un docar la care a înhamat 4 catări în tandem, gătiți cu panglicuțe, pe care îi mîna singur. Inainte un trâmbișas călare deschidea drumul strigând: *La o parte căci trece Conul Petrică*”.

A fost un tip !

— Expoziția, cu toate petrecerile ei noi, cu lacul arzător, cu luptele pe lac, cu luptele greco-romane din arene, cu topoganul, cu watersutul, etc., atrage lumea bucureșteană.

La 21 Iunie o groaznică explozie se întâmplă la Expoziție dintr'un accident provocat de sergentul marinar Alexandru Lăzărescu. Tocmai când trebuia să înceapă luptele pe lac, un depozit de praf de pușcă și alte explozibile au luat foc. Cinci persoane au fost grav rănite. Magazinierul Tomescu a fost omorât.

Expoziția, instalată în mod primitiv, n'avea nici un instrument și nici alte mijloace de salvare. Apoi telefonul ne mai funcționând delă orele 8 seara, — explozia s'a produs la orele 9, — n'a mai fost mijloc de a se comunica cu orașul spre a cere ajutoare grabnice.

Pe lac, un antreprenor, d. Morgan, a instalat o simulare a Port-Arturului în jurul căruia se dau luptele cu flota inamică. Din cauza focurilor de artificii și a împușcăturilor expozanții erau îngrijorați temându-se ca să nu ia foc toată Expoziția.

— Relațiunile între greci și români se înăspresc iarăși. O telegramă anunță că 20 români-macedoneni, din comuna Huma, ținutul Megleni, au fost omoriți pe când călătoreau.

Printre uciși erau și 5 copii de câte 12 și 10 ani elevi ai școlii românești.

Această știre aprinde din nou spiritele mai ales pe macedonenii aflați în București, așa că două zile mai târziu, pe bulevardul Academiei, pe trotuarul din fața berăriei Cosman, astăzi Mircea, un tânăr macedonean anume Pandelescu Magiaru, ucide, cu un foc de revolver, pe grecul Nicolachi Paraschidis.

Acest Paraschidis era cunoscut ca unul dintre cei mai primejdioși propagandiști greci și dușman al revendicărilor aromânilor. Atentatorul, tânăr de 19 ani, a declarat că este în București de 14 zile unde a venit înadins ca să omoare pe Paraschidis.

Acesta contribuise ca un membru al familiei lui Magiaru să fie deposedat de avere și astfel toată familia să rămână pe drumuri. Pe lângă caracterul politic omorul avea și caracterul războiului personal. Magiaru era croitor de meserie.

Tot felul de știri vin din Macedonia, menite să aprindă ura între români și greci.

Intr-o zi se povestește că la 6 Iulie 1906 o bandă de 400 greci au pătruns în comuna Paticina din județul Pella-Vodena. În frunte erau mai mulți voievozi cu scopul de a omorî pe mai mulți români printre cari pe preotul Papanicole.

fiindcă oficia românește, iar pe un alt român anume Hrista Popa voiau să-l omoare fiindcă, în această comună pur românească, a adus dascăl român.

Banda venind noaptea n'a putut pătrunde în casa lui Popa, a intrat în alte case, a legat pe românii ce a găsit, i-a aruncat în foc și i-a ars de vii.

Cetirea acestor fapte contribuie ca să crească curentul antigrecesc în București.

— Pe la sfârșitul lunei Iulie moare subit la Sinaia doctorul C. Răuțoiu, cunoscut doctor de copii în București.

Aflându-se în viligiatură la Sinaia împreună cu soția, a luat parte la o petrecere la Sf. Ana împreună cu mai mulți prieteni : sublocotenent Ghica, Petrică Durma, Al. Tak, Carțamisel etc. Lui Răuțoiu — originar din Rucăr, — îi plăcea mult să joace danțurile naționale. După masă se sculă și începu să joace, cum juca el, ca o furtună. Dar deodată se opri, se așază pe scaun și capul îi căzu pe piept. Răuțoiu murise.

— Pe la 22 sau 23 August sunt primiți la Expoziție *românii veniți din Bucovina* în număr de 1650. Au intrat în Expoziție precedați de muzică și având în frunte pe d-nul dr. Dobos. Primirea fu foarte caldă și întâlnirea a provocat manifestări patriotice.

Apoi au venit și *românii cu românele din Ardeal*. Cu acest prilej s'au dat serbări speciale la Expoziție unde venise un public românesc foarte numeros.

Au defilat societățile corale de peste Carpați. Femeilor silistene li s'au făcut ovațiuni pentru frumusețea lor. Apoi au cântat într'un mare concert, toate corurile. Concertul a fost deschis de corul de 100 persoane, din Reșița-Montana, Bocșăneni și Bozovicenii, din Cacova, din Beiuș, corul Hilaria, corul din Coștei, corul din Oravița română corul Armonia, corul din Sîn Miclăuș al lugojenilor.

La sfârșit, toate împreună cu cele 800 voci, au cântat „Hai la horă !” „Imnul regal” și „Pui de lei !”.

La unele bucăți s'a asociat și muzicile militare. Apoi în urmă s'a cântat „Deșteaptă-te Române” de către toate corurile prezente, inclusiv cele din vechiul regat, muzicile militare și tot publicul din Arene, numeros de mai multe mii de oameni. A fost unul din spectacolele cele mai grandioase și din momentele cele mai înălțătoare. Condeul nu o poate reproduce cu viața de atunci !

A fost parcă divină prefață a măreției istorice de la 1918.

Dar cu acest prilej s'a întâmplat următorul incident. Alături de corurile românești a venit să contribuie și corul german al Societății germanilor din Ardeal stabiliți în

București, intitulată : „Transilvania“. Acest cor se afla sub direcția unui cunoscut muzicant anume Paschill.

Când corul a sfârșit cele două bucăți din program de odată s'a ridicat d. Iorga din lojă și a strigat :

— *Foarte frumos !. Nu mai rămâne acum decât să se cânte și turcește.*

Imediat s'a ridicat un tunet de aplauze dar și protestări.

Făcându-se un moment liniște d. Iorga se ridică din nou și spuse :

— *Noi am protestat acum de curând fiindcă la Teatrul Național se juca în limba franceză ; aceasta nu înseamnă că preferim să se cânte în limba germană.*

Publicul s'a împărțit în două tabere : unii au aplaudat iar alții au fluierat și protestat. Puțin după acestea un număr de studenți s'au dus la loja d-lui Iorga, l-au luat pe sus și pe brațe l'au suit pe scenă. De pe acea înălțime profesorul a rostit câteva cuvinte.

— Fiindcă veni iarăși vorba de oprirea *reprezentăției societății „Obolul“* unde trebuia să se joace în limba franceză, să mai adaog câteva amănunte.

Ministrul instrucțiunii de pe vremuri Mihalache Vlădescu a primit o somațiune, în urma celor întâmplate pe Piața Teatrului, ca să nu dea autorizare nici marelui artist francez Le Bargy ca să joace în sala Teatrului Național.

Dar artistul francez avea un angajament încheiat mai de mult prin care era autorizat să dea mai multe reprezentații în acest Teatru ; a-i revoca acum încuviințarea ar fi însemnat — pe lângă o jignire adusă francezilor, — dar și a se expune Teatrul Național la un proces pierdut la sigur. După ce, însă, sala Teatrului a fost acordată d-lui Iorga spre a ține o conferință, studenții n'au mai făcut nici o opoziție și artistul Le Bargy a putut juca.

Cu aceste evenimente începe să se pună temelia carierei politice a d-lui Nicolae Iorga.

Până atunci aproape nu era cunoscut decât ca profesor. Marele public nu-l cunoștea, însă actul violent din Piața Teatrului și faptul cum că, deodată, se relevă ca un profesor cu o atât de mare influență asupra tineretului universitar, l'au impins atențiunii publicului.

D. Iorga apare ca cel dintâi profesor și om politic naționalist-extremist.

— În timpul acesta în partidul dela guvern și în guvern situația începe să devie de netolerat.

Take Ionescu izolat acum cu totul în sânul cabinetului, nemai având, spre a se rezema la nevoie, decât pe generalul Manu — un om fără activitate politică de altfel — începe să

fie atacat fățiș de către fii șefului guvernului și chiar de unii înalți funcționari.

În capul atacului se pune fiul cel mai mic al șefului d. Grigore Cantacuzino, căruia bătrânul îi cedase proprietatea ziarului *Patriotul* a căruia direcțiune o avem, însă, eu.

D. Grigore Cantacuzino, însoțit de către amicul său Mihail Rahtivan secretarul general al ministerului de interne, se duce la Brăila și acolo ține o întrunire publică. Scopul este de a proclama șef al partidului conservator din localitate pe Mihail Rahtivan în locul lui Christache Sulioti care era takist. Cu prilejul acestei întruniri amândoi — Cantacuzino și Rahtivan — atacă fățiș și fără nici o sfială pe Take Ionescu.

Intrunirea dela Brăila a făcut imediat o mare senzație în toate cercurile. Lumea începe să înțeleagă că între cantacuziniști și junimiști iarăși este o conspirație, de astădată conspirația tinde la eliminarea din partid a lui Take Ionescu sau, măcar, la reducerea lui la o cantitate neglijabilă. Era bineînțeles că dacă Take Ionescu nu primise să fie redus de un Petre Carp, mai puțin va primi să fie îngenunchiat de către d-nii Griguță Cantacuzino și Rahtivan.

Bătrânul Cantacuzino, pentru moment nu mai era în curent cu cele ce se petrec. Fiica sa cea mai mare doamna Irina Ghica, copilul pe care-l iubea mai mult, murise după o scurtă boală. Bătrânul zdrobit de durere, a stat mai multe săptămâni departe de trebile politice, de aceea nu putea fi răspunzător de loviturile fiului său mai mic.

Dar situația era lămurită și zarul era aruncat ; peste 6 luni guvernul a căzut și a doua zi Petre Carp era șeful partidului conservator.

— Știrile venite din Rusia sunt iarăși foarte grave ; revoluția izbucnise în deosebite puncte. Tarul Nicolae dăduse poporului o constituție și un parlament, astfel întâia Dumă este aleasă. Dar funcționarea ei este grea fiindcă în Dumă predomină elementul înaintat.

Împărăteasa și călugărul Rasputin, proorocul ei, combat Duma, lor li se asociază camarila, așa că triumful este al reacțiunei. Duma este dizolvată și o a doua Dumă este chemată pe baza unui sufragiu mai restrâns. La auzul dizolvărei primei adunări parlamentare poporul începe să se miște așa că guvernul este silit să întreprindă violența și teroarea. Flăcările revoluțiunei lucesc din nou.

Dar aceste flăcări se întind departe și se apropie de granițele României. În curând, mai repede decât cred toți la noi, a doua zi după nesfârșitele petreceri din Parcul Carol, țărani se vor revolta începând dela granița Rusiei. Sămânța aruncată acolo, a fost adusă de furtuna răzvrătirei și a rodit aici. Peste zece ani cea mai puternică revoluțiune va izbucni

în marele imperiu și, peste tot atâți ani, țărănimea românească va fi improprietărită.

Dar Bucureștiul de altădată, adică Bucureștiul de la 1906 era nepăsător de toate și nu presimțea viitorul. Aci la noi unii petreceau pe câmpia Filaretului iar alții își pierdeau verve și energie în intrigi meschine, pentru supremația politică.

Și în timpul acesta flacăra creștea sub cenușe.

— La 15 Septembrie 1906 au apărut și au fost puse în vânzare mărcile postale jubiliare ale Expozițiunii. Aceste mărci, care au fost vândute publicului numai timp de 3 zile, au apărut într-o serie de 14 valori de la 3 bani până la 3 lei. Seria totală a costat 9 lei 59 bani. Au fost tipărite numai 15 mii bucăți, în două culori, cu vederi din Expoziție.

Cum era și firesc această emisiune a dat naștere la destule speculațiuni, mai ales prin faptul că favoriții au putut obține sufe de serii de odată.

— La 1 Septembrie se deschide anul judecătoresc. Prim președinte al Curții de Apel din București era Scarlat Popescu un magistrat foarte independent care a lăsat în magistratură, amintirea unui caracter integru.

În anul precedent, pe când era ministru al justiției Al Bădărău, rostise o cuvântare atât de usturătoare pentru ministru încât cuvântarea nu i-a fost publicată în „Monitorul Oficial”. Anul acesta a rostit iarăși un discurs, plin de independență, din care reproducem următoarele pasagii demne de a rămâne în istorie.

Făcând aluzie la nepublicarea discursului său în „Monitor”, fapt care se întâmpla pentru întâia oară, Scarlat Popescu spune:

„Se poate ca discursul nostru să fi conținut părți care nu au plăcut. În orice caz ele erau expresiunea adevărului, pe care nu avem deprinderea a-l ascunde; și știut este că adevărul e crud câte odată. Aforă de asta suntem dintre acei cari nu știu să-și plece capul, de aceea cred că ne găsim și astăzi încă în capul acestei Curți. Tot astfel se explică cum magistrații vechi și de valoare, ca d-nul consilier Al. Zamfirescu, au fost lăsați la o parte și alții le-au trecut înainte. Tin, însă, să se știe că noi aceștia suntem plămădiți dintr-un aluat și că n'am învățat la școala linguișterei”.

Apoi mai departe:

„Un fapt e, însă cert, că la noi magistratura a pierdut mult din prestigiul de care se bucura până aci și văd cu mâhnire cum, pe zi ce trece, scade încrederea în justiția țării”.

Această cuvântare n'a plăcut, bine înțeles, în cercurile conducătoare fiindcă nu o dată, oamenii de caracter au

fost puși la index de către cei cari ajung numai prin capitulări de conștiință. Numai integritatea caracterului său contribuise ca, unul din cei mai distinși și onști magistrați să rămâne la Curtea de Apel și să vadă trecându-i pe dinaintea, spre a se înălța la Curtea de Casație, oameni cari, nici de departe, nu-l egalau.

Cuvintele lui Scarlat Popescu nu i-au atras simpatii din sferele olimpice. Partidul conservator nu-l putea iubi fiindcă atacase pe un ministru conservator; partidul liberal nu-l simpatiza mai mult căci atacase la fel și pe un fost ministru de justiție liberal. De altfel partidele politice, se fereșc, în general, de oamenii prea independenți, îi ocolesc, îi nesocotesc, și caută, prin toate mijloacele, ca să-i desființeze din viața publică.

Cazul lui Scarlat Popescu nu a fost singurul în România.

Numele lui Scarlat Popescu a pierit odată cu trupul lui. Ar fi meritat o statuie pe care magistrații ar fi trebuit să i-o ridice în Palatul justiției. Pentru acoperirea acestei lipse îi pun aceste puține rânduri admirative care nu vor muri după cum, cred, că nu va muri nici această carte.

— Expoziția este vizitată în luna Septembrie și de către o delegație a românilor macedoneni. Au venit mai mulți profesori cu 70 elevi.

Motivele politice cereau ca aromânii să facă o manifestație de simpatie la legația turcească. De aceea delegații s'au adunat în curtea legațiunii și au strigat de trei ori: „Padışah Keimal cioc iza” (Să trăiască padișahul nostru!).

Una din cauzele rivalității dintre greci și aromâni era și aceea că, pe când grecii luptau contra Turciei, aromânii susțineau pe turci. Dar această atitudine era dictată de un interes forțat: aromânii fiind atacați cu furie de greci și amenințați cu desnaționalizarea, erau siliți să se rezime pe turci spre a nu pieri.

Cu venirea macedonenilor, toți românii subjugăți au venit să viziteze Expoziția, afară de basarabeni.

Singuri basarabeni, supuși regimului sălbatic al rușilor, nu puteau manifesta dragostea lor pentru statul român.

— În ziua de 9 Septembrie s'a întâmplat o tragedie la Casa de depuneri și consemnațiuni. Ion Vlădoianu unul dintre cei mai destoinici și cinstiți funcționari, fost, multă vreme, director general al Regiei monopolurilor statului, era acum director general al Casei de depuneri, fiind bolnav de inimă boala făcuse atât de mari progrese încât nu mai era speranță de vindecare.

În ziua de 9 Septembrie, fiind prins de un acces de angină pectorală, a eșit din cameră cerând aer, apoi s'a a-

runcat de pe balustrada etajului întâiu pe podeala de marmură a holului.

Căzând pe craniu, moartea lui Vlădoianu a fost instantanee.

Această tragică moarte a fost prilej de durere pentru toți cei cari au cunoscut pe foarte simpaticul și integrul defunct.

— Consiliul municipal al cetății eterne, a trimis Capitalei României o copie de pe legendara *Lupoaică dela Roma*. D. di Sin Martino a venit cu darul. La 10 Septembrie primăria a oferit un banchet d-lui di Sin Martino în palatul ministerului de externe.

Lupoaică a fost instalată pe piața din fața bisericei Sf. Gheorghe Nou, unde se găsește și azi.

— Take Ionescu ministru de finanțe înființează *loteria statului român pe clase*.

Loteria este înființată pe următoarele baze: 60.000 bilete emise. Sunt 30.000 câștigătoare cu 8 premii mari în valoare totală de 7.322.000 lei printre cari, un câștig mare de 900.000 lei.

Costul biletului, varia crescând succesiv, dela clasă la clasă.

Clasa I este cea mai efțină dar și cu câștigurile cele mai mici, costul unui bilet întreg e 12 lei, jumătate 6 lei, sfertul 3 lei și optimea 1.50 bani.

Bine înțeles că lotul cel mare, spre a fi realizabil, trebuia să îndeplinească un număr nenumărat de condițiuni, de aceea nici n'a ieșit vreo dată. Afară de asta, câștigătorul era dator să piardă 20 la sută din câștig în favoarea casei loteriei, de unde rezulta că marele premiu de 900.000 lei nu era, în realitate, decât de 720.000.

Această loterie a dat o mare lovitură loteriei ungare dela Budapesta care invadase România de unde sustrăgea multe milioane anual. Loteria ungară era și un izvor de venituri pentru unele ziare, fiindcă reclamele și prospectele erau plătite foarte scump în raport cu beneficiile ce trăgea.

Iniințându-se loteria română, cea ungară a fost cu totul interzisă așa că Ungaria a pierdut un însemnat venit scos din România.

— Ministerul de finanțe pune în circulație o emisiune de monede de nikel de cinci, zece și douăzeci bani având o gaură la mijloc. Monetele sunt fabricate în Belgia.

Printr-o decizie a ministerului, monedele de nikel negăurite nu mai pot avea putere circulatoare decât până la 31 Octombrie 1906.

— Fricțiunile din partidul conservator devin, din zi în zi tot mai primejdioase pentru partid.

Dacă pe timpul vacanței lovitura dată lui Take Ionescu, prin scoaterea din guvern a lui Bădărău a putut trece fără urmări, acum cand ne apropiem de epoca deschderii parlamentului, situația este cu totul alta. Take Ionescu dispune în amândouă Camerele de numeroși partizani cari, de sigur, nu vor primi situația făcută șefului lor. Take Ionescu cere să se restabilească situația ce o avea în guvern, deci reclamă ca, în locul d-lui Mihail Vlădescu să ia portofoliul instrucției d. Const. Disescu.

D. Mihail Vlădescu era cel de al doilea ministru împotriva căruia se dădeau mari asalturi. D. Mihail Vlădescu avea o presă rea și era ținta a numeroase acuzațiuni. În fine pe la sfârșitul lui Octombrie d. Vlădescu este înlocuit cu d. Disescu. Take Ionescu și-a luat revanșa, situația lui în guvern și în partid se întărește din nou.

— În noaptea de 24 spre 25 Octombrie moare Dimitrie August Laurian.

Take Laurian a fost o figură bucureșteană, o fală a învățământului, o podoabă a presei, Fiu al lui August Treboniu Laurian, el a ocupat postul de profesor de filozofie al liceului Sf. Sava. Licențiat în litere dela București și doctor în filosofie dela Bruxelles, fusese născut în București la anul 1846. A murit, deci, tânăr încă, de o dublă pneumonie la 60 ani.

A ocupat funcția de secretar general al ministerului de instrucție, a fost deputat al Capitalei, a fundat foaia *Transacțiuni Literare* și, împreună cu profesorul Ștefan Mihăilescu, ziarul *România Liberă*.

A fost și președintele celei de a două Societăți a presei. Laurian n'a avut în viață răsplata meritelor, culturai, inteligenței și a talentului său. A fost unul dintre acei oameni cu cari soarta este nedreaptă și cu care contemporanii sunt ingrati.

Fiu al lui August Treboniu Laurian, — un ardelean plin de patriotism, dascăl distins și profesor de limba română al regelui Carol, — Take Laurian era unul dintre cei mai străluciți oameni ai epocii lui.

Intellectual fin, foarte cult, om de spirit și scriitor de elită, a dirijat cel d'întâi ziar politic cotidian independent scris cu toată îngrijirea. *România Liberă*, — unde s'a perindat, debutând, toată pleiada marilor scriitori de mai târziu: Ștefan Mihăilescu, Barbu Delavrancea, Al. Vlăduț, Duiliu Zamfirescu, etc., etc., — a fost nu numai un ziar politic, dar și ziarul intelectual.

La Clubul Tinerimei, Take Laurian strălucia prin verva lui întotdeauna vie.

— La 4 Noembrie s'a făcut la Expoziție în Arenele Ro-

mane solemnitatea împărțirii premiilor la expozați. Solemnitatea a început cu imnul jubilar, opera maestrului Gheorghe Enescu. Imnul a fost cântat de o fanfară compusă din elementele cele mai bune luate de la diferitele muzici militare.

— La 6—7 Noembrie au fost curse de automobil organizate de Automobilul-Club pentru obținerea cupei Plagino. Cupa se dedea automobilului care a parcurs kilometrul în cel mai scurt timp.

În afară de acest premiu au mai fost și trei categorii de curse potrivit mărimii și puterii automobilului:

1) Categorie: *automobile mici de la 18—24 cai putere.*

2) *Automobile mijlocii de la 24-40 cai putere.*

3) *Categoria marilor automobile de la 40 cai în sus.*

Iată rezultatul:

a) Categoria automobilelor de la 40 cai în sus:

1) Gobron Brillie, proprietatea casei Leonida, condus de Leon Leonida. Kilometrul în 33.3/10 secunde.

2) Mercedes proprietatea prințului Valentin Bibescu condus de proprietar în 33.11 și 10 secunde.

b) Categoria II-a.

1) Mercedes 40 cai proprietatea lui Mihai Cantacuzino primarul Capitalei, condus de proprietar în 36.3 și 10 secunde.

2) Dietrich 40 cai, propr. C. Plagino condus de propr. în 40. 1/5 secunde.

3) Berliet 40 cai propr. N. Lahovary condus de d. Gri-gore Cantacuzino în 43 2/5 secunde.

4) Mors propr. casei Al. Prager condus de propr. în 45 minute.

c) Categoria celor mici.

1) Rochet Sneider 18 cai propr. Societatea Leonida condus de mecanic Marius în 48.1/5 secunde.

2) Pippe proprietatea casei Ressel s'a retras.

— Cu cât se apropie deschiderea parlamentului cu atât takistii devin mai dârzi și mai pretențioși. Ei pun piciorul în prag. Ei cer demisiunea lui Mihail Rahtivan secretarul general dela interne care, în această calitate, a rostit la Brăila un discurs în contra lui Take Ionescu. Șeful guvernului se execută. Rahtivan își dă demisia și Petre Sfătescu prefectul de Ilfov e numit în locul său.

— Parlamentul se deschide. Acum elementul takist apare în toată puterea lui și domină situația. La alegerea președinților de secțiuni, sunt aleși cinci takisti: Pavlică Brătășanu, Al. Bădărău, Virgil Arion, Toma Cămărășescu și Nestor Cincu și doi conservatori cantacuziniști: Gr. Triandafil președintele Camerei și Vasile Vlădoianu.

Dar deschiderea parlamentului este și prilej de luptă, nu numai între guvernamentali și opoziție dar și în familia guvernamentală. Acest spectacol determină iarăși pe liberali să-și strângă rândurile căci văd apropiindu-se zioa venirii lor la putere. Liberalii hotărăsc ținerea unui congres al partidului lor în zilele de 3, 4 și 5 Decembrie 1906.

La liberali se anunță însă un proces de reîntinerire a cadrelor prin eliminarea din organizație a unora dintre cei mai vechi luptători ai liberalismului. Astfel, după cererea d-lui Vintilă Brătianu au fost șterși de pe lista invitaților la congres: Nicolae Dimancea din Pitești, Racovița dela Tecuci, Dornescu, Adamescu și Predescu dela Piatra Neamț, Roșeanu dela Câmpulung, Coco Demetrescu-Iași, Vespasian Pella, St. Sihleanu și încă vre-o câțiva.

— Joi 23 Noembrie 1906 s'a făcut închiderea oficială a Expozițiunii. Din zioa aceea locul pe care s'a instalat Expoziția, a primit numele de „Parcul Carol I”.

— Regele Carol este bolnav de mai mult timp fără ca doctorii din țară cât și somitatea vieneză d-rul Ortner să poată găsi cauza boalei. Mai târziu a fost chemată și o somitate din Berlin doctorul Norden, care n'a aprobat diagnoza lui Ortner.

Diagnoza celui de-al doilea era: „Arterioscleroza cardio-artritică” iar diagnoza lui Norden: „Catar al stomacului cu multiple mici ulceratii”.

Cât a stat doctorul Norden în București, jumătate Capitală s'a înscris ca să-l consulte. Savantul german a trebuit să refuze sute de persoane din cauza lipsei de timp.

Dar boala regelui Carol a fost vindecată mai târziu de către un medic român cu mult mai modest, de către doctorul Mamulea care a descoperit calcule hepatice în dejecțiunile regale.

— Pe la începutul lui Decembrie, a fost judecat procesul românului macedonean Magiaru cel care a ucis în fața berăriei Cosman, bulevardul Academiei pe grecul Paraschides. Acuzatul a fost apărat de avocații Petre Grădișteanu și Radu Rosetti. Și a fost achitat.

— În partidul conservator se desemnează acum bolărit tendința de fuzionare cu junimiștii.

Gheorghe Cantacuzino, șeful partidului conservator, este obosit și amărât. Văzând că nu poate consolida partidul, văzând că, pe de o parte, junimiștii nu vor să reîntre în partid fără condițiuni, văzând, pe de altă parte, că Take Ionescu lucrează ca, în zioa când șefia va fi vacantă, șefia să-i revie lui, apoi suferind și influența fiilor săi, cari pledează pentru reîntregirea partidului cu elementul junimist, ajunge la concluzia să cedeze șefia lui Petre Carp.

Tratativele pentru fuzionare peste capul lui Take Ionescu se fac în secret, dar Take Ionescu are oarecari indicii. Ziarele care se inspiră dela el — precum *Adevărul* — anunță că fuziunea este un fapt îndeplinit. În plus aceste ziare dau și dista guvernului partidului fuzionat.

Partidul este ros de intrigi.

Generalul Manu, la rândul său, ajunge la concluzia că fuziunea este necesară, dar nu o primește sub șefia lui Petre Carp. Generalul Manu preconizează un cabinet sub președenția sa, în care ar intra atâți vechi conservatori câți junimiști, iar lui Take Ionescu îi rezerva un portofoliu de minimă importanță.

Dar această combinație este de pură fantezie.

Pentru ca fuziunea să poată fi realizată și guvernul cel nou sub președenția lui Petre Carp să poată funcționa trebuia, neapărat, ca parlamentul să fie dizolvat. Fiindcă parlamentul de atunci era, în mare majoritate, takist.

La o întrunire ținută la Iași, un ministru conservator a vorbit despre dizolvarea aceasta ca despre un lucru sigur. Takiștii au intrat atunci la o mare îngrijorare.

Parlamentul ia vacanța de Crăciun.

Conservatorii și junimiștii voiau să dea lovitură după deschiderea parlamentului dar ceva mai târziu. Odată fuziunea proclamată și șefia trecută lui Petre Carp, trebuia ca Gheorghe Cantacuzino să prezinte demisiunea cabinetului și să recomande, în locul său, pe Petre Carp spre a forma guvernul. Dar Petre Carp, ar fi cerut, în același timp, și dizolvarea Camerelor. Evenimentele au voit însă altfel.

În vacanța Crăciunului Take Ionescu se duse la Berlin pentru afacerile statului și stăruia să fie primit de Kaiser.

Ministru al României la Berlin era Alexandru Beldiman, amic al lui Dumitru Sturza. Nu prin Beldiman, prin urmare, putea Take Ionescu să obțină această favoare. El avea ceva mai bun în tolba sa cu săgeți: intrase pe sub pielea lui Kiderlen Vaechter ministru al Germaniei la București.

Prin influența acestuia Take Ionescu a fost primit de împărat și reținut la prânz.

Prânzul dat în onoarea lui Take Ionescu a fost un prânz de gală. Ministrul de finanțe al României a fost așezat la stânga Împărătesei. Această cinste deosebită era o lovitură a lui Take care era în curent cu complotul ce se urzește la București împotriva sa. El și-a zis, și cu drept cuvânt, că a doua zi după atâta distincție făcută de puternicul monarch, era cu neputință ca regele Carol să iscălească sacrificarea sa.

Iată cuvântul pentru care — pe lângă alte motive — lovitură fuziunii nu a putut fi dată, imediat după vacanță.

Cititorii vor vedea mai departe cum Take Ionescu a parat pentru a doua oară primejdia, trecând liberalilor puterea, cu ajutorul majorității Camerei care îi era devotată.

Dar să urmărim firul evenimentelor și să povestim fie care fapt la vremea lui.

— Agata Bărsescu anunță în București o serie de reprezentanții în turneu de adio. Cel puțin în turneu de retragere de pe scena română și de pe scenele europene. Marea artistă anunță că va pleca în America unde va rămâne.

— Ca și în partidul conservator, la liberali nu era bine.

Dimitrie Sturza dimpreună cu Ion Kalenderu administratorul Domeniilor Coroanei, pleacă la Constantinopol în misiune. Cercurile liberale spun că Sturza, în calitate de secretar al Academiei române, s'a dus la Constantinopol ca să cumpere oare cari documente. Dar alte știri pretind că Sturza, fiind foarte aproape de a veni la putere, s'a dus ca să obțină un aranjament în chestia românilor macedoneni.

Dar mai sunt și alte semne că liberalii se apropie de putere: este congresul dela 3-5 Decembrie. Dacă partidul ar fi fost destinat să mai rămâie în opoziție, congresul n'avea nici un rost.

Apoi, cu prilejul acestui congres mulți liberali, unii foarte vechi în partid, alții mai noi dar oameni de valoare, au fost excluși din organizație. Dacă partidul n'ar fi fost foarte aproape de putere nu și-ar fi permis ca să excludă membri și mai ales, membrii din cadre. Un partid în opoziție are tot interesul ca să atragă lume cât mai multă.

Partidul liberal se apropia de putere dar, mai înainte, frații Brătianu voiau să netezească terenul.

— Înainte de vacanță, generalul Manu ministrul de războiu, a avut un incident neplăcut care îl hotărîse, un moment, să se retragă din guvern. Iată incidentul:

În armată se afla un domn general Moise Grozea, român transilvănean venit în armata română din armata austriacă. Pe acest general, ministrul de războiu l'a trecut la pensie, fără drept.

Generalul s'a adresat Curței de Casație care, a infirmat hotărîrea ministerului de război. Casația a hotărît ca generalul să fie reintegrat în drepturile sale. Această sentință a fost considerată de generalul Manu ca jicnitoare. Dar mai târziu și-a luat de seamă și a rămas la postul său.

— Relațiunile între cantacuziniști și Take Ionescu se înăspresc zilnic.

ANUL 1907

Din Berlin s'a scris la 1 Ianuarie în București că lui Take Ionescu împăratul i-a făcut o favoare specială căci l-a primit la dejun în mod cu totul intim, la masă nefiind decât împărăteasa, unica fiică a împăratului. Luisa, ministrul de externe Kirski și ministrul României la Berlin, Al. A. Beldiman.

Este interesant de știut cum a fost primit Take Ionescu de presa germană.

KOELNISCHE ZEITUNG: „Take Ionescu, prin marea sa putere de muncă și vastele sale cunoștințe în materie financiară, ocupă un loc de frunte în ministerul român și e, în tot cazul, unul dintre acei cu cari trebuie contat în viitor. El face parte dintre acei români cari sunt convinși că România, întreprinzând relațiuni vii cu Germania, își apără cât mai bine propriile interese.

VOSSISCHE ZEITUNG: „Sub auspiciile lui Take Ionescu s'au dezvoltat întreprinderile germane de petrol din România care promit atât de mult“.

LOKALANZEIGER: „Ministrul de finanțe român d. Take Ionescu a sosit la Berlin. Nu e vorba de nici un împrumut. Ministrul, care e un credincios amic al Germaniei, vrea numai să anime relațiunile politico-comerciale între România și Germania spre folosul ambelor țări.

Iar corespondentul din Berlin al ziarului „Adevărul“, cât și acest ziar, care susținea pe Take Ionescu, scriau:

„Încheiu corespondența că nota dominantă în întreaga presă de aci, este că d. Take Ionescu e un fidel amic al Germaniei, pentru că înțelege că o strânsă amicitie a României cu imperiul este spre folosul amândorora“.

Acest limbaj avea tâlcul său. Pe vremea aceea Germania era atot puternică în Europa iar influența ei în România era covârșitoare. A fi un personaj agreat de către împăratul Wilhelm, era o calitate de care și regele Carol trebuia să țină seamă.

Regele Carol, însă, deși devotat politicei germane, nu era în termeni calzi cu împăratul Wilhelm. (deoarece după vârstă regele României era șeful Casei de Hohenzollern, ceea ce Kaizerul nu voia să primească) — și afară de astă-nuri plăcea ca miniștrii săi să aibă absolut mână liberă. Mai voia ca toți oamenii politici din țară să știe că deasupra vo-înței sale nu mai este alta. Un intim al regelui Carol a spus odată:

— Regele Carol nu admite ca miniștrii și guvernele să-i fie impuse fie ori de unde: nici de partide, nici de stradă, nici de cei din afară.

Take Ionescu, însă, în lupta pe care trebuia s'o susție spre a se urca până la șefia partidului, a judecat că o favoare excepțională a împăratului Wilhelm va face o mare impresie în țară și va aduce în jurul său pe cei mai mulți politicieni ca și pe toți cei cari trăesc din binefacerile bugetare.

Regelui nu i-a plăcut gestul, de aceea — pe lângă altele — n'a voit niciodată să dea puterea întreagă lui Take Ionescu.

Berlinul însă, care voia să aibă oameni politici siguri în România — în vederea evenimentelor viitoare —, ținea să-l aibă pe Take Ionescu care, după rapoartele lui Kiderlen-Waechter, era omul politic cu cel mai mare viitor în țara noastră.

Însuși regele Carol spusese, odată, față de mai multă lume și față de miniștri străini:

— Cel mai inteligent român născut sub domnia mea este domnul Take Ionescu.

Vorba nu era tocmai exactă fiindcă Take Ionescu se născuse mai înainte; adevărul era că sub regnul său se dezvoltase și crescuse.

Vizita lui Take Ionescu la Berlin și primirea ce i-a făcut împăratul a îngrijorat atât pe conservatorii bătrâni cât și pe junimiști. Atunci s'au început tratativele foarte energice de fuzionare a partidelor Cantacuzino și Carp spre a conjura primejdia apropiatei înălțări a lui Take Ionescu la șefia partidului conservator.

— Se alcătuește o comisiune care să plece la Paris spre a trata încheierea unei convențiuni comerciale. Prim delegat este numit d. Grigore Cantacuzino fiul primului ministru, iar al doilea delegat Nicolae Xenopol, takist. Acesta, considerându-se superior primului delegat — căruia nu-i acorda decât calitatea de fiu al șefului guvernului, — își prezintă demisiunea.

— În zioa de 3 Ianuarie a plecat la Viena, spre a înapoia vizita primarului Lueger, o comisiune compusă din Mișu Cantacuzino primarul Capitalei, Al. Ciurcu primul ajutor, G. Stroescu al doilea ajutor, locot-colonel Obednaru, Nicu Lahovary, N. Voinescu, N. Bărcănescu, N. Cujarida, C. Steriu și Ulpia Hodoș consilieri comunali, inginerul Giulini și d. avocat Pascal Toncescu, amicul personal al primarului.

— Ziarele din București, relevă un foarte important discurs rostit în Camera din Budapesta de către deputatul român d. Iuliu Maniu cu ocazia discuției bugetului cultelor.

D. Iuliu Maniu a fost foarte vehement acuzând guvernul că este numai guvernul maghiarilor iar naționalitățile le sugrumă voind să le reducă la rolul de slugi. 46 ani de

inchisoare — a spus d-sa — au dictat maghiarii în anul trecut „agitatorilor” români, adică acelor români cari nu tolerează ca maghiarii să se folosească de putere spre a deznationaliza un neam întreg.

Discursul d-lui Maniu a impresionat mult toate cercurile politice.

— Bucureștiul este în sărbătoare artistică, marele și neîntrecutul violonist Kubelik, concertează la Ateneu. În Sonata Kreuzer și Legenda de Wieniawsky, Kubelik a repurtat succese triumfale.

— Cum se schimbă vremurile și prețurile! Astăzi la 1929 ziarele făgăduiesc câte 10.000 lei premiu pentru o poezie, — dar la 1907 un ziar publica un concurs pentru cele mai bune poezii politice, cu următoarele premii: 100. 50 și 25 lei.

— Partidul liberal anunță că începe campania de răsturnare împotriva guvernului. O întrunire publică este hotărâtă fiindcă în todeauna, în cei din urmă 20 de ani, campaniile de răsturnare au început cu întruniri publice. La întrunire vor vorbi: D. Sturza, M. Ferichide, Spiru Haret, N. T. Pop din Craiova, V. G. Morțun și I. I. C. Brătianu.

Dar la întrunire s'a petrecut un fapt fără precedent în viața și moravurile noastre politice.

Iată-l:

V. G. Morțun, fostul socialist trecut în partidul liberal, a rostit un discurs ultra-naționalist. D-sa a atacat guvernul conservator pentru toate avantajile ce le da străinilor. Toți străinii sunt favorizați, mai ales în industriile de petrol, oamenii politici primesc să figureze în consiliile de administrație ale acestor societăți străine, iar ministrul de finanțe se duce la Berlin să banchetuiască cu bancherii și samsarii. Guvernul actual are o tendință de deznationalizare, peste tot se aude vorbindu-se numai limbi străine.

Dar Dimitrie Sturza, șeful partidului se supără și intervine.

— *Nu această chestie e la ordinea zilei. Și eu vorbesc nemțește și franțuzește. Unde am ajunge cu ostfel de exagerări dacă am exclude limbile străine din școli? Și eu sunt patriot!..*

Dar Morțun urmează pe aceiaș notă iar sala îl aplaudă fiindcă vorbea o vorbă plăcută maselor...

Dimitrie Sturza iar taie cuvântul oratorului și apostrofează chiar publicul.

— *Dumneavoastră nu-mi veți impune cu vociferări. Aci trebuie să se petreacă totul în ordine și cu disciplină.*

Incidentul a provocat o vâlvă trecătoare, ceea ce n'a împiedicat pe liberali să vie la guvern peste trei luni.

— Pe la sfârșitul lunei Ianuarie, moare doctorul Florea Teodorescu, senator conservator, unul dintre cei mai distinși practicieni din București. Florea Teodorescu a murit de o boală de rinichi. În ultimul moment a fost operat de către doctorul Leonte asistat de d-rii N. Bărdescu, Drugescu și Hristodorescu.

— La 8 Februarie vine din Paris știrea că generalul Iacob Lahovary, ministrul de externe, a încetat din viață.

Mă aflu în cameră, când îl văd intrând, cu fața abătută pe primul-ministru Gh. Cantacuzino care ținea în mână o scrisoare. De cum ajunsese în fața băncii ministeriale, se adresează celor din fața sa cu verbe!

— Bunul nostru amic Jack nu mai este!

Fiind născut la 1846, generalul a murit relativ tânăr, la 61 ani. Boala care l'a răpus a fost cancerul.

Retrăgându-se din armată, a intrat în politică unde, prin activitatea și relațiile sale de familie, a putut ocupa un loc de frunte în partidul conservator.

Spre a-l rupe din partidul lui Petre Carp, Take Ionescu i-a făgăduit șefia partidului conservator după moartea sau după retragerea lui Cantacuzino.

Am povestit cum într-o noapte cei cinci șefi de culori ai partidului conservator l'au proclamat... Kronprintz.

Generalul era inteligent și activ, însă nu avea inteligență politică și nici cultura generală a omului politic. Moartea lui n'a fost o prea mare pierdere pentru partidul conservator, de și ocupa în fruntea lui un loc de mână întâia.

— Q. grevă la universitate!

De astă dată greva nu este a studenților, — cum se întâmplă — dar este a profesorilor. În urma prezentării unui proiect de reformă a învățământului superior, de către d. C. Disescu ministrul învățământului, profesorii universitari au procedat la o întinsă acțiune de protestare, urmată de grevă.

Senatul universitar s'a întrunit sub președinția lui C. Demetrescu-Iași, rectorul. Au fost de față profesorii: Chirițescu și Cornoiu dela teologie; Valerian Urseanu și C. Nacu dela drept; Toma Ionescu și Petrini-Galați dela medicină; Pangrati și Voinov dela științe; Bogdan și Onciul de la litere.

Au votat pentru grevă șase profesori, au votat contra dr. Toma Ionescu și Chirițescu; s'a abținut Cornoiu.

Greva profesorilor universitari a fost hotărâtă spre a sili guvernul să retragă proiectul d-lui Disescu.

Au luptat cu mai multă tărie pentru grevă Titu Maiorescu înăuntrul universității și Nicu Filipescu în afară.

Dintre profesori, cel mai activ și hotărât susținător al

grevei a fost d. Emil Pangrati. D-sa a susținut că legea d-lui Disescu atinge autonomia universităților. D-sa a găsit și motivul grevei. Legea spune că **Senatul universitar poate suspenda cursurile în caz de turburări grave.** Or turburările sufletești provocate de proiectul de lege al învățământului superior, pot legitima greva.

— La Ateneu dirijează orchestra ministrului instrucțiunii marele Pietro Mascagni. Primul său concert simfonic l'a dat la 12 Februarie. Pe din afară a condus „Uvertura din Tannhäuser“, „Simfonia în do minor“ de Beethoven și mai multe lucrări personale.

— Criza politică se desvoltă.

Bătut din toate părțile, dar mai ales minat de intrigile dinăuntru, guvernul începe să se simtă zguduit.

Față de greva universitarilor, guvernul hotărăște să retragă proiectul de lege al învățământului, iar în ședința Camerei dela 16 Februarie, d. C. Disescu face declarația că, în înțelegere cu guvernul, retrage proiectul. Cu cinci minute mai înainte, legea fusese luată în considerație cu 82 bile albe contra 7 negre.

Aceasta era doar o manoperă.

Spre a nu se bănuî cum că între Cameră și guvern nu ar fi înțelegere deplină, legea n'a fost retrasă decât după ce a fost luată în considerare cu o mare majoritate. Aparențele erau salvate, guvernul, însă, nu.

În culise se operase mult.

D. C. Disescu era takist; prin urmare înfrângerea și umilirea lui nu dispăcea conservatorilor cantacuziniști.

Ca mai toate manifestațiunile publice dela noi, și mișcarea universitarilor era o acțiune politică: dela spate profesorii erau împinși de partidele respective. Dovadă votul din Senatul universitar. Au votat pentru grevă 6 profesori și anume: d-nii C. Demetrescu-Iași, Valerian Urseanu și Petrini-Galați liberali; d-nii Pangrati și Bogdan junimiști și d. Voinov socialist liberal. Au votat contra Toma Ionescu, takist și Chirițescu conservator; s'a obținut Cornoiu care nu era înscris în nici un partid.

De îndată ce guvernul a retras legea, greva profesorilor universitari a încetat.

După lungi tratative între cele două fracțiuni din guvern, cabinetul este complectat prin numirea unui succesor generalului Lahovary. În locul său la externe a trecut fratele său Ion Lahovary de la domenii, iar la acest departament a fost numit takistul doctor Istrati.

— În zilele acestea moare și președintele Camerei, Grigore Triandafil, un fruntaș și vechiu conservator.

În locul său este ales C. Cantacuzino-Pășcanu unul dintre vice-președinți, iar vicepreședinte, în loc, e ales d. Pavlică Brătășanu. Amândoi sunt takiști.

Takiștii au pus piciorul în prag și triumfă pe toată linia.

Cât timp Camerele au fost închise, cantacuziniștii erau cei mai tari fiindcă aveau șefia guvernului și majoritatea în cabinet, dar Camerele fiind deschise și Take Ionescu având majoritatea parlamentului pentru el, dictează acum condițiunile.

Dar baraca se prăbușea.

Primirea făcută lui Take Ionescu de către kaizerul Wilhelm a pus groaza printre conservatorii, tineri și bătrâni, cantacuziniști sau junimiști; de aceea lucrarea pentru fuziunea tuturor conservatorilor începe cu stăruință.

Cele din urmă evenimente parlamentare și victorii takiste, numirea d-lui Disescu la departamentul instrucției, cât și alegerea președintelui și vicepreședintelui Camerei, toți takiști — a lăsat cantacuziniștilor impresia că sunt în minoritate și că sunt la discreția lui Take Ionescu. Inferioritatea lor era demonstrată.

Takiștii complotau în secret. La adunările lor intime, cei mai îndrăzneți au pus pe față chestia proclamării ca șef al partidului conservator a lui Take Ionescu. S'a propus atunci ca majoritățile parlamentare să facă proclamarea. Dar Take Ionescu nu îndrăzne.

De și uns dela Berlin, îi era teamă. Pe regele Carol îl știa că-i este ostil, fiindcă odată spusese intimilor săi:

— *Neamțul nu mă vrea, dar am să-i silesc mâna.*

Regele Carol fusese informat despre vorbele acestea și nu uita. Bătrânii conservatori, ca și junimiștii, se foloseau de indiscrețiunile lui Take Ionescu și lucrau în umbră atât la palat cât și în sânul partidului.

Take Ionescu, cu toate marile lui calități intelectuale, avea două mari lipsuri, mai ales pentru un om politic: era fricos și vorbea prea mult. N'avea îndrăzneala loviturilor mari și nu-și putea ține limba. Acest din urmă cusur i-a făcut în viața politică mult rău. Cât despre lipsa de curaj, numai acestei infirmități se datorește faptul că, deși era bărbatul politic cel mai talentat, cel mai activ și cel cu mai multe cunoștințe în străinătate, n'a putut nici odată ajunge unde dorea.

Cu toată șovăiala lui Take Ionescu — căci nu se împotriva categoric — takiștii hotărăsc să puie piciorul în prag și să cucerească președinția Camerei cât și locul de vicepreședinte. Dacă Cantacuzino se va opune, să dea lovitura cu forța și să treacă peste el.

Cantacuziniștii sunt puși în curent. Cum fuziunea cu junimiștii nu era încă făcută — fiindcă tratativele erau deabia începute — ei s'au temut de o înfrângere în Cameră ; de aceea șeful a cedat la toate cererile lui Take Ionescu. Inșă cu aceasta, hotărîrea lui Cantacuzino de a se împăca cu junimiștii deveni definitivă.

Negociatorii i-au pus înainte viitorul urmașilor săi, au făcut apel la sentimentele lui de tată. I s'a spus că dacă Take Ionescu va ajunge șef al partidului, fii săi, cari au luptat împotriva lui cu atîta hotărîre, vor fi anihilați; dimpotrivă dacă va lua Petre Carp șefia, este sigur că, după Alexandru Marghiloman sau Nicu Filipescu, șef va fi proclamat fiul său cel mai mare.

Take Ionescu, din lipsă de curaj, a pierdut situația.

Nicu Filipescu se agita mult și lupta ca să hotărască pe Cantacuzino să cedeze lui Carp șefia partidului conservator, deși o veche rivalitate îl făcea să nu vadă cu ochi buni pe Marghiloman. Inșă pericolul cel mare, pericolul imediat, era Take Ionescu.

Răscoalele țărănești, care au izbucnit peste câteva zile, dela evenimentele pe care le povestesc, au grăbit soluția crizei din sânul partidului conservator.

Cum putea oare guverna un partid ai căruia frunțași erau mai mult preocupați de intrigile din sânul partidului și de ambițiile personale decât de lucrările departamentelor ?

Toți frunțașii, miniștrii în cap, erau mobilizați pentru războiul dinăuntru partidului ; fiecare veghea ca să-și apere pielea așa că nu mai putea avea capul liniștit pentruca să îngrijească și de trebile țării.

— Pe când în București se petreceau aceste fapte iar partidul liberal se pregătea să ia puterea, din Bulgaria vine vestea asasinării primului ministru Petcov. Acest asasinat — făptuit pe stradă pe când primul ministru, era însoțit de alți miniștri, — era în legătură cu agitațiile politice și balcanice care pregăteau evenimentele viitoare. De aceea la București asasinatul a produs emoție.

— Capitala României începe să sufere mai serios de pe urma Expozițiunei din Parcul Carol : scumpețea traiului.

În ziare apar primele articole purtând titlul : *Traiul se scumpește*. Acest neajuns nu împiedecă inșă lumea să petreacă iar numeroși artiști străini să dea reprezentațiuni.

Din rândul acestora am avut în iarna lui 1906—1907, pe violonistul Kubelik, pe dirijorul Mascagni, o trupă de operetă franceză la teatrul Liric, o trupă de operă franceză la teatrul Național, un cire rusesc, cirul Beketov în cirul Sidoli, în sfârșit pe marele pianist al nostru A. Boscoff.

Trupa de operă dela teatrul Național era de calitate inferioară, de aceea a dat naștere la scandaluri și la procese între unii artiști și impresar. Pe vremea aceea — de și Bucureștiul avea un public care știa să aprecieze pe artiști, totuș unii impresari aduceau trupe în care figura un artist sau o artistă de oarecare valoare, apoi complectau trupa cu ciurucuri culese de prin orașele de provincie.

Câte odată acești artiști, dacă nu plăceau publicului și acesta își manifesta nemulțumirea la spectacol, deveneau insolenți. Imi amintesc de un scandal petrecut în grădina Liedertafel.

Înainte de a fi primit clădirile actuale, locul și casa de astăzi din strada Academiei, numită Liedertafel, poseda o grădină măricică numită „grădina Stavri“. Aci se juca vara teatru. Într'una din veri juca o trupă de operetă franceză care, la un moment, nu plăcu publicului. Acesta manifestă ostil.

A doua seară directorul trupei — actor și el — apăru pe scenă cu un purcel la subțioară spunând :

— Cântă tu, căci vocea ta poate să placă mai mult publicului.

Și ciupind purcelul de ureche, acesta începu să guiteze ca un nenorocit.

Îndată a izbucnit un mare scandal în grădină iar câțiva domni din staluri săriră pe scenă ca să bată pe obraznic. Cu mare greutate poliția a putut astâmpăra scandalul.

În schimb n'a fost artist sau artistă mare în Franța și în Italia, — câte odată și artiști vienezi — care să nu fi jucat în București. În tot timpul cât țin minte, dela 1872 în jos, am văzut pe scena teatrului Național sau la Ateneu defilând cele mai mari stele ale artei : Ristori, Adelina și Carlota Patti, Rossi, Salvini, Coquelin cel Mare și cel mic, Sarah Bernard, Judic, Eleonora Duse, Ermete Novelli, Mounet Sully, Feraudy, Kubelik, Huberman, și atâți alții pe care memoria nu mi-i prezintă în această clipă.

Societatea bucureșteană dinaintea marelui război dela 1916—1918, avea un oarecare rafinament al clasei de sus manifestat, de predilecție pentru toate produsele civilizației franceze.

— Pe când frământările politice ocupau atenția și activitatea tuturor politicianilor, o știre de o mare gravitate cade ca un trăsnet : țărani din nordul Moldovei s'au răs-culat.

Răscoalele pornesc cu un caracter antisemit pe la sfârșitul lui Februarie.

Țărani se răscoală mai întâi în județul Iași, pe moșia Bădeni, apoi trec la Ceplenița și în Târgul Frumos. Oamenii

Din administrația arendașului Mochi Fischer sunt bătuți, conacul devastat și dat pradă focului. Un originar de pe moșia Flămânzi mi-a scris, însă, că răscoalele au început mai întâiu pe această proprietate, această moșie din județul Botoșani fiind atunci cea d'a doua din țară ca întindere. Cea mai mare era Jigalia din Ialomița. Proprietarul moșiei era principele Mihai Sturza, moșia era arendată lui Mochi Fischer și administrată de către fratele acestuia Abram.

Guvernul îngrijorat, căci răscoalele se întindeau, trimite la fața locului pe secretarul general al ministerului de interne, Petre Sfetcu, apoi sunt trimiși și jandarmi din București și trupe din județele învecinate.

La Botoșani prefectul Văsescu este antisemit declarat. Răscoalele se întind în județul Botoșani iar la București toată lumea politică este în fierbere. Partidele și oamenii politici caută acum să tragă foloase din mișcare.

George Cantacuzino, ministrul de interne, cheamă pe prefectul de Botoșani pe care îl muștră că nu l'a ținut în curent cu mișcarea. Acum primejdia a început să fie mare.

Prefectul răspunde că pentru Români nu e nici o primejdie.

Ministrul îi spune:

— Nu e vorba numai de Români ci de viața și siguranța tuturor locuitorilor țării.

Prefectul răspunde:

— Eu nu dau un suflet de creștin pentru un milion de jidani.

Primul ministru observă atunci prefectului cum că nu este în stare să menție ordinea, deci să tragă consecințele. Iar prefectul îi replică cum că nu-și dă demisia și așteaptă să fie destituit pe acest motiv.

Pentru înțelegerea acestei convorbiri, trebuie să lămurim că prefectul Văsescu era takist.

Take Ionescu, de când își pusese în gând să lașefia partidului conservator, lucra nu numai în parlament dar și în toată țara ca să-și atragă partizani, astfel că, în momentul acela, de și Cantacuzino era șef al partidului, șef al guvernului și ministru de interne, majoritatea prefectilor erau takisti.

Așa se explică de ce prefectul Văsescu a sfidat, precum am arătat pe șeful său.

O dovadă că mișcarea era cu caracter antisemit este și aceea că puține zile după izbucnirea răscoalelor, studenții universitari din Iași s'au pus în grevă. Motivul grevei era arestarea câtorva studenți acuzați că au fost printre autorii răscoalelor.

Se înțelege că răscoalele aveau și un motiv social și economic. După cum au dovedit însă faptele în urmă — modul de a opera al țăranilor, era identic cu felul în care au operat țăranii Ruși răsculați câțiva ani mai înainte. Adevărul este că vreo câțiva studenți Români, veniți din Basarabia, au fost dovediți printre instigatori. Patru dintre aceștia au fost arestați la Târgul Frumos.

La București oamenii politici din opoziție se agită. Presa liberală, pe lângă că atacă guvernul fiindcă n'a făcut nimic în favoarea țăranilor, tună împotriva trusturilor arendașesti și a tuturor acelor cari au acaparat marile întinderi de moșii.

În Moldova, cel mai mare arendaș este evreul bucovinean Mochi Fischer; de aceea presa liberală ataca cu violență pe arendașii evrei.

Ionel Brătianu interpelează în Cameră guvernul asupra răscoalelor și-l acuză că n'a venit cu o lege care să spargă trusturile arendașesti. Făgăduiește, în același timp, cum că partidul liberal când va veni la putere, va aduce o asemenea lege.

Primul ministru nu răspunde dar opinia publică este în contra acestor acapărări.

Petre Carp, însă, nu admite aducerea unei asemenea legi în momentele de față când țăranii s'au răsculat. Leacul — a spus șeful junimiștilor — ar fi mai periculos decât boala.

Aceste răscoale sunt exploatare chiar înăuntrul partidului conservator. Ziarul „La Roumanie” organul personal al lui Take Ionescu, acuză guvernul că nu a adus în cursul legislației, legile agrare făgăduite prin mesagiul tronului.

În acest articol ziarul takist lasă să se înțeleagă, destul de străveziu, cum că vinovatul principal este primul-ministru.

Guvernul, pentru a lua răscoalelor elementele cele mai viguroase și active, ordonă concentrarea tuturor rezerviștilor din județele răsculate. Tot la fel sunt mobilizați și milițieni.

Ziarul takist „La Roumanie” acuză pe profesorii universitari din București că au dat semnalul răscoalei în spirite cu greva lor recentă. Apoi acuză pe d. A. C. Cuza de la Iași, care, în calitate de profesor universitar, a agitat pe studenți cu un naționalism exagerat.

Știrile ce vin din Moldova spun toate cum că țăranii cer pământ. Mai întâi au cerut dela arendașii evrei pe unde au comis devastări, apoi au trecut și la proprietarii și arendașii români.

Răscoalele țărănești iau o întindere îngrijitoare — aproape toată Moldova este în flăcări — ba a trecut și în Muntenia, în județul Buzău.

La București, politicianii au pierdut capul. La Cameră circula tot soiul de știri exagerate și se fac tot felul de propuneri.

Comisiunea bugetară a Camerei a hotărât să numească o comisiune permanentă care să lucreze cu guvernul la legile agrare urgente.

În Cameră se agită formarea unui guvern de coalițiune, compus din fruntași ai tuturor partidelor, care să liniștească țara, și să realizeze reformele agrare.

Dar ce este mai urgent, este potolirea răscoalelor care acum amenință toate orașele. Țăranii, după ce au devastat Târgul-Frumos, sânt acum la bariera Iașilor vrând să intre.

La Botoșani țărani vor să pătrundă în oraș dar sunt opriți de armată. Țăranii atacă cu pietre, lemne și revolvere. Trupa răspunde și patru țărani cad morți.

Camera trece de urgență în secțiuni, alege un raportor și votează, în câteva clipe proiectul de lege pentru concentrarea rezerviștilor.

La Senat interpelează Dimitrie Sturza șeful liberalilor. Acesta arată că în Moldova două familii: Fișcher și Juster au acaparat cele mai mari moșii, pe care au impus țăranilor cele mai neomenoase condițiuni de muncă.

Trustul Fișcher și Juster plătește patru milioane arendă ceea ce reprezintă un capital de 80 milioane, iar întinderea de pământ ce exploatează este egală cu nouă județe ale țării.

În partidul conservator, continuă lupta între cele două fracțiuni — takişti și cantacuzinişti, — chiar și în aceste vremuri grele.

Dimitrie Sturza atacase guvernul că întrebuițează excedentele bugetare pentru cumpărături de palate luxoase în loc să le destine pentru îmbunătățirea stărei țăranilor.

Tocmai atunci Take Ionescu, în calitate de ministru al finanțelor, depusese proiectul pentru cumpărarea casei Verencescu, unde se află acum instalat ministerul industriei. Atacul lui Sturza îl lovea pe el. Când proiectul a fost adus la Senat, Mihail Bahtivan a făcut o puternică propagandă contra proiectului.

Presa publică știri, din ce în ce mai grave. La Băcău trupa a tras în țărani unde au căzut 14 morți. La Iași țărani au pătruns cu forța în oraș. Pretutindeni evreii stau baricadați prin case și țin prăvăliile închise.

La Cucuteni, unde majoritatea populației este ungurească, s'a întâmplat o ciocnire cu țărani români. Trupa intervenind, au căzut 30 ungureni răniți și patru morți.

La Bacău o nouă ciocnire cu armata, unde au căzut mai mulți morți.

În sfârșit răscoalele au trecut în Muntenia, și se apropie de Capitală. Acum toată lumea și-a pierdut capul. Guvernamentalii sunt cu totul aiuriți și nu mai știu la ce soluție să se oprească.

Guvernatorul Bucovinei telegrafiază la București că cete mari de țărani bucovineni, cuprinși de agitație, vor să treacă în Moldova spre a da ajutor țăranilor răsculați.

Pe de altă parte presa austriacă se ocupă cu multă stăruință de răscoale.

Ionel Brătianu fiind la Viena este interview-at de către ziarul „Neues Wiener Tageblatt“ asupra răscoalelor.

D-sa a spus că partidul liberal a ezitat multă vreme să înființeze casa rurală spre a nu deștepta la țărani poftă prea mari: acum însă, când partidul va veni la putere Casa rurală va fi înființată pe noi baze. Brătianu a acuzat toate guvernele care s'au succedat la putere în România, că n'au făcut nimic pentru țărani, criticând și modul sum sunt arendate moșiile.

Ziarul „Volksblatt“ scrie că Brătianu a fost chemat telegrafic la București.

O știre sinistă circula în Cameră.

Se spune că Austro-Ungaria, văzând proporțiile luate de răscoale și temându-se ca ele să nu ajungă în Ardeal și în Bucovina, a hotărât să treacă în România două divizii spre a potoli răscoalele.

La Cameră tot felul de știri zăpăcite. Unii deputați propun instituirea stării de asediu conform legii din 1864.

Din Teleorman vin la Cameră știri foarte rele. Se spune că Zimnicea a fost devastată de tot. La Roșiorii de Vede țărani dau năvală.

Toată lumea se așteaptă la cele mai rele urmări.

— Înainte de a povesti ceea ce a fost la Cameră în ședința istorică dela 13 Martie, să aruncăm o privire înapoi asupra faptelor petrecute.

Pe când în țară curgea sângele și luminau flăcările răscoalei și ale incendiilor, la București era o lume care petrecea.

Marele artist G. Feraudy dela Comedia franceză dădea reprezentații foarte mult vizitate.

La teatrul Național se întâmplă un scandal. Al. Davila directorul teatrului adusese o trupă de operă în regia sa personală, dar trupa fiind foarte proastă, publicul a ocolit-o așa că falimentul a urmat.

Într-o bună zi, publicul care trecea prin fața Teatrului Național vede o aglomerație de oameni foarte agitați. Oa-

menii — bărbați și femei — țipau, amenințau și erau foarte agresivi.

Ce se întâmplase ?

Erau gaștii, coriștii și muzicanții din trupa Operei defuncte, cari, nefiind plătiți de impresar, își cereau acum dreptul. Aceștia arătau că Davila le datorează 6000 lei și că acum nici nu voeste să-i primească spre a-și arăta reclamațiunile. Cu mare greutate poliția a putut potoli lumea.

— La Creditul Rural se face alegerea pentru noi membri în consiliu. În urma înțelegerii dintre liberali și conservatori, pe lista oficială figurau liberalul V. Misir și conservatorul N. Cantacuzino, fiul primului ministru. Dar unii membri din oculta liberală nu voiau cu nici un preț să fie ales fiul Nababului. O luptă aprigă se dă. Toți frații Brătianu vin la Credit și fac o intensă propagandă în favoarea listei oficiale și astfel d. Cantacuzino este ales. Dar este ales cu 1500 voturi mai puțin decât candidatul liberal.

— În mijlocul vârtoarei, adică numai cu câteva zile mai înainte de căderea guvernului, în partidul conservator erau cele mai copilărești preocupări.

Așa într-una din zile se întrunesc acasă la șeful partidului, șefii de colorii. Erau de față : Barbu Păltineanu șeful din roșu, Iancu Brătescu, șeful din verde, Petre Sfetescu, șeful din negru, I. Th. Florescu, șeful din albastru și Nicu Lahovary, șeful din galben.

Se pune în discuție grava (?) chestiune a șefiei electorale a Capitalei. Afacerea se regulase în familie. Gheorghe Cantacuzino — care voia să aibă în mână mașinăria electorală pentru ca să n'o acapareze Take Ionescu — propune pentru șefie pe fiul său Mihail Cantacuzino, primarul Capitalei. Dar Barbu Păltineanu se împotrivesc.

Barbu Păltineanu era takist, dar pe lângă tendința de a nu lăsa Cantacuzinistilor organizația politică a Capitalei, era și ambiția personală : vroia să fie el șeful. Luând cuvântul declară că nu poate aproba această numire.

D-sa declară că au venit vremuri când lumea nu mai poate primi aceste întâietăți datorite numai nașterii și combinațiilor politice. De și are toată stima pentru d. Mișu Cantacuzino, nuri poate primi șefia.

Bătrânul prim ministru, în fața acestei opoziții — împărțită și de alți șefi de colorii — declară că-și va da numai de cât hotărîrea. Eși din salon și trecu în camera de alături unde era adunată familia în mare complect. Acolo urmă sfatul.

Peste zece minute Iorgu Cantacuzino se înapoiază și

declară că, în fața obiecțiilor ce-i s'au făcut, a decis să ia dânsul personal șefia Capitalei.

Cei de față au rămas nedumeriți.

Aceasta însemna, în mod indirect, tot șefia lui Mișu Cantacuzino.

Iată cu ce fel de lucruri mici se ocupau conservatorii atunci când una din cele mai grave încercări străbătea țara.

Aceste scăderi ale guvernului și ale partidului conservator aduc desnodământul. D. Sturza e chemat la cârmă cu Ionel Brătianu la ministerul de interne.

Guvernul liberal se prezintă înaintea Camerei la 13 Martie.

Deputații din majoritate erau în mare fierbere și cei mai mulți deprimați. Deși guvernul conservator însărcinase pe trei miniștri — pe I. Lahovary, Take Ionescu și C. Dicescu — cu alcătuirea unui proiect de lege în contra trusurilor arendășești, nimeni în Cameră nu se mai gândea la asemenea lucruri.

La ora 2. Dimitrie Sturza apare.

Il întâmpină d. Pavlică Brățășanu vice președintele Camerei, care-i urează bun sosir ; apoi îl felicită pentru marea jertfă patriotică pe care a făcut-o primind să ia puterea în împrejurările atât de grele prin care trece țara.

Dimitrie Sturza răspunde că și-a făcut numai datoria și apoi cade imediat în mania lui religioasă care-l bântuia de câțiva ani.

Spune că toate se vor îndrepta dacă oamenii vor crede iarăș în Dumnezeu. Sfătuște pe toți să nu mai citească alte cărți care duc la pierzarea sufletului, ci să citească numai Evanghelia.

Sturza era în declin cu totul. Cudățenia lucrului era că, pe când Cantacuzino fusese înlăturat de la cârmă pentru motivul că era prea slab, în locul lui este adus Dimitrie Sturza omul a căruia slăbiciune mintală era acum notorie.

Sturza intră în incintă și este înconjurat de membrii majorității.

Ședința se deschide, Sturza, în cuvinte apocaliptice, face apel la toții Românii să se unească în fața mării primejdii ca să scape țara adusă până la marginea prăpăstiei.

Take Ionescu se scoală imediat.

Președintele Cantacuzino-Pășcanu fiind takist, Take Ionescu îi ceruse ca să-i dea lui cuvântul îndată după primul ministru, pentru ca să nuri ia înainte Ion Lahovary reprezentantul Cantacuzinistilor.

Take Ionescu rosti o cuvântare emoționantă declarând în numele majorității că va da guvernului întregul concurs.

„In împrejurările de față toți Români trebuie să ne dăm mâna pentru salvarea țării și să uităm deosebiri ce ne despart”.

Cuvintele lui Take Ionescu sunt subliniate cu aplauze zgomotoase întocmai ca și discursul primului ministru.

La cuvântul apoi Ion Lahovary din partea celorlalți conservatori și face o declarație identică.

Petre Carp vorbește cel de al treilea cerând și el ca legile guvernului să fie votate însă face rezerve asupra programului cabinetului.

Primul ministru ia din nou cuvântul și declară că nici odată în viața lui n'a fost mai emoționat. Mulțumește călduros celor trei oratori conservatori căci au dovedit că sunt mari patrioți.

Ese apoi din bancă și se duce direct la Take Ionescu, în ia amândouă mâinile și i le strânge afectuos în aplauzele furtunoase ale Adunării.

Strânge apoi pe rând mâinile lui Ion Lahovary și Petre Carp mulțumindu-le la fel, apoi se reîntoarce către Take Ionescu și-i strânge din nouă mâna.

Scena a fost foarte emoționantă dar n'a fost sinceră din partea tuturor actorilor.

Mai toți actorii principali ai evenimentelor de atunci au murit. Dimitrie Sturza, Gheorghe Cantacuzino, Emil Costinescu, Ion Lahovary, Petre Carp, Take Ionescu, Nicolae Filipescu, Titu Maiorescu, V. G. Morțun, Spiru Haret, Anton Carp, general Manu, Ionel Brătianu, Mihail Ferichidi, Al. Marghiloman, dorm astăzi somnul de veci. Dintre primele roluri de atunci nu mai sunt în viață de cât vreo trei-patru: Generalul Averescu, C. Disescu și poate încă unul.

Gheorghe Cantacuzino, șeful partidului conservator și fost șef al guvernului n'a asistat la ședință. A evitat, firește, să fie silit a vorbi al doilea după Take Ionescu. Acum majoritatea îi era prea ostilă. Mai ales din cauza versiunilor puse în circulație din partea takistilor cum că incapacitatea lui ar fi pricinuit alungarea partidului de la putere.

Ședința istorică dela 13 Martie a mai avut și alte incidente. Ionel Brătianu nu cunoștea pe Take Ionescu. După ce a vorbit Dimitrie Sturza, ministrul de interne s'a dus și el la Take Ionescu și i-a întins mâna: „Nu ne-am cunoscut dar trebuie să ne cunoaștem, fiindcă o să facem politică împreună”.

„Zioa de astăzi a dovedit că în țară sunt mulți patrioți și că printre cei dintâi ești dumneata”.

Take Ionescu i-a răspuns că nu și-a făcut de cât datoria. Și iar s'a cutremurat Camera de aplauzele Adunării.

Martori oculari ai scenei au spus că au văzut cameri plângând. S'a spus că și ministrul Germaniei, care se afla într-o lojă, ar fi plâns. Pot spune însă că asupra marelui public scena nu a produs o prea mare impresie, căci gesturile oamenilor politici sunt considerate în România numai drept manifestațiuni de oportunitate.

Numai discursul lui Petre Carp, care a luat fățiș apărarea mării proprietăți, a făcut vâlvă în rândurile proprietarilor și arendașilor. Trebuie să mai spun că graba conservatorilor proprietari de moșii, de a susține guvernul Sturza, era datorită mai ales spaimei de a nu pierde pământurile.

— Odată cu venirea guvernului liberal încep măsurile pentru potolirea răscloalelor.

Ministrul de finanțe depune în prima zi a prezentării guvernului liberal în fața parlamentului, patru proiecte de legi: a) pentru suspendarea taxei de 5 la sută pentru pătulele de rezervă; b) pentru suprimarea taxei pe vin; c) pentru revizuirea recensământului fiscal din 1905 în scop de a egala evaluarea proprietății mici și mari; d) suspendarea inamovibilității funcționarilor financiari.

Iar Ionel Brătianu prezintă următoarele proiecte: pentru suspendarea stabilității și inamovibilității funcționarilor polițienești și administrativi; pentru abrogarea examenelor de stabilitate și inamovibilitate; pentru prelungirea mandatelor consiliilor județene și comunale și a comisiilor interimare așa cum va crede guvernul.

Spaima făcuse ca acești oameni să piardă noțiunea realului. Firește, în împrejurările grele de atunci, nu era rău ca parlamentul conservator să ajute silințele guvernului liberal de a liniști țara, dar acest concurs trebuia dat cu discreție și pudoare. Din contra, la Cameră aveai impresia că te afli în fața unei majorități — după cum se spunea pe vremuri — de mameluci liberali, atât de sgomotos aplaudau acești deputați fiecare gest al miniștrilor.

La Senat este mai multă demnitate. Acolo majoritatea nu este takistă. Senatorii își dau seama mai bine decât deputații că guvernul profită de împrejurări și de groaza lașă a conservatorilor spre a se întări, ca partid la guvern.

Vin însă Take Ionescu, Ion Lahovary și Bădărău cari dau sfaturi și cer senatorilor să voteze toate legile guvernului. Senatorii refuză să voteze legea care suspenda stabilitatea și inamovibilitatea funcționarilor fiindcă-i pricep tendința. Față de stăruințele fruntașilor, ei sfârșesc prin a se supune.

La toate legile acestea este raportor d. Constantin Disescu. Un singur senator, d. C. Stoenescu de la Teleorman,

le combate făcând constatarea, foarte nemerită de altfel, că parlamentul conservator s'a transformat într'un parlament liberal.

Ministrul Spiru Haret redactează din prima zi un apel către preoți și învățători din comunele rurale. Apelul este semnat și de : Iosif mitropolit primat, Partenie, mitropolit al Moldovei și Sucevei, Atanasie episcop al Râmnicului și Noul Severin, Dionisie episcop al Buzăului, Conon, episcop al Hușilor, Gherasim, episcop al Argeșului și Pimen episcop al Dunării de jos.

Regele adresează o proclamație către țară, iar guvernul un manifest.

Dar pe când în parlament se petrec scene de duioasă înfrățire între partide, ziarul oficios al guvernului, „Voința Națională” publică un articol foarte violent împotriva fostului guvern conservator. Senatorii protestează cu vehemență.

— Imediat după căderea dela putere Gheorghe Cantacuzino convoacă majoritățile la Senat. Vin senatorii și puțini deputați.

Cantacuzino prevede liberalilor o scurtă guvernare și o revenire a conservatorilor întăriți și cu mai mult prestigiu. Comunică cum că a propus lui Sturza un minister de coaliție a tuturor partidelor, însă Sturza a refuzat sub cuvânt că un asemenea guvern ar fi căzut pradă neînțelegerilor.

Arată apoi că a propus și lui Carp colaborarea; Carp a primit; însă, prea târziu.

Refuzul lui Sturza avea, însă, o altă cauză destul de binecuvântată : avea făgăduiala regelui de a veni singur la putere. Cum ar fi primit deci o situație secundară de vreme ce era sigur că peste trei zile va fi primul ministru al țării ?

Situația devenind tot mai gravă, portofoliul războiului este încredințat generalului Averescu. Represiunea începe cu o vigoare extraordinară. Unele sate răsculate sunt bombardate cu artilerie.

Se constată că în capul răscoalelor se află preoți și învățători; aceștia sunt ofițerii țăranimii. La ministerul de interne vin rapoarte că printre țăranii căzuți se găsesc mulți preoți și învățători. Țăranii luptă cu tot felul de manopere.

La Olt — așa se raportează oficial la Cameră — câte doi oameni călări merg în capul răsculaților în haine țărănești, având pe piept portretele regelui și reginei, sunt încinși cu o eșarpă tricoloră și poartă câte un steag.

Lângă călăreți merg doi țărani, unul cu o tinichea cu vopsea roșie, altul cu vopsea neagră. Conacurilor unse cu roșu li se dă foc, cele unse cu negru sunt dărâmate.

La Cameră unii deputați acuză pe Take Ionescu cum că a provocat venirea liberalilor. Take Ionescu, cum se ivește în incintă, este înconjurat și i se cere să dea explicații. Take Ionescu e foarte iritat. El răspunde :

— Nu vă pot spune nimic acum, dar vă pot declara că nu mai era de suferit. De un an de zile un membru al opoziției era în guvern.

Situația devenind tot mai gravă guvernul cere Camerei să-i acorde starea de asediu, ceea ce Camera face subliniind cu aplauze frenetice.

La Senat, precum am spus, d. Const. Disescu a fost raportor la toate legile guvernului, căruia i-a dat cel mai cald concurs. A doua zi la Senat, Sturza se duce la d. Disescu, îi mulțumește și îi spune :

— Mi-ai plătit pe Watzman !

Ce era Watzman ?

Alpinist pasionat, Dimitrie Sturza se afla, în vara anului 1897 pe culmea alpină Watzman cu d. Disescu. Acesta făcând o mișcare greșită, era să cadă în prăpastie, dar Sturza îl prinse repede cu vigoare și-l aduse înapoi.

— În cursul represiunilor trei sate au fost distruse cu tunurile. Acestea sunt : Hădivoia, Vieru și Stănești din Vlașca.

Stănești este un loc istoric cu amintiri din timpul lui Mihai Vitezul. Aci, după o luptă dată între armatele române și tătare, a urmat un duel între hatmanul tătarilor și comandantul românilor Stroe Buzescu.

Compania pe care o comanda căpitanul Mareș la Stănești a fost degradată și ștearsă din controalele armatei fiindcă a lăsat ca ofițerii să fie atacați și grav loviți. Căpitanul Mareș n'a murit pe loc, cum se spusese, dar a rămas în stare gravă.

În București starea spiritelor e în surescitare.

Poșta refuză să transporte scrisorile de valoare pentru Gîltenia.

Valuta s'a înrăutățit dar ascultați, oameni dela 1929, în ce proporție : Cecul Londra s'a urcat de la 25 lei și 50 la 25 și 80; cecul Paris dela 100 și 70 la 102, etc.

Cartierele evreiești sunt în fierbere fiindcă se zvoneste că vor fi mișcări antisemite.

D. Iorga este acuzat că agită pe studenți. Dânsul nu e din casă, ci, în strada Buzzești unde locuiește, este înconjurat de o gardă de studenți care-l păzesc zi și noapte.

Foarte mulți, mai ales evrei, vin la prefectura poliției să ceară pașapoarte pentru familiile lor de oarece în Capitală n'ar mai fi în siguranță.

Pe străzile Capitalei încep să circule convoiuri de țărani arestați. Un furgon cu soldați din Vlașca, regimentul 10 artilerie, aduce mulți țărani legați cot la cot cu funii. Se văd mulți moșnegi cu bărbile albe.

Câteva sate sunt bombardate și în Dolj, printre care marele sat Băilești.

La Stănești țăranii au folosit telefonul. După uciderea locotenentului Nițulescu și rănirea gravă a căpitanului Mareș, țăranii s'au dus la primărie să audă la telefon ordinele date de autorități. În adevăr, au auzit ordinele date ca comunele Stănești, Hudivoaia și Vieru să fie bombardate. Îndată s'a dat alarma și locuitorii s'au refugiat în cătunele Ghizdarcu și Bălanu.

A doua zi săteanul Stoica Iorga s'a dus călare la Giurgiu ca să afle când sosesc tunurile. Repede s'a întors și a vestit lumea.

Satul Stănești a fost bombardat câteva ore, astfel că absolut toate casele au fost distruse, afară de școală și biserică. În sat nu mai erau decât două femei bătrâne care s'au refugiat în tinda bisericeii.

Gheorghe Panu publică în *Săptămâna* sa un articol asupra răzcoalelor intitulat : „Invățăminte”. Panu scrie :

„Răzcoalele sunt datorite multor cauze economice, morale, culturale și politice.

„Răzcoalele țărănești, pe lângă altele, au și următoarele cauze : Am neglijat de a face educația politică a țăranului.

„Ba ceva mai mult, am făcut totul ca să întârzie această educație.

„Ca consecință a ideii de mai sus, am lăsat rolul de educatori, pe care era datoria noastră să-l avem, agitatorilor de meserie, energumenilor și derbedeilor.

„Iată adevărul”.

Primul ministru acordă un interview unui ziar arguresc asupra răzcoalelor, în care spune :

— N'am crezut că voi vedea ca om bătrân asemenea orori. Scumpa mea patrie este paralizată pentru timp de 30 de ani.

„Cu inima grea m'am decis să iau guvernul în speranța că voi putea restabili liniștea în timpul cel mai scurt. Neîncredința poate fi reprimată numai cu energie.

„Pagubele trec de 300 milioane lei”

Bine înțeles, Sturza exagera fiind sub impresia evenimentelor.

— În timpul acesta marea artistă Eleonora Duse da reprezentanții în București, dar din cauza evenimentelor e nevoită să renunțe.

După ce a fost primită în audiență de regina Elisabeta, a trimis următoarea telegramă impresarului Feder :

„Cu cea mai mare părere de rău, recunosc că trebuie amânată pentru vremuri mai bune urmarea reprezentațiilor noastre.

Cu durere și mâhnire părăsesc țara dv. atât de trist încercată în acet moment.

Păstrați-vă rog, urarea adâncă și sinceră a unei inimi care speră în liniștea țării d-voastră.

„Eleonora Duse”

Cu toate acestea Bucureștii petrec. Deși suntem în răzcoale și în postul Paștelui ziarele publică anunțul teatrului Edison cum că în fiecare Duminică și Joi este bal mascat !..

Iar la Eforie lucrează cinematograful Pathé cu teatrul de marionete. După cum la circ sunt lupte și alte exhibiții.

— Take Ionescu sfătuiește pe toți amicii săi politici să nu mai facă politică o bucată de vreme, să dea peste tot concursul administrației, iar acei conservatori cari ocupă funcțiuni să le păstreze dacă li se va cere aceasta. „Politică vom face mai târziu”, a spus dânsul.

— În ziua de 22 Martie moare Vasile Lascăr unul dintre cei mai de seamă fruntași ai partidului liberal. Lascăr a murit de boala lui Bright complicată cu o boală de inimă.

El a fost o strălucită podoabă a partidului liberal, avea multă cultură și mari calități de om de stat.

— Ziarele aduc o știre de senzație. La societatea agrară s'a ținut o întrunire a proprietarilor mari. Acolo Petre Carp, drept recompensă pentru părerile exprimate în Cameră în favoarea proprietarilor, a fost proclamat președinte.

Carp a primit președinția și a spus proprietarilor că datoria lor este să facă politică în acele momente, adică să dea indicații cum să se rezolve chestiunea țărănească. Carp, spune presa takistă, s'a pus în fruntea partidului marilor proprietari fondând astfel un nou partid.

Deși Take Ionescu sfătuisese partizanii să nu facă deocamdată politică, tocmai contrariul se întâmplă. Al. Bădărău, de îndată ce a ajuns la Iași a luat inițiativa unor călătorii prin orașele din Moldova pentru formarea de comitete.

La București, cantacuziniștii, puși în curent, răspund. Un comunicat apărut în ziarul „Conservatorul” desaproabă acțiunea lui Bădărău, ceea ce îndispune pe Take Ionescu socotindu-se direct atins.

Dar tratativele pentru facerea fuziunii urmează stăruitor, cu toate predicile puse atât din partea liberalilor cât și din partea takistilor.

Un conservator intransigent care în totdeauna a fost adversarul fuziunii, este generalul Manu. El declară că dacă se face fuziunea cu junimiștii, se va retrage din politică activă.

Take Ionescu este și el ostil fuziunii dar simulează și nu declară nimic. Când cu câteva zile în urmă, a spus la Cameră că, de un an de zile, un membru al opoziției era și lucra în guvern, a voit să facă aluzie la Nicu Filipescu care influența pe miniștrii cantacuziniști și pune a lui Take Ionescu toate bețele în roate.

Greutatea era dinspre Cantacuzino, care trebuia hotărît să renunțe la șefia partidului în beneficiul lui Carp. Dar în urma răscoalelor țărănești și a căderii sale dela putere, Cantacuzino a înțeles că și-a jucat ultima carte.

Ceeace l-a hotărît, mai ales, ca să se retragă dela șefie a fost atitudinea majorității față de el. A doua sau a treia zi după plecarea dela putere, a convocat la el acasă pe parlamentari, dar aceștia, nu numai că n'au voit să se ducă, dar au și exprimat nemulțumirea lor prin cuvinte aspre. După două sau trei convocări zadarnice, parlamentarii au fost poștiți la club.

În sfârșit fuziunea se face și următorul comunicat este publicat în ziarele partidului:

„În fața grelelor împrejurări prin care trece țara în urma răscoalelor țărănești, și față de pericolul social care o amenință, subsemnații ne-am înțeles să facem concentrarea conservatoare menită a apăra interesele superioare ale țării, periclitată prin propaganda socialistă care a zdruncinat temeliile ordinii sociale“.

„Spre acest sfârșit, a rămas stabilit între noi că d. P. P. Carp este, de acum înainte, însărcinat cu direcțiunea partidului conservator“.

G. CANTACUZINO P. P. CARP

În comitetul executiv al partidului fuzionat sunt desemnați: P. Carp, Gheorghe Cantacuzino, Titu Maiorescu, Ion Lahovary, Take Ionescu, Alexandru Marghiloman și Nicu Filipescu.

Generalul Manu, de îndată ce fuziunea a fost declarată, a trimis o scrisoare lui Gheorghe Cantacuzino prin care îi făcea cunoscut că nu va întreprinde nimic împotriva actului consumat, va rămâne numai, de aci înainte, spectator pasiv în politică.

Al. Marghiloman și Take Ionescu sunt însărcinați să lucreze la organizarea noului partid în toate județele.

— Să vedem acum care este situația în țară. Răscoalele au fost potolite, dar ceiace a urmat a fost cu mult mai groaznic decât ceiace a fost în toiul revoltei.

În timpul culminant al răscoalelor, unii țărani au săvârșit cruzimi neînchipuite. La multe moșii au prins pe proprietari, pe arendași sau pe oamenii lor de serviciu și i-au bătut și schingiuit îngrozitor. Apoi au dat foc conacurilor, magaziiilor cu grâne, grajdurilor, etc. Cailor mai de preț le-au scos ochii. Acolo unde erau femei și fete tinere, le-au necinsit chiar sub ochii bărbaților sau ai părinților terorizați.

Foarte mulți proprietari și arendași au fost sărăciți cu desăvârșire. Pagubele generale au fost foarte mari.

Generalul Averescu, de îndată ce a luat ministerul de războiu, a studiat situația și a întocmit un plan cu care țărani răsculați trebuia să fie încercuiți de trupe iar Capitala să fie apărată de o incursiune a bandelor răscolate.

Deși în București neliniștea nu încetase, totuși, după o săptămână lumea începe să prindă mai multă încredere. Capitala se umplea de fugăriții de pe moșii. Arendașii și proprietarii cu familiile lor, toți cei cari au putut scăpa cu viață, au inundat Capitala. Hotelurile erau pline, prin cafenelele din centru nu vedeai decât proprietari și arendași fugăriți de pe moșii. Toată această lume surescitată și nenorocită, marea panica în București.

Dar planul generalului Averescu potoli răscoalele repede. Masse mari de țărani erau înconjurată, toate liniile de retragere le erau tăiate așa că erau reduși să capituleze.

Ceeace a urmat răscoalelor a întrecut în cruzime chiar faptele țăranilor beți cari au atacat conacele.

Armata s'a dedat la adevărate atrocități care a revoltat chiar pe ministrul instrucțiunii Spiru Haret. Rapoartele lui către rege sunt acuzațiuni zdrobitoare pentru cei cari au comandat aceste dragonade.

Lupta între trupele înarmate cu puști și cu tunuri și țărani înarmați cu ciomege, furci și lopeți nu putea fi lungă. Forța superioară a învins dar nu s'a mulțumit cu atât.

S'au făcut execuțiuni în masă.

Țărani dezarmați, unii cari nici n'au participat la răscoale au fost deținuți, prinși și împușcați. Era destul ca un arendaș sau un funcționar de pe vreo moșie să aibă pică pe un om și să-l denunțe pentru ca acesta să fie prins și executat sumar fără nici o judecată.

Când țărani erau prinși în grupuri mari erau înconjurați, legați, apoi erau puși pe două rânduri la marginea șoselelor și împușcați.

S'a citat cazul unei trupe de cavalerie care a omorât astfel un grup de țărani, apoi soldații au mai tras câte o salvă în cei căzuți și, în sfârșit ofițerul a descălecat și a mai tras câteva gloanțe în capetele celor cari mișcau.

Intr-o comună un țăran și cu soția erau închiși în casa lor, un funcționar dela primărie l-a denunțat și a obținut un tun cu care să-i dărâme casa. La somațiile făcute, omul și soția n'au voit să iasă. Atunci s'a tras un proiectil asupra casei dar cei dinăuntru n'au fost atinși. S'a tras un al doilea proiectil iar cei dinăuntru au scăpat iarăș. Atunci femeea s'a putut furișa afară și a scăpat. In urmă funcționarul a pătruns în casă și a ucis cu două focuri de revolver pe țăranul împotriva căruia avea o ură personală.

Presa independentă din București e plină cu aceste spăimântătoare cruzimi care au trimis în pământ aproape 11.000 de oameni.

În București, însă, opinia publică este aproape unanimă împotriva țăranilor. Lumea ține minte numai despre cruzimile acestora, actele de represiune, însă, asasinatelor individuale și în masă nu o mișcau, fiindcă le considera ca niște drepte și inevitabile măsuri de represiune.

Liberalii, stăpâni pe situație, tari de încrederea regelui și de acordul partidelor, caută acum să se consolideze la putere. Partizanii reclamă cu glas tare dizolvarea parlamentului și alegeri nouă. Dar guvernul nu este înțeles asupra acestei chestiuni. Pe când Sturza este de părere ca alegerile să nu se facă decât la toamnă când spiritele se vor mai potoli, Ionel Brătianu, Emil Costinescu și V. G. Morțun pretind ca dizolvarea să se facă chiar imediat iar alegerile generale să fie făcute în cel mai scurt timp.

Aceștia din urmă pretind ca fuziunea conservatoare care a întrunit pe toți membrii familiei, a creat un partid puternic care peste 6 luni poate să fie primejdios, mai ales din cauza marilor simpatii dobândite de Carp printre marii proprietari.

Interesul partidului liberal, spuneau Brătianu și ceilalți, este să facă alegerile mai înainte de constituirea comitetelor fuzionate în toată țara. Alegerile, în interesul partidului liberal trebuiesc făcute acum când opoziția este încă dezorganizată.

Și de acum înainte va începe în partidul liberal lupta între cadrele vechi și cadrele noi și lupta pentru înlăturarea lui Dimitrie Sturza de la șefia partidului.

— Fuziunea celor două partide conservatoare, a provocat

următoarea scrisoare a generalului Gheorghe Manu, trimisă lui Gheorghe Cantacuzino.

D-lui G. Gr. Cantacuzino

Șef al partidului conservator

Față cu tendințele noi de compozițiune politică și de activitate conservatoare ce observ că dobândesc, din ce în ce, o mai mare preponderență în sânul partidului conservator, tendințe care nu sunt împărtășite de mine, cred că nu mai pot lua parte printre membrii Comitetului partidului Conservator.

Generațiunea mai tânără, care a hotărât asupra acestor tendințe urmează a lua și răspunderea viitorului.

Prin urmare rămânând membru al partidului conservator, eu mă retrag, însă, din sânul comitetului diriguitor și-mi reiau locul de observator, fără nici-o obligație față de deciziunile comitetului.

Primiți, etc.

General G. Manu

În aceeași zi fiul mai mare al lui Gheorghe Cantacuzino a publicat un articol în care a spus că, indiferent cu ce jertfe s'a făcut fuziunea, cel mai important lucru este că s'a îndeplinit visul conservator.

Acest articol a fost interpretat în diferite feluri întrucât jertfa o făcuse totemai tatăl lui Mișu Cantacuzino.

Este adevărat însă, că printre condițiunile fuziunii era și aceea ca Mișu Cantacuzino să aibă un portofoliu în cel dintâiu cabinet Carp

— Miercuri 16 Aprilie d. inginer Anghel Saligny este ales președinte al *Academiei Române*.

— Joi la 26 Aprilie guvernul citește la Cameră decretul de dizolvare a Corpurilor legiuitoare. Nouile Camere sunt convocate pentru 7 Iunie. Alegerile vor începe în zioa de 20 Maiu cu colegiul I de Senat.

Conservatorii se întrunesc și numesc comitetul lor electoral compus din : G. Cantacuzino, Take Ionescu, Al. Marghioloman, C. Olăhescu, N. Filipescu, I. Lahovary, C. Disescu, dr. Istrati și D. Greceanu.

Din acești nouă, astăzi, la 1929, nu mai trăiește decât unul, D-l C. Disescu.

— În ziua de 30 Aprilie moare *Frédéric Damé*, doctor în litere și ziarist de mare activitate. Venit în țară în timpul războiului din 1877-1878, a colaborat la mai multe ziare franceze și române. Când a murit era directorul ziarului takist *La Roumanie*.

Frédéric Damé a colaborat și la un dicționar, și a dirijat un ziar umoristic scris în limba franceză. A murit de pneumonie la vârsta de 58 ani.

— În sfârșit alegerile generale pentru parlament se fac. La colegiul I de Senat, din 60 senatori, opoziția ia 9 locuri dar și acestea, mai toate tolerate de guvern care n'a opus contra candidaturi liberale. Liberalii câștigă 43, iar balotagii sunt 8.

La colegiul 2-lea de Senat nu-i ales decât un singur opozant, d. C. Disescu la Teleorman.

După balotagiu opoziția are la Senat 15 reprezentanți și anume: Titu Maiorescu, G. Gr. Cantacuzino, C. Disescu, Al. Bădărău, Petre Missir, C. Arion, Pavel Brătășanu, Toma Cămărășescu, C. Olănescu, I. C. Grădișteanu, Eugen Ghica-Comănești, Petre Cantili, Cantacuzino-Pășcanu, Theodor Cincu și general Telean.

La colegiul I de Cameră sunt aleși 8 opozanți; la colegiul al II-lea unul singur Nicu Filipescu la Vaslui și fără contracandidat din partea liberalilor.

Ca fapt semnificativ a fost alegerea, pentru întâia oară în parlament, a d-lui Nicolae Iorga, ales la colegiul al 2-lea de Iași cu 1157 voturi, iar d. A. C. Cuza a rămas în balotagiu cu 927 voturi.

La colegiul al doilea la Iași au fost aleși G. Mărzescu cu cele mai multe voturi, — 1536; al doilea d. C. Stere cu 1208, D. Iorga a ieșit al patrulea.

La colegiul al III-lea nici un opozant nu reușește.

În aceste alegeri, aproape n'a fost luptă, de oarece candidații opoziției cari au fost aleși, au fost toți în cartel cu guvernul, adică au fost tolerați de guvern care nu le-a prezentat contra candidații. Guvernul a lăsat să iasă numai pe frunțașii de mână întâia ai opoziției, toți ceilalți au fost comătuți și n'au putut pătrunde în Camere.

Dacă de obicei alegerile s'au făcut întotdeauna în România cu presiunile administrației, de rândul acesta s'au făcut și cu complicitatea opoziției.

La cameră n'a putut pătrunde decât un număr de opozanți și mai restrâns ca la Senat, anume: Petre Carp, Al. Marghiloman, Take Ionescu, Nicolae Filipescu și încă câțiva.

Luptele politice nu sunt dârze câtăva vreme fiindcă partidele se socotesc legate încă prin pactul dela 13 Martie, când, în fața marelui primejdii a răscoalelor țărănești, și-au dat mâna spre a forma un bloc în fața inamicului.

Inamicul era: *țaranul*!...

Dar în curând semnalul luptei va fi dat, dar nu atât

între conservatori și liberali, cât între conservatori. Adică între Take Ionescu și ceilalți conservatori.

— Fostul mitropolit primat Ghenadie Petrescu a fost numit de către precedentul guvern conservator stareț al mănăstirii Căldărușani cedându-i-se și 200 hectare de pământ.

— O slabă satisfacție pentru Gheorghe Panu: omul eminent care n'a putut ajunge ministru într-o țară cu atât de puțini oameni de valoare, este ales vicepreședinte al Camerei.

— La 22 Iulie 1907 o știre dureroasă pentru români: marele artist Nicolae Grigorescu, pictorul cel mai mare al nostru, a murit.

Grigorescu a murit la Câmpina unde se dusesese să stea la un aer curat și dulce, fiindcă suferea de o pneumonie masivă împotriva căreia n'a putut nimic medicina. Până la ultima clipă a vegheat lângă el doctorul C. Istrati un bun prieten al său.

N. Grigorescu, născut în București în ziua de 15 Maiu 1838, a murit deci la vârsta de 69 ani.

După terminarea studiilor liceale a intrat ca ucenic la un zugrav de biserică, apoi la 1859 a plecat spre Paris. În drum se opri la mănăstirea Agapia pe care o zugrăvi spre a-și face bani de drum.

La 1861 era în Paris unde intră la școala de bele-arte. La 1863 s'a reîntors la București.

Nici un pictor n'a lăsat după el atâtea pânze.

Cităm dintre cele mai însemnate: *Țiganca*, *Carul cu boi*, *Portretul generalului Năsturel Herescu*, *Cortul Țiganilor*, *Un transport de munițiuni*, *Defilarea prizonierilor turci pe dinaintea regelui Carol I*, *Napoleon al III*, *Evreul cu găscă*, *Justiția divină urmărind crima*, *Interiorul reginei Elisabeta*, *La gura sobei*, *În pragul ușei*, *Case din Telega*, *Torcând*, *Întoarcerea dela muncă*, *La gura hornului*, *Doftana*, *Care cu boi*, etc. etc. etc.

Grigorescu a fost pictorul țărânilor, patima lui artistică era îndreptată către câmp și sate, către ogoare și muncitorii lor, către această viață viguroasă care este toată poezia naturii.

— Odată cu venirea la putere a liberalilor, din partidul cărora fac acum parte și foștii frunțași socialiști: V. G. Morțun, Al. Radovici, dr. Radovici, G. Diamandy, I. Nădejde, etc. o serioasă mișcare socialistă începe în țară. Această mișcare luând proporții, guvernul expulzează pe doctorul Rakovsky, acuzat că este unul dintre cei mai periculoși agitatori.

— La 10 August guvernul a publicat decretul de amnistie pentru toți cei implicați în răscoalele țărănești. Cu acest

prilej a fost liberat din închisoarea Văcărești d. Vasile Cogălniceanu, fiul lui Mihail Cogălniceanu, marele nostru om de stat. D. Vasile Cogălniceanu era arestat ca agitator al țărănilor.

— O bună știre din Ardeal.

La jumătatea lui August s'a făcut o alegere la Beiuș pentru un loc de deputat în Camera dela Budapesta. După o luptă crâncenă, doctorul Vasile Lucaciu, marele luptător al românilor, a fost ales cu 1717 voturi, contra candidatului ungurilor, Arpad Cardos, care n'a putut întruni decât 914.

— La 25 August iarăși o știre foarte dureroasă pentru români, marele B. P. Hașdeu s'a stins și tot la Câmpina, unde, cu câteva zile mai înainte, și-a dat obștescul sfârșit marele pictor Grigorescu.

Hașdeu s'a născut la anul 1836 la Hotin, în Basarabia. A murit, deci, la 71 ani.

Studiile și le-a făcut la Universitatea din Harcov, apoi a intrat în armată și a fost în regimentul de hūsari Radeșki. După războiul Crimeei, la care a participat, a eșit din armată și s'a stabilit la Cahul.

Trecând în România s'a stabilit la Iași, unde a fost numit profesor la Universitate și bibliotecar.

La 1876 a fost numit director al arhivelor statului din București, post pe care l-a ocupat până la moarte, iar la 1878 a fost numit profesor al catedrei de filologie.

Hașdeu a scris de toate: filologie, istorie, piese de teatru, a fost și ziarist, a fost și literat. Și în toate direcțiunile a fost un om de mână întâia.

Nu avem intenția să facem aci biografia lui Hașdeu, nici să amintim tot ce a scris, căci ne-ar lua prea mult spațiu. Operele capitale ale lui sunt:

Psaltirea românească dela 1577 a diaconului Coresi.

Cuvinte din bătrâni, operă de filologie.

Etimologicum magnum Rumaniae.

Către sfârșitul vieții s'a dedat la spiritizism și a scris *Sic Cogito*.

Către această înclinare l-a împins moartea iubitei sale fiice Iulia căreia i-a clădit un templu și un cavou și cu care se întreținea de atâtea ori în misterioasa singurătate, prin intermediul spiritelor.

Hașdeu a fost înmormântat în București, la cimitirul Bellu. Au vorbit din partea Academiei și a facultății de litere Onciul și I. Bărbulescu din partea Universității.

— La 26 August s'a deschis primul congres internațional de petrol în sala Ateneului. Prezidează d. Anghel Saligny. Delegații străini sunt încântați de organizare. Profesorii

Engler și Hoffer declară că nicăeri petrolul n'a fost mai bine studiat din punctul de vedere științific ca în România. Delegatul american a declarat că acest congres din România este întâiul adevărat congres al petrolului.

Inaugurarea a fost foarte solemnă și impunătoare.

Discursul primului ministru Dimitrie Sturza a fost foarte ascultat căci era un discurs competente.

Acesta este al 3-lea congres internațional de petrol. Cele d'întâi două s'au întrunit la Paris și la Liège.

În programul congresului găsim următoarele secțiuni:

- 1) Geologie, explorațiune și exploatarea petrolului.
- 2) Chimia și tehnologia.
- 3) Legislație și comerțul petrolului.

Înainte de deschiderea oficială a congresului au fost în zilele de 5, 6 și 7 Septembrie excursiuni în principalele centre petrolifere ale României. Congresul a durat dela 5 până la 13 Septembrie în București, iar în zilele de 14 și 15 la Constanța.

Biroul definitiv al congresului a fost astfel compus:

Președinte: d. Anghel Saligny.

Președinți de secțiuni: d-nii dr. Mrazec, Edeleanu și C. Alimănișteanu.

Vice-președinți generali:

GERMANIA: D-nii Car, Engler, Beischlag, Feindl, Wiccholhaus, Herman și Hebbe.

AUSTRIA: D-nii Hoeffler, Riedl, Riedenstein, Em. Tiotze și Aug. Joravskik senator.

BELGIA: D-l Louis Desjardin.

STATELE-UNITE: D. David Day.

FRANȚA: D. Alexis Aron.

ANGLIA: Sir Fortescul Flawery.

OLANDA: D. Alex. London.

UNGARIA: D-nii N. Caster, Locay, Ioseph Tomka de Tomkabraza și Roth Toledy.

ITALIA: D-nii Enrico de Camerana, Hugo Cattanea și V. Viŕlayechia.

ROMANIA: D-nii Gr. Ștefănescu, Sabba Ștefănescu și M. Drăghiceanu.

RUSIA: D-nii C. Gulsan, Arnold Feigl și N. Andrusoff.

SERBIA: D. M. R. Miloshevici.

SUEDIA: Dr. Albert Warner Cronquist.

Vice președinți de secții:

GERMANIA: D-nii S. Bartoszewici, J. Holobeck, de Malachoski, Maceavey, D. Fanto, dr. Ladislav Szajnoka, L. Ayroczyński, R. Zaluzinski, și Iulian Niedwiesky.

BELGIA: D. François Nicolas.

BULGARIA: D. G. Zatarski.

STATELE-UNITE: D. M. A. F. Lucas.

FRANȚA: D-nii Papon de L'amaigné, Bordas, Saladin. Blazy și Paul de Longchamps.

ANGLIA: D-nii John Andershon, P. Dwarkowies și A. B. Thompson.

OLANDA: D-nii S. I. Wormaes, Hugo London, A. F. Delprat și Jean Koster.

UNGARIA: D-nii B. de Suyedy, Fr. Schofarzik, Iuliu Szadoki de Szadeszne.

ITALIA: D. Cesar Porro.

Programul împărțea astfel ocupațiunea celor 840 membri înscriși în congres:

5 Septembrie, vizitarea regiunilor Băicoiu, Țintea și Buștenari.

6 Septembrie, vizitarea Câmpinei și Poiana Vrancei.

7 Septembrie, Vizita la Gura Drăgănești și Moreni. Intrarea în București.

La orele 9 seara recepția la ministerul de externe.

8 Septembrie, deschiderea oficială a congresului în sala Ateneului ora 10 dim. După amiază vizitarea Expoziției, seara la parcul Oteteleşanu.

9 Septembrie, 2 ședințe; seara banchetul primăriei la teatrul Național.

10 Septembrie 2 ședințe.

11 Septembrie 2 ședințe.

12 Septembrie 2 ședințe; seara banchet la Asociația petrolistilor.

13 Septembrie ședință dimineața, după amiază încheierea congresului; seara banchet al ministerului de industrie.

14 și 15 Septembrie la Constanța.

Toate aceste date sunt de stil nou pentru înlesnirea congresistilor.

În timpul vizitei dela Constanța, 30 de membri ai congresului au vizitat regiunea petroliferă dela Bacău.

Lucrările congresului de petrol urmează în cea mai deplină ordine.

În seara de 27 August st. v., primăria Capitalei dă un banchet congresistilor în sala Teatrului Național.

Banchetul a fost prezidat de Dimitrie Sturza, care avea la dreapta pe general Manu, la stânga pe Morțun, în față pe d. Vintilă Brătianu, primarul Capitalei.

Au asistat următorii delegați:

D-nii Tietze, Hoeffler, Spiess, Obeke, Holde, Gunter, Minke, Dejardin Lamberechter, Consul Leis, Henry, Garro,

Camerana. Cattaneo, Colin, Evison, Simonis, Riedel V. Riedelstein, de Langchamps, Guyselin, Abelhelde dr. P. Schwartz Spiès, Șapira, Elias, toți consilierii comunali și reprezentanții presei.

D. Saligny citește telegrama regelui:

„Salut cu sinceră și vie satisfacție congresul internațional al petrolului venit în România și formulez cea mai vie urare ca lucrările sale să fie încoronate de succes asigurând astfel dezvoltarea uneia din cele mai importante bogății. Veți bine voi a exprima tuturor membrilor Congresului urările mele de simpatie și le veți ura bun venit în regatul meu”.

Toastează Dimitrie Sturza și d. Vintilă Brătianu.

Delegatul Galiției își exprimă admirația pentru progresele ce a văzut că a realizat România.

Delegatul Argentinei rostește o cuvântare foarte mult aplaudată în decursul căreia compară Bucureștii cu o damă italiană, dar îmbrăcată ca o pariziană. Urează ca industria petrolului să se naționalizeze tot mai mult.

D. Desjardin, delegatul Belgiei, bea pentru Dimitrie Sturza și pentru femeia română.

D. Gaster, fiul d-lui Gaster din București — care e stabilit la Londra — vorbește în calitate de delegat al Camerei de comerț londoneze. D-sa spune că în anul acela s'au ținut la Londra două conferințe asupra României, conferințe cari au avut răsunet, căci în Anglia crește mereu interesul pentru România. *Englezii consideră acum chestiunea terenurilor statului ca o chestiune politică și cred că e bine că tendința de a păstra aceste terenuri ca un tezaur național, a triumfat.*

D. Gaster a vorbit românește.

Au mai fost și alte banchete, unul oferit de ministerul domeniilor, altul de Asociația industriașilor de petrol, altul în Parcul Carol.

Cu toate laudele amabile adresate de congresiști, organizatorilor congresului, aceștia au rămas foarte nemulțumiți din cauză că, cea mai mare parte a zilelor a fost consacrată sărbătorilor și banchetelor, unde congresiștii erau datori să vie în frac.

Unul dintre congresiști a spus chiar: *„Am venit la congresul fracurilor. S'au ținut 70 de conferințe tratând despre chestiunile cele mai interesante, dar cine le-a putut discuta în termenul atât de scurt ce ni s'a acordat?”*

Pentru discutarea atâtor chestiuni de cea mai mare importanță, cari au atras pe cei mai de seamă savanți și specialiști din lumea întreagă, n'au fost consacrate decât 3 zile; toate celelalte au fost ocupate cu excursii, banchete și alte petreceri.

La acest congres limba franceză a fost aproape înlăturată. Căci cele mai multe discuțiuni au fost rostite în limbile germană și rusă.

Organizarea a mai păcătuit și prin aceea că membrii unei secțiuni nu puteau asista la discuțiile din celelalte secțiuni din cauza relei distribuii a orelor.

Conferințele au fost foarte interesante, dar și foarte puțin ascultate și aproape de loc discutate. Pentru atâta materie ar fi trebuit un număr mai mare de ședințe și mai puține petreceri. Apoi ar fi trebuit un număr de ședințe plenare în care toți congresiștii să fi putut participa la discuțiile urmate numai față de membrii secțiunilor.

Din desbaterile congresului și expunerile oficiale, s'a comunicat cum că la acea epocă erau investite în petrolurile românești următoarele capitaluri: *german* 74 milioane, *francez* 31 milioane, *olandez* 22 milioane, *român* 16 milioane, *italian* 15 milioane, *american* 12 milioane, *belgian* 5 milioane, *englez* 3 milioane, celelalte *diverse țări* împreună 6 milioane jumătate.

Nu putem afirma că acest al treilea congres internațional al petrolului a dat rezultate. Dovadă este faptul că cel de al patrulea congres nu s'a mai întrunit.

Înainte de închidere s'a ținut, la secția III, o ședință intimă și scurtă între d-nii Saligny, Dvorkovits, Spies, Antipa, Dobrescu, Dragu și încă vreo câteva persoane. Aci s'a discutat arzătoarea chestiune de a se ști dacă da sau nu se va constitui o comisiune internațională care să se ocupe cu organizarea congreselor internaționale ale petrolului cât și de rolul delegaților guvernelor cari, în general, se interesează foarte puțin de congresele petrolului. Se spune chiar că misiunea lor nu ar fi decât o partidă de plăcere.

Discuția a fost foarte insufletită, însă chestiunea a rămas fără soluțiune și așa va fi pentru foarte multă vreme.

Congresul s'a încheiat cu un banchet al ministerului de domenii dat la Eforie.

Un alt banchet, cel din parcul Carol, s'a semnalat prin originalitatea menuului. Iată-l:

MENU

Sigroine d'origine animale a restes d'Epioris.
Dysodilsiefer a injection d'asphalte et d'ozokerite.
Palaeoniscus bone de salse de Policiore.
Tranches de trepan bouilli mouillées de naphte espagnol
foncé aans un gres vert a huile lourde.
Nummulites au lampant 150 gr.
Anticlinal Neoarcheophetise, a coeur de tuf dacitique.
Couches bigarées, froisées, taillées, broyées a traces de petrole et d'eaux accides.

Vaseline polychroique sous o.
Schiste menillitique.
Dérivés lactés d'origine animale.
Origine de toutes les essences non petrolières.
Ragnons et concretionns sucrées.
Extrait de lignite.
Distillé de Bighead.
Gazoline de prune.
Petroleum de Campeni 200 m. de profondeur el ambre
liquide de Drăgășani.
Țifeu rouge de Dealu Mare.
Derives nitriques d'origine roumaine.
Eruptions en miniature a graves consequences au dela
de certaines limites.
Eaux juveniles bicarbonates.
 Acest menu se traduce astfel în limba franceză:
Consommé royal printanier.
Bouchées Princesse Marie.
Sterlet froid à la russe.
Jambon de Prague sauce madère.
Petits pois a la française.
Dindon veau truffé.
Salade verte.
Glace Boulevard.
Gaufrettes, fromages.
Café, liqueurs, bonbons.
Fine Champagne.
Tzuica et Mastic
Dragashani vieux.
Dealu Mare 1898.
Muscat.
Champagne Pommery.

— Pactul încheiat între partide nu durează mult; luptele de la un partid la altul reîncep.

Un motiv de înăsprire a relațiilor și un semnal al izbucnirii ostilităților îl dă ministrul instrucțiunii Spiru Haret care lovește în multe drepturi câștigate ale unora dintre profesori.

Acești profesori cum și toți profesorii conservatori convoacă un *Congres de protestare* în București.

La 28 August s'a întrunit acest congres al corpului didactic la Cercul profesorilor secundari din calea Victoriei.

Comitetul congresului e compus astfel:

Sabba Ștefănescu și C. R. Motru profesori universitari;
 N. Ionescu, I. Oțescu, N. Locusteanu, G. Nicolaevici și Badea Mangăru profesori secundari;

D. Cecropide și I. Ciocârlie, institutori.

Acest congres nu și-a putut îndeplini scopul pentru care fusese convocat. Congresistii s'au împărțit în două tabere; conservatori și liberali, și tot timpul cât a ținut ședința, a fost un scandal și un tumult îngrozitor.

La un moment dat, profesorul Christu Negoescu spune că așa cum se manifestă profesorii fac impresia că sunt cetățenii indignați de la 1888.

Personalitățile, vociferările, tumultul durează două ore. S'au ținut discursuri pe cari nimeni nu le auzea și s'au prezentat moțiuni fără nici un rezultat.

Biroul era compus numai din profesori conservatori ceea ce a provocat protestările și vociferările profesorilor liberali.

După ridicarea ședinței, profesorii liberali au rămas în sală și au constituit un alt comitet.

Scopul congresului era de a se protesta în contra hotărârii ministrului Spiru Haret de a anula un număr de numiri de profesori făcute de guvernul conservator.

— Deschiderea anului judiciar a dat prilej lui Scarlat Popescu, primul președinte al Curței de apel, ca să rostească iarăși o cuvântare foarte independentă dar agresivă pentru ministrul justiției.

Iată-i discursul :

„Din nenorocire la noi numirile în magistratură se fac după înclinațiunile politice ale candidaților, de aceea vedem magistrați cari merg cu iuțeala fulgerului, iar alții cari stau câte 14 ani în acelaș loc, cum se află un membru chiar în Curtea noastră.

„Ceeace mă surprinde, însă, și mai mult, este că în opoziție toți oamenii politici îmbrățișează cauza magistraturei; iar când vin la guvern toți sunt la fel, toți doresc o magistratură docilă, — o magistratură care să asculte de cuvântul lor.

„Să nu se uite, însă, că magistratura este a treia putere în Stat, că ea formează fundamentul țării și că va veni o zi în care ea va reclama drepturile și locul ei.

„Nu fac personalități ci acestea sunt numai constatări pe cari un magistrat, cu multă tristețe în suflet, le face.

„Cazul dela Teleorman e elocvent. Doi magistrați cari și-au făcut pe deplin datoria în timpul războaielor, au fost trimiși, unul într-un capăt al țării iar altul în celălalt capăt, fiindcă n'au înțeles să-și facă datoria așa cum au cerut guvernanții. Ei n'au voit să se plece la ordinele prefectului.

„Și pe când acești conștiincioși magistrați au fost mutați acolo unde ministru știa că ei n'au să primească, prefectul stă

neclintit la locul lui, deși acest prefect merita de mult să fie trimis înaintea instanțelor represive.

„Am crezut că procurorul general care e dintre noi, o să îmbrățișeze cauza magistraților. Din contră însă, el s'a dat de partea prefectului, deși făcând anchetă s'a convins personal de arestările ilegale, și de liberările nedrepte săvârșite de același faimos prefect.

„De ce a făcut toate acestea procurorul general? De oarece voia, fiind umil, să urce cu o zi mai înainte scara înaintărilor.

„Am fost cel dintâi care am susținut că procurorul general trebuie să fie delegat dintre membrii inamovibili ai Curței.

„Dar acum văd că m'am înșelat. Procurorul general luat dintre membrii Curței are calea de înaintare deschisă, de aceea își pleacă capul la comanda politicianilor...

„Am văzut și miniștri cari în timpul ministerului lor profesează avocatura deși la bară apar alți avocați.

„Anul acesta am avut mult de lucru cu alegerile. Măcar dacă prezența noastră ar fi o garanție pentru secretul votului! La Buzău — toate buletinele, le-am găsit însemnate. În Capitală am văzut alți oameni decât adevărații posesori ai cărților de alegători.

„Cred că aceasta s'ar putea remedia prin introducerea colegiului unic și prin alăturarea fotografiei la cartea de alegător.

Acest discurs a fost subliniat cu aplauze prelungite.

Cuvântarea atât de energică și atât de independentă a demnului magistrat a făcut o mare impresiune, mai ales fiindcă fie care vorbă a sa reprezintă un trist adevăr.

Acest demn și onest magistrat n'a plăcut nici o dată partidelor politice.

Imediat după rostirea acestei cuvântări s'a zvonit că Toma Stelian ministru de justiție va lua măsuri contra lui Scarlat Popescu. Știrea a produs aprindere la Palatul de justiție și printre avocați. Aceștia s'au mișcat și au prezentat d-lui Prim Președinte o adresă de felicitare semnată de 150 membri ai baroului.

Ministrul justiției s'a adresat Curței de Casație ca să se întrunească în secțiuni unite și să opineze ce pedeapsă să fie aplicată înaltului magistrat. Curtea de Casație se întrunește dar trimite ministrului răspunsul că înalta curte poate da hotărâri dar nu avize, aceasta neîntrând în căderile ei.

Ministrul, care, la un moment, era hotărât să aplice lui Scarlat Popescu avertismentul, când a văzut care este simțământul public, n'a mai stăruit.

— O comisiune parlamentară lucrează la alcătuirea proiectelor de legi — cu privire la țărani și răscoale.

La întrunirea Comisiei, Dimitrie Sturza anunță că guvernul va depune următoarele proiecte de legi:

1) *Invoelile agricole*; 2) *Casa rurală*; 3) *Monopolul cârciumilor la sate*; 4) *Asociațiile țărănești*; 5) *Reorganizarea judecătoriilor de ocoale*; 6) *Legea contra trusturilor arendașești*; 7) *Legea pentru arendările la țărani*; 8) *Lege pentru moștenirile țărănești*; 9) *Crearea de biurouri pentru muncile agricole*; 10) *Lege pentru despăgubirea devastaților*.

Apoi: a) *Revizuirea legii administrative*; b) *Reorganizarea jandarmeriei*; c) *O lege pentru pământurile petrolifere*.

Însfârșit Sturza a anunțat un proiect de lege pentru împărțirea în două a ministerului domeniilor. Unul: *agricultura și domeniile*; celalt: *industria și comerțul*.

Titularul noului minister a fost numit, mai târziu, Alexandru Djuvara, deși mai erau candidați d-nii Vintilă Brătianu și C. Stere.

— După o luptă crâncenă, cu Mișu Antonescu fostul decan, d. Const. Disescu este ales decan al avocaților din Ilfov.

— În București se răspândește o știre senzațională: colonelul Exarcu aghiotantul prințului Ferdinand, a fost găsit mort în baie.

Colonelul era căsătorit cu fiica baronului de Hert, nepoata prințului Dimitrie Ghica (Beizade Mitică).

Asupra acestei morți s'au vorbit multe în București.

— În ziua de 28 Octombrie s'a desvelit și inaugurat statuia lui Lascăr Catargiu.

Au fost de față: D. Sturza și I. Brătianu din partea guvernului; Scarlat Ferichidi, C. Petrescu, G. Liciu, C. Dâmboviceanu și Ciru Ecomu din partea Curții de Casație; Bălțeanu din partea Curții de compturi și toți fruntașii partidului conservator.

Au vorbit în următoarea ordine: George Cantacuzino președintele comitetului pentru ridicarea statuei; Vintilă Brătianu primarul Capitalei, Take Ionescu, N. Filipescu și Petre Carp șeful partidului.

Tristă coincidență. În ziua în care se inaugura statuia fostului șef al partidului conservator, înceta din viață soția sa Eufrosina Catargiu.

— Drept răspuns la proiectele de lege ale guvernului, Petre Carp ca șef al partidului conservator, a alcătuit alte proiecte de legi și anume:

1) *Reforma administrativă*; 2) *Reforma agrară*; 3) *modi-*

ficarea tocmelilor agricole și băncilor de stat, încurajarea pășunilor artificiale.

Reforma administrativă împărțea țara în șase provincii administrate de câte un guvernator. Guvernatorii aveau rangul de miniștri, astfel descentralizarea se făcea în sensul centralizării înăuntrul celor șase provincii.

În comitetul executiv al partidului, majoritatea era ostilă proiectelor. Take Ionescu s'a ridicat împotriva reformei administrative spunând că înființarea guberniilor va face să scadă mult prestigiul autorității centrale care, și așa, a slăbit foarte mult.

Ion Lahovary a combătut și el proiectele.

În cercurile liberale lumea e deasemeni în contra proiectelor lui Petre Carp sub cuvânt că n'avem destui oameni cari să ocupe posturile de guvernatori.

— Un scandal privitor la Azilul Elena Doamna izbucnește în public.

Ca întotdeauna, faptele sunt exagerate. Se spun atâtea și se fac așa de negre comentarii încât publicul începe să creadă cum că Azilul Elena Doamna este un loc de perversitate a tineretului.

După anchetele oficiale făcute, subdirectoarea și șase pedagoage sunt înlocuite. Se constată că o fetiță din cele mai tinere a fost pângărită de către portarul școlii.

Se fac însă eforturi mari ca scandalul să fie înăbușit. — La Teatrul Lyric marele artist Ermette Zacconi dă reprezentații. În „Moartea civilă“ a fost neîntrecut și a dat bucureștenilor câteva ore cari nu se pot uita.

În rândul spectacolelor avem la acea epocă:

1) *La Casino de Paris*, strada Regală; teatru de varietăți cu cabaret francez.

2) *La Sala Edison*: Cinematograful Oeser.

3) *La Cîrcul Sidoli*; „Lupte de dame, matchuri între d. Ștefan Constantinescu luptător român și d-ra Eliza Calter luptătoare austriacă, d. Pompliu Zaharescu luptător român și Dora von Guinton luptătoare germană“.

4) *La Eforie*: Cinematograful Pathé Frères.

ANUL 1908

— Odată cu venirea partidului liberal la guvern, partidul socialist începe să se misce cu mai multă vigoare. Acest fapt e datorit considerației că, mai mulți intelectuali socialiști trecând în partidul liberal, au dat socialiștilor asigurări că socialismul va fi lăsat să se desvolte în România.

Pe la începutul lui Ianuarie se ține în București al 3-lea congres social-democrat în România. În comitetele de conducere sunt aleși: în comitetul central: I. C. Frimu, secretar

al internelor, dr. C. Rakovski, secretar al externelor, M. Gh. Bujor, N. C. Georgescu și N. I. Ghetu.

Membri supleanți: Bastardo, St. Gheorghiu și D. Marinescu.

Cercul de editură socialistă: D. Marinescu, I. D. Păunescu și d-na P. Cornea.

Comisiunea pentru revizuirea și complectarea reformelor: M. Gh. Bujor, dr. C. Rakovsky, C. Dobrogeanu-Gherea, Moldovanu-Iași, Ion Sion și N. D. Cocea.

Precum se vede, viitorul fruntaș și diplomat bolșevic avea de pe atunci pasiunea politicii externe.

— La începutul lunii Ianuarie moare un scriitor de mare valoare, *Ronetti Roman*, autorul piesei „Manasse”.

S'a născut la Herța, în județul Dorohoi, din părinți săraci. Ronetti Roman era evreu. A murit la vârsta de 56 ani. O tristă coincidență: Ronetti Roman se însurase în ziua de 7 Ianuarie și era hotărât ca în anul 1908, când împlinea 25 ani de căsătorie, să-și serbeze aniversarea. În aceeași zi de 7 Ianuarie a murit.

Tânăr încă, a fost secerat de arterio-scleroză și boală de inimă.

— Înțelegerea între guvern și partidul conservator urmează încă. În baza acestei înțelegeri, *Barbu Delavrancea* este ales deputat al colegiului 2 de Putna cu 525 voturi, în contra unui candidat independent care a întrunit 135. Liberalii dela guvern n'au prezentat firește candidat.

— Guvernul, în fața activității tot mai mare a partidului socialist și a convingerei că întreaga agitație e datorită doctorului Rakovsky, hotărăște expulzarea acestuia din țară sub cuvânt că nu este cetățean român. În urma expulzării sale, doctorul Rakovsky, trimite congresului socialist următoarea scrisoare:

Iubiți tovarăși,

Surghiunul, șters de mult din legislația noastră, dar pe care pretinsul guvern liberal l'a restabilit pentru mine, mă împiedecă în acest moment să iau parte la lucrările congresului actual. Este de prisos însă să vă spun că eu îmi fac și îmi voi face datoria de socialist român, cu toate măsurile arbitrare și polițienestre și că în același timp, eu doresc succesul cel mai deplin congresului.

Câteva zile încă și se vor împlini trei ani de când a început mișcarea socialistă actuală în România. Timp relativ scurt, dar destul ca să probeze că speranțele noastre într-o adevărată mișcare muncitoare n'au fost greșite.

Această mișcare există deja și cea mai bună dovadă

a vitalității sale nu sunt numai succesele pline pe care le are prin înmulțirea organizațiilor, dar încă mai mult prin combativitatea ei și rezistența admirabilă pe care a arătat-o în fața prigonirilor sălbatice ale unui guvern arbitrar și fără de scrupul. Valurile turbate ale acțiunii liberale se năpustesc degeaba asupra stânței solide a socialismului român.

Conferința actuală este o altă probă. Menirea ei e pe de o parte a forma o organizație mai solidă și mai disciplinată mișcării noastre sindicale, care și în viitor trebuie să rămână preocupăția noastră de căpetenie, fiindcă numai o serioasă mișcare sindicală poate da bază solidă mișcării socialiste române.

Și de acum înainte noi vom urma a înregistra izbânzi trainice alături de câteva înfrângeri trecătoare.

Dar și aceste înfrângeri și aceste prigoniri au avut menirea a întări și oțeli mișcarea. Socialismul fără sacrificii, fără prigoniri și închisoare și-ar fi pierdut una din atracțiile principale pentru masele retrase de la luptă și sacrificii. Ura guvernamentalilor, prigonirile lor, sunt cheazășia că mișcarea noastră în adevăr amenință privilegiul lor de clasă.

Aceste prigoniri ne așteaptă și în viitor. Să ne obișnuim cu ideea că noi, ca soldații în războiu, vom desfășura toată activitatea noastră sub focul inversunat al vrăjmașilor din rândurile burgheziei care se luptă între ei dar se unesc îndată când este vorba de a lovi într'un vrăjmaș comun al lor: socialismul.

Să căutăm deci să dezvoltăm în sufletele(?) muncitorimei religiunea datoriei. Să obișnuim, deci, toată lumea care vine la noi, că aci o așteaptă luptă până la abnegație și sacrificii.

Cu acest preț noi vom fi într-o zi în stare să dăm lupta cea mare pentru izbăvirea muncitorimei române întregi din orașe și sate, de sub jugul economic, politic și intelectual.

Trăiască socialismul internațional!

Trăiască mișcarea socialistă din România!

DR. C. RAKOVSKI

*Delegatul României socialiste
în biuroul socialist internațional*

Am dat în întregime această scrisoare în vederea situației preponderente în Rusia, la care a ajuns fostul reprezentant al Sovietelor la Londra și la Paris. Dar acum trimis în exil.

Într'altfel, scrisoarea nu cuprinde nimic deosebit și păcătuiește chiar prin greșeli de gramatică.

În urma acestei expulzări, mișcarea socialistă, în loc de a se domoli, a devenit încă și mai agitată.

— În același timp, la clubul conservator lupta între conservatori și takişti începe să se pronunțe.

Petre Carp, sub influența lui Marghiloman și Filipescu, convoacă în adunare generală pe membrii clubului central, spre a modifica art. 5 și 6 din statutele clubului.

Adunarea se ține pe când lipsea din țară Take Ionescu.

Petre Carp, șeful partidului, spune că a convocat adunarea spre a pune statutele clubului în acord cu condițiile în care s'a făcut fuziunea între conservatori și junimiști. Una din condiții a fost ca Gheorghe Cantacuzino să rămână președinte al clubului.

Barbu Păltineanu, partizan al lui Take Ionescu, cere amânarea adunării, de oarece convocările au fost făcute neregulat. Apoi d-se este de părere ca, spre a crea o direcțiune unică, șeful partidului să fie și președinte al clubului.

În mijlocul zgomotului și al invectivelor din ambele tabere, conservatori și takişti, se alege comitetul clubului, compus — tot în baza actului fuziunii — din jumătate junimiști și jumătate conservatori. Președintele Gheorghe Cantacuzino este aclamat de adunare în mijlocul apostrofelor adversarilor takişti.

În comitet sunt aleși: C. Olănescu, general Costescu, Paul Teodoru, M. Deșliu, Al. G. Florescu, M. Dobrescu, M. Antonescu, dr. N. Tomescu, Toma Cămarășescu, N. Cerchez, I. Lahovary, P. Negulescu, Al. Obedenaru, N. Lahovary, Sabba Ștefănescu, Rosetti Bălănescu, Virgil Arion, Paul Greceanu, dr. Leonte și Petre Ștefănescu.

De notat că din 21 membri ai comitetului numai doi — Toma Cămarășescu și Virgil Aron — erau takişti.

Această alegere este punctul de plecare al agitației care va duce la ruptura din partidul conservator.

— O chestiune arzătoare vine la ordinea zilei: se răspunde zvonul cum că guvernul, prin mijlocirea d-lui general Averescu, ministru de război, ar trata cu uzina Krupp concesionarea arsenalului armatei. Din amândouă partidele se ridică imediat protestări. Dela conservatori protestează generalul Gh. Manu dela liberali protestează generalul Budișteanu, fost ministru de război, unul dintre cei mai distinși militari români și actual senator.

Generalul Budișteanu adresează chiar o interpelare în Senat primului ministru D. Sturza și generalului Averescu, ministru de război.

Cu drept cuvânt, și fiind în sentimentul aproape unanim al țării și al armatei, generalul Budișteanu spune că ar fi

o mare greșală să se concesioneze Arsenalul armatei la străini, oricari ar fi aceia.

Sturza răspunde că și el e patriot, însă nu va răspunde nimic, fiindcă chestiunea este dintre cele delicate. Dacă Senatul n'are încrederea în el, să-i dea un vot de blam.

Adevărul era că ministrul de război tratase cu casa Krupp. De aceea fusese chiar recent, la Berlin, Arsenalul armatei se afla, firește, în condițiuni inferioare și nu mai răspundea nevoilor actuale ale oștirii. Însă, ca să fie concesionat la străini, era prea mare primejdie pentru ca țara să admită.

La 1 Iulie anul 1860 Nicolae Golescu, ministrul ostășesc al țării românești și G. Adrian, ministrul ostășesc al Moldovei, au făcut propunere lui Vodă Cuza spre a însărcina consiliul superior de Stat ca să facă un proiect pentru înființarea la București a unui „*vărsător de tunuri*”.

Cuza a aprobat propunerea și consiliul de Stat a redactat proiectul. Cheltuielile au fost suportate: de Țara Românească 3-5 și de Moldova 2-5.

La 1 Februarie 1861 Arsenalul a început să se organizeze. Întâiul comandant a fost numit colonelul Herekt, la 1908 general în retragere.

Împăratul Napoleon III a ajutat atunci instituția oferind un număr de tunuri din fabricile franceze. Actuala clădire a fost ridicată sub regele Carol pe la anul 1881.

Dealtfel acest Arsenal nu era deloc „*vărsător de tunuri*”, ci era — cum a fost și mai târziu — numai un mare atelier de reparațiuni și de construcție a unor piese ușoare.

Discuția asupra concesionării anunțate, a urmat, mai mult timp, cu pasiune.

În cercurile politice s'a spus cum că guvernul a renunțat la concesionarea Arsenalului armatei către Krupp. Împotrivirea hotărâtă a cercurilor naționaliste, mai ales a celor cari așteptau zioa reintregirii neamului, a determinat zădărnicierea proiectului.

Germania, care simțea că se apropie marea zi a răfueii generale în Europa și care, pe de altă parte, înțelegea situația României față de Austro-Ungaria, se temea, firește, ca în zioa conflictului România să nu mai vrea să meargă cu tripla alianță. De aceea voia să ia măsuri din vreme pentru ca România să nu se poată mișca împotriva voinței Berlinului. Una din aceste măsuri era și achiziționarea Arsenalului din București astfel ca România să rămână dezarmată fără ajutorul Germaniei.

Regele Carol, care era credinciosul aliat al Germaniei — precum a dovedit până în ultimele zile ale vieții sale — susținea concesionarea, însă, prudent cum era întotdeauna,

față de împotrivirea pe care a simțit-o de pretutindeni, a dat înapoi.

Krupp propunea să i se dea concesiia Arsenalului și a pulberăriei armatei pe termen de 75 ani, să instaleze toate mașinile mai trebuincioase pentru fabricarea puștilor, tunurilor, mitralierelor, munițiilor, etc., modelele armelor să constituie patente speciale pe care Krupp să nu le poată vinde afară fără autorizarea României. Arsenalul din București să aibă dreptul a primi și comenzile țărilor vecine.

Generalul Averescu, ministrul de războiu susținea concesiia pe care o găsea foarte avantajoasă armatei române care ducea lipsă de toate, ceea ce era un adevăr. Generalul Averescu, spunea că nicăeri Arsenalul nu sunt proprietatea Statului. Afară de Arsenalul de la Toulon în Franța și alte puține, toate celelalte sunt întreprinderi particulare. D-sa susținea că și în România Statul să se lepede de proprietatea Arsenalului.

Ideea, însă, n'a putut răzbi, așa că oferta lui Krupp a fost respinsă.

— În timpul acesta avem o „afacere Davila“.

Alexandru Davila director general al teatrelor rămas de pe timpul regimului conservator, stetea ca un ghimpe în ochii multor liberali. Înlocuirea sa, însă, nu se putea face. Din ce cauză?

Cauza era că l susținea cu tărie principesa Maria cât și principele Ferdinand. Aceștia arătau că Davila este singurul om competent pentru direcția teatrului, că este un om inteligent și energic, autor dramatic de valoare și că ar fi o greșeală ca să fie înlocuit numai fiindcă a fost numit de un alt guvern. Politica la teatru, spuneau principele și principesa, n'are ce căuta.

Spiru Haret, ministrul instrucțiunii voia, cu ori ce preț să înlocuiască pe Davila, pe de o parte din cauză că mulți îl acuzau de o neregulată gestiune financiară a teatrelor, pe de altă parte fiindcă cumnatul său profesorul universitar Pompiliu Eliade era candidat foarte stăruitor pentru postul de director.

După câteva luni combinația este găsită, d-l N. Iorga deputat independent, în înțelegere cu ministrul, îi adresează o interpelare în chestia Davila. Mărzescu Gheorghe, deputat de Iași se asociază la interpelare.

D-l Iorga este foarte violent în interpelare, acuză pe Davila de o neregulată întrebuințare a fondului teatrului, că a distribuit la Crăciun sume de bani, unor actori favoriți că n'a dat socotelile serbărilor organizate de d-sa în arenele romane din Parcul Carol etc. În urma acestei interpelări

Davila este înlocuit și în locul său este numit Pompiliu Eliad.

Această „afacere Davila“ a produs mare vâlvă și agitație atât în Cameră cât și afară: M. Ferichidi președintele Camerei nu fusese absent de la ședința interpelărei căci prezidase; fiind întrebat a doua zi care-i este sentimentul în această afacere a răspuns:

— Dacă n'ași fi prezidat și m'ași fi găsit printre deputații din majoritate — cari au manifestat contra lui Davila și au aplaudat zgomotos pe d-l Iorga — ași fi împărțășit sentimentul lor, însă partidul liberal trebuie să se ferească de a face un pedestal d-lui Iorga.

— Marile reforme agrare impuse de răzcoalele țărănești încep să vie în dezbaterile parlamentului. Cea d'ântâi este aceea a mărginirii trusturilor arendășești.

Una din cauzele răzcoalelor, spuneau liberalii, este aceea că unii arendași au acaparat întinderi mari de pământ de oarece au putut arenda mai multe moșii decodată. Se cita cazul fraților Fischer care domneau o însemnată parte a Moldovei.

Proiectul de lege prevedea condițiuni severe, el era alcătuit sub înrăurirea „tinerilor generoși“, adică a socialiștilor trecuți la partidul liberal, cât și a fraților Brătienii. Proiectul prevedea ca un arendaș să nu poată ține mai mult de 2 moșii a căror întindere să nu fie mai mare de 4000 hectare. Apoi se spunea ca contractele existente să fie respectate până la anul 1910.

Take Ionescu a combătut cu energie proiectul, după cum l'au combătut și mulți liberali, mari proprietari. În urma acestora și cu învoiala lui Sturza dar contra voinței d-lui Vintilă Brătianu și a tinerilor generoși, s'au admis un număr de modificări: 1) arendașii să poată ține mai multe moșii dar tot în mărginirea a 4000 hectare, 2) contractele existente să fie respectate până la anul 1912, 3) să rămână la facultatea arendașului care contract să-l rezilieze, 4) s'a prevăzut termenul de 2 ani pentru restituirea avansurilor dela arendași.

Aceasta a fost întâia lege care a dat o grea lovitură exploatărei în mare a clasei țărănești, de către arendași, cei mai mulți streini. Raportor al legii a fost d-l I. G. Duca.

— La începutul lunii Aprilie Academia Română a ținut ședință pentru alegerea a 3 membri în locul decedaților B. P. Hașdeu, Iosif Vulcan și D. C. Olanescu (Ascanio). Au fost aleși în locul lor: N. Gane, Duiliu Zamfirescu și Andreiu Bârseanu.

— Doctorul Rakovsky a făcut recurs la Curtea de Casație în contra hotărârei Consiliului Comunal al comunei Ghe-

rengir din Dobrogea care l'a şters din listele electorale, pe motiv că nu e cetăţean român. D-rul Rakovsky a fost apărat de avocaţii Petre Grădişteanu, Mătescu şi Belu din Constanţa. Primăria a fost reprezentată prin avocatul Al. Djuvara, viitor ministru.

Curtea a respins recursul d-rului Rakovsky.

— Se creează cel d'ei 9-lea minister, acela al agriculturii. Lupta e mare în jurul acestui nou departament.

Ionel Brătianu susţine pe Al. Djuvara, iar Dimitrie Sturza, primul ministru pe Vasile Misir. Neputându-se ajunge la înţelegere interimatul noului departament este dat lui Anton Carp ministru domeniilor.

— La 7 Aprilie a fost înmormântat generalul Nicolae Haralambie, senator liberal, fost locotenent domnesc, împreună cu Lascăr Catargiu şi generalul N. Goleşcu după abdicarea domnitorului Al. I. Cuza. Au vorbit la înmormântare: d-l general Coandă din partea armatei, Dimitrie Sturza din partea guvernului şi Costescu Comăneanu, vice-preşedinte al Senatului din partea Senatului.

Generalul Haralambie a fost apărat, în discursurile rostite, de acuzaţia ce i s'a adus cum că şi-a călcat jurământul de militar şi a contribuit la detronarea lui Cuza lăţă culisele afacerii.

Nicolae Haralambie era la 1866, colonel, comandant al regimentului de artilerie din garnizoana Bucureşti.

Cuza avea mare simpatie pentru el de aceea avea şi mare încredere în caracterul şi capacitatea sa. S'a spus cum că o săptămână înainte de noaptea istorică a lui 11 Februarie, Cuza văzând pe Haralambie cam abătut l'a întrebat de motiv. Haralambie a răspuns că e cu totul lipsit de parale, dovadă că nici hainele dela croitor nu le poate scoate. Atunci Cuza, bătându-l pe umăr şi râzând, i-a dat banii trebuincioşi.

Când conjuraţii i-au propus să intre în complot Haralambie a respins cu energie propunerea, conştiinţa nu l'erta să conspire împotriva Domnitorului căruia îi jurase credinţă, în acelaş timp binefăcătorul său. Dar omul are slăbiciuni.

Colonelul Haralambie avea o puternică pasiune pentru o doamnă din aristocraţia bucureşteană însă din familie liberală. Era o doamnă C. Aceasta fu însărcinată să convingă pe colonel. Ceeace n'au putut face oamenii politici a făcut femeia. Colonelul Haralambie intra în conspiraţie.

În ajunul lui 11 Februarie o scrisoare anonimă sau un oarecare personagiu — unii au pretins că era N. T. Orăşanu redactorul ziarului *Ghimpele* — au anunţat pe Cuza cum că colonelul Haralambie a intrat în conspiraţie şi va trăda. Cuza a primit cu dispreţ denunţarea şi a răspuns:

— Colonelul Haralambie trădător?... asta nu se poate!

Dar fiindcă i-se desemnase chiar noaptea când trebuia să se facă lovitura, adică noaptea următoare de 11 Februarie, Cuza chemă pe maiorul Dimitrie Leca — un alt favorit al său — care comanda batalionul de vânători de gardă la Palat şi-i dăte ordin ca să se îndoaie toate sentinelele la toate posturile. Însă maiorul Leca era unul dintre principalii conspiratori.

În noaptea următoare tunurile colonelului Haralambie, având roţile înfăşurate în pământ, treceau tăcute pe podul Mogoşoaii (Calea Victoriei) şi înconjurau Palatul princiar.

Principesa Elena Cuza, într'un interview acordat în anul 1909 unui ziar din Bucureşti — interview de care vom vorbi mai departe — a dat o versiune puţin deosebită, principesa afirma că nu maiorului Leca ci chiar lui Haralambie i-a dat Vodă ordin ca să îndoaie sentinelele.

Dar din cercurile conjuraţiilor s'a aflat că, eşind dela palat, colonelul Haralambie s'a dus repede la unul din şefii conspiraţiunii şi i-a spus să procedeze de urgenţă şi chiar în noaptea aceea, de oarece conspiraţia era descoperită iar Cuza era înştiinţat.

Când principele Carol a intrat apoi în ţară, Colonelului Haralambie, locotenent domnesc, i s'a lăsat cinstea să citească, la 1866 în Cămeră, jurământul noului Domnitor.

— Pe la mijlocul lui Ianuarie, avocaţii din toată ţara încep să se agite împotriva proiectului de lege prezentat de către ministrul de justiţie Toma Stelian, pentru organizarea judecătoriaşilor de ocol. Un congres se ţine în Bucureşti, la care sunt reprezentate 28 barouri. După discuţii furtunoase se votează:

1. Greva generală a avocaţilor. Au votat pentru grevă 24 barouri. Au votat contra Ilfovul şi Iaşi, s'a abţinut Covurluiul şi n'a luat parte la vot Fălciul.

2. A fost exclus prin aclamaţie din baroul de Ilfov Toma Stelian, ministru justiţiei.

— Take Ionescu se întoarce în ţară.

Sub influenţa celor petrecute la clubul conservator cu prilejul alegerii comitetului clubului şi sub stăruinţele prietenilor săi, în mintea sa se fixează ideea rupturii din partid. Însă nu o ruptură pe motive mici, precum înfrângerea de la o alegere fără importanţă, ci ruptură pe un mare motiv de idei. Deodată Take Ionescu se arată un convins democrat.

Întorcându-se în ţară el se opreşte în gara Craiova unde s'au luat măsuri ca să-l aştepte un mare număr de partizani. Take Ionescu era preşedintele politic al clubului conservator din Craiova. În gară rosteşte următorul discurs menit să fie

vestitorul unui mare eveniment. Asupra celor petrecute la clubul conservator a spus:

„Pe mine mă plouă dela 1895 și în special dela moartea lui Lascăr Catargiu; în 1899 ploua, pot să spun, cu găleata, fără să fi avut asupra mea vre-o înrăurire.

Politica democratică este singura astăzi în stare să corespundă nevoilor poporului, ca dovadă baronul Aerenthal, ministrul de externe al Austro-Ungariei, cu care am avut o convorbire eri la Viena. Fără a fi un partizan al votului universal, recunoaște că în statele Europei sistemul politic din trecut trebuie cu totul schimbat. Nu mai merge cu guvernele având miniștri care vor să lucreze după sobă.

În sfârșit ruptura se face.

Take Ionescu — precum am spus ceva mai sus. — nu formează o disidență conservatoare ci un nou partid pe care îl intitulează partid „conservator-democrat.

La începutul lui Februarie se întrunește noul partid conservator-democrat cu care prilej se comunică țării programul.

De acum țara are un al treilea partid de guvern, iar vânătoarea de partizani începe cu o furie necunoscută până atunci în țară.

Însă programul nu este categoric. Spre a nu rupe cu totul legăturile cu partidul conservator și spre a putea face în viitor o înțelegere, apoi spre a putea atrage pe cât mai mulți conservatori, Take Ionescu este eclectic.

Nu este nimic precis. Chiar în ce privește reforma electorală nu îndrăznește să spuie categoric care îi este reforma.

Foarte mulți conservatori trec în partidul lui Take Ionescu fapt care începe să îngrijoreze pe vechii conservatori ca și pe fruntașii junimiști. Spre a împuțina sorții de succes ai loviturii lui Take Ionescu, șeful partidului conservator, Petre Carp, însoțit de către principalii săi aghiotanți, Al. Marghiloman și Nicu Filipescu, precum și de alții merge de cutreeră țara și ține întruniri pe la cluburile partidului.

Ruptura din partidul conservator a fost ajutată de liberali printr-o acțiune ocultă. Liberalii, care se temeau de concurența unui partid conservator foarte puternic prin unire și mai ales prin valoarea atâtor fruntași culți, talentați și cu trecere în fața opiniei publice, au încurajat pe Take Ionescu să slăbească partidul conservator părăsindu-l. I s'a dat atunci — pe sub mână — asigurarea cum că în zioa retragerii partidului liberal, șeful acestui partid îl va recomanda regelui ca succesor. Dar în curând liberalii au văzut cu surprindere cum că s'au înșelat în socoteli de oarece succesele lui Take Ionescu depășeau cu mult prevederile tuturor.

Inscrierile în partidul lui Take Ionescu se făceau în

toate județele pe picior mare. În București adeziunile nu mai conteneau. Capitala fu pusă sub organizarea electorală a 5 șefi de colorii și anume: Barbu Păltineanu în culoarea de roșu, Iancu Brătescu culoarea de verde, I. Th. Florescu culoarea de albastru, Nicolae Cosăcescu culoarea de negru și Stroescu culoarea de galben.

Conservatorii — democrați sau „democrații” cum li se spunea mai pe scurt, întreprinseră o operă îndrăzneată, aceea de a lucra în sânul colegiului II de Ilfov care până atunci era cel mai guvernamental colegiu din țară, acela în sânul căruia nici partidul liberal și nici partidul conservator nu îndrăznise să se scoboare vre-o dată. Deșteptarea acestui colegiu și transformarea lui în colegiul cel mai independent este opera lui Take Ionescu și a organizației sale de partid.

Valurile micului partid creșteau zi cu zi. Se vedea bine că în țară lumea era setoasă de ceva nou, apoi ambițiunile deveneau mari și cuprindeau categorii de oameni cari, până atunci, nici nu îndrăzneau să gândească cum că ar putea trece în fruntea situațiilor politice.

Partidul cel nou deschidea zăgazurile și orizonturile: din toate părțile alergau tineri, cari, în urma făgăduelilor ce li se dedeau, se vedeau cât de curând prefecți, primari, deputați, miniștri!

Dacă cei mai de jos erau naivi cari credeau într'un viitor strălucit pentru toată lumea, ceilalți erau ademeniți de strălucite perspective personale. În toată lumea agenții propagandiști făgăduiau tot ce li se cerea.

Mai ales unul dintre șefii de colorii trecuse mare meșter în arta de a zăpăci pe naivii cu promisiuni aurite. Spre pildă:

Însoțit de secretarul său pleca în turneu de propagandă și ademenire prin culoarea sa. În prealabil avusese grijă să capete informațiuni asupra oamenilor pe cari avea să-i viziteze. Li cunoștea, deci, pe toți, ca cultură, inteligență, avere, ambițiune, dorinți, etc.

Ajuns la locuința unui modest lăptar sau altui mahalagi cu totul inferior ca inteligență, intra în vorbă și-l anunța că partidul democrat, de îndată ce Take Ionescu va ajunge la putere, va croi un mare bulevard prin partea locului; pentru acest scop va trebui să exproprieze și casa cetățeanului.

— Cât ceri, cetățene, pe casa dumitale?

Cetățeanul era incult și prost însă plin de cupiditate și șiret. După ce își aplica cuvenita scărpinătură în cap, se gândea câtva și răspundea:

De, domnule, casa mea nu o am de vânzare și locul

e mare, e la poziție... Dar, dacă o fi s'o vând, n'o dau mai jos de 5000 lei.

Casa era o cocioabă în ruină, care, cu loc și cu poziție, nu făcea pe vremurile acelea mai mult de 2000, mult 3000 lei. Cerând 5000 lei, cetățeanul se gândea să păcălească pe politician. El cerea un preț mare de tot, mai ales ca să aibă de unde lăsa.

Dar șeful coloarei era încă și mai șiret. Când auzea de 5000 lei se arăta tâmpit.

— Cum, cetățene, cinci mii lei?! O casă ca asta, cu grădină, cu curte, cu poziție la bulevard, numai 5000 lei?!... Asta nu se poate.

Noi nu vrem să profităm de bunătatea și de cinstea dumneitale! Take Ionescu, care este Dumnezeuul nostru, nu vrea să înșele poporul!... Casele d-tale, cetățene, fac mult mai mult

Apoi adresându-se secretarului:

— Domnule secretar, înseamnă te rog.

Secretarul scotea carnetul și creionul și începea să scrie.

— ... Înseamnă: casa din strada cutare, No. cutare, proprietatea d-lui Niță Cotoiu se va expropria pentru suma de zece mii.

Secretarul, care era complicele, întrerupea:

— Zece mii e puțin, domnule șef, vedeți și dumneavoastră ce casă, ce loc! ce poziție!...

— Ai dreptate, Vasilescule, răspundea șeful, pune cinci sprezece mii.

Apoi către cetățean, care sta amorțit și nu știa dacă e treaz ori visează:

— Cetățene, partidul democrat, de îndată ce va veni la putere, îți va expropria casa cu prețul de 15.000 lei.

Din zioa aceea cetățeanul era câștigat cu trup și suflet pentru noul partid, așa că nici o putere omenească, dumnezeiască, nici măcar polițienească nu-i putea zmulge votul, și convingerile democratice.

Și fiindcă operația se repeta, cu oarecare varietate de prefuri și speță, în toate colorile, mai ales la periferia orașului, partidul democrat deveni repede cel mai tare partid în colegiul II-lea de Ilfov. De altfel în toată țara era la fel.

Nu se poate tăgădui că baza noului partid era marea personalitate a lui Take Ionescu. Cultura, talentul strălucit, activitatea și mlădierea lui politică, unite cu o dibăcie remarcabilă, i-au putut atrage din întâia zi concursul grăbit al atâtor oameni cari credeau în puterea magică a omului acestuia, cât și în marele său viitor. Cum că Take Ionescu

va deveni șeful celui mai puternic partid și va guverna țara cum va voi, nu mai lasă loc la îndoială pentru nimeni.

Dar clădirea era pe nisip, celelalte două partide simțindu-se de-o potrivă amenințate, puseră piciorul în prag iar regele Carol nu vrea să iasă din tradiție. El nu cunoștea decât cele două partide clasice.

Dar, nu numai manoperile electorilor au dus apa la moara lui Take Ionescu, au duso și aspirațiile populare. Lumea nouă care se ridica își vedea închisă calea către întâietăți, fiindcă toate locurile erau ocupate. Partidul lui Take Ionescu era o răsufolare.

Dar șeful n'a știut profita, și să fiu drept, nici nu putea. Era prea mult angajat cu trecutul și trecutul îl ținea.

— După multe frământări, în partidul dela guvern, Ionel Brătianu învinge; Al. Djuvara este numit titular al noului minister al agriculturii.

Secretar general a fost numit d-l N. N. Săveanu viitor ministru al sănătății.

Dar peste noapte decretul se rup. Al Djuvara nu intră în guvern.

— Aflând despre respingerea recursului său de către Curtea de Casație doctorul C. Rakovsky trimite ziarelor următorul protest din Viena:

1) Desmint în mod categoric că ași fi fost vreodată burșier al Statului bulgar sau ași fi primit vreun ajutor din partea Statului bulgar, sau a vreunei instituțiuni de binefacere bulgară.

Declar pe cuvântul meu de onoare că tot ce s'a spus în această privință e bazat pe minciună sau pe fals.

2) Desmint, în mod tot atât de categoric, că în 1898 sau 1899 ași fi călătorit cu pașaport bulgar. Din potrivă la începutul lui Februarie 1898 am venit prin Giurgiu în România cu pașaportul românesc, ce mi-a fost eliberat de prefectura de Constanța în Iulie sau August 1897.

— Apoi în 1899 în Noembrie m'am folosit de un concediu de 15 zile din timpul serviciului meu militar pentru a vizita Petersburgul tot cu pașaportul român reînnoit de prefectura din Constanța. Am plecat atunci și m'am reîntors prin Ungheni.

Tot atât de falsă este și aserțiunea, că în calitate de bulgar, aș fi cerut cetățenia franceză. Pentru a dovedi contrariul declar că autoritățile franceze au vroit chiar să ție seamă de serviciul militar pe care l'am făcut în România ca și când l-ași fi făcut în Franța. Autoritățile au răspuns deci, cererii mele de încetățenire cu admisiune de domiciliu. Eu n'am voit să mă declar mulțumit și prima mea cerere

de încetățenire în Franța a rămas cu chipul acesta, fără rezultat.

Năm devenit, deci, cetățean francez și declarația că ași fi încetat de a fi cetățean român, e o minciună”.

— Generalul Averescu, ministrul de război, realizează o însemnată reformă a infanteriei, el permanentizează toate trupele cu schimbul. Drept mulțumire, ofițerii superiori din această armă îi oferă un banchet în sala hotelului Bulevard. Au fost 145 tacâmuri.

— Tăria electorală a noului partid conservator-democrat începe să se manifeste în țară.

La Iași fiind o alegere senatorială, la Colegiul I, candidatul takist iese în cap cu 162 voturi, al 2-lea candidatul guvernamental Gr. Bucliu cu 155, al treilea candidatul car-pist D. Greceanu cu 127. La balotagiu, din cauza diviziunii opoziției, care-și retrace candidații, bate guvernul. Dar proba era făcută. Conservatorii-democrați treceau cu mult înaintea conservatorilor.

O altă alegere senatorială la Vaslui. La primul scrutin este ales candidatul takist Donici cu 53 voturi, contra candidatul liberal cu 31 și a candidatului carpist care nu în-trunește decât 18.

În partidul lui Take Ionescu entuziasmul este mare pe când în partidul conservator depresiunea crește. Noul partid începe să îngrijoreze mult pe liberali.

În sfârșit o a treia victorie takistă la Craiova, cea mai importantă din toate, mai întâi fiindcă a fost câștigată în capitala Olteniei, apoi fiindcă toate partidele au dat o luptă foarte crâncenă. La întâiul scrutin N. Economu, candidatul conservator-democrat este ales cu 282 voturi. Candidatul guvernului liberal G. Pleșca întrunește 176, iar candidatul conservator Const. Argentoianu d'abia adună 70.

În întreaga țară aceste victorii succesive și atât de cate-gorice fac o mare impresie, așa că cei cari mai șovăie încă, merg de se înscriu în grabă în partidul conservator-de-mocrat.

Cu acest prilej Take Ionescu are o vorbă de spirit. Cineva îi atrage atenția asupra unei persoane care încă șovăia, Take Ionescu îi răspunde:

„Să se grăbească, dacă vrea să se înscrie cu cerneală roșie. De la sfârșitul anului am să schimb cerneala”.

— La 1 Iunie, Alexandru Djuvara este numit ministru la noul departament al industriei și comerțului; d-sa pri-mește în sfârșit portofoliul. D. N. N. Săveanu este numit se-cretar general.

— Un proces senzațional la Curtea cu jurați: un medic, doctorul Petelenz, este dat în judecată fiindcă practica în-

lesnirea avorturilor, din care unele au fost urmate de moarte. La Curtea cu jurați este o afluență enormă.

Curtea e prezidată de d-l consilier Vidrașcu. Apărarea e reprezentată prin d-nii Constantin Disescu, Radu Rosetti și un al treilea avocat.

După dezbateri și pledoarii cari au durat mai multe zile, doctorul este achitat.

— Statua lui Vasile Lascăr este inaugurată pe strada cu acelaș nume chiar în fața casei unde a locuit defunctul.

— Un mare scandal ofițeresc izbucnește din cauza ma-iorului Sturza, fiul primului ministru.

Dupe cum am mai spus maiorul Sturza Alexan-dru își făcuse studiile militare în Germania. Când a venit în țară, și și-a luat serviciu în armata ro-mână, a fost neplăcut surprins de regulile, obiceiurile și celelalte moravuri din armata noastră. Cine poate spune că armata română putea primi comparația cu armata germană, cea dintâi din lume ca organizație, instrucție, disciplină și pregătire de război? Maiorul Sturza a lăsat să-i scape toate neplăcerile și dezaprobările fără destul tact și cu un aer de superioritate care a indispus pe unii ofițeri ai noștri cu care a intrat în contact.

Maiorul Sturza avea pregătire bună, era un ofițer dis-tins, însă era băfos și, cum spun francezii, plin de persoana lui. De aci conflictul.

Foarte mulți ofițeri români, având puternice simpatii franceze nu mistuiau pe Sturza și din cauza culturii, alurei și întregii lui aparente prusace. Sturza luând-o cam de sus cu ofițerii noștri pe care-i considera ca fiindu-i cu totul in-feriori, un scandal izbucni iar criza dură multă vreme.

O serie de dueluri urmară.

O întâlnire cu sabia între el și un căpitan din infanterie atrage lui Sturza o rană foarte serioasă la obraz. Apoi urmă dueluri cu alți ofițeri și numai cu mare greutate acest lung conflict putu fi aplanat.

Sturza a rămas, pe semne, cu răni în suflet dacă rănilor corporale i s'au cicatrizat. În războiul pentru întregirea neamului a săvârșit un mizerabil act de trădare, dezertând la inamic și complotând tot timpul ca să corupă pe ofițeri, fie în Moldova, după evacuarea Munteniei, fie în lagărele de prizonieri.

Ofițerii români cari l'au primit atât de rău când a venit în țară, au presimțit parcă cum că omul acesta avea un suflet mic și nu putea fi un apărător al patriei române.

— Marile izbânzi electorale ale partidului conservator-democrat au pus pe gânduri un număr de conservatori de

sub șefia lui Petre Carp, dar mai ales pe liberali. În toate alegerile parțiale candidații acestuia veneau la rândul al treilea, iar candidații lui Take Ionescu ieșeau chiar de la întâiul scrutin. Cele două vechi partide împreună nu puteau nici măcar pune în balotagiu pe candidații acestui partid.

Partidul liberal, deși la guvern, deși dispunând de întreaga mașină electorală, deși întrebuintând toate ingerințele obișnuite ale pământului, era bătut, alegere după alegere. Situația devenea îngrijitoare. Din această îngrijorare eși o mare frământare în partidul liberal.

Tinerii generoși, în cap cu Ionel Brătianu, începură să acuze vechea direcție a lui Sturza. Aceștia susțineau că, dacă guvernul și partidul liberal e bătut pe toată linia, cauza este șeful partidului și al guvernului, care a îmbătrânit, e lipsit de energie și nu mai poate prezenta țării nici o idee sau speranță nouă. Ionel Brătianu puse atunci în circulație, dar numai ca un balon de încercare, ideea revizuirii Constituției și a legii electorale.

Toate alegerile parțiale făceau acum dovada cum că liberalii nu se mai pot bizui pe actualul corp electoral. Mai ales alegătorii colegiului I-ii, nemulțumiți de reformele agrare și speriați de faptul că foștii socialiști încep să aibă influență la direcția partidului liberal, întoarseră spatele acestui partid și votau cu partidele conservatoare. Din zilele acestea soarta vechilor trei colegii electorale fu pecetluită.

Înfrângerile electorale din această perioadă, pe de o parte au grăbit criza din năuntrul partidului liberal iar pe de altă parte au pregătit acțiunea pentru desființarea colegiilor restrânse.

Ideea lui Brătianu a fost cea bună pentru partidul său. Dacă s'ar fi încăpătănat a ține partidul în cadrul îngust de până atunci, dacă nu ar fi împins cu hotărîre partidul în valurile democrației care începeau să sape zăgăzurile, partidul liberal al fi lăsat locul întâi, ca partid înaintat, partidului conservator-democrat. Dar Brătianu a avut curajul și simțul situației.

Firește, interesul partidului dicta această conversiune mai mult, poate decât convingerile democratice ale viitorului șef. Însă un om politic și, mai ales un șef de partid nu trebuie să se rătăcească pe cărări sentimentale, el trebuie să cântărească posibilitățile și, mai cu seamă — ceea ce este marea esențial — să știe prinde momentul. Noroc sau dibăcie, Brătianu l'a prins.

De acum frământările în partidul liberal vor merge în creștere. Iar niște apropiate alegeri parțiale dela colegiul al doilea de Ilfov, despre care ne vom ocupa mai departe, vor fi hotărîtoare pentru izbucnirea fălișă a crizei.

Doi oameni de o reală valoare politică — Take Ionescu și Ionel Brătianu — sunt acum față în față: Cel d'al doilea știe să profite de împrejurări și de noroc, cel dintâiu, deși om cu un talent covârșitor, lasă să-i scape din mână o situație cum n'a mai avut-o un alt om politic în România.

Lipsa de dibăcie sau lipsa de noroc?..

— Aflându-se în toial vacanțelor, să ne abatem puțin de la faptele politice care ne-au preocupat până acum și să cercetăm celelalte fapte ale vieții sociale.

Societatea bucuresteană, „Le Monde” precum se spune în clasa de sus, este emoționată: între doi cunoscuți sportsmeni, Mihail Marghiloman (Mișu), fratele mai mic al lui Alexandru Marghiloman și G. N. Negroponte, se întâmplă o ceartă violentă cu întrebuintare de cuvinte foarte jienitoare. Duelul este refugiu obligator. Întâlnirea de tir. Martorii lui Marghiloman sunt Mihail (Mișu) Cantacuzino și Ioan Mitilineu, martorii d-lui Negroponte dr. Toma Ionescu și căpitan Gh. Peret. Arma aleasă spada.

Cum în joc erau persoane din elita socială, poliția a fost poftită să intervie. Deși localul Societății de tir era un local particular unde poliția nu putea pătrunde, totuși după a treia repriză, care n'a dat nici un rezultat, agenții polițieniști au pătruns în grădina și, au declarat că nu mai pot permite urmarea duelului. Imediat lupta a încetat, iar adversarii s'au împăcat pe teren.

Și așa toată lumea a fost mulțumită.

— O sinucidere în condițiuni originale.

Studentul Dinu Steban, care urma cursurile de drept la Lege primește o scrisoare dela Maria Dumitrescu studentă la Universitate și elevă a conservatorului, care îi provoacă gelozia. Tânărul se întoarce imediat în țară, însă Maria Dumitrescu îi dă a înțelege cum că nu mai pot urma legăturile dintre ei. Gelos, fiindcă iubea, tânărul hotărăște un act des-nădăjdut. După multe stăruințe, convinge pe iubita lui ca să facă împreună o preumbare cu trăsura la șosea. Ajunși la rondul al 2-lea, Dinu Stelian scoate un revolver Browning și cu mâna stângă trage trei focuri asupra Mariei Dumitrescu, și un al patrulea în tâmpla lui stângă. Maria Dumitrescu ușor atinsă, n'a murit, însă Dinu Stelian n'a mai putut trăi.

La sinucigaș s'au găsit mai multe scrisori, printre altele una prin care își lasă toată averea de 11.000 lei în titluri de rentă, la sută, Societății de Salvare, alegând ca executor testamentul pe d-rul Nicolae Minovici.

— La începutul lunii Iulie moare în spitalul Brânco-

venesc, secția doctorului Leonte, după o lună de grele suferințe, sculptorul Dumitru Franasovici.

Franasovici era un sculptor de mare talent și de mare viitor. Studiase ca bursier al regelui Carol, la Munchen și la Milano, întors în țară s'a destăinuit numai decât ca un artist de mare talent, ultima lucrare, înainte de a muri, a fost bustul principesei Elisabeta, mai târziu regină a Greciei.

Dar Dumitru Franasovici s'a întâlnit în țară cu o femeie, care era soția unui fruntaș al baroului bucureștean și fruntaș politic. Legături amoroase fură legate, iar Franasovici foarte pasionat și gelos ceru de mai multe ori iubitei ca să divorțeze spre a fi femeia lui legitimă.

Doamna refuză. Nu vom intra mai adânc în amănuntele acestei drame. Franasovici în desnădejde își trase un glonte în partea stângă a pieptului. După o lună muri în vârstă de 27 de ani.

— O bombă izbucnește în lumea politică: este vorba de o declarație făcută de către Petre Carp la Viena unui redactor al lui Pester Lloyd.

Se anunțase o întrevedere între Dimitrie Sturza, șeful guvernului, cu baronul de Aerenthal, ministrul de externe al Austro-Ungariei.

În Balcani era fierbere mare, în Macedonia revolte, la Constantinopol junii turci conspirau și pregăteau revolta, atât ordinea în imperiu, cât și tronul Suțanului erau în pericol. Se simțea că evenimente grave aveau să se producă. Fiindcă românii aveau interese în Macedonia, Dimitrie Sturza se duce la Viena ca să presimtă politica imperiului dualistic și să concorde atitudinea României.

Câteva zile tocmai înaintea acestei întrevederi, Petre Carp se duce la Viena și acordă interviewul de care am vorbit. Între altele, Petre Carp a spus că România se desintereasează de chestiunile balcanice iar Macedonia este, pentru România o chestiune a Hecubei.

Îndată vâlvă mare, mai ales ziarele lui Take Ionescu atacă violent pe șeful partidului conservator pentru acest cuvânt: *Hecuba*.

Dar câți știau în țară ce este Hecuba și ce însemna vorba lui Petre Carp? Adevarul e că înșiși aceia cari cunoșteau ce și cine a fost Hecuba, nu prea își dădeau seama de ce a întrebuințat Carp acest exemplu. Era o confuzie ori o incoherență, ori cum, vorba nu se potrivea de loc situației.

Hecuba a fost soția lui Priam ultimul rege al Troiei, care în timpul războiului troian a pierdut aproape pe toți fiii ei în număr de 17 cât și pe soțul ei. Ce a vrut să înțeleagă Carp cu vorba lui? Nici astăzi nu vedem înțelesul.

Petre Carp a fost, în toată cariera sa politică, victima vorbelor sale de spirit sau a declarațiilor necugetate, îndrăznețe sau apocaliptice.

Când era numai de curând intrat în viața politică, a subscris un program alcătuit la Iași de către un grup politic prin care se cerea introducerea pedepsei cu moartea în România. Ani îndelungați Petre Carp a fost atacat ca partizan al pedepsei cu moartea.

Altădată a spus în Cameră — la 1888 — cum că România n'a făcut-o liberalii independentă și regat, ci regele și dorobanțul. Ani de zile, iarăși, liberalii au atacat pe Carp acuzându-l, cu totul pe nedrept, că vrea să guverneze cu regele și dorobanțul.

Acum chestia Hecubei.

Adevărul este, însă, că Petre Carp, pe lângă strălucitele lui calități, avea și o puternică doză de grandomanie.

Câteva zile după interviewul dela Viena, s'a petrecut în acelaș oras, întâlnirea Sturza-Aerenthal. Asupra acestei vizite presa din Viena a scris lungi articole și i-a dat mare importanță. Presa inspirată de guvernul austriac, firește, aducea mari laude României pe care o numea: aliata sinceră și definitivă.

Despre declarațiunile lui Sturza, Petre Carp n'a avut apoi decât cuvinte de milă. Un ziarist bucureștean întâlnindu-l peste câteva săptămâni, l-a întrebat ce idee are despre cele spuse de Dimitrie Sturza, iar Carp, întepenindu-și după obicei, monoculul în ochi, răspunse:

— Când vorbește Sturza nu-i dă nimeni nici o importanță, dar când dau eu un interview în străinătate, *duduie Europa*.

Take Ionescu a făcut, prin presa lui directă și indirectă, o îndelungată campanie în contra lui Carp pe chestia Hecubei. Însă în țară poporul n'a știut niciodată, despre ce este vorba.

— Un eveniment extern care ne interesează de aproape, se produce în Bulgaria: Principele Ferdinand de Coburg este proclamat Țar (rege).

În zioa de 21 Septembrie, prințul Ferdinand înconjurat de consiliul său de miniștri, a proclamat independența Bulgariei. Cu acest prilej, prințul a luat titlul de Țar.

De îndată tot felul de vești, unele mai puțin adevărate decât altele, sunt aduse în circulație. Între altele se vorbește de un iminent război turco-bulgar mai ales pentru faptul că independența ingloba și Rumelia Orientală.

Ca corolar se șoptește că România va avea de jucat un rol în dezvoltarea evenimentelor viitoare. Dar conflictul a-

nunțat ca foarte apropiat, nu a izbucnit decât patru ani mai târziu.

Însă deodată cu proclamarea independenței Bulgariei se face și anexarea Bosniei și Herțegovinei de către Austro-Ungaria. Este evident că Balcanul va intra în fierbere.

Știrile de alarmă se succed. În Serbia e fierbere mare. Ziarele publică, din Belgrad, următoarea telegramă:

„Este absolut cert că mâine Serbia va declara război și trupele vor încerca apoi să intre în Bosnia. S'a început azi recrutarea voluntarilor”.

O altă telegramă anunță că consiliul de miniștri a pus la dispoziție ministrului de război 5 milioane dinari pentru întâile trebuințe, iar Nicolae Pașici va lua președinția unui guvern național.

Oricât de puțin serioasă era știrea cum că mica Serbie ar fi putut declara război Austro-Ungariei, totuși la noi, în public, impresia era destul de mare.

Alte telegrame publicate în ziare spuneau:

Londra. — „Times” anunță din Viena că corpurile de armată din Sibiu, Seghedin, Timișoara și Agram, vor fi în curând mobilizate. Toate măsurile pentru mobilizare s'au și luat.

Budapesta. — Marele pod pe Dunăre între Neusatz și Petrovaradin a fost ocupat în timpul nopții de soldați. Etc., etc.

Vienna. — Declararea războiului între Serbia și Austro-Ungaria este iminentă. Până acum s'au înscris 10.000 voluntari cari sunt gata de luptă. Izbucnirea războiului se așteaptă dintr'un moment într'altul.

Flota austriacă a Dunărei a primit ordin să plece imediat dela Budapesta înarmată de război.

Belgrad. — La orele 7, peste 10 mii de oameni au manifestat în fața palatului regal. Evreii din Serbia au oferit guvernului un miliard pentru război.

Dar toate aceste știri, care nu puteau fi decât tendențioase și cu caracter de Bursă, n'au putut avea decât o singură concluzie: liniștea deocamdată menținută.

— Încă o victorie electorală pentru partidul lui Take Ionescu. La Constanța se face alegerea întregului consiliu comunal. La întâiul scrutin este aleasă lista lui Take Ionescu având în cap pe Ioan Bănescu, cu 337 voturi contra 278 date listei liberale. Conservatorii carpiști n'au putut prezenta listă.

— Cu începutul lunei Octombrie știrile alarmante se întesesc. Corespondenții speciali al unor ziare trimit telegrame în care se spune că acum este vorba ca războiul turco-bulgar să izbucnească imediat.

Iată aceste telegrame:

„*Paris, 4 Octombrie.* — Ziarului *Le Temps* i se comunică în mod oficial din Constatinopol: În toată Turcia s'a dat ordin general de mobilizare urgentă. Corpul de armată din Anatolia, care fusese cu desăvârșire distrus în ultimele războaie ale Turciei, e gata să lupte. Războiul între Turcia și Bulgaria e absolut sigur și e chestie de câteva ore.

Salonic. — Azi au fost trimise spre granița bulgară 74 care cu muniții. În cursul zilelor următoare se vor trimite mici transporturi cu muniții. Corpul III de armată a primit ordin să fie gata de plecare.

Frankfurt. — Ziarului *Frankfurter Zeitung* i se telegrafiază din Sofia: „Comerțul stagnează cu desăvârșire, totul se pregătește de război, situația devine din ce în ce mai critică, ministrul de război planuește chemarea tuturor rezerviștilor sub drapel”.

Evident că atât proclamarea independenței Bulgariei cât și anexarea la Austro-Ungaria a Bosniei și Herțegovinei ereau fapte menite ca să turbure adânc Orientul și, e tot atât de evident că în caz de conflict România trebuia să ia o atitudine. Cum, însă, nici Rusia, nici Franța, nici Anglia, nu erau atunci pregătite să susție un război împotriva Austro-Ungariei și a Germaniei diplomația a putut amâna conflictul din Balcani până în 1912, iar marele război mondial până la 1914.

Suntem, dar, foarte aproape de marile războaie și transformări.

— În timpul acesta, pe la începutul lunei Octombrie, o știre laudăroasă pentru România și știința ei ne vine din afară, la Congresul Internațional de chirurgie, ținut la Bruxelles și la Academia de științe din Paris, dr. Toma Ionescu a făcut cunoscută noua sa metodă de anestezie prin introducerea intra rachidiană a unei substanțe compuse din stovajină și stricnină.

D-rul Toma Ionescu, care e fratele lui Take Ionescu, este felicitat de presa științifică din Franța și Belgia.

— La sfârșitul lunei Octombrie moare la vârsta de 72 ani Constantin Boerescu, fruntaș al baroului bucureștean, profesor de drept civil la facultatea din București, fost președinte al Senatului și fost ministru. Era membru al partidului conservator.

Constantin Boerescu, fratele lui Vasile Boerescu a avut un început de carieră politică foarte activ, el sub domnia lui Cuza Vodă era oratorul cel mai ascultat al opoziției împotriva guvernelor domnitorului. Însă talentul mai mare și

activitatea mai vie a fratelui său Vasile l'au pus, după aceea, pe planul al doilea față de aceasta.

Când a murit era aproape retras din marea activitate politică și advocătească.

— Pe când telegramele din afară comunică tot știri pline de alarmă, pe când din Ungaria se anunță neîncetat mari transporturi de trupe spre graniță, la București takistii, liberalii și conservatorii se pregăteau pe capete pentru alegerea parțială a celor 3 deputați ai Colegiului II de Ilfov.

Spre a-și mări șansele de succes, Take Ionescu hotărăște pe Nicolae Fleva, ministru României, la Roma, ca să demisioneze și să candideze în fruntea listei takiste.

Fleva, temperament foarte activ și ambițios, primește. El demisionează din diplomatie cu următoarea scrisoare:

„Interesele superioare și familiare împedându-mă a continua sarcina de ministru plenipotențiar, rog prezența demisia mea irevocabilă M. S. Regelui, transmitându-i profunda mea recunoștință pentru încrederea ce mi-a arătat”.

N. FLEVA

De acum agitația începe în București.

Nicolae Fleva este încă omul popular la vocea căruia se mișcă masele bucureștene, de aceea Take Ionescu a făcut mari stăruințe ca să și-l atragă. Spre a-i măguli încă și mai mult vanitatea partidul conservator democrat îi pregătește o intrare triumfală în Capitală.

Fleva este primit mai întâiu în gara Turnul Severin, unde fruntașii partidului takist îl întâmpină cu ovațiuni. Fleva scoboară din tren și perorează. Intre altele spune:

— „Când m'am dus la regele Italiei ca să-mi iau rămas bun și acesta m'a întrebat de ce părăsesc Roma, i-am răspuns: „Majestate, eu sunt un vechiu garibaldian, ca atare trebuie să fiu gata a pleca la cea dintâiu chemare a trâmbei!”

La București este primit cu mare pompă. Take Ionescu cu tot statul major îi ese înainte, apoi un lung cortegiu de trăsuri străbate Capitala până la clubul conservator democrat.

Dar agenții liberali inscenează o farsă. Fleva, pe când era ministru al domeniilor sub guvernul Cantacuzino dela 1899, fusese acuzat că, în acel an de mare secetă, traficase cu niște cumpărători de fân. Acuzația, bine înțeleasă, a stăruit. Acum când Fleva intra în București purtat în triumf, liberalii încercase un mare car cu fân pe care la o răspântie l'au scos înaintea trăsuri în care se aflau Fleva și Take Ionescu în capul cortegiului. Și astfel acest cortegiu a trebuit să defileze având în frunte acest monumental car cu fân.

O luptă inversunată începe în București între

cele trei partide. Candidații takistilor sunt: Nicolae Fleva, Barbu Păltineanu șeful coloarei de roșu, și I. Th. Florescu șeful coloarei de albastru. Candidații liberalilor D. Hagi Teodoraki, I. Cezărescu și d-rul Buicliu. Iar candidații conservatorilor: Mihail Deșliu, Dimitrie Dobrescu și d-rul Leonte.

La întâiul scrutin nu trece nici un candidat, căci mai toți candidații vin în linie la aproape egalitate, cu candidații lui Take Ionescu în cap, primul între toți fiind Fleva.

Iată repartitia voturilor din aproape 5000 votanți:

TAKIȘTI:

N. Fleva, 1223 voturi.

Barbu Păltineanu 1169 voturi.

I. Th. Florescu, 1136 voturi.

LIBERALI:

D. Hagi Tudoraki, 1005 voturi.

Cezărescu, 991 voturi.

Dr. Buicliu, 844 voturi.

CONSERVATORI:

M. Deșliu, 1013 voturi.

D. Dobrescu, 995 voturi.

Dr. Leonte, 934 voturi.

Deși n'au putut obține majoritatea takistii jubilează zgometos pe când liberalii sunt consternați. Căci nu numai takistii i-au bătut dar și vechii conservatori. Candidații lor, deși sunt la guvern și au toată administrația în mână, ies cei din urmă.

Acum criza care de mult mocnea în partidul liberal, izbucnește. Un strigăt de desperare răsună în partid. Înfrângerea din București, venită după înfrângeri peste înfrângeri, este decisivă, liberalii înțeleg că, dacă nu vor lua măsuri energice sunt în primejdie de a-și pierde partidul. Și în situația aceasta aproape desperată, salvarea este găsită în sacrificarea lui Dimitrie Sturza care este acuzat că, prin slăbiciunea lui, duce partidul la peire.

Adevărul este că Dimitrie Sturza era în declin. Îmbătrânise și-i pierduse energia combativă. Toate cuvântările lui în parlament erau apocaliptice și religioase. Cita întotdeauna pe evangheliști și propovăduia pacea și înfrățirea; spre a putea menține această liniște în spirite se purta cu mânuși cu partidele din opoziție.

Cu asemenea proceduri nu se putea împăca un partid cu temperament combativ precum era partidul liberal.

Înfrângerea dela Colegiul II de Ilfov precedată de atâtea alte înfrângeri, hotări actul suprem, corifeii conducători în-

trară energie în acțiune spre a decide pe Sturza să demisioneze dela șefia guvernului și partidului. I s'a pus în vedere că este bătrân și bolnav, că nu mai poate conduce, că trebuie să se odihnească și să se caute. Sturza, după îndelungate refuzuri, se hotărî să facă sacrificiul.

Brătienii cereau ca actul să se producă înainte de balotajul colegiului II de Ilfov: ei credeau că proclamarea șefiei lui Ionel Brătianu va avea o mare înrăurire asupra corpului electoral.

Două zile, dar, înainte de balotaj, Dimitrie Sturza semnă retragerea sa și trimise regelui următoarea scrisoare:

Sire!

Ajungând la adânci bătrânețe după o viață întreagă consacrată timp de peste o jumătate de veac scumpei noastre patrii, am depășit limita pe care de mult mi-o hotărâsem pentru a mă retrage din activitatea publică și simt că puterile nu-mi mai ajung pentru a purta mai departe sarcina grea pe care M. V. mi-a încredințat-o.

În momentul de a mă retrage exprim din adâncul inimei dorința ca opera desăvârșită sub înalta conducere a M. V. să fie continuată cu aceeași tărie de convingere și cu aceeași abnegațiune patriotică care ne-a însuflețit pe noi.

Cât voiu mai trăi nu voiu înceta să mă rog atotputernicului ca să ocrotească zilele M. V. și a întregii familii regale și să binecuvinteze munca urmașilor noștri.

Mulumesc M. V. pentru încrederea ce mi-a arătat în cursul atâtor decenii cât m'ați învrednicit a fi sfetnicul și conlucrătorul M. V.

Rog dar pe M. V. să binevoiască a primi demisiunea mea din postul de președinte al Consiliului de miniștri și de ministru al afacerilor străine.

Sunt al M. Voastre etc.

D. STURZA

Imediat consiliul de miniștri se întruni și, după scurte deliberări, hotărî să recomande regelui pe Ionel Brătianu ca șef al guvernului.

Regele chemă pe președinții Corpurilor Legiuitoare și le ceru avizul: după îndeplinirea formalităților Ionel Brătianu fu proclamat și luă frânele țării.

O manifestație de stradă fu pusă la cale, câteva sute de oameni, cu o muzică și cu forțe străbătură stradele pentru a sărbători pe noul șef și a face impresie asupra corpului electoral, dar totul era în zadar.

Manifestația trecu în mijlocul indiferenței generale, fiind că curentul ostil guvernului era făcut.

Șefia lui Brătianu nu convenea lui Take Ionescu care ar fi preferit pe Emil Costinescu; însă atât Emil Costinescu cât și M. Ferichidi, ca cei mai bătrâni frunțași, refuzară demnitatea și recomandară pe Brătianu. Presa lui Take Ionescu atacă a doua zi cu vehemență pe noul șef. Alegerea era, însă, foarte nemerită; Ionel Brătianu era omul cel mai indicat ca să ia conducerea partidului. Atunci avea 45 de ani.

Peste două zile balotajul din Ilfov confirma izbânda takistilor. Iată rezultatul acestei lupte inversunate:

TAKISTI:

N. Fleva 1308 voturi, ales.
B. Păltineanu 1169 voturi, ales.
J. Th. Florescu 1136 voturi, ales.

LIBERALI:

D. Hagi Teodoraki 1119 voturi.
Cezărescu 1108 voturi.
Dr. Buieliu 945 voturi.

CONSERVATORI:

M. Deșliu 1026 voturi.
D. Dobrescu 1000 voturi.
Dr. Leonte 886 voturi

Câte și trele partidele veneau foarte aproape.

Cel din urmă de pe lista takistă bătea numai cu 17 voturi pe cel dintâiu de pe lista liberală și cu 110 pe cei dintâi de pe lista conservatoare.

Asupra partidului liberal înfrângerea avu un efect dureros și din acel moment reorganizarea partidului liberal cu un nou program fu hotărâtă.

În partid alegerea lui Brătianu în loc să aducă liniște aduse învrăjbire și mai mare, fiindcă cei mai mulți frunțași ai vechilor cadre — cum erau numiți aceștia, — înțelegeau că zioa lor din urmă a sosit. Și, într'adevăr, acum trebuia să înceapă primenirea personalului conducător în toată țara.

Dumitru Sturza fu internat într-o casă de sănătate în Franța.

Bolnav până atunci, totuși se putea menține, însă presiunile făcute asupra lui spre a se retrage de la întâietatea guvernului, a partidului și chiar din viața publică, îl omorâă sufletește și-i deteră lovitura cea grea. Creerul care începuse să șovăie, se prăbuși deodată și bătrânul fu doborât de mâhnire.

ANUL 1909

Anul 1909 începe cu o situațiune cu totul nouă în politica dinăuntru: în fruntea partidului liberal și al guvernului un alt șef, la alegerile din București, candidații partidului conservator-democrat sunt aleși câteși trei împotriva guvernului și a celorlalte două partide.

Este adevărat că din aproape cinci mii votanți, candidații takisti n'au putut obține decât, de la maximum 1300 voturi la 1100 și ceva. Faptul material însă era că, la balotagiu și la majoritate relativă câteși trei candidații lui Take Ionescu triumfau.

Numirea lui Ionel Brătianu ca prim-ministru dă prilej presei takiste să atace pe noul șef al guvernului pe un motiv de formă: de unde procedura constantă a regelui Carol era de a-și alege singur pe întâiul său sfetnic, dându-i apoi însărcinarea de a forma cabinetul, de astădată consiliul de miniștri a făcut regelui un raport prin care recomandă pe Ionel Brătianu, iar regele a aprobat raportul.

Era o formalitate fără nici o importanță care, totuș a provocat destulă consumație de cerneală.

La 1909 aceste mici șicane aveau încă importanța lor

Faptul demn de luat în considerație era că partidul liberal dăduse dovadă de simț politic și moral când, dintre toți fruntașii săi, și-a oprit alegerea asupra fiului mai mare al lui Ion C. Brătianu.

Regele Carol avusese pentru Dumitru Sturza o mare prietenie, fiindcă Sturza, după ce atacase cu mare vehemență pe prințul Carol, ajunsese în urmă cel mai obedient sfetnic al său. Dumitru Sturza era acela care introdusese pupatul mâinei regale la marile solemnități. Regele Carol, care era foarte simțitor la asemenea adulațiuni, ținea în mare stimă pe bătrânul om politic. De aceea, după ce a fost silit să-i primească demisiunea, i-a trimis următoarea scrisoare pornită din inimă:

„Curintele nu pot arăta mahnirea adâncă de care este coprinsă inima mea în acest moment dureros când aflu că sănătatea dumneavoastră zdruncinată vă silește a căuta liniștea și odihna după o muncă necurmată de peste o jumătate de veac.

Nepreputitele servicii ce ați adus țării și Coroanei ca bărbat de Stat și ca om al științei, vor rămâne neșterse în inima tuturilor și vă vor asigura o veșnică recunoștință.

Din adâncul sufletului meu vă mulțumesc pentru neștermutate d-voastră credință și pentru statornicul sprijin care

mi-au înlesnit indeplinirea grelei mele chemări în atâtea împrejurări când era vorba de interesele cele mari ale patriei.

De-a pururea îmi voi aminti de acest lung răstimp în care n'afi încetat a fi pentru mine un sfătuitor încercat, însuflețit de un înalt sentiment al datoriei și al binelui scumpei noastre Români.

Facă bunul Dumnezeu ca odihna să vă restabilească sănătatea spre a ne folosi și de aci încolo de bogata d-voastră experiență și mai cu seamă de acea neclintită credință care v'a fost îndreptarul neșovăitor în lunga d-voastră viață.

Primește dar, scumpul meu domnule Sturza, aceste calde urări drept cea mai sinceră mărturie a părerilor mele de rău și ca un semn al sentimentelor de vie afecțiune și recunoștință ce ți le voi păstra în totdeauna.

CAROL

Cât de zadarnice și de puțin trainice sunt aceste laude adresate de cei mari celor mai mici și cât de puțină înrăurire au ele asupra mersului fatal al vremurilor și al evenimentelor, ne spune uitarea definitivă care a acoperit memoria lui Dumitru Sturza chiar din zioa întâi după retragerea sa din capul partidului liberal și al guvernului. Și, cutoate acestea Dumitru Sturza a fost un om de elită, foarte cult, foarte muncitor și foarte activ în viața politică.

Dumitru Sturza, mai mult decât toți ceilalți bărbați frunțași ai țării, mai mult decât Cogălniceanu, Ion Brătianu, C. Rosetti, Ion Ghica, Lascăr Catargiu, Petre Carp, etc., era deținătorul a multor acte și documente cu caracter politic de cea mai mare însemnătate.

Arhiva lui — cea mai bogată și mai voluminoasă din câte au avut bărbații politici — când va fi cunoscută în întregime, va învăța multe lucruri pe cari noi cei de astăzi nu le cunoaștem, de aceea nu le putem aprecia cum merită.

Se spune că în noaptea de 11 Februarie 1866 când a fost deronat Vodă-Cuza, Dumitru Sturza a intrat cel dintâi în cabinetul de lucru al Domnitorului.

Pe când ofițerii din conjurație și ceilalți conspiratori erau concentrați în camera lui Cuza spre a-i obține abdicarea, Sturza a căutat corespondența Domnitorului, pe care și-a apropiat-o în întregime. Între hârtiile acestea, se afla și întreaga corespondență secretă a lui Cuza, printre care tratativele lui și scrisorile schimbate cu Împăratul Napoleon al III-lea pentru dezrobirea, încă de atunci, a Transilvaniei și Bucovinei.

Dacă această corespondență există, ea va forma un neprețuit tezaur istoric când va fi cunoscută.

— Rezultatul balotagiului în Capitală a produs impresie asupra tuturor oamenilor politici, afară de Petre Carp, șeful partidului conservator. Omul acesta avea o stimă foarte mediocră pentru voința corpului electoral, de aceea nu da nici o importanță victoriilor ca și înfrângerilor în alegeri.

A doua zi după izbânda fașistilor, se duce la Alexandru Marghiloman.

Între altele îl întreabă:

— Tu cât ai cheltuit cu balotagiul de ieri?

— 21.000 lei.

— Păi de răspunde Carp, nu sunt mai cuminte eu că nu mi cheltuesc banii cu prostii de astea?

— În cercurile politice — ca și în public — fac mare impresie oarecare cuvinte ale regelui, puse în ordinul de zi către armată, dat cu prilejul anului nou.

Aceste cuvinte sunt:

„Evenimente ce se desfășoară în jurul nostru, ne arată că neîncetat trebuie să veghem asupra puterii noastre militare spre a fi de-a pururea pregătiți a înfrunta primejdii care s-ar putea ivi“.

Aceste cuvinte dădeau o confirmare oficială zvonurilor ce circulau de câteva luni în țară, cum că primejdia unui războiu în Balcani este apropiată. Dar, pentru atunci, primejdia a fost amânată cu trei ani: războiul n'a izbucnit decât în 1912.

— Știrile din Paris asupra sănătății lui Dumitru Sturza sunt foarte rele.

În hotelul St. James, unde trăsesse, a fost cuprins de acces furiase de nebunie. Sturza era căutat de către marele profesor de boale nervoase Pierre Marie și de d-rul Vilaert de la spitalul St. Antoine. Cu mare greutate, și ascunzându-i-se adevărul, a fost transportat în stabilimentul de boale nervoase al d-rului Gabius la Suresnes.

— În ziua de 11 Ianuarie, partidul liberal a ținut un congres cu delegați din toată țara, spre a proclama șef al partidului pe Ionel Brătianu.

A prezidat președintele Senatului, P. S. Aurelian, care a cerut adunării să proclame pe Brătianu.

Au mai vorbit: M. Ferichide, președintele Camerei, generalul Budișteanu vice-președinte al Senatului, Emil Costișescu ministrul de finanțe, Const. Stere în numele țării, N. Gane, Haniu Isvoranu.

Apoi adunarea votează următoarea moțiune citită de M. Ferichide:

„Membrii partidului național-liberal adunați în București, în sala Băilor Eforiei în ziua de 11 Ianuarie 1909 reprezentând

întreaga organizație a partidului liberal din toată țara, declară și recunoște pe d. Ion I. Brătianu președinte al Comitetului executiv și conducător al partidului Național-liberal“.

I. Brătianu a rostit apoi o scurtă cuvântare de părere de rău pentru starea sănătății lui Sturza și de făgădueli că se va sili să-și îndeplinească cu folos pentru țară și partid, greaua misiune ce-i s'a încredințat.

Asupra acestei ședințe solemne, mai adăug o singură observație. În urma evenimentelor mari de mai târziu, precum războiul și cele ce au urmat, s'a putut observa că I. Brătianu a stăruit ca d. C. Stere — să nu fie urmărit și trimis înaintea surteii marțiale. Această acoperire a fost interpretată în diferite feluri însă adevărul este acesta: Brătianu n'a voit ca unul dintre acei șapte fruntași ai partidului liberal cari l'au proclamat șef în ziua de 11 Februarie 1909, să fie lovit de o sentință ca trădător de țară.

— În noaptea de 24 Ianuarie a murit subit mitropolitul primar Iosif Gheorghian.

— A doua zi moare și P. S. Aurelian președintele Senatului, fost prim-ministru când Dumitru Sturza a fost silit să se retragă din cauza afacerii Ghenadie.

Președinte al Senatului în locul său, a fost ales generalul Budișteanu.

— Un mare eveniment literar: Teatrul Național reprezintă pentru întâia oară *Apus de Soare* dramă istorică în 4 acte, de Barbu Delavrancea.

Presa face o primire mediocră piesei, unul din critici a scris că „Delavrancea n'a fost nici la înălțimea trecutului său literar, nici la aceea a marelui subiect ce-i l'a oferit Istoria celei mai glorioase epoci de vitejie și înțelepciune românească“.

Aceasta este și astăzi soarta oamenilor de mare talent, în țara românească.

— La începutul lunii Februarie congresul se întrunește spre a alege pe cei doi mitropoliți: primatul murise iar mitropolitul Moldovei fusese silit să demisioneze.

Mitropolit primit a fost ales Atanasie, episcopul Râmnicului și al Noului Severin, iar mitropolit al Moldovei fu ales episcopul Pimen.

— Face senzație mare în București o viguroasă cuvântare rostită de către d. *Iuliu Maniu* în Camera de la Budapesta. Acest discurs a fost rostit împotriva maghiarizării din armată. Fiind mereu întrerupt din toate părțile și din dreapta și din stânga, d. Maniu spune:

„Noi nu suntem dispuși să votăm darea de bani și de

sânge unei armate care o puneți în serviciul unei astfel de tendințe.

O voce. — Ai găsit în statistica militară și vitejia românească?

Ștefan Pop. — Aceasta n-o poate tăgădui nimeni care cunoaște Istoria.

După multe dialoguri și mare zgomot președintele declară că nimeni nu are dreptul să agite contra limbei de stat.

Contele Bathyaney (lui Maniu). — Du-te la Viena ori la București.

După ce d. Maniu mai rostește câteva cuvinte, președintele îi retrage cuvântul.

— La sfârșitul lunii Februarie, Alexandru Marghiloman, fruntaș al partidului carpist, adresează o interpelare asupra neregulelor dela ministerul de război. Interpelarea era îndreptată împotriva generalului Averescu.

De ce tocmai un membru al partidului carpist a făcut interpelarea? Fiindcă generalul Averescu era bănuț și chiar acuzat că, pe sub mână, lucrează în înțelegere cu Take Iocutate în consiliul de miniștri.

Cronica șoptea cum că interpelarea era făcută cu aprobarea primului ministru care, convins de dublul joc al generalului, voia să-l debarce. Însă îi trebuia un motiv. Motivul a fost găsit: un membru însemnat al opoziției să-l interpeleze asupra neregulatei gestiuni a ministrului de război.

Șoaptele erau cunoscute de Marghiloman, de aceea acesta și-a început cuvântarea cu declarația, că numai simțul datoriei l'a împins să anunțe interpelarea, iar nici decum că ar fi o înțelegere în dosul ei.

Interpelatorul aduce mai multe acuzațiuni ministrului precum: favoritism, surparea spiritului de camaraderie în armată, prin introducerea spionajului între ofițeri; însfârșit delapidarea de bani publici cu prilejul diverselor furnituri. Marghiloman citează, între altele, un contract de furaj care e nul fiind încheiat de către un senator. Pe aceeași notă, interpelatorul urmează arătând că administrația ministerului de război este o administrațiune necinstită.

Generalul Averescu a răspuns fără să satisfacă, din toate punctele de vedere. D-sa a spus — ceea ce de altfel era adevărat — că a urmat sistemul pe care l'a găsit și care a avut ființă sub toți miniștrii anteriori.

Primul ministru a părăsit atunci pe generalul Averescu. A declarat că la ministerul de război — ca și în alte administrații de altfel, — sunt nereguli și mișună samsarii, că va lua măsuri pentru purificarea moravurilor

În urma acestei interpelări și, mai ales în urma discursului primului ministru, generalul Averescu a fost invitat să-și dea demisia; însă generalul a refuzat și a declarat că nu va pleca decât odată cu întregul cabinet.

În fața acestui refuz ziarele liberale au publicat următorul comunicat:

„În urma interpelării de Vineri, situația parlamentară a generalului Averescu devenind dificilă, guvernul a prezentat M. S. Regelui demisiunea sa.

„M. S. Regele a însărcinat pe d. I. I. Brătianu cu formarea noului minister care s'a reconstituit cu toți foștii miniștri, afără de generalul Averescu.

„Interimatul ministerului de război a fost încredințat d. lui Toma Stelian, ministrul justiției“.

Ministerul a rămas, deci, însă generalul Averescu a fost debarcat.

— Ziarele anunță că Dimitrie Sturza, aproape restabilit, va părăsi Franța și se va duce la Karlsbad.

— Marele Colegiu alege doi episcopi în locul celor aleși mitropoliți. Pentru episcopia Dunărei de jos este ales Nifon Ploșteanu, iar pentru Râmnic și Noul Severin Ghenadie Băcăoanu.

— În sfârșit o nouă alegere parțială pentru Senat dă loc la o aprigă luptă în București. Era o vacanță la Colegiul I. Cele trei partide se aruncă în luptă cu toată puterea. Take Ionescu nu vrea să fie înfrânt cu nici un preț. Conservatorii carpiști sunt hotărâți să aibă și ei o izbândă de oarece au indicații cum că peste un an guvernul se va retrage.

Candidații sunt: guvernul prezintă pe I. Bibicescu director la Banca Națională; carpiștii pe Teodor Rosetti iar takistii pe d-rul C. Istrati. La întâiul scrutin nici unul din candidați nu e ales, dar candidatul carpist e în cap: Teodor Rosetti cu 529 voturi; d-rul Istrati 510; Bibicescu 452. Guvernul tot în eoadă.

La balotaj este ales Teodor Rosetti cu 642 voturi; d-rul Istrati întrunește 552 iar Bibicescu rămâne cu 373.

Ziarele takiste protestează cu vehemență împotriva faptului că la balotajii liberalii au dat o parte din voturile lor lui Teodor Rosetti.

De altfel rezultatul balotajului confirma această bănuială.

Faptul că Ion Bibicescu pierduse la balotajii 79 voturi, fapt fără precedent pentru un candidat al guvernului, faptul că Teodor Rosetti câștigase dela un scrutin la altul 113 voturi, legitimă acuzația. Moralicește, situația lui Teodor Rosetti era salvată, deoarece tot el avusese cel mai mare număr de voturi la întâiul scrutin.

Brătianu, ținând seama și de dorința regelui, voia să dea partidului carpist o victorie care să-l recomande la succesiune. Bătut și în București, după ce fusese bătut de atâtea ori, ar fi fost greu ca regele să cheme la cârmă pe Carp înaintea lui Take Ionescu, dar o victorie carpistă în primul colegiu din Capitala țării avea o mare importanță. Și în adevăr numai biruința dela 1909 la colegiul I de Senat din Ilfov a deslegat mâinile regelui.

Teodor Rosetti și-a datorit alegerea și faptului că era cumnatul lui Vodă Cuza. Fapt foarte ciudat, dar și foarte adevărat; deși trecuseră 43 de ani dela detronarea lui Cuza, deși Cuza murise de mult și euzismul nu mai exista decât ca o amintire pierdută în negura trecutului, totuși se mai găseau în București bătrâni cari păstrau lui Vodă Cuza o aducere aminte pioasă.

Candidatul carpist a făcut numeroase vizite electorale însoțit de Nicu Filipescu. Filipescu, ca vechi elector, cunoștea corpul electoral din București. Când Filipescu spunea alegătorului că Teodor Rosetti este fratele Elenei Doamna, deci cumnatul lui Vodă Cuza, alegătorul se pleca respectuos și făgăduia votul imediat. Filipescu mi-a povestit multe cazuri în care alegători hotărâți a vota pentru candidatul takist sau pentru candidatul liberal, au declarat că vor vota pe Teodor Rosetti când au aflat că este cumnatul lui Vodă Cuza.

Popcarele au de multe ori asemenea gratitudini care onorează pe om.

Partidul takist victorios în toate alegerile parțiale cât timp era șef al guvernului Dimitrie Sturza, perde toate alegerile parțiale după plecarea lui Sturza. Întâmplare sau rezultat al unei mai energice conduceri a partidului, faptul era acesta.

Întâia alegere parțială o perd takistii la Prahova la colegiul senatorial unde candidatul lor Christu Negoescu e bătut de candidatul liberal Demetrescu-Agraru. A doua o perd la Neamțu la colegiul I de Senat, unde la primul scrutin ese în cap candidatul carpist Leon Bogdan, iar candidatul takist dr. Toma Ionescu iese al treilea. În sfârșit pierd și colegiul I de Senat din Ilfov. Opinia publică de atâtea ori versatilă, începe să piardă încrederea în puterea fermecătoare a lui Take Ionescu. Un general e socotit mare dacă învinge, nimenea, nici contemporanii, nici istoria, nu pun pe un general învins.

— Politica din afară e turbure, știrile războinice încep iarăși ca să apară în ziare. La Belgrad e fierbere mare, primul ministru rostește un discurs care e socotit ca și o declarație de război Austro Ungariei, un cunoscut general rus anume Cernaieff apare în Serbia unde agită.

În timpul acesta țarul Ferdinand al Bulgariei vine în tăcere în România spre a vizita pe regele Carol. Unele ziare întreabă ce scop au vizitele atât de dese ale suveranului bulgar? Mai târziu, rostul acestor venituri e cunoscut. Țarul Bulgariei a venit ca să obțină dela regele Carol asigurarea cum că, în cazul unui război între Bulgaria și Turcia, România va rămâne neutră.

Războiul balcanic, care a izbucnit la 1912, se fomenta de atunci, coaliția micilor state din peninsula era tratată, dar Bulgaria, care ținea să și aibă spatele neamenințat, voia să se asigure cum că România va sta liniștită. În schimb Țarul Ferdinand se angaja ca bulgarii din Dobrogea cât și societatea „Dobrogea” din Bulgaria să înceteze orice agitațiune împotriva României.

— La 2 Aprilie se telegrafiază din Piatra Neamțu că a încetat din viață Domnița Elena Cuza, fosta soție a lui Vodă Cuza.

Defuncta a murit la vârsta de 83 ani și 9 luni și, după dorința ei, a fost înmormântată la moșia Solești din județul Vaslui.

În Moldova vestea morții a produs o mișcare de înduioșare și de părere de rău, fiindcă în această parte a țării fosta principesă avea numeroase rude și cunoștințe.

Cu acest prilej lumea și-a adus aminte că Domnița a fost o femeie blândă și bună, deși cam retrasă în intimitatea ei și puțin comunicativă. Capitala îi datorește Azilul de fete care i poartă numele.

Câteva luni înainte de a muri distinsa femeie a acordat unui ziarist un interview asupra evenimentelor, alegerii și detronării lui Cuza.

Iată foarte interesante amintiri:

— „În seara de 3—4 Ianuarie pe când ședeam la masă în Iași, au venit la noi câțiva amici, printre care și fratele său de arme colonelul Pisoschi ca să-l roage să vie negreșit după masă la „Elegant”, o sală de adunare unde ședea Costache Rolla, căci așa s'au hotărât naționaliștii ca să se lege cu toții în acea seară asupra persoanei de susținut la domnie. Cuza, cu toate rugămintele amicilor săi, n'a voit să se ducă, deși eu am insistat pe lângă dânsul, și le-a spus: — „Faceți voi, ce credeți căci pe oricine ați alege dintre ai noștri eu aprob și semnez cu amândouă mâinile, numai Mihalache sau Grigore Sturza să nu fie”. Și a plecat la teatru.

Peste noapte, la orele 12, mă pomenesc cu fratele meu Costache Rosetti, venind într'un suflet să-mi spună cele petrecute la „Elegant”, căci îl rugasem de cu vreme și-l așteptam neputând să dorm.

— Ghici cine s'a ales? îmi zise el.

— Nu pot... spune-mi tu în grabă.

— Bucură-te.

— Mă bucur, dar să nu fie Mihalache ori Grigore Sturza. Dar, haide odată, spune-mi!

— Tu te-ai ales.

— Ce vorbă e asta? Nu te pricep! Dar pentru numele lui Dumnezeu spune-mi odată cine e, nu mă fierbe așa?

— Ia, cine să se aleagă? Pe Cuza l'au ales. Și s'au jurat cu toții de au semnat actul și s'au dus să-l ia dela teatru ca să-i vestească alegerea.

După câțva timp a venit și Cuza. Era alb ca hârtia la față și cum a intrat în casă s'a trântit pe un fotoliu și mi-a zis oflând:

— Fi-va oare bine de noi? Fi-vom oare, la înălțimea nevoilor și ale neamului?

Peste 19 zile s'a făcut și alegerea din București și astfel s'a înfăptuit unirea.

Asupra nopții tragice de 11 Februarie a povestit următoarele:

„Era în seara de 10 Februarie pe la orele 7 când treceam la masă împreună cu Cuza. Vedem un băiat de prăvălie, care, nu știm prin ce minune, pătrunsese în palat, că se apropie de noi și spune că la noapte mii de oameni au să năvălească cu armele în palat.

Cuza reținu băiatul și trimise între alții și după colonelul Haralambie la care bărbatul meu ținea foarte mult și care avea comanda trupelor din garnizoana Capitalei.

Stăteam în sala de mâncare când a venit Haralambie.

— Auzi, măi Haralambie, ce se vorbește, îi spuse Vodă cu un aer de plictiseală. Se pregătește pentru la noapte revoluție mare și tu nu știi nimic.

— Nu știi, Măria Ta, răspunse flegmatic Haralambie.

— Ba încă au să năvălească în palat în timpul nopții. adăogai eu, sculându-mă dela masă.

— Nu crede, mărită doamnă, zise el. Poporul Capitalei are admirație pentru Măria Voastră, iar Domnitorul poate compta pe armata sa legată prin jurământ. Și apoi, ca să ajungă cineva la Măriile Voastre, doar va trebui să treacă mai întâi peste corpul meu.

Trecurăm din sala de mâncare în biroul de lucru. Cuza rugă atunci pe Haralambie ca, pentru orice eventualitate, să se îndoiască garda în acea noapte la Palat. Trecui la copii, căci eu locuiam partea Palatului despre biserica Crețulescu. Dar nu știu de ce eram foarte neliniștită. Asigurările lui Haralambie nu mă convinsese de fel. Am chemat în camera

mea pe colonelul Pisoski, unul din aghiotanți și i-am spus:

— Vezi Pisoski, eu am mare teamă căci îl știi pe Vodă cât e de încrezător; ia măsuri și dacă o fi ceva dă-mi și mie de știre.

Urmează oarecari amănunte asupra actului detronării. Aci nu dau, însă, decât faptele ce privesc pe colonelul Haralambie.

Doamna Elena mai departe:

„Mulți din conjurați au regretat mai apoi fapta lor. Și colonelul Haralambie a fost unul din aceia cari s'au căit foarte mult, căci în actul său a fost convins de o femeie pentru care el avea o mare pasiune.

Intr'un târziu noaptea, pe când mă trudeam să adorm, aud un zgomot asemănător descărcării unui foc de pistol. Sar din pat speriată și spun guvernantei franceze, care dormea în camera de alături:

Scoală-te repede, Florentina, și vezi ce e. Mi se pare că am auzit o detunătură de armă.

De-odată Florentina intră înfricoșată și-mi spune:

— Alteță, este imposibil de trecut prin coridoarele palatului; toate sunt pline de soldați și ofițeri. Mi s'a refuzat orice lămurire. Ușa Alteței Voastre este păzită de trupe și un ofițer stă în dreptul ei.

Atunci mă îmbrăcai repede, lăsaî copii în grija Florentinei și deschizând cu curaj ușa, am vroit să trec. Dar fui oprită. Trupele stăteau de o parte și de alta a coridoarelor și soldații îmi barară drumul.

— În lături, le strigai eu, voiui să trec la Domnitor.

— Nu se poate, îmi răspunseră ei.

— Și cu toate astea nu mă poate împiedeca nimeni ca să nu văd pe Domnitor, repetai eu, trebuie să trec.

Un căpitan, care, până atunci ezita să se apropie de mine, înaintă, și cu un aer liniștit îmi spuse:

— Măria Ta, în zadar încercați, nu se poate trece înainte. Și apoi e și inutil, căci fostul Domnitor nu mai e în palat.

Atunci am auzit pentru prima oară cuvântul de „fostul Domnitor”. Căpitanul, dacă nu mă înșel, era Pilat. Mi se păru că tot pământul se învârteste cu mine.

Îmi reculesei puterile. Cerui să mi se aducă colonelul Pisoski. Intre două garde, aghiotantul palatului sosi.

— Ce s'a întâmplat? îl întreb.

— Nu știu nimic, răspunse Pisoski.

Trec în odaie, și cad zdrobită, deschid ferestrele palatului și văzând grupuri de soldați în curte, îi întreb:

— Unde este domnitorul vostru?

— L'au dus, nu mai este aci, mi se răspunde.

Se face zioă și nici o știre de nicăeri.

După câteva ore o trăsură închisă mă aștepta la scara palatului. Mă urcai cu cei doi copii și pe când voiam să cotesc spre Cotroceni colonelul Solomon (comandantul regimentului de cavalerie) opri trăsura și-mi zise:

— „Spune Măriei sale că armata nu se solidarizează conju-rației și că un cuvânt așteaptă dela Domnitorul ei pentru a-l reintrona“.

Sosesc la Cotroceni și intru cu copii în odaia lui Cuza. El se preumbla nervos dintr'un colț într'altul al odăiei și era îmbrăcat civil. Cum îl văzui izbucni în lacrimi. Figura lui avea paliditatea morții. Dar el își stăpâni emoția și revolta și înaintă surâzător și blând..

Ah, ce surăs, par'că și acum mă inghiață. Se apropie de copii și-i mângâie.

— Fii liniștită, îmi zise el. Vom pleca din țară și vom trăi departe și liniștiți. S'a săvârșit ceea ce eu doream de mult, însă s'ar fi putut petrece altfel lucrurile. Tu știi că n'așteptam de cât răspunsul viitorului Domn străin pentru ca să mă re-trag din domnie. Dar armata, scumpa mea armată n'aș fi voit s'o văd călcându-și jurământul de credință.

— Armata te urmează și e cu Măria ta, îi răspunsei eu. Și neputând să pronunț tare numele colonelului Solomon din cauza gardei care se afla în odaie cu noi, îi spusei, însă cuvintele lui.

— Nici odată nu voi face vărsare de sânge pentru a-mi recăpăta tronul“.

Asupra celor petrecute în camera lui Cuza în noaptea detronării nici un cuvânt.

Acum cine a fost băiatul de prăvălie care a intrat în palat spre a vesti pe Domnitor? Acesta a fost un domn Dogărescu care pe atunci, era scriitor la „Trompeta Carpaților“, ziarul lui Cezar Boliac.

În ajunul detronării, locotenentul Gorjan — mai târziu general — a venit la Cezar Boliac și i-a comunicat cum că la noapte 4000 soldați vor năvăli în palat spre a detrona pe Cuza. Atunci s'a hotărât ca cineva să fie trimis la palat spre a vesti pe Domnitor. Dogărescu s'a oferit după ce a scris următorul biletel:

Măria Ta,

Am venit a vă spune că 4000 de oameni vor năvăli în palat pentru a vă sili să abdicăți dela tron când, la o oră anumită din noaptea aceasta, se vor trage clopotele de la toate bisericile“.

Acest domn Dogărescu era, în anul 1909, comerciant la Predeal.

— În ziua de 6 Aprilie a sosit în București principele Frederic Wilhelm Victor August Ernest, kronprințul german. Principele a venit trimis de Kaizer ca să felicite pe regele Carol pentru aniversarea sa de 70 ani.

În Capitală i s'a făcut o primire cu mare pompă.

Pentru a pune în vedere ironia evenimentelor, să spunem că presa din București scria atunci că „acest tânăr blond, cu bunătatea în față, era menit să se urce pe treptele unuia din cele mai puternice tronuri“. Iar la nașterea sa, când actualul Kaizer anunța în familie că noul născut e un băiat, bătrânul împărat Wilhelm I, a exclamat:

— Ura! patru împărați.

Acești patru împărați erau; el, fiul său kronprințul Frederic, viitorul kaizer Wilhelm II și noul născut.

Apoi a sosit în București, tot pentru sărbătoarea regelui, și prințul Carol Anton Frederic Wilhelm Ludovic de Hohen-zollern, fratele mai mic al principelui Ferdinand, viitorul rege al României. Acestuia nu i s'a făcut primire oficială.

Kronprințul, însă, a fost primit ca un suveran.

Dela gară, cortegiul a pornit spre palat în ordinea următoare:

Prefectul poliției, d. Emil Petrescu; un escadron de jandarmi călări; trăsura cu regina și kronprințul în față principele Ferdinand; trăsura cu principele Carol Anton și principele Carol al României; un escadron de jandarmi. Apoi trăsurile cu celelalte persoane de distincție. Regele Carol a primit pe Kronprinț în capul scării la palat.

— În zioa de 8 Aprilie a fost serbată aniversarea de 70 ani a regelui Carol. Serbarea a fost făcută în cercul intim al familiei Hohenzollern, de aceea nu au fost de față și alți suverani.

Faptul că împăratul Germaniei a trimis pe însuș moștenitorul tronului ca să felicite pe rege, a avut și un alt înțeles: acela că împăratul care mai de mult, era în răceală cu Regele României, a voit să semneze împăcaciunea. De aceea kronprințul a venit însoțit de o strălucită suită precum: generalul Von Schenk, generalul baron Marschall, colonelul Hainecius, colonelul von Kodern Oppen, locot-colonel conte von Schweinitz colonelul dr. Wiedeman, locot-colonel Behr, d. Sommer.

A doua zi s'a oficiat un serviciu divin la mitropolie, a fost o recepție în palatul mitropolitului primat, o defilare de trupe pe bulevardul Maria sub comanda d-lui general Coandă.

În acelaș timp a fost un serviciu religios la catedrala Sf. Iosif, la care n'a asistat regele, ci numai un aghiotant regal, precum și d. Vintilă Brătianu, primarul Capitalei.

În schimb, la biserica evanghelică din strada Luterană, au asistat regina și kronprințul. De asemenea regina și prințul german au făcut o vizită la institutul Diaconeselor din șoseaua Ștefan cel Mare.

Seara reprezentație de gală la Teatrul Național cu următorul program:

I) *Imnul imperial german*, executat de orchestra ministerului de instrucție.

II) *Versuri* spuse de d-nii Constantin Nottara, Vasile Leonescu și Bulandra.

III) *Actul al III-lea din „Apus de Soare“* al lui Barbu Delavrancea.

IV) *„Carmen Seculare“* un act de D. Anghel și St. O. Iosif.

A treia zi a fost la palatul regal un prânz de gală, cu care prilej regele și kronprințul au rostit toasturi călduroase.

Regele Carol a fost, cu acest prilej, numit general feld-mareșal al armatei germane.

Toasturile regelui și al prințului de Coroană n'au avut caracter politic, afară de un pasagiu din toastul regelui care a fost foarte semnificativ.

La prânzul de gală dat în onoarea prințului de Coroană, ordinea la masă a fost următoarea:

Regele Carol având la stânga pe d. Kiderlen Vaechter, ministrul Germaniei la București, d-na Poenaru, generalul de Schenk, P. P. Carp, colonel conte de Roedern, Al. Djuvara, locot-colonel conte de Schweinitz, V. G. Morțun, locot-colonel Behr, generalul Boteanu, D. Filodor, locot-colonel Greceanu, locot-colonel Brociner.

In dreapta: principesa Maria, prințul Ratibor, d-na Elisa Greceanu, d. Gh. Gr. Cantacuzino, contele de Bismark, Spiru Haret, col. de Rohrscheidt, Toma Stelian, căpitan de Massow, general Coandă, Basset, locot-colonel Baranga, major Torocceanu.

In fața regelui: regina care are în dreapta pe principele german, principele Ferdinand, Ionel Brătianu, general von Marschall, M. Ferichide, colonel von Oppen, gen. Vartiadi Vintilă Brătianu, comandant Gracosky, locot-colonel Mașgheru, maior Berindei.

In stânga: principele Carol Anton de Hohenzollern, d-na Baranga, general G. Manu, col. Heinecius, principele Carol, Emil Costinescu, col. dr. Wiedemann, I. Kalinderu, gen. Crăi-

niceanu, Emil Petrescu, colonel Baranga, maior Stratilescu și căpitan Manu.

Să nu pierdem din vedere că Take Ionescu, deși șef de partid, nu era printre invitați, ceea ce însemna că regele Carol nu-l recunoștea. Aceasta era o indicație pentru succesiunea la guvern.

Nu voi da în întregime toasturile regelui și al prințului, fiindcă nu prezintă importanță istorică; voi reproduce numai acele părți cari sunt semnificative pentru neclintita credință a regelui Carol față de Germania și de Prusia în special.

Regele vorbește:

„De mai bine de 60 de ani mă leagă strânse legături de brava armată a Prusiei. Prin numirea mea ca general feld-mareșal ele au devenit indisolubile. Lunga mea carieră militară capătă prin aceasta o înălțătoare și totdeauna istorică încheiere“.

Acest legământ, această făgăduială regele Carol a respectat-o până la moarte. Când au sosit zilele grele dela 1914 a stăruit din răspuseri ca România să alerge cu arma ei în ajutorul Germaniei. Neputând duce țara după el, în contra Germaniei n'ar fi mers niciodată.

Toastul kronprințului a fost un simplu toast de protocol fără nici un cuvânt care ar putea fi subliniat.

— Guvernul român hotărăște să recunoască independența Bulgariei. Regele Carol trimite țarului Ferdinand următoarea telegramă:

Majestății Sale Țarului

Sofia

„Sunt fericit că ceea ce am dorit cu toții s'a putut realiza. Mă grăbesc să exprim Majestății Voastre felicitările cele mai cordiale și rog pe atotputernicul să ocrotească pe M. S. Țarina și pe M. Voastră. Poporul meu împărtășește fericirea poporului bulgar cu care e în relații așa de amicale.“

CAROL I

Fățarnicia acestor obligatorii acte de curtenie și politetă este aceiaș întodeauna. Căci în ciuda relațiilor așa de amicale, de cari vorbește telegrama regelui, bulgarii conspirau împotriva Dobrogei; iar în cărțile lor de istorie și de geografie, întruse în școlile publice, Dobrogea figura ca parte integrantă a Bulgariei.

— În timpul acesta pacea în Balcani era tot mai mult amenințată — la Constantinopol Junii turci dau o lovitură: Adunarea Națională votează detronarea sultanului cu majoritate

de 150 voturi. Șeicul Islam a consimțit la detronare. După trecere de câteva zile sultanul, nevoind să abdice, a fost detronat cu forța.

— Presa franceză comentează cu amărăciune vizita kronprințului în România și felul în care a fost primit. Ziarul „Le Temps” spune că această vizită arată că influența germană s'a înfipt definitiv în România, nu numai în ce privește politica, finanțele și economia, dar și în ce privește literatura și artele. Ziarul acuză guvernele franceze cari au lăsat câmpul liber Germaniei fără a căuta să reacționeze. Acum e prea târziu și nu mai e nimic de făcut.

— Presa bucureșteană a înregistrat o pierdere dureroasă. Ziaristul Dimitrie Marinescu, mai târziu cunoscut sub numele de Marion, nume cu care a iscălit în presă, a încetat din viață.

Era redactor al ziarului *Universul*.

Specialitatea lui erau cronicile glumețe pe care le-a publicat timp de aproape 20 de ani în *Universul* și în *Veselia*, iar marea lui predilecție era satira contra soacrelor.

Era un cronicar popular foarte gustat în cercurile de jos ale populației.

— La Curtea de casație se ține o ședință solemnă pentru instalarea a cinci consilieri numiți din nou. Aceștia sunt : Scarlat Popescu, Panait Ionescu, C. Marinescu, Gr. Ștefănescu și V. Pretorian.

Inantarea lui Scarlat Popescu este viu comentată, căci acesta era magistratul independent și integru care, în calitate de prim-președinte al Curții de apel a făcut atât de mult sânge rău diferiților miniștri cari se abăteau dela calea cea dreaptă. În toate cercurile, în opinia publică inaintarea demnului magistrat, este îndeobște aplaudată.

— Artă română încearcă o pierdere însemnată : pictorul Eugeniu Voinescu, maestrul marinelor, a încetat din viață. Eugeniu Voinescu ocupase și înalte funcțiuni, fusese consul la Odesa și prefect de județ.

— Pe la mijlocul lunei Mai au sosit în București 102 studenți bulgari și șapte studenți.

— La Academia Română se face recepția lui Duiliu Zamfirescu, ales în locul lui D. Olănescu (Ascanio). Ședința a fost prezidată de Anghel Saligny.

Duiliu Zamfirescu spune că, potrivit tradiției, ar trebui să vorbească despre Olănescu, dar fiindcă era prea bun prieten cu el, îi e teamă că nu va putea fi obiectiv, de aceea va vorbi despre poporanism în literatură.

Cele dintâi încercări de poporanism s'au făcut la noi, spune Zamfirescu, de către Coșbuc și Goga. Amândoi, însă,

au mari defecte: le lipsește lirismul și mirajul. Mai vinovat însă decât Coșbuc e Goga. Citindul ți se desprinde ideea unui „arendăș de talent”.

Creangă, însă, rămâne scriitorul adevărat de talent, fiindcă scrierile sale sunt lipsite de tendințe.

Acest discurs și aprecierile făcute de noul academician, au dat loc la o pasionată polemică în lumea literaților noștri. Aceasta cu atât mai mult cu cât Zamfirescu a tratat foarte rău pe Vasile Alecsandri.

Răspunsul l-a făcut Titu Maiorescu, care a administrat lui Zamfirescu o dojană părintească. Maiorescu a terminat cu vorbele :

„*Folul dumitale, d-le Zamfirescu, este de a produce lășându-ne nouă, publicului, grija de a aprecia valoarea acestor producții.*”

— Vizita Kronprințului german este urmată, la scurtă distanță, de vizita arhiducelui Ferdinand moștenitorul tronului Austro-Ungariei.

Situația turbure din Balcani, pregătirile de război ce se făceau în Serbia, în Bulgaria și în Muntenegru, violența atitudinii Serbiei, incurajată de Rusia, lăsau prea puține speranțe cum că pacea va fi menținută încă multă vreme. De aceea Puterile Centrale începeau să se pregătească pentru conflictul care vedeau bine că va trebui să izbucnească nu tocmai târziu.

România fiind unul din factorii de care Germania și Austro-Ungaria aveau nevoie la zioa conflictului, atât Berlinul cât și Viena se întreceau în acte de curtenie. Mai ales vanitatea regelui Carol căutau s'o gădile, știind că bătrânul rege era foarte simțitor față de onoruri și mari laude.

Moștenitorul tronului austriac venea precedat de o reclamă mestesugită aceea că el ar fi un mare prieten al românilor și un tot atât de mare dușman al ungarilor. Se urma cu acest prilej, vechea politică de basculă a Vienei care, spre a înfrâna pretențiile prea mari ale maghiarilor, le prezenta spectrul românesc, și, spre a se zădărnici îndreptarea românilor din Ardeal către București, li se dădeau, din timp în timp, și în toate ocaziile grele pentru monarhie, speranțe strălucitoare de realizare înăuntrul imperiului.

De astă dată arhiducele Ferdinand își pregătise bine terenul, așa că în România era așteptat cu mare simpatie, cu entuziasm chiar. Presa de toate nuanțele îl proslăvea ca pe un neprețuit prieten al neamului nostru.

La Sinaia, unde trebuia să scoboare arhiducele din tren pe pământul românesc, pregătiri mari. Pe lângă drapelul

românești, austriacă și ungurești, lume multă din București. Și numeroase delegațiuni veniră.

O delegațiune de 400 români din Transilvania venise din ajun spre a întâmpina pe arhiduce cu urări de bun sos.

Societatea „Transilvania” din București trimisese o delegațiune.

Studentii universitari, Liga culturală, românii ardeleni stabiliți în regat aveau delegațiile lor.

La Sinaia simpatia pentru arhiduce era însoțită de o mare animozitate în contra ungușilor. Studentii veniți din București rupeau drapelele ungurești pe unde le întâlneau.

Un comerciant ungar a arborat numai drapelul unguresc, mai mulți comercianți dimprejur l-au somat să arbo-reze și drapelele român și austriac: după ce ungurul s'a executat i s'a pretins să dea jos steagul unguresc. Cu mare greutate poliția a putut liniști spiritele.

La București, însuflețirea era mare în cercurile studen-tești și în cercurile politice. Ca în totdeauna, pe lângă veș-tile exacte, circulau în public tot felul de zvonuri de fan-tezie. Se spunea, din ureche în ureche, cum că arhiducele vine cu planuri mari, că vine să trateze cu Românii, pentru zioa cea mare care se apropie, o alianță bazată pe întregirea regatului cu Ardealul.

Arhiducele — așa se spunea — fiind un hotărît dușman al ungușilor, vrea să micșoreze pe aceștia, dându-le două lovituri : pe de o parte să acorde Croaților libertăți autonome, pe de altă parte să treacă Ardealul la România.

Legănați de asemenea șoapte, Românii așteptau acum pe arhiducele Ferdinand ca pe cel mai bun prieten al lor.

După ce a intrat în țară, un incident hazliu s'a produs: d. dr. Anghelescu, fost ministru al instrucțiunii, s'a prins cu mecanicul trenului imperial că-l va întrece cu au-tomobilul. Și, în adevăr arhiducele, căruia i se povestise ră-mășagul, a urmărit vesel pe fereastra vagonului, până ce a intrat în gara Sinaia, goana automobilului pe șoseaua para-lelă cu calea ferată.

În gara Sinaia, când arhiducele se arată în ușa vagonu-lui, urale nesfârșite îl salutară.

La Sinaia mari serbări în onoarea Arhiducelui.

Decorațiile au plouat din amândouă părțile, singur Arhi-ducele, care posedă colanul „Carol I” cel mai înalt ordin ro-mânesc, n'a fost decorat.

Mii de țărani fură aduși în costume de sărbătoare, fiindcă acestei primiri regele Carol ținea să-i dea un carac-

ter exclusiv popular. Baza acestei recepțiuni era : mare și frățescă prietenie cu Austria, ostilitate față de Ungaria.

Duplicitatea politice de pe vremuri era demnă de notat.

În horele populare întinse sub brazii seculari, se prin-deau principesa Maria — regina de astăzi — principesa Eli-sabeta, principele Carol, până și mica principesă Maria, as-tăzi regina Serbiei.

Apoi coruri și cântece naționale.

D-șoara Anghel a cântat „După fragi și după mure” și „Mândrulița dela Munte”. Corul muzical „Hora” a cântat „Imnul austriac”, „Lele cu scurteica verde” și „Hora fetelor”.

Toate acestea pe platoul cazărmei pompierilor.

O delegație de studenți venită din București ca să pro-testeze în contra primăriei care arborase câteva drapele un-gurești și spre a rupe drapelele, a fost împiedecată de po-litie ca să acționeze.

A doua zi, o delegație a românilor transilvăneni — com-pusă din Dumitru Popovici, Ion Scurtu și Nicolae Mir-cea.¹⁾ coproprietarul berăriei „Carul cu bere” — a fost pri-mită de Arhiduce. Această delegație a înmănat un perga-ment omagial și a expus doleanțele românilor din Ardeal. Audiența a ținut o jumătate de oră și a fost urmată, bine înțeles, de comentariile cele mai înflorite pentru fericirea neamului românesc.

Unele ziare au făcut chiar indiscrețiuni afirmând că Ar-hiducele s'ar fi arătat, în declarațiile sale, adversarul poli-tice ungurești.

Cum aceste indiscrețiuni nu puteau veni decât dela membrii delegațiunei, aceștia s'au grăbit chiar a doua zi să publice prin ziare o declarație, în care afirmau că, din partea legațiunei austro-ungare au întâmpinat o primire foarte bine voitoare, iar în audiență, n'a urmat altă convor-bire decât manifestația sentimentelor omagiale ale româ-nilor.

Dar nimeni n'a fost înșelat.

Un incident la Sinaia care face senzație : șapte unguri cari se aflau de față când Arhiducele a intrat în Castelul Peleş, n'au voit să se descopere când muzica a intonat imnul imperial austro-ungar. Mai mulți români transilvăneni, cari se aflau de față, ia-u somat să se descopere și de aci o oare-care agitație.

Ziarul *Pester Lloyd* din Budapesta a osândit purtarea ungușilor declarând că au meritat ofensa ce li s'a făcut de către Români.

¹⁾ Nicolae Mircea este nefericitul comerciant care s'a sinucis, aruncându-se de pe fereastră, în Decembrie 1929.

Dar la Budapesta toate aceste întâmplări fac senzație deosebită: a motivat publicarea unui comunicat oficial de către guvernul ungar. Comunicatul desmintește zvonurile răspândite cum că drapelul ungar ar fi fost insultat la Sinaia precum și că un atentat ar fi fost îndreptat contra Arhiducelui.

S'au desmintit oficial și zvonurile privitoare la declarațiile jignitoare pentru unguri făcute de Arhiduce, delegației românilor transilvăneni.

În urma plecării Arhiduce'ului, d. dr. Alexandru Vaida-Voevod a dat următorul interview ziarelor :

— *Ce impresie v-a făcut primirea strălucită a arhiducelui ?*

— Noi Românii din Ungaria suntem foarte mulțumiți de faptul că frații noștri din regat au primit astfel pe moștenitorul nostru. Dinasticismul nostru este în deosebi cunoscut. Căci numai în dinastie mai putem spera pentru îmbunătățirea soartei noastre politice. Dar trebuie să mărturisesc că dinasticismul nostru se îndreaptă astăzi în deosebi către arhiducele moștenitor. În el ne-am pus noi speranțele și de aceea nu putem decât să ne bucurăm când vedem că i se arată simpatii atât de călduroase.

— *Cum ați primit știrea despre audiența delegației românilor transilvăneni ?*

— Am primit-o cu foarte multă satisfacție. Noi n'am prea fost până acum alinați din partea Coroanei, cu dovezi de considerație obiectivă pe care însă, noi credem că merităm. În spiritul de dreptate și înțelepciunea Arhiducelui ne am pus încrederea.

Primirea acestei delegații a fost pentru noi o dovadă că părerea noastră n'a fost greșită. Altfel Sa imperia'ă nu s'a sfiit să primească o delegație de Români transilvăneni, arătând prin aceasta că posedă un mare spirit de dreptate, că privește în același fel toate popoarele monarhice și că nu se sfiește să arată în mod fățiș aceasta.

— *Ce credeți despre demonstrațiile anti-maghiare și batjocorirea steagurilor ungurești ?*

— Părerea mea este că acestea nu sunt decât invenții. Desmintirile categorice venite din toate părțile dovedesc îndăjuns aceasta. Presa maghiară a exagerat cu intenție faptul spre a-i da caracterul unei chestii de stat dar nu și-a ajuns scopul.

— *Ce credeți despre efectele ce va avea vizita ?*

— Cred că această vizită va avea, atât pentru monarhie cât și pentru România, rezultate însemnate, cari vor fi, însă, acestea, nu se poate spune de pe acum. Numai târziu ne vom da seara de ele.

Acest interv'iu, în care fruntașul ardelean a căutat tot timpul să stea în marginile banalității protocolare, este cea mai bună dovadă că viziunea Arhiducelui n'a lămurit nimic în ce privea relațiile dintre Austro-Ungaria și România. Ea a dovedit însă cu prisosință un lucru : acela că între Ungaria și România nu putea să fie, cu nici un preț, frăție de arme. Războiul dela 1916 a confirmat acest sentiment.

Vizita Arhiducelui austriac nu era privită cu același optimism în toate cercurile politice. Dacă liberalii și Take Ionescu se sileau să tacă resentimentele în contra ungarilor și să nu fie turburate zilele de sărbătoare, Filipescu dimpotrivă, zgândărea și încuraja manifestațiile anti-maghiare.

Am spus că trei ardeleni, reprezentanți ai Românilor transilvăneni stabiliți în regat, au cerut și au obținut o audiență la Arhiduce; audiența a durat o jumătate de oră.

A doua zi *Epoca* a publicat următoarea notiță care a făcut mare valvă la Budapesta și a provocat o violentă campanie de presă cât și comunicatul guvernului maghiar de care am vorbit mai sus.

Iată notița *Epocei*:

AUDIENȚA ROMANILOR TRANSILVANENI LA ARHIDUCELE FRANCISC FERDINAND.

„O delegație a românilor transilvăneni stabiliți în România a cerut o audiență A. S. I. R., prințul de coroană al Austro-Ungariei.

D-nii I. Scurtu și Mircea s'au prezentat mai întâiu la reședința de vară spre a înmâna cererea lor împreună cu textul adresei ce vor să prezinte arhiducelui Francisc Ferdinand.

Dânșii au fost primiți de d. Ugroș secretarul Legației care este ungar și care a căutat să pue tot felul de piedici.

În urma unui nou demers pe lângă prințul Schvenburg, s'a dat curs cererii de audiență.

A. S. I. și R. a primit delegația în modul cel mai călduros și a spus că știe cât suferă românii transilvăneni.

— „Eu știu tot și văd tot. Știu că pe drumul ce l'am făcut ca să vin la Sinaia, românii au voit să iasă la gări ca să mă vadă și știu că în dosul fiecărui arbor se ascundea un jandarm și câte un strutrigher care îi opreau.

Știu că românii au fost todeauna credincioși Casei Habsburgilor și fiți siguri că veți căpăta dreptate.”

Această notiță a supărat mult nu numai pe unguri, dar — fapt foarte curios — chiar pe Take Ionescu, de aceea presa care-i urma inspirațiile, nu numai că nu a publicat acest răspuns al Arhiducelui dar încă a blamat *Epoca* dându-i și o acasă desmintire.

Imediat după publicarea notiței din *Epoca*, o nouă fierbere a început printre ungurii din țară, iar ziarele publicară știrea că poliția de siguranță, a primit informațiuni sigure că doi unguri au intrat în România spre a atenta la viața Arhiducelui.

Această vrăjmășie a ungarilor a autorizat bănuiala cum că în 1914 Arhiducele a fost asasinat la Serajevo din instigația ungarilor.

Oricare ar fi fost adevărul, e fapt cert că ungurii au jubilat când au aflat că dușmanul lor a fost suprimat.

Polițiile, însă, luaseră măsuri de pază întinsă atât în România cât și dincolo de graniță în Ardeal.

La întoarcere, un incident se întâmplă în apropiere de Tomeș; pe când trenul care ducea pe Arhiduce trecea s'au auzit de odată patru focuri de pușcă. De îndată ce trenul s'a oprit în gară, s'au făcut cercetări; dar s'a aflat că focurile fuseseră trase de către un domn Corisiano din Brăila care trăsesese spre a speria urșii cari se apropiau în fiecare seară de locuința sa.

Vizita Arhiducelui fu și ea un bun prilej pentru ca cele două tabere conservatoare să se ia la harță.

Presa lui Take Ionescu acuză pe carpiști cum că s'au abținut de la serbările și dela banchetele de la Sinaia.

Ziarele carpiste răspund violent afirmând că fruntașii carpiști nu s'au abținut toți, dovada e faptul că Ion Lahovari a figurat. Dar așa a fost hotărârea luată ca să nu fie invitați de cât oamenii politici de frunte prezenți la Sinaia.

Pe o chestie care nu avea nici o importanță, s'au scris, totuși, multe articole, violente sau injurioase.

Take Ionescu vrea să-i compromită pe conservatori față de rege arătându-i ca fiind ostili politicii sale externe; conservatorii, temându-se ca manevra să nu prindă, erau furioși și manifestau această furie prin fulgere și trăznete în ziarul *Epoca*.

Se apropia scadența liberalilor iar cele două partide conservatoare se întrecuau care mai de care, să se puie bine cu palatul pentru ziua deschiderii succesiunii.

S'au schimbat, oare, vremurile și moravurile??

— În ziua de 9 Iulie a încetat din viață bătrânul ziarist *Grigore Ventura*.

Omul din clasa de sus, membru al partidului conservator, înșurat cu o membră din aristocrația Moldovei, Ventura s'a bucurat de o avere însemnată. A jucat și un oarecare rol în politică, căci a figurat în Camera dela 1871 la 1875 și apoi în cea dela 1875 la 1876.

Pierzând averea, Ventura, care avea o frumoasă cultură—

literară și muzicală — a intrat în presă și s'a consacrat și teatrului.

Întâia lucrare teatrală a lui Ventura a fost comedia *O căsătorie în lumea mare*. După aceea au urmat: *Curcanii*, *Copila din Flori*, *Cămătarul*, *Peste Dunăre*, *Marcela*, *Prejudecăți*, etc. În colaborare cu actorul Leonescu a scris: *Traian și Andrada*.

A scris și bucăți muzicale. A scris muzica din *Fântâna Blanduziei*, dar opera sa, care a rămas populară, este *Doi ochi*.

În presă a început la ziarul *L'Indépendance Roumaine*, pe la 1877; după aceea a scris la ziarele conservatoare.

Grigore Ventura cunoștea foarte bine limbile franceza și germana și avea un mare simț muzical.

La înmormântare au vorbit: Ion Popescu în numele Sindicatului ziaristilor, iar eu am vorbit în numele ziarului *Conservatorul*.

— Pe la sfârșitul lunei Septembrie, moare subit la Iași, prefectul județului Gheorghe Kernbach, cunoscut în literatură sub numele de *Gheorghe din Moldova*.

A colaborat la multe ziare și reviste, era un bun prieten al meu, mi-a dat un prețios concurs la ziarul umoristic *Ghiță Berbecu*, pe care-l redactam prin anii 1886—88.

Poet gingaș și plin de o lină satiră, avea o notă originală și foarte duioasă care te atrăgea și te lipea de sufletul lui dela întâia citire:

„Când într'amurg întins în pat
Imi cade capul greu pe perne,
Mă prinde-un dor nemăsurat
De setea liniștei eterne“.

Corpul lui Gheorghe din Moldova a fost adus în București și înmormântat aci.

— În ziua de 27 Septembrie s'a inaugurat la Constanța portul cel nou și magazinele cu silozuri. Aci s'a așezat piatra comemorativă cu următoarea inscripție:

„Noi Carol I rege al României pus'am această piatră în ziua de 27 Septembrie cu prilejul inaugurării portului Constanța“.

Precum pot vedea cititorii, această inscripție a fost făcută fără nici o băgare de seamă lipsindu-i anul inaugurării. Sau poate această lacună a fost intenționată spre a da de lucru, viitorilor istorici și cititori în pietre peste câteva mii de ani.

Conform moravurilor noastre politice, prelungite până astăzi, amândouă opozițiunile — carpiști și takiști, — s'au abținut dela serbările acestea, deși fruntași lor au fost invitați. Motivul: opoziția nu poate participa la o sărbătoare prezidată de un guvern care duce țara la prăpastie.

În viitor sistema a fost cultivată cu pasiune de către toate partidele politice fără excepțiune și pentru toate actele politice cât de mari.

— Socialiștii încep în țară o întinsă agitație pe chestia cazului Ferrer. Cine era Ferrer ?

În Spania, din cauza războiului cu cabillii, s'a declarat la Barcelona greva generală, apoi o mare răscoală a izbucnit. Răscoala luând un caracter anti-clerical multe mănăstiri au fost incendiate și devastate, armata a intervenit. Ferrer, un cunoscut anticlerical, fiind acuzat că ar fi instigat răscoala, a fost condamnat la moarte și executat. Această execuție a provocat o mare mișcare de protestare în toată lumea.

În România partidul socialist — deși Ferrer nu era socialist — profită de împrejurare, că să înceapă o mișcare agitată de protestare. Ca titlu de curiozitate amintim că, la Ploești, fiind un congres al chelnerilor, s'a dat : „*Un ceai literar al chelnerilor congresiști*“, spre a protesta contra execuției lui Ferrer.

Cine și mai aduce astăzi aminte de Ferrer ?

— Un mare scandal bisericesc izbucnește și se va prelungi ani de zile.

La 11 Octombrie, Sinodul, ținând ședință sub președinția mitropolitului primat și în prezența ministrului cultelor, Spiru Haret, o dezbateră foarte furtunoasă s'a deslănțuit.

Episcopul de Roman, Gherasim Safirin, a declarat de anti-canonice consiliul superior bisericesc pe care l-a combătut cu violență în Senat, când ministrul Haret a cerut înființarea lui, și, în fine a adus chestia și în Sinod.

Dela începutul ședinței, episcopul a cerut cuvântul și a dat citire unui memoriu-protest în care declara de anticanonice noul consistoriu, acuza întregul Sinod, acuza pe ministrul Haret — care era armean de origină —, în sfârșit aducea grele acuzațiuni mitropolitului primat care fusese raportorul legii în Senat.

Citirea s'a încheiat cu următoarea declarație de afurisenie :

„*Eu Gherasim Episcop de Roman, membru al Sfântului Sinod al bisericii Creștine Ortodoxe, nu mai pot sta un moment în mijlocul fraților mei cari aprobă călcarea legilor dumnezeiești*“.

Apoi, întemeindu-se pe canonul I din Sinodul al VI-lea ecumenic și în virtutea canonului I combinat cu canonul al II-lea dela al IV-lea Sinod ecumenic, episcopul Gherasim cu glasul tremurător de emoție dar înălțat, aruncă afurisenia asupra întregului Sinod.

Apoi Gherasim, depunând memoriul pe masa președintelui, a părăsit ședința lăsând pe ceilalți înmărmuriți.

Acest conflict a avut o lungă târăgănare. La timp vom arăta cum s'a stins. Dar afacerea a stârnit o foarte mare agitație și, la un moment, amenința să ia proporțiile „afacerei Ghenadie“.

— Bucureștii sunt în mare fierbere ; se anunță venirea în București a francezului Bleriot care va zbura cu aeroplanul său.

Pentru întâia oară, bucureștenii aveau să vadă un aeroplan. Pregătirile sunt mari pe toată linia. Prefectul convocă pe birjari și le impuse prețuri maxime deși mărite. Principele Ferdinand însărcinează pe locotenent-colonel Iliescu — mai târziu general Iliescu — să ia măsuri serioase pentru încercuirea spațiului de unde va zbura Blériot. Spațiul era hipodromul dela Băneasa. Intreaga garnizoană e întrebuințată, fiindcă se prevede o aglomerație nemai pomenită. Și în adevăr afluența publicului a fost enormă.

Blériot a sosit în gara de Nord în ziua de 12 Octombrie. Prin toate garile pe unde a trecut i s'au făcut primiri entuziaste, la gara de Nord mii de oameni au ieșit într-o împănare a lui.

Mii de străini și de provinciali vin în București, hotelurile sunt pline, pe străzi animație : numai de la Brașov se anunță sosirea unui grup de 500 persoane care să asiste la experiențe.

Dar o veste sinistă se răspândește : Bleriot nu va zbura azi.

Publicul venise în valuri de pretutindeni, era o afluență de neînchipuit. Bleriot arătând că helicea aeroplanului a fost ruptă și motorul i-a plesnit, d. Cămărășescu de la Automobil Club anunță că zborul se va face, poate, peste, două zile.

Zborul s'a făcut Duminică 18 Octombrie.

Fiind și Duminică, peste 100 000 oameni au alergat din toate unghiurile Capitalei, din centru ca și din toate periferiile, ca să vadă pe omul care zboară.

N'a rămas în București tramvai, camion, cabrioletă, brișcă, căruță, nici cel mai neînsemnat vehicul, care să nu fie întrebuințat spre a transporta lumea la hipodrom. Lumea venea în valuri nesfârșite, pe sus sau pe jos, oameni bătrâni, femei, copii, toți alergau ca să poată ocupa din vreme „un loc mai bun“.

O atât de mare îngrămădire de oameni nu mai văzuse Bucureștiul.

La ora 3 și 30 minute, Bleriot se înalță cu aparatul său, iar de jos izbucnesc aplauze și ovațiuni în delir. Direcția apa-

ratului este Bucureștii-Noui. După un număr de virajuri foarte savante, Bleriot se reîntoarce către pista hipodromului pe care l-a ocolit de trei ori, apoi, în aplauzele fără sfârșit ale mulțimii, s'a scoborit exact la locul de unde plecase.

Zborul întâi fusese zborul de distanță; în 10 minute 50 de secunde a acoperit distanța de 9 kilometri și 700 metri.

Prințul Ferdinand dimpreună cu principesa Elisabeta și prințul Carol s'au dus la Bleriot și l'au felicitat.

Apoi inginerul francez s'a suit în loja regală unde a convorbit câteva minute cu regina.

La orele 4 și un sfert aparatul s'a înălțat din nou pentru zborul de înălțală.

De astă dată aparatul s'a înălțat până la 70 metri, a făcut evoluțiuni admirate de publicul în delir, apoi s'a scoborit până aproape de pământ dar când trecu în fața tribunelor, se înalță de odată spre marea admirație a publicului.

De astădată Bleriot a făcut de 7 ori înconjurul pistei la diferite înălțimi de 40, 50, 60 și 70 metri. Virajuri îndrăznețe și elegante aplaudate cu frenezie de jos pe când aviatorul saluta mereu cu mâna mulțumind publicului.

Zborul a durat 17 minute și 26 secunde, iar distanța străbătută a fost de aproape 20 kilometri.

Al treilea zbor a fost zborul de înălțime. Zborul a durat 10 minute.

Această sărbătoare a fost una din cele mai populare care a lăsat, pentru mulți ani, amintiri neșterse celor cari au fost de față.

— O mare agitație socialistă pornește în toată țara.

Doctorul Racovsky, în înțelegere cu socialiștii din țară, apare de odată la punctul de vamă Căineni și vrea să intre în țară. Autoritățile române îl opresc și îl arestează. De aci o mare fierbere, agitație în toate cercurile muncitorești și numeroase întruniri de protestare, cari se încheie cu intervenția armatei și cu mari violențe.

În sfârșit doctorul Racovsky, — după tratative urmate cu guvernul ungar care nu vrea să-l primească în țară, — este retrimis peste graniță, tot în Ungaria.

Dar agitația socialiștilor din țară nu încetează.

— O mare victorie românească: un tânăr român, inginerul Aurel Vlaicu, în vârstă de 28 ani, de fel din comuna Bințiți lângă Orăștie comitetul Hunedoarei, a inventat un nou aeroplan.

În ziua de 20 Octombrie, Aurel Vlaicu, a făcut la Parcul Filaret, experiențe cu aeroplanul său în fața d-lui Al. Cotescu directorul căilor ferate.

Experiența fiind cu totul satisfăcătoare, d. Cotescu a făcut un raport în consecință.

— La sfârșitul lunei Octombrie, dupe lungi frământări în sânul partidului liberal, Brătianu este silit să-și remanieze cabinetul. Remanierea este făcută în chipul următor: *Al. Djuvara* trece dela industrie și comerț la externe; *Alecu Constantinescu* a fost numit ministru de oameni; *d. Iulianu Orleanu* ministru al comerțului în locul lui *Djuvara*. Singurul ministru retras din guvern a fost *Anton Carp* titularul dela domenii.

Generalul *Crăiniceanu* la război.

— În urma întrunirilor de protestare ale socialiștilor pentru d-rul *Racovsky*, un număr de sindicaliști au fost arestați și dați judecății. Dar tribunalul, pe unii i-a condamnat foarte ușor iar pe alții i-a achitat. Au fost osândiți la câte cinci zile închisoare: *I. Frimu*, *Gh. Cristescu*, *D. Marinescu* și *Matac Ilie*, iar achitați au fost: *Alex. Oprescu*, *Panait Istrate*, *Al. Stănescu* și *P. Tănescu*.

— În urma unei neînțelegeri cu ministrul *Haret*, *Titu Maiorescu* demisionează din învățământ pentru limită de vârstă.

Și această demisiune este un motiv de agitație în contra guvernului.

Titu Maiorescu era unul dintre frunțașii între frunțași ai neamului, om de o cultură superioară, foarte mare talent oratoric, eminent scriitor, profesor cu o autoritate cum puțini profesori o aveau. Plecarea lui însemna o pierdere reală pentru învățământul superior.

— La începutul lui Noembrie moare *Theodor Ștefănescu*, director la Banca Națională.

Theodor Ștefănescu, fostul director al școalei comerciale din București, era un mare om de muncă și un foarte priceput contabil.

Secretarul general al ministerului de instrucție sub ministerialul lui *Gheorghe Cantili* pe vremea guvernării lui *Ion Brătianu*, s'a deosebit prin spiritul său de disciplină și severitate la muncă. Când s'a înființat Banca Națională a fost ales, de către acționari, director la serviciul contabilității. Toți contabilii români eșii la școlile comerciale au fost elevii acestui bun român și mare muncitor.

— Agitația socialiștilor în contra primului ministru are o încheiere care putea să fie tragică: în seara de 8 Decembrie, un anume *Gh. Stoenescu*, urmărind pe *Brătianu* pe strada Colței, a tras asupra-i pe la spate, trei gloanțe de revolver.

Martorii au povestit astfel atentatul:

„*D. Brătianu* venea singur și pe jos acasă, când, în dreptul stradei *Gloria*, un individ s'a repezit asupra sa pe la spate

și a tras trei gloanțe de revolver. D. Brătianu s'a întors și a strigat:

— Puneți mâna pe el; hoțul m'a omorât....

Apoi venindu-i rău, s'a prins cu mâinile de un felinar.

Buletinul medical semnat de d-rii Stoicescu, Bruciliu, Leonte, G. Cantacuzino, I. Cantacuzino și C. Anghelescu spunea:

„Examinând starea d-lui prim ministru I. C. Brătianu, am constatat că d-sa a fost atins de două gloanțe cari au produs două plăgi. Una în regiunea omoplatului stâng la spate iar cea de a doua în partea posterioară de jos a toracelui din dreapta.

Ambele plăgi pentru moment nu sunt însoțite de nici o complicație imediat amenințătoare”.

Stoienescu a declarat că nu a fost îndemnat de nimeni să asasineze pe primul ministru, dar că era muritor de foame neputând câștiga decât 3 lei și 25 bani pe zi.

Apoi, pe când se afla la palatul de justiție, s'a aruncat în stradă dela etajul al 2-lea. În stare gravă a fost dus la spitalul Brâncovenesc.

Dar în urmă atentatorului a declarat că nu el s'a aruncat pe fereastră, ci alții l'au împins să-l omare.

— Cum era de prevăzut acest atentat a produs în partidul liberal o mișcare de furie în contra partidului sindicalist. În partid se plănuiesc serioase măsuri de oarece se afirmă că atentatul nu-l decât opera agitațiilor socialiste.

— În București este iarăși agitație electorală. Este de ales un deputat al colegiului II de Ilfov. Cele trei partide se prezintă.

La întâiul scrutin, candidații întrunesc: D. Moruzi candidatul takist 1565 voturi, M. Deșliu candidatul carpist 1454, Ion Cesărescu candidatul guvernului 808. Se declară balotaj.

Față cu acest dezastru electoral liberalii declară că trebuie să se ia măsuri energice contra agitatorilor.

Omul cu mâna de fier, în partidul liberal este socotit tot Mihail Ferikidi, de aceia o remaniere se face. Brătianu părăsește portofoliul internelor, iar Ferikidi e numit ministru de interne și președinte de Consiliu provizoriu până la în-sănătoșirea lui Brătianu.

Președinte al Camerei este ales Vasile Misir, iar vicepreședinte în locul lui Misir, Alexandru Radovici.

Mari violențe încep în București.

Bătăi, amenințări cu dueluri, insulte, întruniri violente, manifestații de stradă, totul este pus în mișcare.

La ziarul „Adevărul” se face o manifestație ostilă. Pe de o parte, un număr de studenți vin în fața redacției și aruncă

cu pietre în geamuri, pe de altă parte, o altă manifestație populară — sprijinită de poliție bine înțeles — se dedă la violențe și mai mari.

În mijlocul acestei atmosfere se face alegerea de balotagiu la colegiul II de Cameră de Ilfov. Lupta se dă numai între cei doi candidați ai opoziției deoarece candidatul liberal, văzând neputința de a învinge, s'a retras din luptă. Rezultatul acestui scrutin a fost: Dimitrie Moruzi candidatul takist 1680 voturi, Mihail Deșliu candidatul carpist 1655 voturi. Cu 25 voturi mai mult takistii au triumfat!

În dosul acestui rezultat erau cabalele și manoperele obicinuite ale electorilor.

Căderea atât de zdrobitoare a candidatului liberal se datoră, între altele, și faptului că aproape întreaga poliție, în loc să lucreze pentru guvern, a lucrat pentru kneazul Moruzi. De altfel acesta a și fost rostul candidaturii sale.

Moruzi, fost de două ori prefect de poliție lăsase amintiri foarte dulci în inimile polițiștilor. Fire bună și cavaleriească, kneazul era și un mare chefliu.

În toate serile, după ce și termina serviciul la poliție, pornea la un birt sau alt local de petrecere.

În totdeauna era însoțit de câțiva inspectori, directorul prefecturei, căpitanul de jandarmi, etc. Pe calea Victoriei întâlneai adesea șirul de câte două sau trei trăsură; în frunte kneazul, subalternii după el. Toată lumea care-l întâlnea știa atunci că prefectul a plecat la petrecere.

Acest fel popular de a se purta, generozitatea lui și blân-dețea erau o garanție cum că, la nevoie, oamenii din poliție, îi vor veni în ajutor.

Candidatura kneazului a fost aleasă de Take Ionescu pentru această considerație și, în adevăr, poliția a lucrat cu devotament pentru el.

Candidatul conservator Mișu Deșliu, care, la întâiul scrutin rămăsese cu peste 100 voturi în urma candidatului takist la balotaj a rămas numai cu 25, fiindcă, de la un scrutin la celalt a câștigat 211 voturi, pe când kneazul n'a putut câștiga decât 125. Câștigul amândoora era de la alegătorii cari voteră la întâiul scrutin, pentru Ion Cesărescu.

Takistii au pretins atunci că, la al doilea scrutin, liberalii au dat concurs lui Deșliu spre a învinge pe candidatul lor. Adevărul era acesta, însă: dacă pentru Deșliu au votat unii liberali, alții au votat pentru Moruzi. Poliția în potriva ordinului primit, a susținut pe Moruzi.

Această alegere a dat loc unui incident tragicomic.

După vechea lege electorală alegătorii colegiului II de Cameră votau în 10 secțiuni. După despuerea scrutinului, în

zioa balotagiului, delegații partidului veneau la club cu rezultatul dobândit.

Pe la orele 10, sala clubului carpist — Casa Vanicu, calea Victoriei — începu să se umple de lume. De odată se auziră și aclamații, venea rezultatul dela una din secții, rezultatul favorabil lui Deșliu.

Peste câteva minute alte urale și alte aclamații, o a doua secție aducea un alt rezultat: și aci Deșliu bătuse pe Moruzi.

După o oră nu mai puteai circula în sălile clubului conservator. Venise rezultatul dela nouă secții din zece. În toate aceste 9 secții Deșliu avusese majoritatea; în acel moment candidatul carpist întrecea cu 45 voturi pe candidatul takist.

Bucuria era aproape de delir. Voci numeroase cereau să se ilumineze balconul Clubului, ordine răsunau ca să vienu-mai de cât muzica. Repede intendentul clubului apare cu o lungă prăjină în mâini, o prăjină ce purta o mică flacără în vârf. Era pentru aprinderea gazului pe balcon.

Dar o voce prudentă răsună:

— Să mai așteptăm și ultimul rezultat, e mai prudent.

Ultimul rezultat era cel dela secția Tăbăcari din culoarea de Albastru unde dicta marele elector al Capitalei d. I. Th. Florescu.

Electorii nici nu voiu să audă. Cel mai priceput dintre ei striga:

— Avem 45 voturi înainte. Chiar dacă suntem bătuți la Tăbăcari, cu cât o să fim bătuți?... Cu zece! cu două zeci! cu trei zeci! hai să spunem cu patru zeci! Ceeace nu se poate după cum a mers alegerea — și tot avem cinci voturi mai mult! Ce dracu, un vot mai mult o să avem!

N'apucase să treacă cinci minute, și iacă că apare tăcută, ploată, fără urale, fără aclamații delegația dela Tăbăcari! Moruzi avusese 70 voturi mai mult decât Deșliu! Deșliu era bătut cu 25 voturi! Jean Th. Florescu salvase pe candidatul takist.

Își poate ori cine inchipui care a fost scena următoare la clubul Conservator.

Pe când aci toată veselia muri într-o clipă, iar bietul Mișu Deșliu — care se văzuse o clipă deputat al Capitalei, — cădea pe un fotoliu galben ca ceara, muzica răsună deodată în stradă iar uralele răpăiră pe Piața Teatrului în fața clubului takist.

Muzica și un număr de torțe erau, de pe la orele 9 concentrate în curtea restaurantului Andrei Dumitrescu, gata a servi deopotrivă, pe acel candidat care va izbuti.

Ce dulci moravuri!

Deșliu era candidatul lui Nicolae Filipescu, candidat foarte puțin agreiat de Carp, și mai ales, de Marghiloman. Motivul era următorul: Dacă ar fi bătut Deșliu, acesta s'ar fi

impus ca primar al Capitalei, demnitate pe care o revendica, în lipsa unui minister. În cazul ăsta primăria cădea în mâna lui Filipescu.

Marghiloman avea un alt candidat pentru primărie, un prieten devotat, pe Matache Dobrescu. Cu d. Dobrescu la primărie, influența lui Filipescu era anulată. Deșliu bătut în Capitală, nu mai avea dreptul să revendice primăria.

Este lesne de înțeles, prin urmare, că Deșliu nu a fost susținut, cu tot devotamentul, de către unii electorii. Ceva mai mult, au fost chiar electori conservatori cari au lucrat, pe sub mână, contra lui Deșliu.

Așa se petreceau lucrurile în acest partid ros de intrigi, de invidie și de ambiții.

Ce deosebire de liberali cari au dovedit întotdeauna un mare spirit de disciplină, de solidaritate și de lealitate în partid, ceea ce este dovada simțului moral în politică.

Dar Deșliu avusese votul unui mare număr de cârciumari.

Filipescu, cu simțul său electoral, a înțeles repede cât folos se poate trage din exploatarea a două chestiuni: legea cârciumarilor prezentată de Emil Costănescu, ministrul de finanțe și raziile d-rului Botescu ajutorul de primar. Despre legea cârciumarilor voiu vorbi mai târziu, dar despre raziile d-rului Botescu voi vorbi în capitolul următor. De aceea Filipescu a lăsat în sarcina lui Deșliu să se pună în legătură cu cârciumarii, să le ia cu căldură apărarea și să le dea toate făgăduelile în numele partidului.

ANUL 1910

— Un motiv de mare agitație politică în București, a fost raziile doctorului Botescu.

Doctorul Botescu, ajutor de primar, își luase sarcina de a face un foarte sever control sanitar asupra birturilor, bodegiilor, cârciumilor și a tuturilor localurilor de consumație.

Bucureștiul fiind renumit pentru murdăria lui în toate direcțiile, trăia patriarhal în vechile deprinderi ale bucătărilor, în care mișunau muștele și șobolanii, a grătarului întotdeauna nespălat, a cărnurilor, brânzeturilor, pescăriilor etc., neacoperite și expuse muștelor. În sfârșit, nici o măsură sanitară, nici o privighere administrativă. Agenții și comisarii comunali și sanitari, bacșișuiți și nepăsători, lăsau populația în prada boalelor.

Doctorul Botescu și-a luat inima în dinți și, cum era puternic sprijinit de către șeful său, primarul Vintilă Brătianu

— foarte sever și acesta — a pornit, în întreaga Capitală, și, fără considerație dacă comerciantul era liberal sau conservator, o curățire sistematică.

De cu seara, însoțit de un număr de agenți comunali, și la nevoie de sergenți de poliție, doctorul pornea în inspecție. Aceste inspecții se numeau razzii.

Alerga din restaurant în restaurant, din cârciumă în cârciumă, din bodegă în bodegă, inspecta, controla și, după caz, avertiza, amenda, închidea temporar și, de multe ori, confiscă uneltele de bucătărie găsite în mare necurătenie.

În special, d-rul Botescu confiscă grătarele cârciumarilor cari, după obiceiul vremurilor, ocupau trotuarul cu mesele pe cari erau grătarele cu cârnuri și îmbălsămau văzduhul cu mirosul cârnaților și fleicilor.

Doctorul Botescu trecea cu trăsura pe cutare stradă de mahala, se oprea în fața grătarului, îl examina și, dacă curățenia lui nu-l satisfăcea, îl confiscă. În fiecare noapte, ducea, astfel, o bogată recoltă de grătare la depozitul comunal, unde, la un moment se aflau, clae peste grămadă, câteva mii de asemenea unelte.

Partidele de opoziție căutau să tragă foloase din această activitate a doctorului Botescu.

În colegiul al 2-lea de Ilfov, care număra de la 8000 până la 9000 alegători înscrși — dar care în realitate nu erau de cât 7000, dacă se scădeau morții și cei înscrși de mai multe ori, după cum își schimbaseră domiciliul prin diferite culori — cârciumarii reprezentau un contingent electoral de peste 900 voturi. Acel partid care ar fi putut dispune de acest întreg stoc de voturi, era aproape sigur că va fi învingător în colegiul care dădea cel mai mare număr de reprezentanți în Cameră. Colegiul al 2-lea de Ilfov alegea nouă deputați.

Nicu Filipescu, care avea geniul electorului, înțelesese repede ce folos se putea trage din câștigarea simpatiilor acestui bloc de comercianți. De aceea o întinsă propagandă începu, cu agenții săi, prin toate cartierele Bucureștilor, iar presa, asupra căreia Filipescu avea înrăurirea, ataca zilnic pe doctorul Botescu.

Doctorul ajunsese spaima cârciumarilor și a birtașilor, cari jurară să nu-l mai voteze niciodată, dacă va îndrăzni să și mai pue candidatura la colegiul al 2-lea de Ilfov pentru Cameră. Fiindcă, trebuie să spun, că doctorul era și deputat al colegiului acesta.

În realitate, doctorul Botescu făcea o operă foarte salutară — cu riscul popularității sale, neținând seamă de stăruințele desperate ale electorilor partidului, cari arătau primejdia pentru partid de a și aliena pe cârciumari, fără a asculta de strigătele atâtor cârciumari cari erau membri vechi ai partidului

iar unii din ei chiar puternici agenți electorali, el și-a urmat cu perseverență calea trasă. În scurtă vreme, situația, din punctul de vedere sanitar, se schimbă. În toate localurile încetară de a fi laboratorii de necurătenii, grătarele pline de jeg și grăsimi, necurățate cu anii, dispărură. Pretutindeni, prin galantare brânzeturile, cărnurile, fructele, acoperite cu tifoane.

Firește, doctorul Botescu, pe lângă cinstea lui exemplară — căci într'un mediu în care erau atâția oameni versatili, el rezista victorios la toate ispitele corupțiunii — avea în ajutorul lui împrejurarea că primarul era d. Vintilă Brătianu fratele șefului partidului. Dacă n'ar fi fost susținut cu toată hotărârea de către șeful său și dacă șeful său n'ar fi avut, la rândul, sprijinul necondiționat al șefului partidului, doctorul ar fi fost repede, ori împedecat de a și face datoria, ori măturat de la primărie.

Face cînte partidului liberal, că — deși în pericol de a deveni tot mai nepopular în București — a sprijinit pe Botescu cu cea mai mare hotărâre. Iar astăzi bustul său se vede înălțat pe un soclu în calea Griviței. Fiindcă doctorul Botescu, om al datoriei până în cea din urmă fibră a ființei sale, a murit de tifos exantematic în războiul cel mare, fiindcă și-a făcut cu eroism datoria.

— Pentru Istorie este interesant de pus în lumină următorul fapt uitat cu totul astăzi. În urma răscoalelor țărănești, liberalii s'au gândit foarte serios să fondeze un partid țărănesc pe care să-l aibă în mână, prevăzând că alții ar putea să le-o ia înainte în această direcție.

Ideia fondării partidului țărănesc-liberal, a fost — așa se zicea atunci — a d-lui I. G. Duca, care se afla în consiliul Băncilor Populare, cât și a unora dintre generoși, adică foști socialiști. Dar Ionel Brătianu și alți liberali mai bătrâni, printre cari Mihail Ferekide, s'au împotrivit ideii, sub cuvânt că nu-i este iertat partidului național liberal să încurajeze partidele de clasă. Toți au fost, însă, de părere ca să se înceapă, la țară, o puternică propagandă și să se organizeze partidul liberal în toate comunele rurale.

De atunci datează grija liberalilor de a începe înființarea de cluburi țărănești. Inceputul a fost făcut în județul Prahova, unde, șef al partidului liberal era un fost socialist, Alexandru Radovici.

Liberalii au început lucrarea lor de partid, dar n'au urmărit-o cu energie și peste toată țara. Apoi a venit războiul, care i-a abătut de la această preocupare. În 1920, în urma alegerilor cari au dat un parlament țărănist, m'am întâlnit la Banca Națională cu Ion Bibicescu. Venind vorba despre

acest eveniment politic, care era considerat ca o minune neprevăzută de nimeni. Bibicescu mi-a spus:

— „A cui e vina? Eu le-am spus dumnealor (liberalii) de mult, că trebuie să se scoboare la țară și să se organizeze acolo. Dar dumnealor n-au făcut nimic și au lăsat altora să le ia locul. Au pornit de la ideea greșită că la țară, când ești la putere, administrația și poliția fac alegerile”.

Liberalii au avut la 1910 presimțirea viitorului, dar n-au știut proceda.

Despre conservatori, nici să nu mai vorbim, fiindcă, în acest partid, afară de câteva rare excepțiuni, nici nu voiau să audă despre țărani, despre scoborârea la sate, organizarea partidului între rurali, etc. Asemenea lucruri erau privite ca sugestiuni anarhice. Vorbesc, bine înțeles de șefi. În sânul partidului, însă, era un alt curent care începea să se ridice, marele vânt al democrației începea să deștepte multe conștiinți adormite și vechea întocmire trozne pe bătrânele ei temelii.

— Socialiștii, cari până aci erau organizați în sindicate, își schimbă înfățișarea: văzând măsurile drastice luate de guvern împotriva acestor organizații muncitorești, le transformă în partid. *Partidul socialist* e fondat.

— La Iași, iarăși o alegere parțială; e vacant un loc la colegiul II de Senat. Lupta este foarte crâncenă în presa bucu-reșteană și la Iași.

La întâiul scrutin, candidatul *takist* Gheorghe Lascăr, vine în cap cu 216 voturi; candidatul *liberal* dr. Manicatide, întrunește 155; candidatul *carpist* dr. Meisner, vine ultimul cu 138. La al doilea scrutin este ales Gheorghe Lascăr, cu 225 voturi, contra Manicatide 191 și Meisner 88.

Această nouă izbândă electorală a takistilor, produce în București o mare enervare. Chestia succesiunii la guvern intră încă și mai mult în haos.

— *Conflictul Sinodal*, adică conflictul dintre episcopul de Roman și întreg Sinodul, plus ministrul Haret, nu este încă aplanat. Preocupă lumea politică și, mai ales, lumea bisericească. Ceea ce îngrijește mult și pe alții prelați și pe ministrul Haret, este afurisenia lui Gherasim Safirin.

La început, îndată după ce episcopul și-a aruncat anatema, mitropolitul primat a declarat că afurisenia nu are nici o valoare, de oarece episcopii nu pot afurisi de cât în eparhiile lor. Această părere a fost însă combătută de alți cunosători ai canoanelor. Foarte îngrijorați, membrii Sinodului caută pe toate căările să convingă pe Safirin să-și retragă afurisenia.

Luni de zile a ținut lupta și marea agitație.

S'au pus mari stăruințe pe lângă Safirin să vină la Sinod. S'a făgăduit că legea consistorului va fi modificată. Sub puterea atâtor mijlociri și rugăminți, episcopul de Roman

vine la ședința Sinodului, pe la mijlocul lui Ianuarie. Luând cuvântul, a spus:

— „Am venit din nou la Sinod, tot cu gânduri bune și de împăcaciune, însă declar că nu voi admite împăcarea și nici nu voi retrage afuriseniile, până ce d. ministru al instrucțiunii nu va făgădui că va modifica legea Sinodală sau Sinodul nu va lua angajamentul să intervină spre a cere imediată modificare a legii.

„Am prea mare dragoste pentru biserică, ca să dau cu ceva înapoi din cele ce am susținut până acum”.

Mitropolitul primat a rugat pe Safirin să-și retragă afurisenia, făgăduind că Sinodul va interveni pentru modificarea legii, însă aceasta mai târziu, după ce legea va fi aplicată și se va vedea ce rezultate dă.

Episcopul Nifon al Dunărei de jos a susținut cu totul părerea ministrului Haret și a cerut ca toți să stărue ca Safirin să-și retragă afurisenia.

Episcopul de Roman susține afurisenia contra celor doi mitropoliți și a Episcopului de Huși, declarând că, dacă e vorba să cedeze forței, e gata de judecată.

Ministrul Haret a făcut o declarație în sensul declarațiilor mitropolitului primat, făgăduind că va modifica legea, dar mai întâi s'o aplice. Lungi discuții urmează. Toți stărue ca episcopul să-și retragă afurisenia.

În sfârșit, episcopul de Roman a prezentat o declarație prin care spune că retrage afurisenia, cu condiția ca Sf. Sinod să intervieve la guvern ca legea consistoriului să fie modificată în părțile ei necanonice.

Toți membrii Sinodului au fost siliți să iscălească și astfel s'a liniștit acest conflict, care agita biserica de aproape un an de zile.

— Un mic incident.

Teatrul Davila repeta piesa *Serra cea de pomină* de Leopold Kampa, tradusă din limba rusă. În piesă sunt scene considerate ca fiind de natură a da motive de agitare muncitorilor. Fiindcă în epoca aceea erau mari agitațiuni muncitorești în București, ministru de interne d. Ferechide, a chemat la minister pe Al. Davila și l-a înștiințat că nu poate autoriza reprezentarea piesei. Deoarece Compania făcuse cheltueli cu montarea, ministerul a dat despăgubiri.

— Maurul și-a făcut datoria.

Brătianu însăși,ându-se, își reia portofoliul internelor. Misir demisionază de la președenția Camerei, iar Ferechide este reales președinte.

— La 12 Februarie a murit *Eugeniu Carada*, la locuința sa din strada Pitar Moșu, actuala casă a doctorului Teohari. Eugeniu Carada a fost o mare personalitate.

A fost intimul lui Ion Brătianu-tatăl și era considerat ca șef al oculte. I se spunea și Eminența Cenușie.

Nevoind să figureze în viața politică, a refuzat în totdeauna portofoliile ministeriale ce i s'au oferit de către Ion Brătianu, a refuzat chiar locurile în parlament. Fiind ales împotriva voinței sale, a demisionat.

Foarte muncitor și om cu vederi clare, a fost unul din întemeetorii Băncii Naționale pe care, în realitate a condus-o el, deși a refuzat neîncetat locul de guvernator. Locul de director a fost singurul pe care l'a ocupat fiindcă-l ținea de la acționari.

Postul de guvernator ar fi trebuit să-l obție printr'un decret cu semnătură regală iar Carada nu era de loc prietenul regelui Carol.

Carada a refuzat toată viața lui decorațiile.

Despre dânsul au rămas anecdote.

Așa de pildă la 1877 a silit pe un general să treacă Dunărea pe la Rahova de și Carada era un simplu civil. Văzând că generalul nu vrea să treacă, Carada a îmbrăcat uniforma unui soldat, a încălecat un cal și s'a dus la Ion Brătianu, ministru de răzbel, să-i ceară ca să ordone trecerea. Pentru acest fapt Carada a fost decorat cu medalia *Trecerea Dunării*.

Eugeniu Carada a fost unul dintre primii revoluționari în România și a urmat în totdeauna steaua dualității Roseti-Brătianu, dar mai ales pe a lui Brătianu, lângă care a rămas când dualitatea s'a spart.

Trecea drept sfătuitorul lui Brătianu, care avea cea mai mare încredere în vederile lui limpezi.

Carada a murit la 73 ani.

Din partea revistei *Lupta Economică* — pe care o dirijam atunci ca director și proprietar — am depus o coroană deși nu cunoscusem personal pe defunct.

Caracterul întreg al acestui mare muncitor îmi plăcuse.

— *Titu Maiorescu*, marele profesor universitar împlinește 70 de ani.

Discipolii, admiratorii și colaboratorii *Convorbirilor literare* l'au sărbătorit printr'un banchet la hotel Bulevard.

Toți frunțașii partidului carpist au fost de față precum și numeroși frunțași ai literelor române.

— În locul lui Eugeniu Carada este numit provizoriu director la Banca Națională, d. Vintilă Brătianu care demisionează din postul de *primar al Capitalei*. D. Procopiu Demetrescu este ales primar în locul său.

Peste câteva zile, d. Vintilă Brătianu dimpreună cu Anton Carp, sunt aleși directori de către acționari iar Alimănișianu e ales censor.

D. Vintilă Brătianu e pregătit de partidul liberal pentru postul foarte important de ministru al finanțelor, de aceea e purtat pe la toate instituțiile principale ale țării spre a cunoaște toate bugetele și toate izvoarele de venituri. A debutat ca secretar general la ministerul de finanțe, a fost primar al Capitalei, apoi director la Banca Națională, apoi la ministerul de război spre a sfârși ministru de finanțe.

— Opoziția takistă fiind convinsă cum că Brătianu va recomanda regelui să aducă la cârmă pe Petre Carp începe o foarte violentă campanie împotriva fraților Brătianu. Nicolae Flea este însărcinat să atace pe șeful guvernului și pe frații săi, pentru că ar fi săvârșit un fapt necinstit cu prilejul arendărei unei moșii cu numele Rătești.

Campania este dusă în presă și în parlament unde se deslănțue desbateri furtunoase. Obiceiul urât de a umple de noroiu pe adversarul politic nu este lucrul de astăzi, e de mai de mult. Dar cinstea personală necontestată e mai presus de aceste atacuri condamnabile așa că atacul cade fără să lase urme.

— La sfârșitul lunei Februarie României primește o știre tristă pentru ei: *Doctorul Lueger* primarul Vienei a încetat din viață.

Lovit de o boală de rinichi popularul prim magistrat al Vienei s'a stins după chinuri mari. El era șeful partidului creștin-social, adversar al Ungurilor pe care i-a atacat de mai multe ori în Camera de la Viena și, în acelaș timp, era prietenul Românilor. Cititorii n'au uitat vizita pe care d-rul Lueger, în capul unei numeroase delegațiuni a consiliului comunal vienez, a făcut Bucureștilor în timpul Expozițiunei jubiliare primar fiind Mihail Cantacuzino.

La Cameră Mihail Cantacuzino a vestit jalnica știre cerând ca parlamentul să trimită o telegramă de condoleanțe consiliului comunal al Vienei. La Senat a vestit știrea președintele, Guvernul s'a asociat.

La Senat ministrul Haret a adăogat că, prin moartea d-rului Lueger, României au pierdut un bun prieten în Austria.

— *Două dueluri* fac senzație în elita bucureșteană. Întâiul este duelul între avocații frunțași C. C. Arion și S. Rosental; cel de al doilea între Nicu Filipescu și un proprietar din Botoșani, Leon Ghica.

Întâiul duel se sfârșește fără să fie întâlnire pe teren. Iată de ce:

Intr'un proces în care Arion pleda contra d-lui Rosental, i s'a spus lui Arion cum că d. Rosental ar fi rostit cuvinte jignitoare pentru el. Atunci Arion — d. Rosental nefiind prezent în instanță — a declarat că are un mare dispreț pentru adversarul său. Martorii d-lui Rosental erau Barbu Dela-

vrancea și I. Boambă iar martorii lui Arion: Al. Marghiloman și C. Hiotu, D. Rosental a trimis martorii lui Arion. Dar martorii au încheiat un proces-verbal de împăcaciune de oarece d. Rosental a declarat că nici odată n'a rostit cuvinte ofensatoare pentru Arion iar martorii lui Arion au declarat că, în cazul acesta, clientul lor își retrage riposta supărătoare.

În urma unei notițe ofensatoare pentru Leon Ghica, publicată în *Epoca*, acesta a trimis martori *Epocei*, Nicu Filipescu a luat răspunderea notiței și a numit martori pe principele Calimachi și pe Mișu Cantacuzino. Martorii lui Leon Ghica, au fost Mișu Catargiu și un al doilea al cărui nume nu-l rețin.

La întâia repriză Filipescu a fost rănit la obraz; adversarii nu s'au împăcat.

Trebue să adaug că Filipescu n'a atacat nici odată, fiindcă de când omorâse pe G. Lahovary în duel, hotărâse numai să se apere.

— La începutul lunii Martie moare *Iosif Skupievski* fost director al Agenției telegrafice române, publicist, redactor al ziarului „L'Indépendance Roumaine”.

Skupievski polonez de origină, exercita ziaristica în Belgia. A fost adus în țară de către Dumitru Sturza spre a redacta ziarul francez al partidului liberal. Era un om activ și inteligent. Era tatăl doctorului Skupievski și al altui fiu care a îmbrățișat cariera diplomatică în Polonia.

— *Generalul Averescu*, în calitate de ministru de războiu fusese ales senator de Tecuci. Acum era inspector al cavaleriei. Guvernul i a cerut să se demită din mandatul de senator sau să fie înlocuit la inspectoratul cavaleriei.

Generalul și-a dat dimisia din Senat care i-a fost primită cu 36 voturi contra 28.

— Mare agitație politică în jurul *desființării Contenciosului administrativ*.

Încă de când Contenciosul a fost înființat, sub ministerul Cantacuzino, ministru al justiției fiind Al. Bădărău, liberalii au anunțat că vor desființa Contenciosul. Acum amenințarea este adusă la îndeplinire de către Toma Stelian ministru justiției.

O mare agitație și lungi polemici, mai ales în presa lui Take Ionescu.

În parlament debateri violente și ședințe furtunoase. Legea o combat cu putere — cerând menținerea Contenciosului

— Take Ionescu, C. Dissescu, Alexandru Bădărău.

Totuși proiectul lui Stelian este votat de parlament.

— Industriașii se agită.

Prin legea încurajării industriei naționale votată la anul 1887 și prin tariful vamal dela 1906 se crea regiunea economică

sub care trăia industria națională. Prin legea de la 1887 industriile se bucurau timp de 15 ani de următoarele avantaje:

1) *Scutirea de orice impozit către stat, județ, și comună;*

2) *Scutirea de orice taxe vamale pentru mașini, părți de mașini și accesorii fie că servesc la prima instalație sau ulterior;*

3) *Scutirea de orice taxe vamale pentru materiile prime ce nu se află în țară, de reducerea taxelor de transport pe căile ferate etc.*

Proiectul de lege prezentat acum de către ministrul industriei, desființa aceste avantaje.

Industriașii se agită și se întrunesc într'un congres în ziua de 25 Martie sub președinția d-lui N. Zane.

Congresul, după animate discuțiuni și pe baza unui Memoriu prezentat de către Jacques Catz, votează o moțiune în care se spune că proiectul d-lui ministru Orleanu nu este amendabil ci trebue retras în întregime.

— Abia se liniștise furtuna ridicată împotriva ministrului de instrucție Spiru Haret, din cauza legii Consistoriului și iată că altă furtună se ridică.

Ministrul Haret prezintă un proiect de lege pentru *crearea a 21 catedre* la cele două universități din București și Iași.

Prin legea în vigoare, o catedră nu putea fi creată decât după cererea universității sau de către ministru după ce a luat avizul Senatului universitar unit cu colegiu universității. Prin noua lege, catedrele erau înființate fără aceste formalități iar numirile le făcea ministru direct. Este lesne de înțeles ce furtună a ridicat proiectul.

Profesorii ambelor universități s'au întrunit și au protestat cu tărie, iar foștii miniștri de instrucție: Titu Maiorescu, C. Disescu, C. C. Arion și dr. Istrati au convocat o întrunire publică în sala „Dacia” pentru ca să protesteze în fața marelui public.

Cu această ocazie, cele două partide de opoziție — pentru întâia oară — mergeau mână în mână, căci Titu Maiorescu și C. C. Arion erau membri ai partidului conservator iar d-rul Istrati și d. C. Disescu erau membrii partidului conservator-democrat

Profesori universitari n'au fost prea mulți la întrunire. Ziarele au notat pe d-nii Simion Mehedinți, Ion Tanoviceanu, Rădulescu Motru, Em. Antonescu, C. Disescu, M. Vlădescu, Titu Maiorescu, d-rul Istrati, dr. Toma Ionescu. Au combătut procedeul lui Haret mai mulți oratori: dr. Istrati, Rădulescu-Motru, etc. Cuvântarea cea mai puternică a fost însă aceea a lui Titu Maiorescu.

A doua zi la Senat, ministru Haret declară că, din cauză că

sesiunea Corpurilor legiuitoare e pe sfârșite, retrage proiectul de lege.

După această declarație, Titu Maiorescu declară că, în numele Senatului universitar ia act cu plăcere de declarația ministrului.

Un incident intervine: I. Brătianu, primul ministru, vexat firește, de acest succes al opoziției, ia cuvântul și spune că-i pare bine că Maiorescu este mulțumit, în numele Senatului universitar, cu declarația ministrului instrucției dar îi pare și mai bine că Maiorescu n'a vorbit în numele întrunirii de la *Dacia*.

Maiorescu răspunde cum că, în contra proiectului ministrului C. Disescu fost ministru al instrucției, tot la *Dacia* s'au întrunit profesorii junimiști cu cei liberali, atunci în opoziție, spre a protesta. Spune că atunci a lucrat cu D. Sturza și Spiru Haret. Amintește că la 11 Februarie 1907 la *Dacia* s'a discutat Memoriul profesorilor universitari iar ședința a fost prezidată de către Dimitrie Sturza șeful partidului liberal.

Furtuna a durat în Senat vreo două ore.

Dar trebuie să adăugăm că adevăratul motiv al dărei înapoi n'a fost nici protestul universitarilor, nici agitația opoziției, ci numai intervenția regelui.

Regele, după ce a examinat situația, a cerut lui Brătianu să retragă legea iar Brătianu a impus lui Haret pasul înapoi.

Tot la fel s'a întâmplat și cu legea d-lui Orleanu privitoare la organizarea industriei. În urma sfatului regal și a faptului că însuși ministrul de finanțe Emil Costinescu, mare industriaș — era împotriva legii, d. Orleanu a fost silit să modifice radical proiectul său. Și numai așa legea a fost votată la Senat, însă a fost înmormântată la Cameră.

Legea lui Haret a provocat o apropiere între carpiști și takişti.

Acum se vorbește foarte serios de o apropiată înțelegere între cele două partide de opoziție.

Carpistii au adoptat o altă atitudine față de guvern; dela purtarea aproape binevoitoare au trecut la opoziția violentă așa că, în fiecare zi fruntașii conservatori atacă violent guvernul. De la o vreme, carpiștii au în Cameră atitudine mult mai energică decât takişti.

Simptomatic este că presa takistă alături de presa carpistă, atacă numai guvernul, dar pe carpiști nu-i mai atacă.

— În zioa închiderei sesiunii parlamentului s'a petrecut un incident hazliu.

Primul ministru citește Mesagiul de închidere, apoi mulțumește deputaților pentru concursul dat. Imediat se urcă la tribună Petru Carp și spune răsând:

— *La toamnă nu ne mai vedem!*

Primul ministru ia la braț pe Carp și amândoi revin, la tribună.

Primul ministru se adresează Camerei:

— *Este un mijloc ca să cădem de acord: să-mi lăsați mie cele serioase iar d-lui Carp restul...*

Și Camera se închide pe această glumă.

— Din Londra se anunță *moartea regelui Eduard VII*; născut la 1841, a murit deci la vârsta de 69 de ani.

Regele Eduard a fost unul din cei mai iubiți monarhi; poporul englez a plâns când a murit. El este acela care a încheiat înțelegerea prietenească cu Franța pe care o iubea sincer.

Politica lui a împins Anglia să intre în războiu împotriva Germaniei și putem spune că situația actuală e datorită lui Eduard VII.

— *Succesele electorale ale takiştilor* nu mai conțin, iar guvernul e bătut mereu. La Tecuci, la colegiul II de Senat, în locul rămas vacant prin demisia generalului Averescu, este ales candidatul takist, d-rul Riegler, cu 86 voturi, contra candidatul liberal care n'a întrunit de cât 58. Carpiștii n'au prezentat candidat.

— *Titu Maiorescu* e primit în audiență la castelul Peleş: regele îl reține mai mult timp. Trebuie să spunem că partidul carpist hotărâse o violentă campanie de răsturnare și că manifestațiile de acest soi începuse.

După ieșirea lui Titu Maiorescu dela rege, tot felul de comentarii. Senzația este foarte mare fiindcă peste tot se șoptește cum că Maiorescu a eșit cu un însemnat rezultat.

Ziarele takiste, spre a micșora efectul, anunță că regele ar fi spus lui Maiorescu că nu va schimba guvernul sub presiunea manifestațiilor de stradă. Deaceia, Maiorescu a cerut ca violenta campanie de răsturnare să înceteze. Adevărul era însă cu totul altul.

Regele a spus lui Maiorescu cum că Brătianu, în fața marilor greutăți, a neputinței de a mai trece proiectele de legi ale miniștrilor cât și a numeroaselor înfrângeri electorale, este hotărât să se retragă la sfârșitul anului spre a reorganiza partidul. Conservatorii să înceteze deci campania de răsturnare care nu mai are scop. Regele a adăugat cum că va chema la cârmă pe Petre Carp, aceasta fiind și părerea șefului partidului liberal.

A doua zi, Maiorescu a comunicat comitetului partidului că lupta extraparlamentară trebuie să înceteze.

Peste câteva zile, m'am întâlnit cu Nicu Filipescu care mi-a spus:

— Peste șase luni suntem la putere. Are să fie greu. Incepe

imediat campania electorală căci ești candidat la colegiul II de Cameră din București.

— La sfârșitul lunii Aprilie, sosește la Sinaia regele *Gustav V al Suediei*.

— La 11 Maiu începe să se judece, la Curtea cu jurați, *procesul lui Stoenescu-Jelea*, cel care a atentat la viața lui I. Brătianu. Afluență foarte mare de public, serviciul de ordine se face cu mare greutate.

Curtea e prezidată de N. Procopescu, asistat de d-nii judecători Marinovici și V. Dumitrescu. Acuzația: procurorul general d. Opreșcu. Apărarea o face d. avocat I. Otescu.

Comisiunea juraților e compusă din Theodor Căpitanovici, atunci senator liberal, C. Basarab-Brâncoveanu, Em. Frunzescu, stenograf al Senatului, Mihail Seulescu, V. I. Berceanu, Gh. Mălcoci, Ion Nădejde, N. Coculescu, Gh. Dragu, Const. Banu, Ermil Pangrați și G. Năcescu. Afară de unul, comisia e compusă numai din membrii ai clubului liberal, din parlamentari și militanți liberali. Verdictul e cunoscut dinainte.

După ascultarea mai multor martori rechizitoriul procurorului și apărarea d-lui Otescu, Stoenescu-Jelea e osândit la 20 de ani muncă silnică.

— *Un nou scandal bisericesc* izbucnește. În sesiunea de Mai a Sinodului, episcopul Safirin al Romanului aduce un memoriu prin care acuză de imoralitate pe mitropolitul primit Atanasie.

Când Safirin pronunță aceste cuvinte, ministrul Haret sare dela locul său și strigă:

— „Acuz și eu pe Episcopul de Roman de imoralitate încă de pe timpul când era directorul Seminarului de Râmnic”.

Mitropolitul primit, în culmea aprinderii, acuză la rândul său pe Episcop, de imoralitate.

Safirin a părăsit ședința Sinodului după ce a depus un memoriu cu toate acuzațiile sale.

După plecarea Episcopului, a fost o mare deslănțuire de acuzări din partea mitropolitului.

Un număr de preoți adresează Sinodului petițiuni în care sunt aduse tot felul de acuzări mitropolitului primit. Sinodul trimite un ultim avertisment Episcopului Safirin și suspendă pe toți preoții acuzatori.

Dar scandalul va urma pentru marea întristare a tuturor acelor cari cred în biserică.

— O telegramă din Berlin anunță *moartea marelui bacteriolog Robert Koch*, acel care a descoperit baccilul virgulă.

— Academia Română acordă *premiul Năsturel* de 4000 lei lui Barbu Delavrancea pentru piesa lui, *Apus de Soare*.

— În București, sunt urmărite cu mult interes și cu pa-

siune *alegerile din Ungaria*. Firește sunt urmărite în primul rând alegerile din ținuturile românești. După o perioadă îndelungată de abținere, în care timp a predominat ideea zisă a „pasivismului”, Românii hotărâseră să schimbe sistemul și să participe la lupta electorală deși legea electorală, fiind părtinitoare pentru unguri, micșora foarte mult sorții de izbândă ai Românilor.

Dar încercarea n'a dat alt rezultat decât să confirme dreptatea pasiviștilor.

În adevăr, deși au luptat puternic, Românii au ieșit bătuti pe întreaga linie.

Iată cele mai însemnate rezultate în acele comitate unde majoritatea fără contestație era a Românilor. (Să nu uităm că, la epoca aceea, în Ungaria se vota pe față):

CERCUL ILEANDA-MARE președintele clubului parlamentar român *Toader Mihali* a fost proclamat ales neavând contra candidat;

FAGARAȘ: *Dr. Șerban*, român ales după o luptă crâncenă;

ȘIRIA: *D. St. C. Pop*, ales fără contra candidat;

CHIȘINAU: Balotaj, *Octavian Goga* 875 de voturi, ceilalți doi candidați unguri 1007 și 339 de voturi;

CEICA: Alesul este *vicarul Mangra*, român, dar trecut în partidul guvernamental;

NASAUD: Ales *I. Ciocău*, român guvernamental contra d-lui *Onișor* din partidul național care a întrunit 252 voturi.

ORAVIȚA ROMANA: Ales românul renegat *Siegescu* cu 1965 voturi, contra naționalistului Ion Nedelcu care a întrunit 1428;

IGHIU: *Vaida Voevod* a căzut cu două voturi, fiindcă Românii din șase comune au fost opriti de la vot;

OCNA SIBIULUI: Ales candidatul ungur contra naționalistului *Aurel Cosma*;

MARIA RODNA: *D. Vasile Goldiș* a căzut rămânând în urma candidatului ungur cu 400 voturi;

BARAȘIVENI: D-rul *Vasile Lucaci* căzut pentru 96 voturi;

BEIUȘ: D-rul *Vasile Lascu*, naționalist român se re-trage în fața presiunilor și se alege aci contele *Ștefan Tisza*;

BOCȘA ROMANA: *D. Valeriu Braniste*, directorul ziarului „Drapelul”, cade și se alege candidatul ungur;

LUGOJ: Cade d-rul *Ștefan Petrovici* deși majoritatea covârșitoare a cercului electoral e românească;

ZARLENTUL MARE: Cade dr. *Gh. Popovici* și se alege candidatul ungur;

TROȘCANI: Cade candidatul român *Zosim Chirtop*;

MORAVIȚA: Cade românul *Caius Brediceanu*;

ȘIMLAUL SILVÂNIEI: Românul *dr. Deleu* cade contra ungurului *Egron*;

IOSASEL: Alegătorii români bătuți și isgoniți. Cu mare greutate totuși, candidatul român *Gheorghe Popa* este pus în minoritate lipsindu-i 191 voturi;

CARANSEBEȘ: D. *Vaida Voivod* cade cu o diferență de 794 voturi;

VANTUL DE JOS: D. *Iuliu Maniu* cade pentru 38 voturi;

BAIA DE CRIȘ: Românul *V. Damian* proclamat fără contracandidat;

DOBRA: Candidatul român *Nicolae Ivan* a căzut;

ORAȘTIE: D. *Vaida Voivod* ales cu o majoritate de cinci voturi;

ARPAȘ: Ales D. *Vaida Voivod*;

Astfel românii nu au decât cinci aleși și anume: *Teodor Mihali, dr. N. Șerban, Șt. C. Pop, Al. Vaida-Voevod* și *V. Damian*.

Părintele *Lucaci* și *I. Maniu* au căzut.

În București înfrustrarea este mare. Cercurile naționaliste, cari sperau mult dela lupta electorală, sunt foarte amărâte.

Amărăciunea este mărită și prin faptul că, cu două-trei zile înainte de alegeri, a murit *protopopul Vinea* unul dintre cei mai viguroși și nestrămulați luptători pentru cauza națională.

— Alegerea d-lui N. Iorga ca membru al Academiei întâmpină greutăți, fiindcă are mulți adversari și e combătut cu patimă, Firea combativă a omului acesta îi atrag, firește, multe dușmăanii. Deabia la al treilea scrutin d-sa este ales membru activ, cu 15 voturi contra 11.

În aceeași ședință, d. Stefanelli din Bucovina, este ales membru activ, iar d. Lepădatu membru corespondent.

— O știre emoționează Capitala: vaporul românesc *Împăratul Traian* sub comanda maiorului Periețeanu, a fost atacat în portul Pireu, invadat de plebe și devastat.

Din cauza relelor relațiuni între Români și Greci, pe chestia Aromânilor, atentatul a fost planuit din vreme. A fost o premeditare răzbunătoare. Pe vas se aflau tocmai principesa Maria și principele Nicolae, actualul regent, cu o guvernantă.

Ajuns în portul Pireu, vaporul a fost, de odată, invadat de o bandă de vreo 100 de greci cari au cerut să li se predea 3 dezertori greci cari mergeau la Constantinopol, dar numai unul din aceștia a primit să scoboare. Atunci cei de pe vapor au început să strige cum că ceilalți doi greci au fost tăiați în bucăți într-o cabină. Pe cheiu era adunată o mare mulțime. Toată această ceată a năvălit pe vapor, a spart, a de-

vastat, a furat tot ce a putut lua, pe maiorul Periețeanu l'au lovit, l'au luat pe sus.

Personalul vaporului a fost maltratat, mulți pasageri au fost bătuți și jefuiți.

Acest atentat a produs în București o mare agitație.

Când micii prinți au sosit în București, prințul Nicolae întrebat asupra evenimentului, a spus că s'a mirat mult cum de n'a adus poliția grecească pe pompieri și pompele cu care să ude mulțimea spre a o împrăstia. Prințul cunoștea sistemul întrebuintat la București pentru a risipi manifestațiile de stradă.

S'a răs mult de această observație.

Poate ca regent va avea ocazia să practice rețeta.

Intruniri de protestare sunt organizate imediat, manifestații zgomotoase contra grecilor, iar guvernul, pe cale diplomatică, cere satisfacție. Dar guvernul din Atena — fapt de mirat — refuză.

O lungă corespondență urmează.

Guvernul român e hotărât să recurgă la represalii expulzând un mare număr de greci. Regele George scrie regelui Carol exprimându-și regretul pentru neplăcerile îndurate de micii principii. Dar atât.

Guvernul român formulează propunerile sale pentru satisfacțiile de dat drapelului românesc insultat, dar guvernul grec refuză.

Gheorghe Panu scrie că guvernul român a făcut o greșală, aceea de a fi trimis vapoarele române la Pireu mai înainte ca relațiunile normale să fi fost restabilite cu Grecia.

Fiindcă, în adevăr, în urma vechilor conflicte, România și Grecia nu aveau relații normale.

— Societatea bucureșteană este viu afectată de un incident dureros: soția avocatului și omului politic Petre Grădișteanu, s'a înecat în râul Ialomița. Pe când trecea peste Ialomița, pe podul Crasan, dimpreună cu soțul și un fiu, caii de la trăsură s'au speriat. D-na Grădișteanu sări repede din trăsură. Dar în loc să sară pe pod, sări din luteală, în apă.

— Duminică, la 13 Iunie, a fost întâiul accident de viațiune în România. Aceasta s'a întâmplat la aerodromul din Chitila.

Inginerul francez Guillemain, directorul tehnic al întreprinderii, pilot brevetat din Franța, făcând un zbor cu un biplan Farman, a căzut dela 35 metri înălțime și s'a ales cu un picior fracturat și alte leziuni.

— Conflictul cu Grecia este aplanat. Grecia a dat satisfacția cerută; dezertorul grec luat de pe vapor, a fost restituit, comandantul portului Pireu a venit pe bordul *Împăra-*

tului Traian și a făcut scuze comandantului Periețeanu.

— Partidul conservator-democrat se întrunește într'un congres în care se dă o nouă organizare partidului și se redactează programul de aplicațiune imediată, dacă partidul va veni la putere.

De ce acest congres și această revedere a programului? Motivul principal este că, concomitent cu această lucrare, se duceau tratative de împăcare cu conservatorii în vederea unei eventuale colaborări la guvern.

În cercurile inițiate se știa că guvernul liberal nu va trăi mai mult decât, maximum 6 luni, apoi regele va aviza. Dar fiindcă Take Ionescu, cu toate succesele lui electorale, nu era sigur că va fi chemat la cârmă, încerca și calea împăciuirii. De aceea își revizua programul punând în evidență reforme blânde care ar fi putut fi primite și de conservatorii.

În privința reformei electorale se propune o lărgire a colegiilor, dar în așa fel în cât corpul electoral să nu-și piardă independența și să nu fie un simplu instrument în mâna guvernului. Cu alte cuvinte, votul universal nu era admis. Pentru Dobrogea se cereau drepturi politice.

În vederea tratativelor de împăcare, toată presa care asculta de inspirațiile lui Take Ionescu, a încetat definitiv atacurile împotriva partidului conservator.

— Doi preoți de mir, Păunescu și Drăghici, au adus prin scris, grave acuzări mitropolitului Primat și ministrului Haret. În loc să li se cerceteze reclamațiile, au fost trimiși în judecata Consistoriului. După o judecată care a durat 3 săptămâni, amândoi preoții au fost caterisiți.

— Partidul conservator pregătindu-se ca să ia puterea, da o mare atențiune chestiunii electorale, fiindcă partidul era slab față de acțiunea plină de succes a lui Take Ionescu.

Privigherea generală o avea Nicu Filipescu, dar șefia specială a Capitalei o avea Mihail Deșliu. Acesta ajunsese la un moment, — mai ales când partidul conservator-democrat a intrat în declin — să facă din partidul conservator partidul politic cu cea mai puternică organizație.

O împrejurare a ajutat mult partidului conservator ca să pue în situație grea pe Take Ionescu și să-și atragă o parte din simpatiile corpului electoral, — această împrejurare a fost legea cârciumilor, prezentată de către Emil Costinescu, ministrul de finanțe încă sub șefia lui Dimitrie Sturza.

Emil Costinescu a prezentat o lege care mărginea numărul cârciumilor atât la sate cât și la orașe, punea greutăți pentru obținerea brevetului și supunea exercițiul acestui comerț la sancțiuni foarte severe. Legea nu avea atât caracterul unei măsuri fiscale cât a unei măsuri cu caracter

higienic și social. Era făcută spre a pune stavilă alcoolizării populațiunii.

Dacă la sate legea avea rațiune de a institui monopolul, fiindcă în adevăr cârciumile se înmulțeau în chip îngrijitor și amenința să surpe vlaga populației rurale, la oraș această primejdie nu exista.

Nicu Filipescu înțeluse repede ce folos electoral ar putea trage dacă ar lua apărarea cârciumarilor, fiindcă numai în colegiul al 2-lea de Ilfov erau aproape sau peste 1000 cârciumari alegători.

Deșliu fu însărcinat să organizeze un comitet de cârciumari — ceea ce el făcu cu succes — și propaganda începu în toată Capitala.

Sarcina conservatorilor fu ușurată și prin aceea că ta-kiștii nu combăteau legea sau o combăteau moale. Care era cauza?

Cauza era că legea era prezentată de către Emil Costinescu, iar Emil Costinescu era în partidul liberal ca și Alexandru Constantinescu — partizanul ideii ca, după liberali, trebuie să vie la putere partidul conservator-democrat.

Take Ionescu care profita de toate împrejurările cât de mici, spre a-și mări clientela electorală, — era silit de astă dată să lase concurenților săi conservatori mulgerea mânăoasei chestiuni a legii cârciumilor.

Dar nici în partidul conservator nu era înțelegere deplină asupra acestei chestiuni, fiindcă Petre Carp nu voia nici în ruptul capului, să combată legea or să dea făgădueli cârciumarilor.

Acest dezacord din partid îl exploatau takistii intensiv, ei spuneau cârciumarilor: „Boerii vă înșeală, Carp sustine legea, Filipescu și Deșliu vor numai să vă stoarcă voturile, însă când vor veni la putere — dacă vor veni — o să se lepede pe opoziția lui Carp“.

Nicu Filipescu organiza la clubul conservator un cerc de studii la ședințele cărui se discutau problemele politice și mai ales proiectele de legi, pe care viitorul guvern conservator trebuia să le realizeze. Membrii acestui cerc au și un număr de conferințe la sala „Dacia“. Mie mi-a revenit să țin conferința pe chestia legii cârciumilor.

Convingerea mea era, însă, că legea era foarte bine venită la sate, unde cârciumăritul lua zilnic, o dezvoltare primejdioasă; tot ce câștiga țăranul mergea în teigheaua cârciumarului, iar plugarul era otrăvit, încetul cu încetul, cu băuturile debitate.

Conferința fu anunțată cu sgomot, dar takistii o sabotau, răspândind printre cârciumari știrea că șeful partidului nu

o aprobă. Membri din comitetul de rezistență al cârciumarilor, mai ales aceia cari nu erau conservatori, au venit la Deșliu și i-au cerut ca șeful partidului să se rostească categoric. A fost un moment greu.

S'au făcut pe lângă Carp stăruințe mari, glasul lui Filipescu n'a avut nici o trecere, deabia Marghiloman care era elector și cunoștea valoarea contingentului de voturi a cârciumarilor, l'a putut hotări ca să autorizeze o declarațiune în doi peri.

Fondul acestei declarațiuni era că la sate partidul nu se leagă să desființeze legea când va veni la putere, la orașe, însă, o va modifica.

Cum? asta nu se spunea.

În seara când am ținut conferința, Marghiloman a luat cel dintâiu cuvântul și și-a făcut declarația în numele șefului. Fiindcă se știa că Marghiloman este întâiul aghiotant, confidentul și acela care are cea mai mare trecere la Petre Carp; declarația liniști pe cârciumari.

Conferința mea a fost tipărită și împărțită în mii de exemplare, și purta în frunte cuvintele lui Alexandru Marghiloman.

Teza conferinței a fost următoarea: Singurul comerț care în România este, în cea mai mare parte în mâinile Românilor, este comerțul cârciumăritului. Lovind în acest comerț, guvernul desființează singurul comerț românesc și lasă pe drumuri cel puțin 50.000 oameni, toți Români. Dar am combătut legea numai pentru efectele ei la orașe. Căci în ce privea cârciumăritul la sate eram de aceeaș părere cu Emil Costinescu.

— Pe la jumătatea lunii August, Aurel Vlaicu face întâile sale ascensiuni cu aeroplanul său. În ziare apar notițe entuziaste. Vlaicu s'a ridicat până la 150 metri și a putut merge cu iușeala până la 120 kilometri pe oră.

Ce departe suntem astăzi de performanțele acelei vremi, când 100 metri înălțime și 120 kilometri pe oră erau socotite biruințe mari!

Dar era victoria unui român, de aceea bucuria și nădejtile noastre erau mari.

— Pe la sfârșitul lui August moare doctorul Nicolae Manolescu, cel mai însemnat oculist al României.

Doctorul Manolescu era laureat al Academiei Române pentru o lucrare de valoare intitulată „Higiena țăranului român”. A fost deputat, era profesor la Facultatea de medicină din București și un eminent clinician.

Era născut în com. Șaranga, din jud. Buzău. A murit la vârsta de 60 ani.

— Lumea este foarte îngrijorată de o știre sinistă: holera,

care face pustiiri în Rusia, a sosit la granița Basarabiei.

La frontieră se iau măsuri severe. Holera trece, însă, în Ungaria, și ne atacă din două părți. Holera pătrunde în țară, — apare la Botoșani, Focșani, Galați, Brăila.

În București se ivesc câteva cazuri. Populația este foarte îngrijorată, însă norocul a voit ca teribilul flagel să nu ne secere prea mult. Bucureștiul a fost scutit, căci numai puține cazuri au fost semnalate.

— Este interesant de spus cine a dat semnalul urcării chiriilor, care astăzi constituie un adevărat flagel.

Prin Septembrie unele ziare publicau articole îngrijorate asupra urcării chiriilor. Oameni nevoiași ca și cei cu venituri modeste simt că o mare greutate începe să apese și o mare primejdie îi amenință: urcarea progresivă a chiriilor.

Ziarele arată cum să semnalul l'au dat agenții statului, adică comisiile de recensământ care, spre a spori veniturile acestuia, au majorat chiriile, în contra declarațiilor chiriașilor și în disprețul contractelor.

Membrii acestor comisii, în urma ordinelor primite, au sporit cu de la a lor apreciere toate chiriile, ceea ce a avut drept rezultat o urcare a tuturor locațiunilor. Din vremea aceasta începe ascensiunea care trebuia să impue la 1916 guvernului adoptarea legii de excepțiune.

— La manevrele de toamnă de la Slatina a participat și Aurel Vlaicu cu aeroplanul său. A zburat deasupra câmpului de manevră, a făcut diferite virajuri și a entuziasmat armata pentru siguranța, eleganța și îndrăzneala zborului său pe o vreme vântoasă.

— Izbânda lui Vlaicu stimulează și pe alți români; cunoscutul inventator Brumărescu, produce și el un aeroplan pe care îl expune. Acest aeroplan este un biplan de o formă cu totul deosebită de tot ceea ce exista până atunci. Inventatorul a primit multe felicitări de la oamenii competenți (?), însă aparatul Brumărescu n'a zburat nici odată.

Un alt inventator român este Henri Coandă, — opera acestuia este un aparat fără elice, ci numai o turbină propulsivă. Aparatul, construit în Franța, a avut soarta mai bună decât al lui Brumărescu. Astăzi, însă a dispărut.

— Duminică, 6 Noembrie, la orele 5 și jum. s'a stins din viață Gheorghe Panu, acela care a fost cel mai mare ziarist al țării după moartea lui C. A. Rosetti.

Gheorghe Panu a murit după ce a suferit multă vreme de miocardită și arterioscleroză, boală complicată apoi cu un cancer al intestinului.

Panu a debutat ca istoric. Fiind distins de Maiorescu și ceilalți fruntași ai *Junimei* din Iași, a primit o subvenție spre a face studii literare și istorice în străinătate; el, însă, a învățat dreptul și s'a întors pentru a intra în magistratură.

Apoi a intrat în politică, a fost numit avocat al Spiri-

doniei din Iași, a redactat ziarul *Liberalul* din acel oraș și a fost ales de C. A. Rôsetti, ministru de interne atunci, ca să-i fie șef de cabinet.

A demisionat spre a fi ales deputat la anul 1884 în Camera de revizuire.

A combătut, alături de C. A. Rosetti, dispozițiile restrictive pentru presă și după aceea a trecut hotărât în opoziție.

La Iași a făcut însă să apară *Lupta*, ziar de vehemență polemică, apoi a trecut cu *Lupta* la București care în curând, deveni ziarul politic, cel mai citit din țară. Demn de notat e faptul că cel mai puternic tiraj l-a atins presa politică, când, „*Lupta*” a tras în 10.700 exemplare.

Panu avea o frumoasă cultură, era o minte ageră, un talent original și o mare putere de atracție. Era unul din acei oameni pe cari americanii îi numesc: oameni magnetici.

Și cu toate acestea n'a avut noroc în viață.

Răvna lui cea mare era să ajungă ministru, însă, de-a curmezișul acestui om atât de superior s'au pus și atâți dușmani implacabili ca și un număr de întâmplări nenorocite. Afară de asta Panu însuș a fost dușmanul său.

Într-o zi a fondat partidul radical; văzând însă, că partidul acesta nu-l duce prea repede la guvern, a desființat partidul și s'a înscris în partidul conservator. Apoi, desamăgit și desgustat, a reintrat în partidul liberal, dar nici aci n'a putut ajunge mai mult decât vice-președinte al Camerei.

Când a murit, la vârsta de 62 ani, redacta publicația săptămânală: *Săptămâna*.

La înmormântare au vorbit Ionel Brătianu, I. G. Duca, în numele partidului liberal, iar Ion Procopiu, în numele Sindicatului ziariștilor.

La palatul de justiție a vorbit avocatul Comșa.

De altfel Panu, din cauza boalei care-l săpa cu încetul de câțiva ani, încetase de a mai fi un militant.

Din acest punct de vedere marele om își supraviețuise.

— Duminică, 28 Noembrie, a fost inaugurată cu mare pompă, statuia lui Eugeniu Stătescu, în sala pașilor pierduți de la Palatul de justiție.

Această festivitate fusese precedată de o mică furtună în lumea avocaților și a magistraturei; anume, se critica faptul că statuia fusese așezată în acel loc predominant, că i se dase atât de mari proporții, că i se împrumutase acea atitudine și acel gest de tribun.

În sfârșit Eugeniu Stătescu era reprezentat ca și când ar fi dominat justiția română, ca și când ar fi fost un mare legiuitor și cel mai mare jurisconsult român.

Acei care făceau această critică aveau dreptate. Eugeniu Stătescu n'a lăsat nici un rând scris, Eugeniu Stătescu n'a fost nici profesor la facultatea de drept, n'a fost nici un mare avocat pledant. Ceeace a fost, însă Stătescu, a fost un ministru

de justiție cu mare autoritate și un creator, ca nici unul alt, de magistrați de partid. Era un nume autoritar.

Totuși în ciuda protestărilor, statuia a rămas acolo unde o vedem. iar Eugeniu Stătescu reprezentat într-o postură și cu un gest care nu erau ale lui.

Statuia este opera sculptorului francez Ernest Dubois, autorul statuei lui Ion Brătianu.

Au vorbit: Scarlat Popescu procurorul general de la Casație, Petre Bors din partea baroului de Ilfov și ministrul justiției Toma Stelian.

— În sfârșit chestia retragerii guvernului, este adusă la ordinea zilei. În acelaș timp se știe cu precizie, cum că viitorul guvern îl va forma Petre Carp, iar nu Take Ionescu.

Takiștii, față de acest desnodământ care se pare că nu mai poate fi înlăturat, se dedau la o campanie aproape desperată de intruniri publice și de violențe de presă. Take Ionescu vrea să facă presiune asupra regelui, arătându-i că popularitatea e cu partidul conservator-democrat. Dar totul e zadarnic.

Takiștii fac, însă, și greșala că urmează în contra lui Brătianu și a fraților săi o campanie dârză pe tema moralității; frații Brătianu sunt acuzați că trafică și trăese din afaceri necinstite; era evident că șeful guvernului nu putea decât să recomande regelui ca succesor pe șeful partidului conservator.

Trei zile înainte de Crăciun, Ionel Brătianu își intru-nește majoritățile parlamentare și le comunică — spre marea tristețe a acestora — că guvernul și partidul liberal se vor retrage dela cârmă.

Brătianu spune că partidul trebuie să se retragă spre a se pregăti pentru o nouă și fecundă guvernare.

Unii parlamentari liberali au intervenit, cerând ca partidul să nu se retragă ci să prezindeze alegerile generale, dar Brătianu a răspuns:

— „Atunci când partidul liberal a decis să se retragă de la guvern, a făcut-o pentru că nu vedea lipsuri în rândurile acelor cu care intrase în foc.

După ce ne-am consfățuit, am socotit, ca o chestiune de înaltă politică, condițiunea ca retragerea noastră să se facă în așa chip în cât însăș adversarii partidului nostru să asiste la această retragere nu numai cu un simțământ de respect, dar chiar cu frică.

Guvernul îl pot lua alții, dar puterea ne rămâne nouă”.

Apoi, I. Brătianu adaogă că e mai bine ca retragerea să se facă acum decât în Februarie, când expiră mandatul Corpurilor legiuitoare, pentru ca noul guvern să aibă vreme să dea țarei bugetul.

Guvernul Brătianu demisionează, imediat după Crăciun, iar Petre Carp este chemat la guvern. Ministerul e astfel compus: Petre Carp președinte și finanțele, Titu Maiorescu externe, Al. Marghiloman internele, Ion Lahovari domeniile, N.

Filipescu războiul, C. C. Arion instrucția, Barbu Delavrancea lucrările publice, Mihail Cantacuzino justiția, D. Nenitescu industria.

Această listă ministerială era alcătuită cu câteva luni mai înainte, și era rezultatul tratărilor și concesiunilor reciproce între diferitele nuanțe din partid.

Așa, junimiștii aveau 4 portofolii: Carp, Maiorescu, Marghiloman și Arion; cantacuziniștii 2; M. Cantacuzino și Nenitescu; Filipescu 2; el și Delavrancea, apoi vechii conservatori unul, pe Ion Lahovari.

În tabăra takistă vestea formării ministerului a pricinuit o mare deprimare dar și îndârjire. Pe când Take Ionescu se gândea imediat să încheie un cartel electoral cu liberalii, pe care-i combătuse de moarte până în ajun, unii takişti încep — vorba populară — să spele putina către apele guvernamentale.

Dar grosul partidului, cadrele, toți cei convinși și prieteni ai lui Take Ionescu au rămas lângă dânsul.

Din punctul de vedere al sentimentului corpului electoral toată dreptatea era a lui Take Ionescu iar cartelul electoral cu liberalii — care a fost o greșală, firește — nu i-a fost inspirat de cât de îndârjirea legitimă provocată de înlăturarea sa de la cârmă.

— În volumul al 4-lea, care va fi cel din urmă din această serie, și care va urma cât de curând — vom examina rezultatele date de către această politică zisă a succesiunii celor două partide de guvernământ.

SUMARUL

ANUL 1901.

(Urmare)

Banchetul lui Caragiale. — Asasinarea Iuliei Iarca de către Candiano Popescu. — Scandalurile de la Societatea „Unirea”. — Inaugurarea statuei pompierilor pe Dealul Spirei. — Procesul asasinului Iuliei Iarca. — Caragiali acuzat de plagiat. — Un prânz diplomatic emonționant. — Chestia Olimpicilor. — Junimiștii majorizați de vechii Conservatori.
Paginile 1—20.

ANUL 1902

Conflictul Gheorghe Panu-artiștii Teatrului Național. — Centenarul lui I. Heliade-Rădulescu — Procesul Caragiale-Caion. — Sosirea propagandistului evreu Bernard Lazaro. — Agitații semite și antisemite. — Testamentul și falsul testament al prințului Grigore Sturza. — Isprăvile și moartea escrocului Andronic. — Cum a devenit Dl. I. Th. Florescu conservator. — Statele Unite iau apărarea evreilor din România. — Frământările din partidul liberal.
Paginile 20—41.

ANUL 1903

Afacerea tragerilor false dela Ministerul de finanțe. — Partidul liberal în contra reformelor lui Vasile Lascăr. — Inaugurarea statuei lui C. A. Rosetti. — Agitațiile pe chestia națională. — Ionel Brătianu și Miss Astor miliardara americană. — Inaugurarea monumentului lui Ion C. Brătianu. — Moartea lui G. D. Paladi. — Scandaloasa afacere a tragerilor false de la Ministerul de finanțe. — Asasinarea regelui Alexandru al Serbiei și a reginei Draga Mașin. — Dărâmarea zidurilor bisericii Zlătari și misterele ce adăposteau. — Moartea lui Luigi Cazavillan.
Paginile 41—61.

ANUL 1904

Un incident hazliu la balul Palatului regal la 1 Ianuarie. — Un al doilea incident care produce nemulțumiri și agitație. — Agitația avocaților pe chestia obligativității „robei”. — Izbucnirea războiului ruso-japonez. — Moartea artistei Frosa Sarandy și a lui Ionescu-Gion. — Activitatea lui Ion Saita ca prefect al poliției. — Bucureștiul de altădată: Cafeul Șantant, Academii de biliard, bicicleta, birjarul muscal, grădinile de petreceri, vechi lăutari, Christache Ciolac, înțele automobile, etc. O serată la Palatul Cotroceni; o lume care a dispărut. — Expoziția agricolă a marilor proprietari. — 400 ani dela moartea lui Ștefan cel Mare. — Dramele macedonene: împușcarea lui Lăzărescu Lecanta în cafeneau „Macedonia”. — Atentatul lui Mărăcineanu împotriva membrilor Curței de Casație. — Moartea marelui orator Nicolae Ionescu. — Manevrele lui Take Ionescu, intrigile din partidul conservator. — Agitația pe chestia prozelitizmului catolic: procesul institutului Notre Dame de Sion. — Generalul Șomănescu și maiorul Hubch. — Căderea Cabinetului Sturza și venirea Cabinetului conservator cu Gheorghe Cantacuzino. — Regele Carol despre Carp. —
Paginile 61—86.

ANUL 1905

Conflictul căpitanului Sturza cu ofițerii. — Agitația pe chestia cedării terenurilor petrolifere lui Deutsche Bank. — Expoziția jubiliară din anul viitor. — Refugiarea Cuirasatului rusesc „Kéaz-Potenkin” în portul Constanța. — Mișcarea din țară împotriva grecilor. — Drama din familia doctorului Lăcusteanu. — Conflictele dela Teatrul Național: conflictul Al. Davila-C. Nottara. — Moartea lui Eugeniu Stătescu —
Paginile: 86—102.

ANUL 1906

Conflictul greco-român: expulzarea grecilor. — Scandalul dela Cameră, Nicu Filipescu-Al. Bădărău. — Agitata alegere dela Creditul rural. — Marea agitație și scandalul de stradă dela 13 Martie. — Agitația contra reprezentărei pieselor în limba franceză la Teatrul Național. — Acțiunea lui Nicolae Iorga. — Priviri generale asupra trecutului. — Oameni frunțași dela 1871 la 1906. — Obiceiuri perimate. — Bucureștiul cel vechiu. — Teatrul la această epocă. — Cafeneaua Capșa și oamenii politici. — Restaurantele Bucureștiului. — Bucureștiul intelectual. — Cenele literare. — Eminescu. — Teatrul lui Alecsandri și teatrul lui Caragiale. — Gheorghe Panu în presa bucureșteană. — Capi-

tala din punct de vedere edilitar. Opera lui Pake Protopopescu Electricitatea în București. — Epoca inundațiilor. — Serbările jubiliare pentru 40 ani de domnie ai Regelui Carol. — Expoziția dela Filaret. — Sosirea în Capitală a d-rului Lueger primarul Vienei. — Inaugurarea oficială a Expoziției. — Frământările din partidul conservator. — Asalturile în contra lui Take Ionescu. — Moartea lui Albu-Iescă. — Românii din Bucovina, Ardeal și Macedonia primiți la Expoziție. — Atitudinea demnă a magistratului Scarlat Popescu. — Moartea lui Take Laurian. — Cursele auto-nobil-Clubului.

Paginile: 102—173.

ANUL 1907

Vizita lui Take Ionescu la Berlin. Distincția cu care l'a onorat împăratul. — Presa germană despre Take Ionescu. — O intrunire liberală cu emoții. — Greva profesorilor universitari. — Regele Carol și Take Ionescu. — Marile răscoale țărănești. — Căderea Cabinetului Cantacuzino. — Noul guvern liberal cu Dimitrie Sturza. — Ședința istorică a Camerei deputaților dela 13 Martie 1907. — Sângeroasă repriză a răscoalelor țărănești. — Camerele conservatoare dau concurs guvernului liberal. — Fuziunea Conservatoare-junimistă. — Petre Carp proclamat șef al partidului conservator. — Generalul Manu se retrage din politică. — Moartea marelui pictor Nicolae Grigorescu. — Moartea marelui istoric și literat B. P. Hașdeu. — Deschiderea congresului internațional de petrol. — Magistratul Scarlat Popescu rostește un nou discurs care face senzație.

Paginile: 144—179.

ANUL 1908

Expulzarea d-rului Rakowski. — Casa Krupp vrea să acapareze Arsenalul armatei noastre. — Moartea generalului Haralambie. — Amintiri asupra detronării lui Cuza-Vodă. — Greva avocaților. — Take Ionescu formează partidul Conservator democrat. — Marile Victorii electorale ale lui Take Ionescu. — Scandalurile ofițerești provocate de către maiorul Sturza. — Temeri de un război austro-sârb. — Nicolae Flea intră în partidul lui Take Ionescu. — Takistii triumfă la colegiul II de Ilfov. — Dimitrie Sturza se retrage dela șefia partidului liberal. — Ionel Brătianu șef.

Paginile: 179—203.

ANUL 1909 *

Moartea lui Grigore Ventura. — Scandalul bisericesc provocat de episcopul Gherasim Safirin. — Venirea în București a aviatorului francez Bleriot. — Marele meeting aviatic dela Băneasa. — Agitația socialistă. — Acțiunea d-rului Racovski. — Apariția aviatorului român A. Vlaicu. — Atentatul în contra primului ministru Ion I. Brătianu. — Alegerea lui Dimitrie Moruzi deputat de București.

Paginile 204—233.

ANUL 1910

Raziile doctorului Botescu. — Moartea lui Eugeniu Carada. — Alegerile legislative în Ungaria. — Infrângerea electorală a Românilor. — Vaporul român „Impăratul Traian” atacat de greci în portul Pireu. — Legea ministrului Costinescu împotriva Cărciumarilor. — Moartea lui Gheorghe Panu. — Retragera Cabinetului liberal; noul guvern Conservator sub președinția lui Petre Carp.

Paginile : 233— 254.

